गुजरात वर्नाक्युलर सोसाइटी ग्रंथमाळा.

वेन चरित्र.

कवीश्वर

दलपतराम डाह्याभाइये रचीने

परलोकवासी सरदार

गोपाळराव हरि देशमुखने अर्पण करेलुं ते.

ગુ૦ વ૦ સોસાઇટી તરફથી પ્રસિદ્ધ કરનાર

હીરાલાલ ત્રીભોવનદાસ પારેખ,

આસી. સેક્રેટરી—અમદાવાદ.

संवत १९७१. प्रत ५००. सन १९१५.

किंमत छ आना.

ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાઇટી ગ્રંથમાળા.

વેન ચરિત્ર.

કવીશ્વર

દલપતરામ ડાહ્યાભાઇયે રચીને

પરલોકવાસી સરદાર

ગોપાળરાવ હરિ દેશમુખને અર્પણ કરેલું તે

ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાઇટીએ છપાવી પ્રસિદ્ધ કર્યું.

સોસાઈટી તરફથી પ્રસિદ્ધ કર્ત્તા,

રા. હિરાલાલ ત્રીભોવનદાસ પારેખ, બી. એ.

આસી. સેક્રટરી-અમદાવાદ.

આવૃત્તિ ચોથી.

[આવૃત્તિ ત્રીજી ઉપરથી]

સંવત ૧૯૭૧. પ્રત ૫૦૦. સન ૧૯૧૫.

કિંમત છ આના.

भारते कल्प भेद विषे.

अत्र द्रोणशतंदग्धं पांडवानां शतत्रयं ।
कर्णलक्षं तदादग्धं भीष्मे संख्या नविद्यते ॥ १ ॥

મતલબ કે—એકજ નામનાં માણસો તથા જગ્યાઓ પ્રત્યેક કલ્પમાં થાય છે માટે નવા વખતની વાત વેનના વખતમાં ભળી જાય તો જાણવું કે ગયા કલ્પની વાત છે.

वसंततिलका वृत.

पाशा पचीस पट पूरण रंग पामे,
पाशा विनाज जरिये नहि रंग जामे;
आ काव्य-रंग जनना मनमां रह्यानो,
जो पास होय जरिये दिलमां दयानो. ॥ १ ॥

अमदावाद
धी गुजरात प्रिन्टींग प्रेसमां शा. सोमालाल मंगळदासे
छाप्युं, पांचकुवा.

અનુક્રમણિકા.

રાગની દેશીઓ.

આ પુસ્તકમાં ૪૨ દેશીઓ છે. તેમાંની ૧-૨-૩-૭ અને ૨૮ પિંગળમાં કહેલા ચોપાયા છંદમાં પણ વાંચી શકાશે. અને રાગમાં ગાવાની મરજી હોય, તેને આ નીચે લખેલી દેશીઓમાં વંચાશે.

દેશી.	દાખલા.
૧	અહો સદાશિવ અહો સદાશિવ, અજી તમારી ટેવ.
૨	વૈષ્ણવ નથી થયો તુંરે, હરિજન નથી થયો તુંરે.
૩	ખોખલે પંડે પત્રજ આપ્યું, મહેતાજીને હાથજી.
૪	મામેરૂં મોંઘા મૂલનું.
૫	માતા જસોદા પોઢાડે પુત્ર પારણે.
૬	મારૂં સોનાનું છે બેડુંરે, છેલ છબીલા છોગાળા.
૭	જંજાળી જીવડે મુક્તિની જુક્તિ ન જાણી.
૮	ઓખા કહે છે સુણ સાહેલી, લાવ નાથને વહેલી વહેલી.
૯	ગુરૂ ગોવિંદને હું નમું, વણુઝારારે.
૧૦	વૈદરભી વનમાં વલવલે.
૧૧	હોલો હોલી કહે છેરે, પ્રભુ મારી વહારે ચઢો.
૧૨	વનચર વીરા વધામણી, કહેને ક્યાં થકી આવ્યો.

૧૩ વળતી લાડલીને શણગારીરે, પીડી ચોળીને પાટ બેસારીરે.
૧૪ નેણે ઝોલો લાગ્યોરે પનાંને, નેણે ઝોલોરે.
૧૫ સમઅિર શું કીજે, અહાંરે કે દહાડલા કેમ લીજે.
૧૬ જનની જીવોરે ગોપીચંદની.
૧૭ જમનાં તીરે, જોયો વહાલો જમનાં તીરે.
૧૮ ફરી હવે ફાર્બસ જેવોરે, અમલદાર ક્યાં મળે એવો.
૧૯ દવારકાના વાસીરે, વહેલેરા પધારજોરે.
૨૦ તુળસી કાષ્ટમાં ભાર ઘણેરો મહેતા, માળા મનની રાખોરે.
૨૧ પ્રભુ તને પ્રસન્ન તે કેમ થાશે.
૨૨ કુબજા શું તપ કીધુંરે ઓધવજી એવું.
૨૩ સ્નેહી શામળોરે, મારા નેણુંનો શણગાર, સુંદરશામ રંગીલો શામળો.
૨૪ અનીરૂધજીની ઘોડલી.
૨૫ મેં ગાયો બ્રહ્મ તે પરમ આનંદથી, કર્મના જીવ તે મર્મ બોલે.
૨૬ વેણ વગાડી, વેણ વગાડી વેણ વગાડી, વાલીડે વેણુ વગાડી.
૨૭ ઓખા કરતી અતી પોકાર હોરે હઠીલા રાણા.
૨૮ અલબેલીરે અંબે માત જોવાને જઈએ.
૨૯ ગણેશ વધાવાના ગીતની દેશી.
૩૦ છૈએ ખોળામાં લીધું ખાસડું.
૩૧ વરકન્યા બેઠાં છે એક પાટેજી.
૩૨ અમે કુંડિરીઓ ગદ જીત્યારે.
૩૩ વળી વેગે વેહેલા પધારજો, લાલ ગોવર્ધન ધારીગે.
૩૪ ખજુરીનો વીંઝણો, ડાંડી દાંતનીરે.
૩૫ ભર્યો ભર્યોરે રત્નાગર ગાજે છેરે.
૩૬ માતા જશોદા પૂછેરે રાયવર કેમ પોઢ્યારે.
૩૭ ગણેશ પાટ બેસારિયા ભલાં નિપજે પકવાન.
૩૮ જીવે માણીગર બંદલા.
૩૯ મોહનજીએ મોકલ્યું રે મોસાળું.
૪૦ વારૂં છું વિઠ્ઠલરે, પાલવ નવ ઝાલો.
૪૧ પ્રાણિયા ભજી લેને કીરતાર આતો સ્વપ્નું છે સંસાર.
૪૨ જે હરીહરા જે હરીહરા.

वेनचरित्रः

भाग १ लो.

પદ ૧ લું.

રાગ ઓખાહરણનો.

પ્રથમ પ્રણામ કરૂં કરજોડી, ગૌરી પુત્ર ગણેશ;
શુભ પગરણમાં સમરે જેને, સુર નર અને સુરેશ. ૧
મંગળ કરે અમંગળનું, છે એની એવી ટેવ;
અવળાનું સવળું કરિ આપે, એવો દુંદાળ દેવ. ૨
ભાગ્યું ઘર સાજું કરી આપે, રાંડયાનું મંડાવે;
એ બેસે ત્યાં સૂતક કે કાંઇ, આભડછેટ ન આવે. ૩
લાડૂ દેખે ગીત સાંભળે, ત્યાં તે જાય સ્વછંદી;
રૂએ કુટે ત્યાંથી રહે અળગો, એવો છે આનંદી. ૪
જ્યાં જઇ બેસે ત્યાં વીવાનાં, વાજાં છત્રીશ વાગે;
ભાત ભાતના ભોજન ભાસે, ભૂખ સરવની ભાગે. ૫
બ્રાહ્મણને અને ગણપતિને, દોસ્તી છે કહિ દેખાડું;
બ્રાહ્મણને લાડૂ ભાવે, લંબોદરને પણ લાડૂ. ૬
રામનામ કરતાં છે રૂડું, શ્રીગણપતીનું નામ;
વિવાહમાં બહુ વિપરિત લાગે, જો કહિએ ભાઇ રામ. ૭
દયા કરે દુંદાળો તો, ભલી ભણાય મંગળ ભાષા;
માટે હું મુખથી માગું છું, પુરો અમારી આશા. ૮
વળતી વંદુ વાગદેવીને, જે કવિ જનની માતા;
પ્રતાપ જેનો પામી કવિ જન, પ્રસિદ્ધ થયા પંકાતા. ૯

ઉત્તમ પદવી એવી આપે, મળે નહીં શીર સાટે;
ગરિબ તવંગર સૌ સંસારી, કવિનું બોટયું ચાટે. ૧૦
સેવક જનને સુવર્ણનો તે, અખુટ ખજાનો આપે;
સંકટ તો તેને રહે શેનું, જો માથે કર થાપે. ૧૧
અમર રહે કીરતી વળી એવું, મુખમાં અમૃત મૂકે;
ઢળી પડે નાણાના ઢગલા, જ્યાં તે થૂ કહિ થુંકે. ૧૨
સરસ્વતીનો મહિમા મોટો, એનું અકળ સ્વરૂપ;
અમર કર્યા કવિયોને એણે, ભુંસાઈ ગયા કઇ ભૂપ. ૧૩
શ્રોતા સજ્જન લોક તમે સઉ, સુણજો રાખી ધ્યાન;
સરસ્વતીનું સ્મરણ કરી કહું, વેન તણું આખ્યાન. ૧૪

પદ ૨ જું.

વૈષ્ણવ નથી થયો તુંરે, હરિજન નથી થયો તુંરે;
એ રાગનું છે.

સુણજો સભાસદો સારા, સુણજો સભાસદો સારા;
વેનચરિત્ર સુણનારા, શુણજો સભાસદો સારા. ટેક.
ચતુર જ્ઞાતિ ચિતપાવન બ્રાહ્મણ પૂનામાં પ્રખ્યાત;
નિર્મળ ચિત મોરોબા નામે, યજુર્વેદી વિખ્યાત. શુણજો. ૧
ધન દોલત ને ઉત્તમ ધંધો, પુત્ર તથા પરિવાર;
નાત જાતમાં નામ વડુ, સન્માન કરે સરકાર. શુણજો. ૨
આયાંબાઇ પુત્રી બહુ ડાહી, હતી બાળ રંડા તે;
પણ તેને બહુ પ્યારી ગણતા, પ્રાણ સમાન પિતા તે. શુણજો. ૩
વેદ ધર્મમાં મનની વૃત્તિ, શિવ પૂજન પર પ્રીત;
સંધ્યા સ્નાન સદૈવ કરે, વળી ગાયત્રી જપ નિત્ય. શુણજો. ૪
શાણા સદ્ગુણિ શાસ્ત્રી પાસે, વંચાવે વેદાંત;
કોઇ સમે સ્મૃતિયો વંચાવે, ભાગે મનની ભ્રાંત. શુણજો. ૫
કુટુંબ સહીત સદૈવ બિરાજી, કથા શુણે શાસ્ત્રીની;

મિત્રો પોતા પાસે બેસે, સ્ત્રિયો સમિપમાં સ્ત્રીની. શુણજો. ૬
એક સમે વંચાવી એણે, મનુસ્મૃતિ સ્વેચ્છાયે;
પુનર્વિવાહ તણું પ્રકરણ, આવ્યું નવમે અધ્યાયે. શુણજો. ૭
છાસઠમો ને સડસઠમો બે, શ્લોક§ શાસ્ત્રીએ વાંચ્યાં;
અર્થ સુણી શાસ્ત્રી પ્રત્યે, મોરોબા બોલ્યા વાચા. શુણજો. ૮
એ બે શ્લોક તણો શાસ્ત્રીજી, ભણો ફરી ભાવાર્થ;
કહ્યો પછી તે શાસ્ત્રીજીએ, સંક્ષેપે શ્લોકાર્થ. શુણજો. ૯
રાજા વેને દ્વિજાતિયોમાં, સખત હુકમ ફરમાવી;
નાત જાતનો નિયમ ન રાખ્યો, વિધવાઓ પરણાવી. શુણજો. ૧૦
ત્યારે દ્વિજ વિદ્વાનોએ પણ, ×નિયોગ રાહ ચલાવ્યો;
મિશ્રિત વર્ણ થવાનો રસ્તો, એમ કરી અટકાવ્યો. શુણજો. ૧૧
શુણિ મોરાબા વળી વદે, એ તો મોટું આશ્ચર્ય;
નિયોગ રસ્તો છેક નઠારો, કેમ કરે *દ્વિજવર્ય. શુણજો. ૧૨

પદ ૩ જું. દેશી ત્રીજી.

પરણ્યા વિનાજ પ્રજા ઉપજાવે, એક નહીં તો બીજોજી;
એ વ્યભિચારનો ચાલ નઠારો, ખેદ ધરો કે ખીજોજી. ૧
શા માટે તે સ્મૃતિયોમાં લખ્યું જે, આમ કિધે નહિ +પાપજી;
કળિજુગ કરતાં સતજુગનાં ધર્મ, ઉત્તમ કહોછો આપજી. ૨
એ રીત કરતાં તો પુનરવિવાહનિ, રૂડી લાગે છે રીતજી;

---

§नियोगधर्म अयंद्विजैर्हिविद्वद्भिः पशुधर्मोविगर्हितः
मनुष्याणामपिप्रोक्तो वेनेराज्यंप्रशासति ॥ ६६ ॥
समहामिखिलाभुंजन राजार्षिप्रवरःपुरा
वर्णानासंकरंचक्रे कामोपहतचेतसः ॥ ६७ ॥

* વિધવા બીજા પુરૂષથી પુત્ર ઉપજાવે તે. × ઉત્તમ દ્વિજ.

+मनुः॥ यस्तल्पजः प्रमीतस्य क्लीबस्य व्याधितस्यवा ॥
स्वधर्मण नियुक्तायां सज्ञेयः क्षेत्रजः सुतः ॥ १ ॥

જંગલિ જન પણ જો સાંભળે તો, ખેદજ પામે ખચિતજી. ૩
એવા સમયમાંહિ સ્વજ્ઞાતિમાં શું, વર ન મળ્યા વિધવાનેજી;
શંકર વરણ શા માટ કર્યાં, એવી જરૂર હતી શી રાજાનેજી. ૪
અહો શાસ્ત્રીજી કહો મને, એતે વંશ કિયાનો રાજાજી;
શા માટે એમ તેણે સૌની, મૂકાવી કુળની માજાજી. ૫
કિયા પુરાણ વિષે તે રાજા, વેન તણી છે વાતજી;
વળી વિશેષે વિસ્તારીને મને, સમજાવો સાક્ષાતજી. ૬
શુણિને સંશય કાંઇ રહે નહિ, પૂછવું ન પડે ફરિનેજી;
એવી રિતે સમજાવો શાસ્ત્રી, મુજપર કરૂણા કરીનેજી. ૭
શાસ્ત્રનિ વાતો શુણતાંજ મારા, પાવન થાશે કાનજી;
ભાગ્ય ભલાં જે મને તમે મળિયા, વિપ્ર વડા વિદ્વાનજી. ૮
તે શાસ્ત્રીને સરસ્વતીએ, દિધું હતું વરદાનજી;
હું હાજર થઇ રહિશ, તમે જ્યાં ધરશો મારૂં ધ્યાનજી. ૯
સ્મરણ કર્યું શાસ્ત્રીએ ત્યાંતો, સરસ્વતી સાંચરિયાંજી;
કેમ તમે સંભારી મુજને, એમ મુખે ઉચરિયાંજી. ૧૦
શાસ્ત્રી કહે આ અગમ્ય વાર્તા, જથાર્થ હું નવ જાણુંજી;
જો દેવી મુજ જીભે વસો તો, વેન ચરિત્ર વખાણુંજી. ૧૧
જગદંબા પછિ જીભે વશાં, અને આપ્યું જ્ઞાન અખૂટેજી;
મુખથી વાણી એમ છૂટી જયમ, ગંગાનો પ્રવાહ છૂટેજી. ૧૨

પદ ૪ થું. દેશી પહેલી.

પવિત્ર પ્રશ્ન ભલો તમે પૂછ્યો, છે સૌને સુખકારી;
શાસ્ત્રતણી વાતો સાંભળતાં, શુદ્ધ થાય સંસારી. ૧
વેન તણી વાતો સંક્ષેપે, છે શુકદેવે ગાઇ;
સ્કંધ ચતુર અધ્યાય ચૌદમે, ભાગવતમાં છે ભાઈ. ૨
વેદ પુરાણ તણી વાતો શુણિ, કરિએ પવિત્ર કાન;
આ સંસાર અસાર વિષે ભાઈ, સાર ન એહ સમાન. ૩

પવિત્ર જનનાં ચરિત્ર મુનિજન, લખી ગયા નિરધાર;
શાસ્ત્ર વિષે સંક્ષેપે લખે, પછિ કવિ કરે વિસ્તાર. ૪
સાત શ્લોક ઉપરથી વ્યાસે, ભાગવત પુરાણ ભાખ્યું;
પાણિનિયે પણ ચૌદ સુત્ર પર, રચ્યું વ્યાકરણ આખું. ૫
બાળચરિત્ર ચતુર્ભુજનું, નરસૈંયે જેમ વધાર્યું;
ઓખાહરણ અસલ ઉપર, પ્રેમાનંદે વિસ્તાર્યું ૬
વિક્રમ ચરિત્ર વિસ્તાર્યું છે, કવિ શામળભટ શાણે;
એમ બીજાં આખ્યાન કર્યા, કવિઓએ કંઇ ઠેકાણે. ૭
તેમજ આજ તમે પુછ્યું તો, મરજી થઇ છે મારી;
પૃથુરાજાના પિતાતણિ, હું વાત કહું વિસ્તારી. ૮
ચોવિસ જન્મ ચતુર્ભૂજ કેરા, શાસ્ત્ર કહે છે સાર;
તે મધ્યે પૃથુરાજ ગણ્યા છે, ઇશ્વરનો અવતાર. ૯
જેના અંગથિ ઇશ્વર જન્મ્યા, એ થકી કોણ પવિત્ર;
માટે તેનું મનમાં લઇને, ચરચ્યું હવે ચરિત્ર. ૧૦
બ્રહ્માના સ્વાયંભુમનું, બહિષ્મતિપુરી ગઢ જેનો;
તેનો પ્રિયવ્રત પુત્ર થયો, ઉત્તાનપાદ સુત એનો. ૧૧
ધ્રૂવનામે ઉત્તાનપાદ, રાજાનો પુત્ર પ્રમાણ;
તેનો વત્સર પછિ પુષ્પારણ, સર્વ પ્રકાર સુજાણ. ૧૨
પુષ્પારણનો વ્યુષ્ટ થયો, ને સર્વ તેજ સુત તેનો;
પછિ મનુ ઉલ્મુક અનુક્રમથી, પછિ અંગ થયો સુત એનો. ૧૩

પદ ૫ મું. દેશી ત્રીજી.

અંગની અંગના નામે સુનીથા, સંતાન તેને ન એકેજી;
દેવની માનતા તીરથ ને વ્રત, કીધા ઉપાય અનેકેજી. ૧
યથાર્થ વિધિયે યજ્ઞ કર્યા બહુ, પણ ન થયું સંતાનજી;
ભૂપ ભવનમાં બ્રહ્મસભા ભરિ, પ્રશ્ન પુછે રાજનજી. ૨

સર્વ કહોછો જે યજ્ઞ કિધે, મન કામના પુરણ થાયજી;
મારી ઇચ્છા નથી પૂર્ણ થતી તેનું, કારણ શું કહેવાયજી. ૩
વિપ્ર સભાએ વિચાર કરી, પછિ ઉત્તર આપ્યો એવોજી.
હે નૃપતી હું તદ્રવ્ય તમારૂં, લેતા નથી કોઇ દેવોજી. ૪
શું જાણીએ એવું દૂષણ શું છે, કેમ ગણે અપવિત્રજી;
રાય કહે મારો* દોષ બતાવો, છો તમે મારા મિત્રજી. ૫
વળતી વિશેષ વિચારીને વિપ્રો, બોલ્યાં ત્યાં એવો બોલજી;
જે જનને પેટે પુત્ર નહીં હોય, તે જન નીચને તોલજી. ૬
એહના ઘરનું અન્ન કે પાણી, દેવો કદી નથી લેતાજી;
પરણ્યા વિનાનાં કે પુત્ર વિનાનાં, સ્વર્ગમાં પગ નથી દેતાજી. ૭
ઉઠી પ્રભાતમાં એવાં મનુષનું, મુખ ન જુએ નર નારીજી;
પુત્રવાળું તેજ ગણવું પનોતું, હોય ભલે ભીખારીજી. ૮
નર હોય કે કદિ નારી હોય તે, પુત્ર વિના પાપીષ્ટજી;
એજ કારણથી હવિષ્ય તમારૂં, અલ્પ લેતા નથી ઇષ્ટજી. ૯
રાયે કહ્યું મને યજ્ઞ કરાવો, પુત્ર પ્રસવને માટજી;
વિપ્રોએ યજ્ઞ કરાવીને ટાળ્યો, અધિપતિનો ઉચાટજી. ૧૦
યજ્ઞ પ્રસાદિ રાણીને જમાડી, પ્રસવ થયો એક પુત્રજી;
પડશાળ મધ્યે પારણું બાંધ્યું, શોભ્યું તેનું ઘરસૂત્રજી. ૧૧
પુત્ર પ્રસવથી નવે નિધ પામ્યા, રૂદય રિઝયાં એવી રિતજી;
આનંદથી મોટો ઉછવ કીધો, ગાય રામાઓ ગીતજી. ૧૨

× ब्रह्मावर्त्तमां.

* नागच्छंत्याहुतादेवानगृह्णंतिगृहानिह ॥
सदसस्पतयोब्रूत छिमवद्यमयाकृतं ॥३०॥

नरदेवहभवतानोघतावत्मनाकस्थितं ॥
अस्त्येकप्राक्तनमधेयंदिहेहक्त्वमप्रजः ॥२७॥

પદ ૬ ઠું. દેશી ચોથી.

જીરે આજની ઘડી રૂડી જાણીએ, રાજા અંગ ઉમંગ ન માય,
કુંવર જાયો રાણીએ;
જીરે શોભા સરસશી વખાણીએ, વહાલાં તરફ વધામણી જાય. કુંવર. ૧
જીરે તરિયા તોરણ ટોડે બાંધીયાં, ગાય માનની મંગળ ગીત. કુંવર.
જીરે મીઠાં ભોજન ભલાં રાંધીયાં, તેડયાં સ્નેહી સગાં રૂડી રીત. કુંવર. ૨
જીરે સાકર વેહેંચે છે સર્વને, વાજે ઢોલ નગારાં નિશાન. કુંવર.
જીરે રાજા પોતે તજી ગર્વને, પ્રીતે વેહેંચે છે ફોફળ પાન. કુંવર. ૩
જીરે માળી લાવ્યો ફુલ છાગડી, ગુંથી હાર તોરા મોટા ગુછ. કુંવર.
તાતે દાન દીધાં ઘણાં તે ઘડી, ગણ્યાં સૈકે નાણાં તે તો તુછ. કુંવર. ૪
જીરે બંધ છુટયા બંધિવાનના, કોઇને રંચ રહ્યો નહિ શોક. કુંવર.
જીરે રાગ થયા રૂડા ગાનના, આવે ટોળે મળી મળી લોક. કુંવર. ૫
જીરે ભાટ ચારણને ભલાં ભલાં, આપ્યાં શેલાં પાઘડી સીરપાવ. કુંવર.
દીસે મેડી જરૂખાં ઝળાંમળાં, કીધાં કેસરના છંટકાવ. કુંવર. ૬
જીરે ફોરે કસ્તૂરી ને કેવડો, ચંપા જાય, ચંબેલી, ગુલાબ. કુંવર.
જીરે હરખ વધ્યો વિવા જેવડો, મેલી મંડપમાં ફુલ છાબ. કુંવર. ૭
જીરે શેરી વળાવીને સજ કરી, રોપ્યાં આંગણે કેળોના થંભ. કુંવર.
જીરે દ્વારે પતાકા ધજા ધરી, ધર્યા ચળકતા કનકના કુંભ. કુંવર. ૮
જીરે શેરી વચે ફુલ વેરીયાં, શણગારી શોભાવ્યું ગામ, કુંવર.
સોના છરીએ તે નાળ વધેરીયાં, દીધાં દાઇને મહો માગ્યાં દામ. કુંવર. ૯
આપે આશિષ અધિક ઉમંગથી, ધરી પ્રેમદા પ્રેમ અપાર. કુંવર.
ભલે ઉપજ્યો અંગના અંગથી, સદા જીવજો સુનિથા કુમાર. કુંવર. ૧૦
કરજો માત પિતાની સેવા ઘણી, કરજો પ્રેમથી પર ઉપકાર. કુંવર.
ભલો ભાગ્યશાળી ભૂમિમાં બણી, થાજો લાખો પ્રજા પાળનાર. કુંવર. ૧૧
કીર્તિ દેશ વિદેશ વધારજો, નવેખંડમાં રાખજો નામ. કુંવર.
તારા સંકલ્પ દેવ સુધારજો, દેછે આશિષ દલપતરામ. કુંવર. ૧૨

દોહરો.

પુત્ર ધરીને પારણે, મનમાં હરખે માય;
હોંશે હોંશે હેતથી, શુભ હાલરડાં ગાય.

પદ ૭ મું.

રાગ હાલરડાંનો, દેશી પાંચમી.

માતા બાળકને બેસારી પ્રેમે પારણે,
ઉજળાં વસ્ત્ર ધરાવી ઠીક બનાવી ઠાઠ;
બાળાપણમાંથી અભ્યાસ કરાવા કારણે,
આપે અક્ષરનો સૌભાગ્યવતી શુભ પાઠ. માતા.
ગુણવંતી મન હરખે નિરખી ગોરા ગાલને,
રૂવે બાળક તો હશિ હશિ હાલરડાં ગાય;
અલો લોલો હાલ ખમા લાડકડા મારા લાલને,
દુખડાં લઉ તારાં એમ કહી કહી અરધી થાય. માતા. ૨
મારો મોંઘો છે છોટો કાલે મોટો થશે,
એવા દિવસ મને દેખાડે દિનનો નાથ;
ભાઇ મારો સઉથી ભલિભાતે ભણવા ગણવા જશે,
લઇને લેખણ ખડિયો પાટી પુસ્તક સાથ; માતા. ૩
બેઠી ઢાળીને સાંગામાંચી સોહામણી,
ખેંચે રેશમ દોરી ખૂબ લડાવે લાડ;
દેખી કાંતિ કુંવરની અતિ રૂડી રળિઆમણી,
મનમાં પૂરણ માને પરમેશ્વરનો પાડ. માતા. ૪
આપી ચાલણગાડી ચતુરા શિખવે ચાલવા;
ચટક ચટક ચાલે પગ કંકુવરણા લાલ;
થેઇ થેઇ રાખીને આપે આંગળિયો ઝાલવા,
ચાંપે છાતીમાં આંણીને અદકુ વહાલ. માતા. ૫
નિર્મળ જળ ઝાઝું લઈ ન્હવડાવે નિરાંતથી,

રૂડા રંગ ભર્યું દેખાડે ખાવા ખાંતથી,
વળિ કાંઈ વિધ વિધનાં આપે ન્હાનાં વાજિંત્ર. માતા. ૬
આપે મોર ચકોર ચરકલી હાથીદાંતની,
ઘુઘરો ઘણુણુ બજાવી રાખે છાનૂ બાળ;
હાથી ઘોડાને પૂતળિ ભાત ભાતની,
માગે ચાંદો તો પાણીનો પૂરે થાળ. માતા. ૭
આપે ભમરડી ચકરડી કોયલ ફેરવે,
દેખી સરસ રમકડાં બાળક રાજી થાય;
ચતુરાં ચપટિ બજાવે કર આંગળિને ટેરવે,
હરખ પમાડી તાળી પાડી ગરબી ગાય. માતા. ૮
શિખવી ભાષા શુદ્ધ મટાડે બોલી તોતળી,
શિખવે કાકા કાકી મામા મામી નામ;
ગણતાં એક થકી સો સુધી શિખવે છે વળી,
હરતી ફરતી ને વળિ કરતી ઘરનું કામ. માતા. ૯
શિખવી કક્કાના અક્ષર પદ જૂદાં પાડિયાં,
શિખવે પંદર તિથિ ને પૂરા સાતે વાર;
શિખવે બાર મહિના ખટ રૂતુ ને પખવાડિયાં,
શિખવે નક્ષત્રો સત્તાવિશ રાશી બાર. માતા. ૧૦
નહિ શીખે તોપણ માતા તેને મારે નહીં,
બીજા બાળક લાવી સરખા સરખી જોડ;
તેના સાથ રમાડે પ્રેમવતી પાસે રહી,
વધતું કોણ ભણે એમ કહી કરાવે હોડ. માતા. ૧૧
કુંવરજી ઘણું જીવો કુળનો દીવો તું થશે,
નવજુગ નામ રહે એવાં કાંઇ કરજે કામ;
તારાં જન્મચરિત્ર ગણીને ગ્રંથો ગુંથશે,
જન મન રંજન કવિતા રચિને દલપતરામ. માતા. ૧૨

પદ ૮ મું. દેશી પહેલી.

સંભાળી રાખે સુતને જેમ, જડયું રાંકને રત્ન;
લાડ લડાવે અને રમાડે, પૂરણ કરે પ્રયત્ન. ૧
બહુ ચંચળતા બાળપણાથી, જોતાં સરસ જણાય;
રૂપાળો સુત રમતો જોઇને, રૂદયે હરખે રાય. ૨
કિશોર વયનો કુંવર થયો, અને ભણતર પણ બહુ ભણિયો;
વામા ને દક્ષિણાજ નામે, પરણ્યા બે પદમણિયો. ૩
ધનુર્વિદ્યા ધીમંત શિખ્યો અને, મલ્લ વિદ્યા પણ માંડે;
ઉન્મતપણ એનાથી લડતા, પ્રાણ પલકમાં છાંડે. ૪
વિશ વરસની વયમાં આવ્યો, દુશમન ડરપે દેખી;
રાજ કાજમાં દષ્ટી રાખે, પિતાનું ઘડપણ પેખી. ૫
અવની ઉપર એ કહેવાયો, પ્રબળ પરાક્રમી પૂરો;
કોઇનો પણ અંકુશ નહિ એને, સ્વતંત્ર એવો શૂરો. ૬
માત પિતાની તો મર્યાદા, રાખે રૂડી રીત;
બ્રાહ્મણ ઉપર ભાવ ધરે ને, પ્રજા ઉપર પણ પ્રીત. ૭
જગત વિષે જુના ધારા કોઇ, દુખદાયક જો દેખે;
તે ફેરવવાને તતબીરથી, કરે ઉપાય અલેખે. ૮
સાર અસાર વિચાર કરીને, શુભ કરવાનું ધાર્યું;
પછિ પોતાનો મમત ન મૂકે, કરે ન કોઇનું વાર્યું, ૯
બોલ્યા તે તો બોલ પાળવો, એવો સ્વભાવ એને;
જો કોઇ તેનો હુકમ ન માને, તો બહુ દંડે તેને. ૧૦
કપટ ભરિ કોઇ વાત કરે તો, તરત કળી લે તેહ;
વદતાં વાદ વકિલને બાંધે, એવો ચંચળ એહ. ૧૧
કુંવર પદે નૃપ વેન હતો, અધિપતિ તો રાજા અંગ;
એવામાં એક બનાવ બનીયો, ઉચરૂં એહ પ્રસંગ.

પદ ૯ મું દેશી ત્રીજી.

રાજ ગુરૂ રૂપિકેશ્વર નામે, વિશેષ વિદ્યાવંતજી;
તેની નિશાળે ભણતર ભણવા, આવે શિષ્ય અનંતજી. ૧

વેન કુંવર પણ ત્યાંજ જતો હતો, ભણતર રૂડું ભણવાજી;
તે ગુરૂ પાસે તમામ શિખેલો, ગણિત રૂડું ગણવાજી. ૨
વૈદક જ્યોતિષ ને વ્યાકરણ, શિખ્યો કવિતા પણ સારીજી;
રાજનિતિ ઇતિઆદિક ચૌદે, વિદ્યાઓ લીધી ધારીજી. ૩
ગુરૂજીની અને ગુરૂપત્નીની, સદા કરી બહુ સેવાજી;
રાજકુંવરને ગુરૂ સ્નેહી તે, પુત્ર પિતાના જેવાજી. ૪
તે ગુરૂને સંતાન નહીં તેથિ, મનમાં રહે ઉદાસીજી;
નાથ સમીપ નિસાસા નાંખે, નારિ થઇ નિરાસીજી. ૫
કંથ કને વળી એમ કહે, ધિક બાળ વિના ઘરબારજી;
પુત્રીજ જો કદિ એકજ હોય તો, સફળ થાય સંસારજી ૬
જઈ જઇ મસ્તક નિત્ય નમાવે, અનેક દેવો આગેજી;
એકજ પુત્ર કે પુત્રિ આપો, મુખથી એવું માગેજી. ૭
પછિ સંતાન ગોપાળ તણા, ગુરૂએ બહુ જપિયા જાપેજી;
પત્નીએ એક પુત્રી પ્રસવી, તે તપને પરતાપેજી. ૮
પુત્ર પ્રસવ કરતાં પણ વધતો એથિ થયો આનંદજી;
મનમાં જાણ્યું જે મુજ ઉપર, રીઝયા બાળમુકંદજી. ૯
જાત કરમ જુગતીથી કીધું, તોરણ બાંધ્યાં તોડેજી;
મંગળ ગીત ભલાં ગવરાવ્યાં, કિધો ઓછવ કોડેજી, ૧૦
વધાઇનાં વાજાં વગડાવ્યાં, સાકર વહેંચી સહુનેજી;
સગાં સંબંધી ને શિષ્યોને, જમાડિયા જન બહુનેજી. ૧૧
સ્તુતિ કરી પરિપૂરણ માન્યો, ઇશ્વરનો ઉપકારજી;
દેવ ભલે આ દીકરી દીધી, સફળ થયો અવતારજી. ૧૨

પદ ૧૦ મું દેશી છઠ્ઠી.

મળિ માત પિતા મુખ બોલેરે, દેવ ભલે દીધી દિકરી;
ઘેર રાંક રતનને તોલેરે, દેવ ભલે. ૧
ઉપજાવે આનંદ એવીરે, દેવ ભલે;
જાણીશું જીવન જેવીરે, દેવ ભલે. ૨

સાચવશું સારી રીતેરે, દેવ ભલે;
પાલણ કરિ પૂરણ પ્રીતેરે, દેવ ભલે. ૩
નેણાં હરખે છે નરખીરે. દેવ ભલે;
શોભે સુરકુંવરી સરખીરે, દેવ ભલે. ૪
ધન્ય ધન્ય અવતાર અમારોરે, દેવ ભલે;
પરિપૂરણ પાડ તમારોરે, દેવ ભલે. ૫
ધન્ય ધન્ય ઘડિને ધન્ય દહાડોરે, દેવ ભલે;
ઉજળો અવસર દેખાડયોરે, દેન ભલે. ૬
મોતીડે મેહુલા વ્યુઠારે, દેવ ભલે;
ત્રિભુવનપતિ અમને તુઠયારે, દેવ ભલે. ૭
સોનાના સૂરજ ઉગ્યારે, દેવ ભલે;
મનનાજ મનોરથ પૂગ્યારે, દેવ ભલે. ૮
દિલ દિઠી લાખ દિવાળીરે, દેવ ભલે;
મન ભાવતિન્ મુખ ભાળીરે, દેવ ભલે ૯
રંગે રૂડી રૂપાળીરે, દેવ ભલે;
દેખાશે ડહાપણ વાળીરે, દેવ ભલે. ૧૦
ભણતર ભણશે ભલિ ભાતેરે, દેવ ભલે;
સદ્ગુણિ સખિયો સંગાતેરે, દેવ ભલે. ૧૧
કીરતી કવિ મુખ કહેવાશેરે, દેવ ભલે;
ગણિ ગણિ લોકો જશ ગાશેરે, દેવ ભલે. ૧૨

પદ ૧૧ મું. દેશી પેહેલી.

વિપ્રે તે પુત્રીનું પાડયું, વિજયા કુંવરી નામ;
ગુરૂજી પુત્રી પામ્યા તેથી, હરખ્યું આખું ગામ. ૧
ચંદ્રકળા દિનદિન વાધે તેમ, વધવા લાગી બાળી;
તન મન ધનથી માત પિતા, તેને રાખે સંભાળી. ૨
ચાર વરસની વય થાતાં, નિશાળે ભણવા મૂકી;
એક વરસમાં અતિશય શીખી, ચિતથી જાય ન ચૂકી. ૩

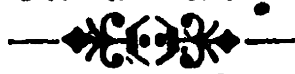
રાજકુમારી કરતાં તે, દીસે ઝાઝી રૂપાળી;
એની તુલ્ય ન થાય અપ્સરા, ભૂપ રહે સઉ ભાળી. ૪
પાંચ વરસની વય થઇ પણ તે, આઠ વરસની લાગે;
ઉત્તમ કુળના પણ આવીને, એ કન્યાને માગે. ૫
સ્વામી આગળ સાધવી કહેછે, શુણો ભલા ભરથાર;
આજ આપણી વૃદ્ધ અવસ્થા, તનનો નહિ નિરધાર. ૬
બહુ લાખેણો લાવો લઇએ, પુત્રીને પરણાવી;
સારો દહાડો નજરે જોઇએ, સગાં સરવ તેડાવી. ૭
મંગળ પગરણ માંડીને, નિજ નાત બધી નોંતરિયે;
નાણું ખરચી હાથ ઠારિયે, કિરતી પ્રસિદ્ધ કરિયે. ૮
એવો દહાડો કદી ન દીઠો, મેં આખી ઉમરમાં;
માટે તે જોવાની મુજને, ઇચ્છા છે અંતરમાં. ૯
મોટી થાતાં ઊંચા કુળનો, વર સાંપડશે કયાંથી;
એવા વરતો પરણી બેસે, ન્હાની ઉમરમાંથી. ૧૦
મોડ ઘાલિ રામણ દીવો લઇ, હું કદાએ નવ ચાલી;
કશિએ લહાણ કદી નવ લીધી, જનમી જગમાં ઠાલી. ૧૧
પોતાનો વીચાર કહ્યો તે, નાથે મનમાં લીધો;
ઉત્તમ કુળનો વર શોધી, પુત્રીનો વીવા કીધો. ૧૨

પદ ૧૨ મું દેશી ચોથી.

વળતી વીવા કર્યો રૂડો વર જોઈ,
મનમાં એમ જાણે માત તાત ઉત્તમ દહાડો આજનો.
લગ્ન દિવસ જોઈ નીરધારીયો,
ભલાં વસ્ત્ર વહોર્યાં ભાત ભાત. ઉત્તમ. ૧
ઘણા સોનાના ઘાટ ઘડાવીયા,
ધામ રંગી કિધાં ધાતકાર; ઉતમ.
કંકુ છાંટી કંકોત્તરી મોકલી,
સગાં સ્નેહિ તેડાવ્યાં અપાર. ઉત્તમ. ૨

રચ્યા મંડપની રચના ઘણી,
દેખી દેવ રહે મોહ પાતી; ઉત્તમ.
પ્રજા સહિત રાજાની સહાયતા,
પછી શોભામાં શી રહે ખામિ. ઉત્તમ. ૩
નાણું ખરચતાં કસર કરી નહી,
જાણી ધન્ય ઘડી ધન્ય વાર; ઉત્તમ.
ફરિ ફરિને આ અવસર નહિ મળે,
એમ જાણિ થયાં છે ઉદાર. ઉત્તમ. ૪
જાન આવી જ્યારે ઘર આંગણે,
હોંશે વરસાવ્યા મોતીના મેહ; ઉત્તમ.
ચાલી પ્રીતથી પ્રેમદા પોખવા,
થાય દંપતિ પુલકિત દેહ. ઉત્તમ. ૫
આવ્યા સાજનમાં સુબા સાહેબો,
આવ્યા ઉમદા અમીર વજીર; ઉત્તમ.
રાણી સહિત રાજાજી પધારીયા,
મોટા જનથી ભરાયું મંદીર. ઉત્તમ. ૬
હાથી ઘોડાની હાર ઉભી રહી,
રથ પાલખીનો નહિ પાર; ઉત્તમ.
કન્યાદાન દિધુ ઘણા કોડથી,
સારા સારા સજ્યા શણગાર. ઉત્તમ. ૭
મોડ ઘાલી ચાલી નારી મલપતી,
કોડે ચોરિમાં પિરશો કંસાર; ઉત્તમ.
જાણે સ્વર્ગના સુખની સિમા મળી,
પામ્યા હરખ હજાર પ્રકાર. ઉત્તમ. ૮
ભાત ભાતનાં ભોજન આપીને,
ઘણી જુગતે જમાડી છે જાન; ઉત્તમ.

પછી નાત આખી ઘેર નોતરી,
પ્રેમે પીરશાં ભલાં પકવાન. ઉત્તમ. ૯
લાણુ કરીને શોભા લીધી લોકમાં,
એવું કોણુ બિજો કરનાર; ઉત્તમ.
પછી જાનને કીધી પહેરામણી,
નાણાં ખરચ્યાં હજારો હજાર. ઉત્તમ. ૧૦
નિત્ય પ્રત્યે નચાવી છે નાયકા,
કરે ગાયક કિરતીનું ગાન. ઉત્તમ.
જાણે મારા સમો જન કોઇ નહીં,
ભલા મુજને તુઠયા ભગવાન. ઉત્તમ. ૧૧
નર નારી તેઓ નથી જાણતાં,
બિજે દિવસ શો બનશે બનાવ; ઉત્તમ.
જુઓ ગહન ગતી છે ગોવિંદની,
તેની કોઇ ન કરી શકે ભાવ. ઉત્તમ. ૧૨

भाग २ जो.

પદ ૧૩ મું.

" શું કહીએ શ્રીજી, શરણ પડયાને સંતાપો " એ રાગનું છે.

ગમ ન પડે નરને, ગોવિંદની ગતિ ન્યારી;
અકળ કળા ઇશ્વરની એમાં, શું સમજે સંસારીરે ગમ. ટેક.
ઉજળો દીન દેખી જન જાણે, ન્યાલ થયો આ ટાણે;
કાલ દિવસ કેવો દેખાશે, એતો ઇશ્વર જાણેરે. ગમ. ૧
પુત્ર જનમ પામ્યાથી પ્રાણી, જીવમાં હરખે જોઇ;
પલક વાર પછી શું નીપજશે, કળી શકે નહિ કોઇરે. ગમ. ૨
રૂડી રસોઇ તૈયાર કરીને, ભોજન પિરશાં ભાણે;
ભાગ્યવિના ભોજન કરવાની, આશા ફોકટ આણેરે. ગમ. ૩

ચૂનાબંધ હવેલી ચણાવે, જોવા લાયક જેવી;
વાસ્તૂ દિન વૈકુંઠ સિધાવે, ઇશ્વરકૃત ગતિ એવીરે. ગમ. ૪
મોટા મનસૂબા કરી, મોટાં પગરણ માંડે;
જાણે નહિ જે જમના કિંકર, કાલ પકડશે કાંડેરે. ગમ. ૫
ખારા રણનાં ખૂબ ઝાંઝવાં, ભાળી નહિ ભરમાવું;
દુનિયાનાં સુખ એવાં દેખી, ફોકટ શું ફૂલાવુંરે. ગમ ૬
સંસારિક સુખ સ્વપના જેવાં, નહીં ભરૂસો ઝાઝો;
સુખ પામી મગરૂર થવું નહિ, દુઃખ દેખી નવ દાઝોરે ગમ. ૭
મુઠીમાં જે હવા ભરી તે, વહી જતાં શી વાર;
અવશ્ય જાણો એહ તરેહનો સઘળો છે સંસારરે. ગમ. ૮
પળમાં છાંયો પળમાં તડકો, જગમાં જેમ જણાય;
રાજા પળમાં રાંક બને છે, રાંક બને છે રાયરે. ગમ. ૯
એક ઘડી આનદ વધે અને, એક ઘડીમાં શોક;
એકેની સ્થીરતા નથિ અંતે, ફળ તેનાં છે ફોકરે. ગમ. ૧૦
કરિ શકિયે તે ઉપાય કરવા, અંતે સઘળું સહેવું;
ઇશ્વરની ઇચ્છા પરમાણે, જેમ રાખે તેમ રહેવુંરે. ગમ. ૧૧
સુખને છેડે દુઃખ દેખશે, સુખ છે દુઃખને છેડે;
દિવસ પછી રજની દેખાશે, દિન છે રજની કેડેરે. ગમ. ૧૨

પદ મું. દેશી પહેલી.

ગુરૂએ પુત્રી પરણાવી પણ, જાન વિદા નથા કીધી;
પેહેરામણિ પરિપૂર્ણ કરીને, લાયક કિરતી લીધી. ૧
કાંકણ દોરા વરકન્યાને, છે હાથે નથિ છોડયા;
વરને કંકુ ચંદ્ર કરીને, ચોખા છે માંહિ ચોડયા. ૨
ભલિ ભાતે ભોજન આપીને, કરશે જાન વિદાય;
એવામાં બાળકની ટોળી, પાદર રમવા જાય. ૩
વર અણવર તે સાથે ચાલ્યા, ગયા વડી વાડીમાં;
રમત ભલી ત્યાં રમવા લાગ્યા, ઝાડ તણી ઝાડીમાં. ૪

કેને માથે દાવ મૂકવો, તેનો કર્યો વિચાર;
અવાવરૂ ઉંડો પાણીનો, કૂપ હતો તે ઠાર. ૫
તે પહોળો ત્રણ હાથ હતો, જોઇ એવો કર્યો ઠરાવ;
સાતંવાર જે કૂદી ન શકે, તેને માથે દાવ. ૬
બીજા બાળક કૂદિ ગયા પછી, વરનો આવ્યો વારો;
ચારવારનો કૂદિ ગયો પછિ, ચૂકયો ચોટ બિચારો. ૭
પથ્થર સાથે માથૂ ફૂટયું, થયો લોહિ લોહાણ;
પડયો ઉંડા પાણીમાં ત્યાંતો, પળમાં નિકળ્યો પ્રાણ. ૮
બાળક બિજા બૂમો પાડે, બાગવાન સુણિ આવ્યા,
જોઇ કરી પછિ પાછા જઇને, લાંબી રાશો લાવ્યા. ૯
અંદર ઉતરીને તતબિરથી, મડદુ કાઢ્યું બહાર;
ત્યાંતો ગુરૂના ઘરસુધી, પહોંચ્યો ત્યાંનો પોકાર. ૧૦
રાંધિ રસોઇ ધરી રહી ને, વાડિ ભણી સઉ ધાયા;
જઇને જોયું ત્યાંતો દીઠી, પ્રાણ વિનાની કાયા. ૧૧
તે મડદું ત્યાંથી પરભાર્યું, લઇ ગયા સમશાન;
ગુરૂજી તો ગભરાઈ ગયા, જ્યાં કથન પડયું તે કાન. ૧૨

પદ ૧૫ મું. દેશી ૮ મી.

હાહાકાર થયો ઘેર ઘેર, એતો કહેવાયો કાળો કેર;
હડતાળ પડી હાટે હાટે, ઘણા લોક રૂએ વાટે ઘાટે. ૧
સગાં વહાલાં ને શહેરના લોક, ગયા પાછળ મૂકતા પોક;
નરનારિયો વૃદ્ધ ને બાળ, લાગ્યાં કલ્પાંત કરવા તે કાળ. ૨
અંગ રાજાએ એ વાત જાણી, રોવા લાગ્યાં રાજા અને રાણી;
વેન પંડે ગયો સમશાન, દીઠા સઉને શોકાતુરવાન.. ૩
કંઇકે રોઇને કરી આંખો રાતી, કંઇક કર થકિ કુટે છે છાતી;
કંઇકે મૂકેલા હાથ કપોળે, આજ ગજબ થયો એમ બોલે. ૪
પરણેતરને થયા દિન પાંચ, આવી એવામાં મોતની આંચ;
બેઠો પુત્રિનો બાપ ત્યાં રડવા, લાગ્યો બળતી ચિતા મધ્ય પડવા. ૫

ચિતા સમિપ ગયો જ્યારે ચાલી, વેને ઝડપથી રાખિયો ઝાલી;
ઝાલતાં પણ ન રહે ઝાલ્યો, ચિતા તરફ જોરે જાય ચાલ્યો. ૬
દેખિ વેન વિશેષ મુંઝાયો, પામ્યો સઉનાથિ ખેદ સવાયો;
કદીયે દીઠેલ નહિ એવો ઘાટ, તેથિ તેને થયો ગભરાટ. ૭
શબ દહન કરી કર્યું સ્નાન, ભૂલ્યા ગુરૂજી તો શરિરનું ભાન;
ચાલ્યાં પુરમાંહિ પુરૂષોને રામા, ગુરૂજી દોડે સમશાન સામા. ૮
લોકો જઇને તેના હાથ ઝાલે, સાથે લઇને શહેરભણિ ચાલે;
એમ ઘર સુધિ લાવિયા ઘેરી, રૂએ ને કૂટે રામા ઘણેરી. ૯
જોવા લોકો મળ્યા ટોળે ટોળે, આંસુ પાડે ને ચક્ષૂઓ ચોળે;
કંઇકિ કહે આતો થયું અતિ અવળું, [1]સુતા મુઇ હોતતો આથિ સવળું. ૧૦
કંઇક કહે આતો દૈવનો કોપ, રોપ્યો આજથિ દુઃખનો રોપ;
ત્યાંતો ત્રાહ ત્રાહની પડે તાળી, લોકો કકળે તે કન્યાને ભાળી. ૧૧
સાસુ રોઇને કહો હો સલૂણા, કયાં ગયો તું પ્રવાસી પરૂણા;
આમ તરત જવું હતું તારે, શિદ આવ્યો તો આંગણે મારે. ૧૨

પદ ૧૬ મું. દેશી ૯ મી.

શિદને આવ્યો મારે આંગણે, હો સલૂણારે;
દગો દઇને ગયો દૂર દેશ, પ્રવાસી પરૂણારે.
નિશ દિન તારા નામની, હો સલૂણારે;
હોળિ હઇયામાં બળશે હમેશ પ્રવાસી. ૧
દાવ વાળ્યો કિયા દિવસનો, હો સલૂણારે;
કિયા ભવનું તો વાળ્યું આ વેર, પ્રવાસી.
નવ નિદ્ધી છતાં આજથી, હો સલૂણારે;
મારા સુખમાં તેં નાંખ્યું ઝેર, પ્રવાસી. ૨
ધિક ધિક આ હવે જીવવું, હો સલૂણારે;
બળ્યો ઉત્તમ આ અવતાર, પ્રવાસી.
ધિક સુખપાલની સાહબી, હો સલૂણારે;
ધન મિલકતને ધિક્કાર, પ્રવાસી. ૩

---
૧ દીકરી.

કાળજું કાપ્યું તે કારમ્યું, હો સલૂણારે;
આખો ભવ નહિ ઘાવ રૂઝાય, પ્રવાસી.
વૈદ વારૂ નથી એહનું, હો સલૂણારે;
કદિ આ નહિ લાહ્ય ઓલાય પ્રવાસી. ૪
છળ કરિને મને છેતરી, હો સલૂણારે;
માર્યો ગેબી ગોળીનો ઘાવ, પ્રવાસી.
વેર તું વાળવા અવતર્યો, હો સલૂણારે:
લાગ દેખીને દીધો દાવ, પ્રવાસી. ૫
દુઃખે દહાડા કેમ કાઢશે, હો સલૂણારે:
મારી લાડડી લાડકવાઇ, પ્રવાસી,
દયા આવી નહિ દેવને, હો સલૂણારે:
ક્યાંથિ આવ્યો આ કાળ કસાઇ, પ્રવાસી. ૬
ઘડપણમાં ગભરાવિયાં, હો સલૂણારે:
મારા પળિયાંમાં નાંખી ધુળ, પ્રવાસી.
દુખ દરીયામાં ડુબાવીયાં, હો સલૂણારે:
મારા મનખાનાં કાપ્યાં મૂળ, પ્રવાસી. ૭
સ્વર્ગનું સુખ મારે હતું, હો સલૂણારે:
હું તો મનમાં હતી મગરૂર, પ્રવાસી.
આવો દિવસ વળી આવશે. હો સલૂણારે;
નહોતી જાણતી જરીએ જરૂર પ્રવાસી. ૮
છતી વસ્તીએ ઉજડ વળ્યું, હો સલૂણારે:
છતે અન્ને પડ્યો મહાકાળ, પ્રવાસી.
દરિદ્રિ થયાં છતિ દોલતે, હો સલૂણારે:
વણ આગે લાગી આતો ઝાળ, પ્રવાસી. ૯
પુત્રિ પામી હોત મરણ તો, હો સલૂણારે:
વરસ એકમાં વીસરી જાત, પ્રવાસી.
સમજી બેસત મન વાળિને, હો સલૂણારે;

મને આટલું દુઃખ ન થાત, પ્રવાસી. ૧૦
મોત થયું હોત માહરૂં હો સલૂણારે;
ભલી ભાગ્યશાળી કહેવાત, પ્રવાસી.
પેખવું પડત ન આટલું, હો સલૂણારે;
સુણવી ન પડત આ વાત, પ્રવાસી. ૧૧
સ્મૃદ્ધિ—હવે કશા કામની, હો સલૂણારે;
મારૂં જીવતર શી રિતે જાય, પ્રવાસી.
આ વેદના કેમ વીસરે હો, સલૂણારે;
મને શાંતિ શેણે કરી થાય, પ્રવાસી. ૧૨

પદ ૧૭ મું.

રાગ ઉપર પ્રમાણે.

ધાડ આવી જમરાણની, હો શું કરવું રે;
ભર્યા શહેરમાં પાડી ભેળ, મારે હવે મરવું રે.
વાડી વિખેરી ઉજાડ કરી, હો શું કરવું રે;
ગુંડી દુશમને કાચી કેળ, મારે હવે. ૧
દરિયા વચ્ચે વહાણ ડુબિયું, હો શું કરવું રે;
ખુટ્યા ખારવા કિધા ખુવાર, મારે હવે,
રણ વગડામાં રિપુ મળ્યા, હો શું કરવું રે;
લુંટી સાસરવાસણી નાર, મારે હવે. ૨
માંડવો માંડ્યો વિખરાઇ ગયો, હો શું કરવું રે:
લીલે તોરણે લાગી લ્હાય, મારે હવે.
ફુટ્યાં ચોરીનાં માટલાં, હો શું કરવુંરે;
કેમ દાઝ આ તે ઓલવાય, મારે હવે. ૩
કાળ કસાઈ કયાંથી આવિયો, હો શું કરવું રે;
માર્યો નિર અપરાધી મોર, મારે હવે.
રિધ સિધ સર્વે રોળાઇ ગઈ, હો શું કરવું રે;
મારાં નિર્બળ કર્મ નઠોર, મારે હવે. ૪

સાગર સુખનો સુકાઇ ગયો, હો શું કરવું રે;
ખાઇ હબક ઉડી ગયા હંસ, મારે હવે.
દૈવ રૂઠયો મારા ઉપરે, હો શું કરવું રે;
*કૃષ્ણ શિર જેમ કોપ્યો કંસ, મારે હવે. ૫
સોનાની લંકા લુટાઇ ગઇ, હો શું કરવું રે;
સુખ સિંધુ થયો ખારો ઝેર, મારે હવે.
છળ કરી મસ્તક છેદિયું, હો શું કરવું રે:
કટ્ટા વેરિયે વાળ્યું વેર, મારે હવે. ૬
દુઃખ માંહી પડી દીકરી, હો શું કરવું રે;
મેં તો કાંઇ ન લડાવ્યાં લાડ, મારે હવે.
અમૃત જાણિને વાવિયાં, હો શું કરવું રે;
ઉગ્યાં જન્મથી ઝેરી ઝાડ, મારે હવે. ૭
મેં ન વળાવી સાસરે, હો શું કરવું રે:
સારા સજ્યા નહીં શણગાર, મારે હવે.
સમય દીઠો ન સિમંતનો, હો શું કરવું રે;
મેં ન કીધું મોસળું સાર, મારે હવે. ૮
÷દૌહિત્ર મેં નવ દેખિયો, હો શું કરવું ;
મેં તો લીધિ નહીં કશિ લહાણ, મારે હવે.
મનની ઇચ્છા મનમાં રહી, હો શું કરવું રે;
મારા પરવશ પડિયા પ્રાણ, મારે હવે. ૯
કંકુ હતું તે કાજળ થયું, હો શું કરવું રે;
થઇ નાડાછડિ કાળિ ઉન, મારે હવે.
પુરણ પાપ આવી મળ્યા, હો શું કરવું રે;
મારૂં પરવારિ ચૂકયુ પુન્ય, મારે હવે. ૧૦
કુંવર કલઇયો કપાઇ પડયો, હો શું કરવું રે;
હું તો દેખુછું ઉજ્જડ દેશ, મારે હવે.

* ગત કલ્પના કૃષ્ણ.   ÷ દીકરીનો દીકરો.

ઝાંખી દિશાઓ દિસે મને, હો શું કરવું રે;
હું તો અલ્પ ન દેખું ઉજેશ, મારે હવે. ૧૧
ઘરમાં મને ગમતું નથી, હો શું કરવું રે;
મંને ભાસે ભવન ભયંકાર, મારે હવે.
જીવ્યામાં સુખ જરિયે નથી, હો શું કરવું રે;
હું તો નહિ કરૂં અન્ન આહાર, મારે હવે મરવું રે. ૧૨

દોહરો

પછી પિતા પુત્રી તણો, કહે કથન તે કાળ;
કોઇ કદી ન વરાવશો, બાળપણામાં બાળ.

પદ ૧૮ મું. દેશી ૧૦ મી.

બાળપણામાં બાળનાં, નવ કરવાં લગન;
જો કરીએ જાણી જોઇને, વધુ ઉપજે વિઘન. બાળ. ૧
જેમ આંબે મોર જેટલી, ધારે કેરીઓ કોઇ;
વિશ્વાસથી વકરો કરે, રહે અંતે તે રોઇ. બાળ. ૨
જો કદી જોડું તે ઉછરે, નાવે મળતો સ્વભાવ;
આખી ઉમ્મરમાં એહને, દીસે દુઃખનો દેખાવ. બાળ. ૩
અણ બનતી તણો એહને, જ્યારે ઉપજે અંકોર;
એ માનનીના મુખની, ગાળો ખાયછે ગોર. બાળ. ૪
સમજણ કાચી શીશુપણે, નહિ મનસ્થિર ઠાર;
કહો તેને કેમ કરાવીએ, આખી વયનો કરાર. બાળ. ૫
અગ્નિરૂપે ઇશ્વર ગણી, જે ઠરાવ્યો +જમાન;
શું સમજે શિશુ બાપડાં, જેને જરીએ ન ગ્નાન. બાળ. ૬
માબાપની મુરખાઇનો, એતો છે આડો આંક;
વાંકુ થએ પછી વેવલાં, કાઢે કર્મનો વાંક. બાળ. ૭
લહાવો લેવાની લાલચે, કંઇક લાજને કાજ;
આંખો મિચીને ઊંડે કુવે, પડે કરિ પતરાજ. બાળ. ૮

+ ચોરીમાં હોમ કરીને અગ્નિ દેવને જમાન આપે છે કે અમે એક દીલથી ચાલીશું.

પાછળ શું પસતાઇએ, એવો કરીને અનર્થ;
પાણી પીને ઘર પૂછીએ, એથી શું સરે અર્થ. બાળ. ૯
સંકટ દેખી સુતાતણું, કરે બાપ વિલાપ;
માતા મુખે મહા દુઃખના, શબ્દ ઉચ્ચારે આપ. બાળ. ૧૦

પદ ૯ મું. દેશી ૧ લી.

રાજા ગુરૂને ગુરૂપત્ની, નીશ વાસર કરે વિલાપ;
ખાય નહીં અને પિયે નહીં, તનમાં ઉપજે પરિતાપ. ૧
પાંચ દિવસ ઉપવાસ થયા, પણ કર્યું નહીં જળ પાને;
સમજાવા જન જાય ઘણા પણ, કોઇનું કહ્યું ન માને. ૨
અંતર નિશ્ચય એમ કર્યો જે, અનશન વ્રત લઈ મરવું:
આ દુઃખ નહિ ઓછું થાવાનું, જીવીને શું કરવું. ૩
રાજા અંગ ને સુનિથા રાણી, મળી ગયાં સમજાવા;
તોપણ ગુરૂજી ને ગુરૂ પત્ની, ખચિત ન બેઠાં ખાવા. ૪
કંઇક જનો ગુરૂજીને લીધે, આપ કરે ઉપવાસ;
રૈયતમાં ગભરાટ ઉઠયો, અને અતિશય ઉપજ્યો ત્રાસ. ૫
પાંચ વરસની પુત્રી તે, નથિ વસ્ત્ર પહેરવા શીખી;
એટલામાં રંડાપો આવ્યો, વાત અઘાત સરીખી. ૬
કહે ગુરૂ અમે નજરે દીઠો, પ્રલયકાળ પ્રત્યક્ષ;
જીવવાનું અમને નથિ ગમતું, ભાવે નહિ હવે ભક્ષ. ૭
બહુ દિન ખાધું બહુ દિન પીધું, બહુ દિન સુખ ભોગવિયાં;
છેલી વારે કર્મ સંજોગે, આવાં દુઃખ અનુભવિયાં. ૮
દેહ તજી આ દુનિયામાંથી, હવે જશું પરલોક:
વચન તમારાં વ્યર્થ જશે, કથણી નવ કરશો ફોક. ૯
અંગ કહે ગુરૂ એમ ન કરવું, છો તમે સમજુ શાણા,
શું ઝાઝું તમને કહિયે, અમે શિષ્ય સરવ કહેવાણા. ૧૦
તમે ગુરૂ બીજા સઉને, સમજણ દઈ સમજાવો છો;
માટે તમને ન ઘટે આવી, જે દિલગિરિ લાવો છો. ૧૧

અહો ગુરૂ કદિ પણ કશિ વાતે, મુંઝાઇ નવ મરિએ;
વિષમ મહા વિપતી વેળાએ, ધીરજ અંતર ધરિએ. ૧૨

પદ ૨૦ મું. દેશી ૭ મી.

વિપતી વેળાએ, ધીરજ અંતર ધરિએ;
કોટિ પ્રકારે કષ્ટ પડે પણ, મુંઝાઇ નવ મરિએરે. વિપતી. ટેક.
ઇશ્વિરની ઇચ્છાથી આવે, સુખ દુઃખ તે તો સહિએ;
મરવાથી મટનાર નથી, રૂદયામાં સમજી રહિએરે. વિપતી. ૧
કદી કોઇ કારાગ્રહમાંથી, છળ કરિ છાનો છૂટે;
બહુ વિધ બળિયો રાજા બમણો, ક્રોધ કરીને કુટેરે. વિપતી. ૨
ઇશ્વરની ઇચ્છા આગળથી, છળથી કેમ છૂટાશે;
ઘર લૂટયાનું શુણિ ઘર બાળ્યે, ખૂબ ખાસડાં ખાશેરે. વિ. ૩
ધણિએ જે કરવાનું ધાર્યું, મિથ્યા શાથી થાશે;
અખિલ સ્થળે એનોજ અમલ છે, જીવ નાશી કયાં જાશેરે. વિ. ૪
×સીતા સરખી શુદ્ધ સતીને, પકડી ચાલ્યો પાપી;
દ્વાદશ વર્ષ વસ્યાં દુખમાં, નિજ તન નહિ તજ્યું તથાપીરે. વિ. ૫
પંચ વચ્ચે પંચાળીનાં પટ, તુચ્છમતીએ તાણ્યાં;
રૂડી સતીએ ધીરજ રાખી, અકાળ મોત ન આણ્યાંરે. વિ. ૬
લાજ ઘટે સુખ સાજ ઘટે, કે રાજ ઘટે કદી રૂડું;
દેહ વિષે મહા દુઃખ પડે કે, કલંક આવે કુડુંરે. વિ. ૭
મોટા મોટા ને માથે પણ, આપદ પડીયાં એવાં;
પાપ તણાં ફળ આપ તણાં તે, લેખે ગણીને લેવાંરે. વિ. ૮
જોઇ બાળક રડતું જનનીની, આંખે આંસુ આવે;
પણ તેના તનનો મળ તેતો, ધોઇ પછી ધવરાવેરે. વિ. ૯
એમજ ઇશ્વર શીક્ષા આપી, સઉને શુદ્ધ કરે છે;
સમજૂ જન સમજીને સાંખે, મૂરખ રોઇ મરેછેરે. વિ. ૧૦
કોઇ રોગીની કાયા કાપે, વૈદ ભલુંજ વિચારી;

× સીતા, દ્રુપદી વગેરેની વાતો કલ્પ ભેદની જાણવી.

એમજ આપણને ઇશ્વર જે, કરશે તે સુખકારીરે. વિ. ૧૧
માતાના સ્તનમાં પય મેલ્યું, સઘળું કીધું સવળું;
દલપતરામ કહે દુનિયાનું, એ એમ કરશે અવળુંરે. વિ. ૧૨

પદ ૨૧ મું. દેશી પહેલી.

પટરાણી ગુરૂપત્ની પાસે, વળતી બોલી વાણી;
જરીએ દુઃખનો અંત ન જાણો, અંત દેહનો આણી. ૧
કરતારે ધાર્યું કરવાનું, તે નહિ મિથ્યા થાય;
તન રૂપી અંચળ તજવાથી, જીવની પિડા ન જાય. ૨
દુનિયામાં કેટલાંક દુઃખતો, હરિ ઇચ્છાથી આવે;
કંઇક દુઃખતો પ્રાણી પોતે, અણસમજ્યાં ઉપજાવે. ૩
કુપથ્ય કરિયે તો કાયામાં, વધે રોગનો રોપ;
આપે દુઃખ ઉપજાવ્યું એમાં, દૈવ તણો શો દોષ. ૪
બાવળિઆ આંગણુમાં રોપે, સૂળો પગમાં વાગે;
એમાં કેનો વાંક કહાડિએ, કહિએ કેની આગે. ૫
ઊંનુ ખાતાં મુખમાં દાઝે, તે પોતાની ભૂલ;
કફણ [2]ઉપાને પગ પિડાયે, તે પણ તેની તુલ્ય. ૬
બાળપણે બાળક પરણાવે, ઉપજે ફળ પછિ આવું;
કહો પછી તે કષ્ટ થવામાં, કેનો વાંક ગણાવું. ૭
રોગ થયો ને ઓષડ ન કરે, વાંક કરમનો કહાડી;
મહીમંડળમાં મૂરખ એવા, દુઃખ પેઠેછે દહાડી. ૮
છતે ઉપાયે સંકટ સાખે, એ પણ મૂરખ એવો;
વિવેક સહિત વિચાર વિના કદિ, દૈવને દોષ ન દેવો. ૯
મર્મ વચનમાં મહારાણીએ, સરવે સાર જણાવ્યો;
પણ તે વિચાર ગુરૂ પત્નિના, અંતરમાં નહિ આવ્યો. ૧૦
રૂએ કુટે મસ્તક પોતે, પછાડે પૃથ્વી સાથ;
સુનિથાયે પછી ત્યાં સંભળાવિ, ગરૂડ પુરાણની ગાથ. ૧૧

---

૨ ખાસડાંએ.

મરનારાની પાછળ રડતાં, લાભ નથીજ લગાર;
આપણને પીડા ઉપજે, મહાદુઃખ પામે મરનાર. ૧૨

પદ ૨૨ મું. દેશી ૭ મી.

વાલાની વાંસે રાગ તાણી નવ રોવું;
જેથી તેને જંપ ન ઉપજે, જીવમાં સમજી જોવું રે. વાલાની ટેક.
ગોવિંદજીએ કહ્યું ગરૂડને, કુટે રડે જે કોઇ;
મરનારાને મહા દુઃખ ઉપજે, ધરે નિસાસા રોઈ રે. વાલા. ૧
લીંટ લાળને આંસુ ઝરે તે, જમચર પાય પરાણે;
રૌરવ મહારૌવરવના દુઃખથી, એ દુઃખ અદકુ જાણે રે. વા. ૨
કોઇ છાતી કૂટે શિર કૂટે, ચુંટે કેશજ હાથે;
એ સઘળી પરિપૂરણ પીડા, મરનારાને માંથે રે. વા. ૩
લોક વખાણે કે ન વખાણે, તે સઉ સાંખી રહિએ;
જો હસ્યામાં હેત વધે તો, દુઃખ તેને શિદ દઇએ રે. વા. ૪
શત્રૂતા સંપૂરણ હોય તો, રડો કુટો ન વિચારો;
જીવતાં વેર વળી ન શકે તો, મરતાં ને વળિ મારો રે. વા. ૫
કુટયા થકી જો કાંઇ દેખો તો, કુટો લઇને પાણો;
શા માટે તમે કુટી શરીરમાં, રોગ ઉપાવી આણો રે. વા. ૬
એવી શોભા મેલો અળગી, વળગી રહો માં વેહેમે;
જેથી સુખ ઉપજે એ જીવને, પુણ્ય કરો કંઈ પ્રેમે રે. વા. ૭
રોશો તોપણ તે નહિ જોશે, ખોશો આંખ તમારી;
દલપતરામ કહે દિલ શોધી, માનો શિક્ષા મારી રે. વા. ૮

પદ ૨૩ મું. દેશી ૮ મી.

એવી રીતે રાજા રાણીએ, કહ્યાં કથન ઘણાં વાણીએ;
તોય દંપતિ દિલગિર થાય, કરે કલેશ તે જોયો ન જાય. ૧
પાંચે પરધાનને ત્યાં તેડાવ્યા, એજ અવસરમાં તેઓ આવ્યા;
નર નારીનો શોક બુઝાવા, સર્વે મળિને લાગ્યા સમજાવા. ૨
થાકયા સરવે જનો સમજાવી, તોય તેઓને ધિરજ ન આવી;

વેન ને ગુરૂને ઘણી માયા, જીવ એક ને જુદી છે કાયા. ૩
એવું જાણીને એને બોલાવ્યો, વેન તતક્ષણ ત્યાં કણે આવ્યો;
તેણે વચન કહ્યાં મન માન્યાં, તોય દંપતિ નવ રહ્યાં છાનાં. ૪
સરદરિ પરસ્પર બોલે, દુખી લોકના દાખલા ખોલે;
એક કહેજે અમારો પડોશી, મુઓ શેઠ ને જીવે છે ડોશી. ૫
એની પુત્રિ આ રીતે રંડાઇ, નથિ કાકો ભોજાઇ કે ભાઇ;
બહુ એવા બન્યા છે રે બાઇ, નથી આપણે ઘેર નવાઈ. ૬
બીજો બોલિયો લાવી વિવેક, કોટિધ્વજ સાહુકાર છે એક;
એને ઉદર છે એકજ કન્યા, આથિ વધતો એને થયો અન્યા;
કન્યાદાન આનંદથી દીધું, નથી કંસાર ભોજન કીધું;
ચોરીમાં હજી પગ નથિ મુકયો, પૂરો વર પરણી નથી ચૂકયો. ૮
વરને મુર્છિ આવીજ એવામાં, તરત પ્રાણ તજયોજ તેવામાં;
કર્યો કુટુંબ બધે કકળાટ, અતિ ઉપજયા સઉને ઉચાટ. ૯
પણ એનો નથીરે ઉપાય, દૈવ ઉપર દાવો ન થાય;
કન્યા છે સાત આઠ વરસની, નથી થઇતો હજી પૂરાં દસની. ૧૦
તેજ કન્યાનાં માત ને તાત, દુઃખ પામે છે દિવસ ને રાત;
કુટી રોઇને કરે છે પોકાર, વળતિ બોલિયો વેન કુમાર. ૧૧
ખાલી રૂદન કરે પામી ખેદ, ભાઈ ભાળવો ઇશ્વરી ભેદ;
કરતારે જે નિયમ કરેલા, નથિ જગતમાં કોઇથી ફરેલા. ૧૨

પદ ૨૪ મું. દેશી ૧૧ મી.

કર્ત્તારે કરેલારે, નિયમો ન ફરવાના;
ઘણા લોકો ઘેલારે, રોઇને શું કરવાના. ટેક.
આગળથી એણે અતિ વિચારીને, રચના રચી છે રૂડી રીત;
સર્વને ફાવતું તો શી રીતે આવે, ખોળી જુઓને ખચીત,
સ્વારથના સાથીરે, અવળું ઉચરવાના. કર્ત્તારે. ૧
ફળ પત્ર માટે ને છાંયાને માટે, આંબા બનાવ્યા અધીક;
હાથી કહેજે ઉંચા હોતતો સારૂં, અને બકરી કહેજે નિચા ઠીક,

કરતારે કેના રે ભાળી દેહ ભરવાના, કર્તારે ૨
દિલગિર થાય કે દિલમાં ખુશી રહે, થવાનું તેજ થનાર;
મળવાનું વખતે આવીને મળશે, જવા એહુ તે જનાર,
નિયમો ન મટેરે, મરણુ અવતરવાના. કર્તારે. ૩
વિશ્વ પતિને નથી વહાલો કે વેરી, સઉપર સરખો છે સ્નેહ;
સઉનું સારૂં ધારી સર્વ કર્યું છે, એમાં નથીરે સંદેહ;
ઉપાય આપ્યા છે રે, હરકતો હરવાના. કર્તારે. ૪
વરસાદ વરસે ને વાટે જવું હોય, છત્રી ઓઢો નિજ શીશ;
ભીંજાય વસ્ત્ર તો ભગવત ઉપર, રૂદય ન રાખવી રીશ,
તમે કોપો તેથીરે, દેવ નથી ડરવાના. કર્તારે. ૫
વાટે વટી જવાની વટેમાર્ગુની, વાટ જુએ જો વરસાદ;
વરસવાનો કદિએ વારો મળે નહિ, માટે બાંધી છે મરજાદ;
આઠ માસ કોરારે, વાટમાં વિચરવાના. કર્તારે. ૬
તાપ પડે ત્યારે ટાઢે છાંયે જઇ, વસવું કરીને નિવાસ;
ઘરમાં ન વસે તો પામે ઘણું દુઃખ, તે કેની કહિએ કયાશ,
*સૃષ્ટા તો સામગ્રીરે, ધરણીમાં ધરવાના. કર્તારે. ૭
તાપ પડે ત્યારે તાપે કે ઓઢે, રાજા અને વળિ રાંક;
તેમ ન કરે તો તે દુઃખ પામે તેમાં, વિશ્વપતિનો નહિ વાંક;
છે છતા ઉપાયોરે, એમાંથી ઉગરવાના. કર્તારે. ૮
કોઈ પદાર્થ નાશ પામ્યાં અને, જો તેની હોય જરૂર;
તો તેવાને તેવા બીજા તપાસો, દિલનો વેહેમ તજી દૂર,
પ્રલય જે પામ્યાંરે, એ નથી ઉછરવાનાં. કર્તારે. ૯
એક સ્થાનકમાં દુઃખ દેખો તો, બીજે સ્થળે રહો આપ;
જુની જગ્યા સાથે જીવ જોડીને, શિદને પામો છો સંતાપ,
હઇએ હઠ રાખીરે, નથી કોઈ હરવાના. કર્તારે. ૧૦
ટાંકાનું જળ ખુટે તો લાવે કુવેથી, કુવો ખુટે તો બીજે જાય;

* જગત કર્ત્તા.

ટાંકું ખુટયું માટે પાણીજ નહિ પિવું, એમ કહીને અકળાય,
એ તો મૂર્ખ મોટારે, મુંઝાઇને મરવાના. કર્ત્તારે. ૧૧
છેક ઉપાય જેનો એકે ન સુજે ત્યારે, ધારવી ધીરજ ધણીજ;
જાણવું જે કદિ જગતમાં જમીન પર, હતીજ નહિ તે ચીજ,
સંભારી સંભારીરે, અર્થ નથી સરવાના. કર્તારે. ૧૨

પદ ૨૫ મું. દેશી ૧ લી.

વળતી વેને વિવિધ પ્રકારે ગુરૂને ધીરજ દીધી;
પણ ગુરૂએ અને ગુરૂપત્નીએ, આંખ ઉંચી નવ કીધી. ૧
વેનકુમાર વિચાર કરેજે, શો કરિએ ઉપાય;
દુઃખ વિસરીને ગુરૂના દિલમાં, શાંતી શાથી થાય. ૨
ઘાટ ઘણા મનમાંહિ ઘડે પણ, કશું ન સૂજે કરવા;
ગુરૂની પુત્રીનું દુખ પેખી, લાગ્યાં આંસૂ ઝરવા. ૩
વેન કહે એક વાત કહું જો, ગુરૂજી કરો ક્ષમાય,
આ ગભરાટ બધો મટવાનો, એકજ છે ઉપાય. ૪
પાંચ વરસની પુત્રી આ, પરણ્યાની વાત ન પ્રીછે;
તો તેનો ફરિ વિવાહ કરવા, એમાં અડચણ* શી છે? ૫
ગુરૂ કહે ફરિ લગ્ન કર્યાનો, નથી અમારો ચાલ;
તે માટે ફરિ વિવાહ કરતાં, હરકત મોટી હાલ. ૬
સારસ્વત જેવા વિપ્રો વળિ, જન જે કણબી જેવા;
પુનર્લગ્ન તો એજ કરે, અમે નથી અધર્મી એવા. ૭
બનવાનું તે બનિયું પણ, એક વાતે છે ગભરાટ;
પુત્રીનું પોષણ કોણ કરશે, એજ મને ઉચાટ. ૮
કુંવર કહે ધીરજ ધારો તો, ઉચાટ ટાળું એહ;
બેહેન ગણીને હું પાળિશ, જ્યાં સૂધી મારો દેહ! ૯
ગુરૂ પુત્રીને પોષણ થાવા, વળિ આપ્યું એક ગામ;

---

* उद्वाहतापिसाकन्यानचेत्संप्राप्तमैथुना ॥ पुनःसंसकारमहर्ते यथाकन्यातथैवसा ॥ निर्णयासिंधौनारदोक्तं ॥

વિવેક વાતે ગુરૂપત્નીનું, દુખ ટાળ્યું તે ઠામ. ૧૦
અન્ન જમ્યાં અને જળ પીધું ત્યારે, ખુશી થયા સઉ લોક;
વેને કંઇક દિવસ વીત્યે, મૂકાવ્યો સઘળો શોક. ૧૧
શોભીતો સિરપાવ દઇને, જમાડિ કીધાં તૃપ્ત;
વેનકુંવરને વાત ન વિસરે, ગુરૂથી રાખે ગુપ્ત. ૧૨

ભાગ ૩ જો.

પદ ૨૬ મું. દેશી ૧ લી.

દક્ષિણ દેશે સંયમની પુરિ, ત્યાંના જે સરદાર;
તાત તેહ સુનિથા રાણીનો, સઉ જાણે સંસાર. ૧
એક દિવસ કાશદ આવ્યો તે, ત્યાંથી કાગળ લાવ્યો;
સુનિથાએ શિરનામું વાંચી, લઇ કાગળ વંચાવ્યો. ૨
વાચક શબ્દ લખેલા તેમાં, પ્રીત સહીત પિતાઓ;
ઉલટ ધરીને એક ચિત્તથી, સર્વ સુણ્યા સુનિથાએ. ૩
રે પુત્રી પરણી ને ગઇ તું, પછી ફરી નહીં આવી;
માત પિતાનું કદી સ્મરણ તું, લક્ષવસા નહિ લાવી. ૪
મેં ફરિ મુખ તારૂં નવ દીઠું, ઉદાસ છું હું એથી;
આ કાગળ વાંચીને વહેલી, તરત આવજે તેથી. ૫
માતા તારી નિશદિન ઝંખે, મનમાં તુજને મળવા;
દેખું મુખ દૌહિત્રપણું તો, ચિંતા લાગે ટળવા. ૬
વરસ ઘણાના વિજોગ ભાગે, તો હું હઇએ હરખું,
પેટતણી જો પ્રજા મળે પછી, સારૂં શું તે સરખું. ૭
તુજને અહિંનાં સગાં સંબંધી, સદૈવ સઉ સંભારે;
ભાગ સ્નેહી સઘરો કહેછે, સુનિથા મળશે કયારે. ૮
મેં તુજને મનમાંહિ ગણી છે, પુત્ર થકી પણ પ્યારી;
તુજને દિઠાવિના દાઝે છે, છણ છણ છાતી મારી. ૯

તે માટે સુતને સાથે લઇ, અહીં આવજે વેહેલી;
થોડા દિન રહિ પાછી જાજે, માસ પુરાથી પહેલી. ૧૦
જો સ્વામી સાથે આવે તો, તે વળી સૌથી સારૂં;
સાંરા સગાં મળે અમને તો, અંતર ઠરે અમારૂં. ૧૧
આ કાગળમાં અલ્પ લખ્યાથી, અતિશય સમજી લેજે;
ઉતાવળી આવીને અમને, દિલમાં શાંતિ દેજે, ૧૨
તુજને સંભારૂં ત્યાં આંખે, આવે આસું ધાર;
સુનિથા સુનિથા એમ કરૂં છું, આઠ પોહોર ઉચ્ચાર. ૧૩

પદ ૨૭ મું દેશી ૮ મી.

પત્ર હેતુથી લઇ નીજ હાથે, દાબ્યો સુનિથાએ છાતિની સાથે:
પ્રેમે આંખોમાં આવિયાં પાણી, સ્નેહ સ્મરણથિ છાતી ભરાણી· ૧
પટરાણી ગઇ પતિ પાસ, કર્યા વિનયના વચન પ્રકાશ:
સ્વામી છો મારા પ્રાણથિ પ્યારા, એક નિમિષ ન મેલું હું ન્યારા. ૨
મારાં વૃદ્ધ થયાં માત તાત, વાસ્તે મળવાની કહાવે છે વાત:
મને આગના આપોજો આપ, કરૂં માત પિતાનો મેળાપ. ૩
સાથે તેડીને વેન કુમાર, મળિ આવું જઈ એકવાર;
પ્રાણનાથ જો આપ પધારો, ફળે મનનો મનોરથ મારો. ૪
એવું સાંભળિને કહે અંગ, મારાથી ન અવાય તુજ સંગ:
રાજ્ય સૂનુ કદી ન રખાય, કેડે કંઇક ઉપદ્રવ થાય. ૫
જવા ઇચ્છા થઇ છે તમારી, નથી રાખતો તમને હું વારી:
પણ વેહેલાં તરત જઇ વળજો, પૂરાં બોલ પ્રમાણેજ પળજો. ૬
વીશ દિવસ વિજોગના જાશે, વીશ વરસ મને તો જણાશે:
જેને હોય કુભારજા નારી, તેને વેળા વિજોગની સારી. ૭
તું તો પ્રેમનિ પેટી છે પ્યારી, તારી નમ્રતા વિશ્વથી ન્યારી:
તારા બોલ મધુર રસ ભરિયા, મારા અંતર માંહિ ઉતરિયા ૮
સાવધાન થઇને સંચરજો, રસ્તે કુંવરનું રક્ષણ રજો;
વળતિ વેન કુંવરને બોલાવી, સર્વ વાત કહી સમજાવી. ૯

વળી મંત્રીને કહ્યું મહીનાથે, સેના સારી મોકલજો સાથે;
એટલામાં આવ્યા જોશીબાવા, જોવા બેઠા મુહૂર્ત ત્યાં જાવા. ૧૦
જન્મ પત્રિકા વેનની કહાડી, વેને ઝડપીને તે નાંખી ફાડી;
ગુરૂ પુત્રી લગન નિરધાર, તે તમેજ હતા કરનાર. ૧૧
જન્મપત્રી સાચી કહે કોય, નામ વિધવા જગતમાં ન હોય;
ઢાંકી રાખો તમારાં ડાચાં, નથી શુકન મુહુરત પણ સાચાં. ૧૨

પદ ૨૮ મું.

"વનચર વીરા વધામણી, કહેને કયાં થકી આવ્યો" એ દેશી.

શુકન મુહુરત સાચાં નથી, એતો ભ્રમણા છે ભાઈ;
જન્મોતરી પણ જાણજો, ઠાલી ઠગની ઠગાઇ. ટેક.
સારાં શુકન જોઇ સાંચરે, આવે જો ખત્તા ખાઈ;
તો પણ વેહેમ ટળે નહીં મોટી એ મુરખાઇ. શુકન ૧
શોધિ મુહુરત રાજશત્રૂએ, બંડ કારમાં કીધાં;
વણ મુહુરતેજ વિજય કરી, રાયે ફરિ રાજ લીધાં, શુકન ૨
શુકન જોતાં સમો જાય છે, જાય હાથથી બાજી;
કાંતો હિમત હટી જાય છે, તતકાળની તાજી. શુકન ૩
મુહૂરત જોતાં મનુષ્યનાં, કઇનાં વણશાં છે કામ;
માટે મુહુરત મેલો પડયાં, લોને દેવનું નામ. શુકન. ૪
અડચણો આડી હોય જો, એજ છે અવજોગ;
વાર કવાર ન વાંચશો, આપે કરતાં ઉદ્યોગ. શુકન. ૫
આ કહુંછું અનુભવ થકી, નહિ મિથ્યા મમતથી;
વેહેમ તજો મારા વહાલાઓ, કરો કામ હિમતથી. શુકન. ૬
કઇક કહે ટાળ્યા નવ ટળે, લખ્યા છઠ્ઠીના લેખ;
તોપણ તે શોધે શુકનને, પુછેછે મીન મેખ. શુકન. ૭
શોધે શરોદો શીખીને, ચંદ્ર સૂરજ નાડી;
સત્ય અસત્ય શોધ્યા વિના, દંભ રાખે છે દહાડી. શુકન. ૮
રોગીનો રોગ મટાડવા, શોધો વૈદક સાચું;

જંત્ર ને મંત્ર જુઠા ગણી, ડાટો દંભીનું ડાચું. શુકન. ૯
મૂર્ખ લોકો કરે માનતા, જાણે રોગ ઘટાડે;
દેવી દેવો નથી લાંચીયા, લાંચ લઇને મટાડે. શુકન. ૧૦
માનતાથી જો મરે નહી, જર વાળાજ જીવે;
પૂરી રચાવ પાંચસે, દીપ માળાઓ દીવે. શુકન. ૧૧
ભ્રમણા ભાગો ભાઈ ભાઇયો, ઉરમાં સમજીને આમ;
ભાવે ભલે પ્રભુને ભજો, કરે પૂરણ કામ. શુકન. ૧૨

પદ ૨૯ મું દેશી ૧ લી.

એવું શુણિને અંગ કહે છે, સાંભળ સુજ્ઞ કુમાર;
વિપ્ર તણું અપમાન ન કરિએ, કિન્મત થઇ કોઇ વાર. ૧
રાજ્ય બધું છે વિપ્ર વડે, વિપ્રો રઇયતમાં મુખિયા;
વિપ્રો સાથ વિષાદ કરીને, કોઇ થયા નથી સુખીઆ. ૨
રઇયત આ અવસર રાખે છે, વિપ્રોનો વિશ્વાસ;
વિપ્રોને છંછેડીશ તો તું, નિશ્ચે પામિશ નાશ. ૩
સેનાપતિને વશ સેના રહે, કે ન રહે અંતરમાં;
પણ વસ્તી વિપ્રોને વશ છે, સઘળી આ અવસરમાં. ૪
રાજકાજના બધા કાયદા, દ્વિજ વર બાંધી દે છે;
તેઓની સ્મૃતિયો અનુસારે, અધિપતિ અમલ કરે છે. ૫
કિયે અવસરે કારજ અનુકૂળ, મુહૂર્ત્ત મતલબ એ છે;
વળી ઠરેલો સમય ફરે નહિ, એ પણ ફિકર રહે છે. ૬
તે માટે વિપ્રોને પૂછી, કારજ સઘળાં કરિએ;
જો વિપ્રો અનુકૂળ હોય તો, વિચાર પાર ઉતરિએ. ૭
એમ કહીને વેનકુંવરને, દ્વિજ પગે નમાવ્યો;
વાત પિતાએ સત્ય કહી એમ, વિચાર અંતર આવ્યો. ૮
પછિ મુહુરત મોસાળ જવાનુ વેને પૂછી લીધું;
શુભ મુહુરત રવિવાર છે, જોશીએ ઝાહેર કીધું. ૯
ચાર દિવસ આગળથી સેના, સજ કરવાને માંડી;
સ્તાની સામગ્રી સર્વે, કાધી આળસ છાંડી. ૧૦

સઉને મન આણંદ ઘણો પણ, વેન રહે ઉદાશી;
મનની પીડા મનમાં રાખે કહે ન ક્યાંઇ પ્રકાશી. ૧૧
જે દીઠું તે નથિ વીસરતું, ગુરૂ પુત્રીનૂં દુઃખ;
દિલગિરિમાં નિશ દિવસ રહે, અને ઉદાસિ દીસે મુખ. ૧૨

પદ ૩૦ મું. દેશી ૮ મી.

ગુરૂપુત્રિ જે રાંડેલિ ફરતી, નથી વેનને વાત વિસરતી;
એક રાંડ્યાથિ મનમાંહિ આણ્યું, સર્વે વિધવાનું સંકટ જાણ્યું. ૧
એથિ ઉરમાંહિ ધારિયું આવું, ક્યારે પુનરવિવાહ ચલાવું;
કઇક શેઠ અને સાહુકાર, કઇક ક્ષત્રિ શાણા સરદાર. ૨
એક એકે બોલાવિ એકાંત, ભાગે સર્વના મન તણી ભ્રાંત;
વેન સઉને બહૂ સમજાવે, પુનર્લગ્નથિ લાભ બતાવે. ૩
શુણિ સઉ કહે વેન કુંવર શું, વિપ્રો કરશે પછી અમે કરશું;
વેને વિપ્રોને બહુ સમજાવ્યા, એ તો ઉલટાજ હઠપર આવ્યા. ૪
ત્યારે વેને અંતરમાં વિચાર્યું, આમ તો ન બને મારૂં ધાર્યું,
કંઇકિ રઇયત વિપ્રોથિ રૂઠે, વાદ વદવા સામી થઈ ઉઠે. ૫
ત્યારે મારૂં કહેલું મનાય, વિધવાના વિવાહ કરાય;
એવો લાગ તપાસ તપાસે, કેમ વિપ્રોથી વસ્તી ઉદાસે. ૬
એવું માંડયું કુસંપનું મૂળ, એથિ અંતે તો ઉપજ્યું શૂળ;
વેન સમજુ હતો ઘણો સારો, પણ માણસ જાત બિચારો. ૭
વિધવા દુઃખ દેખી અકળાયો, નાંખ્યો સહસા સુધારાનો પાયો;
ઇચ્છા ઇશ્વરની હશે એવી, તેથી ઉપજી તેને મતિ તેવી. ૮
શુભ કરવા બેઠો તે તો સાચું, પણ તે કામ રહી ગયું કાચું;
જ્યારે હોય જુવાનિનું જોર, ત્યારે આવે ઉતાવળો તોર. ૯
કુદિને કરે સહાય કામ, કાંતો સુધરે કાં બગડે તમામ;
ધાર્યું કામ પડે કદિ પાર, તો વખાણે સરવે સંસારઃ ૧૦
નહિં તો નિંદા કરી કહે એમ, બાળબુદ્ધિ વિના કરે કેમ;
જ્યારે જન હોય જોબનવાન, ત્યારે હિમ્મત હોય જુવાન. ૧૧

વૃદ્ધ વયમાં હિંમત વૃદ્ધ થાય, નહિ સાહસ કામ કરાય;
સારૂં નરસું જે કામ થવાનું, જુવાનીમાં બહુ બનવાનું. ૧૨
શ્રોતા સાંભળજો સઉ ભ્રાત, વળી વેનતણી કહું વાત;

પદ ૩૧ મું. દેશી ૧ લી.

એક સમે શુભ રાજ સભામાં, ધર્મ કથા ગુરૂ વાંચે;
રાજા રાણી રાજકુંવર ત્યાં પ્રધાન બેઠા પાંચે. ૧
કહે ગુરૂજી જે રાજાની, પ્રજા કરે પુણ્ય પાપ;
તેમાંથી કાંઈ ભાગ ભોગવે, અધિપતિ આપો આપ. ૨
માટે પ્રજા વિષે રાજાએ, ધર્મ પ્રવૃત્તી કરવી;
અધર્મનો અટકાવ કરીને, હરકત સર્વે હરવી, ૩
એવું સુણતાં તતક્ષણ વેને, પ્રણામ કરિને પુછયું;
અહો ગુરૂ મને ઉત્તર આપો, શિષ્ય તમારો હું છું. ૪
કણબી આદિક કુળની વિધવા, ફરી વિવાહ કરે છે;
વૈષ્ણવ કે શિવ મારગમાં રહિ, ધર્મ વિશુદ્ધ ધરે છે. ૫
સારસ્વત બ્રાહ્મણ સમજે છે, જુના અમારા ધારા;
સંધ્યા વંદન શિવપૂજન કરિ, ગાયત્રી જપનારા. ૬
પુનર્લગ્ન વિધવાનાં કરતાં, પણ નથી ગણતાં પાપ;
તથાપિ તેને ત્રિપદાનો, ઉપદેશ કરો છો આપ. ૭
કિયા કિયા કુળને શાસ્ત્રે, આપી છે, આજ્ઞા એવી;
કિયા શાસ્ત્રમાં લેખ લખ્યો છે, કહી શ્રુતી છે કેવી. ૮
કહે ગુરૂ સઉ વિપ્ર તણો, આચાર શાસ્ત્રમાં એક;
ચારે વરણ તણા જૂદા છે, વધતો એજ વિવેક. ૯
પણ પરણેતરના ધારાતો, શાસ્ત્રે સઉના સરખા;
પુનર્વિવાહ કરે છે તે તો, પાપી પૂરા પરખ્યા. ૧૦
* વિવાહ ધર્મ નથી જૂદો, શૂદ્રાદિક કોઈ વરણનો;
એવાને ઉપદેશ કરે તે, માર્ગ પેટ ભરણનો. ૧૧

* પુનર્વિવાહ.

અધર્મનો પૈસો આવ્યાથી ભુપ પાપમાં ગરક;
એ માટે સઉ એમ કહેજે, રાજાને અંતે નરક. ૧૨

પદ ૩૨ મું. દેશી ૧૩ મી.

વેને જાણ્યું ભલો આવ્યો લાગરે, વસ્તિ વિપ્રને કરૂં અણુરાગરે;
એવું ધારિ બોલ્યો તતખેવરે, તમે સત્ય કહ્યું ગુરૂ દેવરે. ૧
પુનર્લગ્ન જે લોકો કરે છે રે, મહા પાપનો ભાર ભરેછેરે;
એનો ભૂપને આવે છે ભાગરે, એથી હરકતો નૃપને અથાગરે. ૨
કર આવે કોટી રૂપૈયાનોરે, તોય તરતો ન થાય ખજાનોરે;
નાણાવટીને પેદાશ લગારરે, તોય પાસે રૂપૈયા અપારરે. ૩
એનું કારણ એજ જણાયરે, પુનર્લગ્નનું પાપ ભરાયરે;
હમણાં તો હું જાઉંશ મોસાળરે, પણ પાછો આવીશ જે કાળરે. ૪
ત્યારે બાંધવો પાકો પ્રબંધરે; કેઇ કરે નહિ વિધવા સંબંધરે;
સઉને કહેજો સમાચાર આવારે, નહિ દઇએ પુનર્લગ્ન થાવારે. ૫
એતો તમનેજ સોંપુ છું કામરે, વાત કરજો પ્રસિદ્ધ તમામરે;
એવું શુણિને ગુરૂજી સિધાવ્યારે, એતો પોતા તણે ઘેર આવ્યારે. ૬
ગુરૂએ ઊંડો મર્મ નવ જાણ્યોરે, અતિ આનંદ અંતર આણ્યોરે;
તેજ દિવસથી લાગ્યા કહેવાયરે, પુનર્લગ્ન થવા નથી દેવાંરે. ૭
બિજે દિવસ ભૂપાળનો બાળરે, માતા સાથે સિધાવ્યો મોસાળ રે;
સાથે સેના લીધી ચતુરંગીરે, ગયો દક્ષણ દેશ ઉમંગીરે. ૮
ઘણા બખતર પાખર ખળકેરે, અસ્ત્રશસ્ત્ર અતી ઘણાં ચળકેરે;
સેનામાં વડી નોબતો વાજેરે, જાણે ગગન વિષે ઘન ગાજેરે. ૯
ફરૂકે પચરંગી નિશાનરે, જાણે ઓપે છે ઇંદ્ર કમાનરે;
હય હહણેને ચિંકારે હાથીરે, ભાલાવાળા શોભે સાથે ભાથીરે. ૧૦
વેન પહોંચ્યો મામાના પુરમાંરે, સૌને આનંદ ઉપજયો ઉરમાંરે;
ત્યાં જઈ દિવસ દસબારરે, સગાં વહાલાંનો મેળવ્યો પ્યારરે. ૧૧
સુનિથા મળિ માત પિતાનેરે, વેન મળિયો મામી મામાનેરે;
પછી ઘેર જવા રજા લીધારે, મામે સારિ વિદાયગિરિ દીધીરે. ૧૨

પદ ૨૩ મું દેશી ૮ મી.

વેન મોસાળથી પાછો વળિયો, પુરપંથે પોતાને તે પળિયો;
હેતે હથિયાર પકડ્યાંછે હાથે, માતા સુનિથા છે વેનની સાથે. ૧
એક કોશ રહ્યું એનું ગામ, અલ્પ દિવસ રહ્યો એવે ઠામ;
ઝુકી રહી છે ત્યાં વનતણી ઝાડી, પ્રૌઢ પહાડ છે એક અગાડી. ૨
ત્યાંથી સુંદર સરિતા વહેછે, જોગ સાધવા જોગી રહે છે;
આંબા આદિક વૃક્ષની ઓળ, ઉપર પક્ષી કરે કલ્લોલ. ૩
લીલાં ઘાસ ત્યાં ગાયો ચરે છે, ત્યાં શિકારી શિકાર કરે છે;
હરણ વાનર રીંછ ને હાથી, કહેતાં પાર ન આવે કહ્યાથી. ૪
સિંહ વાઘ કરે મહા સોર, લિલી ભૂમિ ભાસે ચારે કોર;
પુષ્પના છોડ છે મન ગમતા, ભોગી ભમરા ઉપર દિસે ભમતા. ૫
વાયુ શીળો સુગંધિત વાય, એવું દેખી બોલી સુનિથાય;
પુત્ર થોડી અહિં વાર ઉતરિયે, ફુલ ઝાડના ઝુંડમાં ફરિયે. ૬
વેને માતની વાત પ્રમાણી, ઉતર્યા રાજકુંવર અને રાણી;
સેના સઘળીયે વિશ્રામ કીધો, વેન વન જોવા ચાલિયો શીધો. ૭
એકે અનુચર લીધો ન સાથ હેતે સાહ્યો સુનીથાનો સાથ;
વનમાં વિચર્યા માતુશ્રી ને તન, પુષ્પ વીણી વખાણિયું વન. ૮
એવે દુરથી આવ્યું સુણવામાં, મહા દુઃખથી રૂએ કોઇ રામા;
લાગી કૌતક જેવી તે વાત, ત્યારે પુત્ર પ્રત્યે બોલી માત. ૯
અરે પુત્ર આ સાંભળ આપ, કોઇ વનિતા કરે છે વિલાપ;
હશે વ્યંતરિ એ વનમાં તો, હશે જોગણિ જક્ષણી કાંતો. ૧૦
માટે આપણે અહીંથીજ ફરિયે, સેના સાથે શહેરમાં વિચરિયે;
વેન કહે હુંતો જઇશ તે જોવા, રામા કોણ બેઠીછે એ રોવા. ૧૧
માયે વેનને બહુ વિધ વાર્યો, તોય વેન તે તરફ પધાર્યો;
મેલું કુંવરને એકલો કેમ, માયે અંતરમાં ધાર્યું એમ. ૧૨
માટે હેત ઘણું હઇએ ઘાલી, માતા પુત્રની પાછળ ચાલી;
મહા હિંમત રાખીને મનમાં, વેન જાયછે ચાલ્યો તે વનમાં. ૧૩

પદ ૩૪ મું.

"વૈદર્ભિ વનમાં વલવલે" એ દેશી છે.

વેન કુંવર વનમાં ગયો, મુનિથા ગઇ સાથ;
નદિ તટમાં નજરે પડી, એક અબળા અનાથ. વેન. ૧
કાષ્ટ ચિતા ખડકી કરી, ત્યાં કિધેલી તૈયાર;
બળિ મરવાની તે બાઇને, હતી વાર લગાર. વેન. ૨
અબળાએ દીઠાં આવતાં, રાણિ રાજકુમાર;
શરમાઇ ગઇ મન સુંદરી, છાની રહી તેણી વાર. વેન. ૩
રોઈ રોઈ આંખો રાતી થઈ, આંખે ખાડા દેખાય;
શરિરમાં હાડકાં ચામડી, જરિએ લોહી ન જણાય. વેન. ૪
ડોળ દેખી એના દેહનું, તરત અનુભવ થાય;
માહા દુ:ખનું માર્યું માનની, મનમાં મરવાને ચહાય. વેન. ૫
જોતાંજ રાણીના જીવમાં, દયા ઉપજી અપાર;
અરેરે આવા પણ દુખીઆં, દીસે દુનિયાં મોઝાર. વેન. ૬
રાણીએ ચાંપી રૂદે વિષે, આપી ધીરજ અંગ;
વેન કહે બેહેન બોલ તું, તારા દુ:ખનો પ્રસંગ. વેન. ૭
બાઇ બોલી મારા દુ:ખનું, તમારે શું છે કામ;
જાઓ તમે ચાલ્યા માર્ગે, મારૂં લેશો ન નામ. વેન. ૮
જે દુ:ખ મટવાનો જગતમાં, નથી એકે ઉપાય;
એતો અંતરમાંજ રાખવું, કહેવાથી શું થાય. વેન. ૯
તમથી આ દુ:ખ તલ જેટલું, ઓછું કરિ ન શકાય;
આકાશ તે જ્યાં તુટી પડે, કિડીથી ન ઝિલાય. વેન ૧૦
દેવ ન દુ:ખ ટાળી શકે, માનવી કોણ માત્ર;
માટે મારે મરી છુટવું, ગોરાં બાળીને ગાત્ર. વેન. ૧૧
જેની ઉપર થાય જગતમાં, કાળો દૈવનો કોપ;
શી કરે મનુષ્ય સહાયતા, થાય અમર અલોપ. વેન. ૧૨
કુંવર કહે તું છું આજથી, મારી ધર્મની બેહેન;

આ સુનિથા માતા આપણી, હવે દુઃખ રહે ન. વેન. ૧૩
જો તારૂં દુઃખ ન ટાળિ શકું, તો તજુ જીવ આપ;
નહિ તો મારે માથે માનની, પ્રલેકાળનું પાપ. વેન. ૧૪
કાળજું ખોલીને કષ્ટ તું, કર તારૂં પ્રકાશ;
વગર કહે વેદના તણો, નવ થાય વિનાશ. વેન. ૧૫
શરમ કશી જોતું રાખ તો, બ્રહ્મહત્યા હજાર;
નામ ને ઠામ સુધાં નક્કી, તારૂં કર તું ઉચ્ચાર. વેન. ૧૬

દોહરો.

વેન તણાં વચનો સુણી, સ્ત્રી બોલી તે ઠામ;
અરે કુંવરજી હું રહું, સદા તમારે ગામ, ૧

પદ ૩૫ મું. દેશી ત્રીજી.

અરે કુંવરજી હું રહું છું અહિં, સદા તમારે ગામ;
છું દિલની દુખિયારી મારૂં, કમળાગૌરી નામ. ૧
જન્મ ધર્યો મેં ભ્રગુગોત્રી, ભાર્ગવ બ્રાહ્મણને ઘેર;
સાત વરસની વયે પિતાએ, પરણાવી શુભ પેર. ૨
બિજે વરસ બળીઆને રોગે, સ્વર્ગ ગયો મુજ સ્વામી;
રોતિ હતી મુજ માતા, હું પૂરી સમજણ નવ પામી. ૩
સુવાસણીનો સ્વાંગ મને, મારી માએ ન તજાવ્યો;
બહુ લડાવ્યાં લાડ પિતાએ પ્રેમ વિશેષ જણાવ્યો. ૪
બિજી મારી બેહેનપણીઓ, સાસરીએ જઇ આવે;
સજ્યા હોય શણગાર, નિરખતાં તે મને મનભાવે. ૫
મા મુજને મોકલશો ક્યારે, એમ કહેતી હું જ્યારે;
મારી માને આંખે ખરેખર, આંસુ ખરતાં ત્યારે. ૬
સાસૂ સસરો સ્વર્ગ ગયા, ઘર વેચી જમાડી નાત;
હું પીયરમાં રહું અને, નવ સમજુ કશિએ વાત. ૭
માત પિતા ગત થયાં, મને જ્યાં વર્ષ થયાં અગ્યાર;
બાવિશ વર્ષ તણો મુજ બાંધવ, રાખે મુજપર પ્યાર. ૮

પલ્લુ મારૂં વેચીને, ભાઈને પરણાવી નારી;
મેં જાણ્યું ભોજાઇ આવીને સેવા કરશે મારી. ૯
પણ ઘર કામ કરાવેને, ભોજન આપે ભોજાઇ;
સોળ વરસની હું થઇ અને સમજણી પણ કહેવાઇ. ૧૦
તિરથ જઇ ઉતરાવ્યો માહારો, સુવાસણીનો વેષ;
માથે મુંડો કરતાં અંતર, ઉપજ્યો ક્લેશ. ૧૧
પાછી આવી ઘેર નિરંતર, છણુ છણુ બળતી છાતી;
વૃદ્ધ બીજી વિધવાઓ સાથે, કથા સાંભળવા જાતી. ૧૨
એક સમે સધવા વિધવાના, વિવિધ ધરમ વંચાય;
તે સાંભળતાં તો તતક્ષણુ ત્યાં, કંપી મારી કાય. ૧૩
કઇ વિધવા કહ્યા પ્રમાણે, પાળી શકશે પ્રીતે;
સોળ વરસની વયમાં હું કેમ, રહી શકું એ રીતે. ૧૪

પદ ૩૬ મું દેશી ૩ જી.

પ્રસન્ન કરવો નિજ પતિને, સધવાનો §સ્વધર્મજી;
*વિધવાના છે ધર્મ વિશેષે, મુનિજન જાણે મર્મજી. ૧
પલંગ ઉપર વિધવા પોઢે, તો તે પાપી થાયજી;
જો કદિ બીજીવાર જમે તો, જરૂર નરકે જાયજી. ૨

---

§ स्त्रिभिर्भतृर्वचःकार्यमेषधर्मःपरःस्त्रियः ॥ इतियाज्ञवल्क्यः ॥

* निर्णयसिंधौ ॥ विधवाकबरीबंधोमर्तुबंधायजायते
सिरसोवपनंतस्मात्कार्यंविधवयासदा ॥ १ ॥
एकाहारःसदाकार्योनाद्वितीयःकदाचन
मासोपवासंवाकुर्याच्चांद्रयगमथापिवा ॥ २ ॥
पर्यंकशायिनीनारीविधवापतयेत्पतिम् ॥
नाधिरोहेदनड्वाहंप्राणैःकंठगतैरपि ॥
कंचकंगपरिदध्याद्वासोनविकृतंवसेत् ॥
तांबुलाभ्यंजनंचैवकांस्यपात्रेचभोजनम् ॥
यतिचब्रह्मचारीचाविधवाचाविवर्जयेत् ॥

સારાં વસ્ત્ર શરીર સજે નહિ, જેમાં કંઈ જરિયાનજી;
નહિ તો વિધવા નારિ અંતે, નરકે પડેજ નિદાનજી. ૩
એક દિવસ ઉપવાસ કરે, જો છએ §પુરૂષનો છેડોજી;
નહિતો તેનો નકી જાણજો, બુડે નરકમાં બેડોજી. ૪
વરકન્યાના વર્ણનનાં, કદિ વિધવા નવ ગાય ગીતજી;
નહિતો વિધવા નારી નરકની, ખાણે પડેજ ખચીતજી. ૫
વ્રત ઉપવાસે દેહ દમન કરી, રસ કસ ભોજન તજવુંજી;
આભૂષણ કશુંએ પણ અંગે, સુવરણનું નહિ સજવુંજી. ૬
ધોળ વસ્ત્ર શરીરે ધરવાં, સન્યાસણિના સરખાંજી;
નહિ તો તેનાં કુળ એકોતેર, નરકે જાતાં નરખ્યાંજી. ૭
એ સાંભળતાં અંતરમાં હું, અતિશે થઇ ઉદાશજી;
સ્વર્ગે જવાની આશા છોડી, નિશ્ચય થઇ નિરાશજી. ૮
શી રીતે એ સઘળું પાળું હું, બાર વરસે બાળાજી;
આ ભવ બગડયો પરભવ બગડયો, અરે કરમના કાળાજી. ૯
પલંગ તજી જો કરૂં પથારી, શરીર સઘળું દુઃખેજી;
જો બે વાર જમૂં નહિ તો હું, મરૂંજ ભુંડી ભૂખેજી. ૧૦
જરકશિનાં મોળિયાં તણિતો મને, કાંચળિનું મન થાયજી;
પુરૂષતણા છેડા તો રસ્તે, જાતાં અડકી જાયજી. ૧૧
એક ઘડી ભુખિ હું રહી ન શકું, કેમ બને ઉપવાસજી;
ધોળાં વસ્ત્ર શરીર ધરૂં તો, લોક કરે ઉપહાસજી. ૧૨

પદ ૩૭ મું. દેશી ૧ લી.

કાળાં પટ ક્ષત્રાણિયો પેહેરે, ભાત વિના વૈશ્યાણી,
બ્રાહ્મણિયો શ્રુતિ વચનો ઉપર, પગ દઇ રેડે પાણી. ૧

---

§ स्वासन्नसंबंधहीनानरास्स्पृश्यानर्हिचित् ॥
शृंगारवार्त्तानन्नृणांकार्याभ्रूणानवैकचित् ॥
नाहोलविलनंकार्यनभूषादेश्चधारणं ॥
नचातुस्त्रयुकूसूत्मवस्त्रादेरपिकर्हिचित् ॥

કાષ્ટ ચુડો ભાગીને કરમાં, ધરે કનકની ચૂડી;
માંડેલી કરતાં તો શોભે, રાંડેલી કંઇ રૂડી. ૨
સગાં સંબંધીમાં હોય વીવા, ગમે છે ગાવાં ગીત;
રસ કસ ભોજન લાગે રૂડાં, ખાવાં પડે ખચીત. ૩
કથા શુણિ હું સર્વે પ્રકારે, સમજી સાર કથાનો;
સધવા ધરમ સર્વેથી સહેલો, વિકટ ધરમ વિધવાનો. ૪
સન્યાસીના સરખો સર્વે, વિધવા સ્ત્રીનો ધર્મ;
મુજ સરખીથી કદી પળે નહિ, મનનો કહુંછું મર્મ. ૫
સન્યાસી તો વનમાં રહીને, પાળે છે સન્યાસ;
જો સંસારી જનમાં રહેતો, અલ્પ ન ધરવી આશ. ૬
વળિ સોળ વરસની વયમાં, કોઇ કરે સન્યાસી;
તો તે જોબનના દહાડાના, જરૂર જાશે નાશી. ૭
એકલશૃંગી વનમાં વસતા, ત્યાં પણ તે લૂટાયા;
ભણ્યા ગણ્યા નરને ભુલાવે, એવિ ઇશ્વરિ માયા. ૮
તો તે આગળ શી ગણતીમાં, જે અબળા અજ્ઞાની;
ત્યાગ તણી વૈરાગ તણી, શક્તિ ન મળે સમજ્યાની. ૯
ચિત મારૂં ચિંતાતુર થઇને, ઘડી ઘડીએ ગભરાય;
એક દિવસ જાએ દુર્લભ તો, જન્મારો કેમ જાય. ૧૦
બાળ અવસ્થા એ રીતે મેં, જેમ તેમ કરીને કહાડી;
ભર જોબનના દહાડા ભુંડા, આવ્યા પછી અગાડી. ૧૧
આતો બાળ અવસ્થાનું દુઃખ, ન ઉચ્ચાર્યું એવું;
હે કુંવરજી હવે કહું છું, જોબનનું દુઃખ જેવું. ૧૨

સોરઠો.

કથા પુરાણ પવિત્ર, પરિક્ષિત પાસે શુક કહે;
વર્ણન વેન ચરિત્ર, ભાગ ત્રિજો ભાખ્યો ભલો. ૧

ભાગ ૪ થો.

સોરઠો.

શુકં મુનીવર સાક્ષાત, ભાખે ભાવ ભરી કથા;
વેનકુંવરને વાત, કમળા કહે નિજ કષ્ટની. ૧

પદ ૩૮ મું. દેશી ૧ લી.

બાળાપણું તો રમતાં વીત્યું., ઉપજ્યું જોબન અંગ;
મન મારૂં કબજામાં ન રહે, શરીર થયું નવરંગ. ૧
સરખી વયની મારી સૈરો, કરે કંથની વાતો;
તે સાંભળતાં વિરહ વધે તે, જીભે કહ્યો નથી જાતો ૨
સંસારી લોકોના સુખડાં, જેમ જેમ જોતી જાઉં;
તેમ તેમ તન પરિતાપ વધે ને, અંતરમાં અકળાઉં. ૩
કોઈ પતિ સાથે પ્રીતે બોલે, તેના જોઈ તમાસા;
એકાંતે જઇ આંસુ પાડું નાખું બહૂ નિસાસા. ૪
રોઇ રોઇને આંખો થતી રાતી, પછિ કોઇ કારણ પૂછે;
તો ઉત્તર એવો આપું જે દષ્ટી દરદ થયું છે. ૫
ઘેલી થાઉં ગભરાટ થકી, ઉત્તર દેઉં તૂતે તૂત;
ભોલા લોકો એમ ભણે જે, એને વળગ્યું ભૂત. ૬
અંતરની ગત ઇશ્વર જાણે, બાકી ન જાણે બીજું;
કોઇનું બોલ્યું ગમે નહિ મને, બોલાવે તો ખીજું. ૭
દિલના દુઃખની વાત કહેતા, જીભ ન ઉપડે મારી;
કહેવાથી કંઇ કષ્ટ મટે નહિ, એમ હું જોઉં વિચારી. ૮
કંકૂ કેશર કે કસ્તુરી, જોતાં ઉપજે ઝાળ;
ભર્યું શહેર તે મુજને ભાસે, વન ઉજડ વિકરાળ. ૯
ચંદ્ર ઉગે તો ચિતમાં જાણું ઉગ્યો આગનો ભડકો;
શુડલા બોલે તે શુણતાં મને, પડે પેટમાં ફડકો. ૧૦
જો પરદેશ હોય પતિતો તો, કદી સંદેશો કહાવે;

આશાએ આવરદા નીકળે, ધીરજ ચિત ધરાવે. ૧૧
આતો એક ઘડી જાતાં; જુગ તુલ્ય જણાય જરૂર;
કઇ રીતે દહાડા કાઢું મારૂં જોબન જાય ભરપૂર. ૧૨

પદ ૩૯ મું. દેશી ૧૪ મી.

મારૂં જોબન જાય ભરપૂર, સંકટ હું તે શી રીતે સાંખું.
રોઇ નેણનું ખોયું મેં નૂર, સંકટ હું તે શી રીતે સાંખું;
દહાડો મોતનો તો હજી દુર, સંકટ હું તે શી રીતે સાંખું. ટેક
દહાડા જાવા દોહલા, કેમ કરિ કાઢું માસ
પલક કલપ સમ થઈ પડે, મને વસ્તીમાં ન ગમે વાસ સંકટ ૧
કારતકમાસ કોડામણો, અનકુટ ઓચ્છવ થાય;
સ્વામી મુજને સાંભરે, મારૂં અંતર અતિ અકળાય. સંકટ, ૨
માગસરે લોક લગન કરે, તોરણ બાંધે દ્વાર;
ઢોલ ઉપર ડંકા પડે, મારે કાળજે વાગે તે માર. સંકટ. ૩
પોસ મહિનાની ટાઢડી, અતિ રાતે અંધકાર;
તમરાં બોલે તે સમે, મને ઉપજે અનેક વિચાર. સંકટ. ૪
માહે બેશી માંહરે, નિરખ્યો નહિ મેં નાથ;
ચતુર કંથને ચોરીમાં, મેંતો હશીને ન આપ્યો હાથ. સંકટ. ૫
ફાગણ માસે કંથને, રસિલી છાંટે રંગ;
હશીને બોલે હેતથી, મારૂં એ જોઇ સળગે અંગ. સંકટ. ૬
ચૈતર ચંપો ફૂલિયો, ફૂલ્યાં ગુલાબી ફુલ;
સંઘરીને ફુલ શું કરૂં, મારા શરિરમાં ઉપજે શુળ. સંકટ. ૭
વૈશાખે વન વેડીયાં, આંબે સાખ જણાય;
કોયલડી ટહુકા કરે, મારૂં ભીંતર ભેદાઇ જાય. સંકટ. ૮
જેઠે જમીન તપે ઘણી, તપે વિજોગણ તન;
એક તાપ ઉપર તણો, બીજે તાપ તપે મુજ મન. સંકટ. ૯
અષાઢે ઘન ચડી આવીયો, મધુરા બોલે મોર;
કુદકા મારે કાળજું, મારૂં જાગે જુવાનીનું જોર. સંકટ. ૧૦

શ્રાવણમાંહી સુહાગણી, પીયુશું રમે ચોપાટ;
કોટે વળગી કંથને, હેતે હીંચે હીંચોળાખાટ. સંકટ. ૧૧
ભાદરવો ગાજે ભલો, દિલ દાઝે તે ઠામ;
દશ દીશ બોલે દેડકા, એતો દાઝયા ઉપર જેમ ડામ. સંકટ. ૧૨
નદીયે હું ન્હાવા ગઇ, છાયા લીલા છોડ;
ચકવા ચકવી ત્યાં દીઠાં, સારાં ભાગ્યનાં દીસે સજોડ. સંકટ. ૧૩
અરે નદી ઉતાવળી, પીયુને મળવા જાય;
ઉછરંગેથી ઉછળે, એને હઇડે હરખ ન સમાય. સંકટ. ૧૪
આસો માસે નોરતાં ગોરી ગરબા ગાય;
લેરખડી લટકાં કરી, સ્વામી સામું તે જોતી જાય. સંકટ ૧૫
દીવાળીના દહાડલા, સરસ ગણે સઉ કોય;
શણુગરાઇને સાંચરે, મારે હોળી હૈયામાં હોય. સંકટ. ૧૬

પદ ૪૦ મું. દેશી ૧૫ મી.

બપૈયો તો નિર્લજ થઇને, પિયુ પિયુ એમ ઉચારે;
હું મુખ પિયુ પોકારૂં નહિ પણ, મનતો પિયુ પિયુ પોકારે.
ધીરજ હું તે કેમ ધારૂં, રાણીજાયા રૂદય બળી જાય મારૂં;
મારા દીલની હું દાઝ કેમ કરી ઠારૂં. ૧
મોભ ગયો ને મૂળ ખવાયાં, ખાલિ પડયું ખંડેર;
નીર ઉપયોગી નઠારૂ લાગે, તેથી ન શોભે શહેર. ધિરજ. ૧
આ દુનિયામાં એવીજ મુજને, અણખપની અવતરી;
અપશકની લોકોને અમથી, અડચણની કરનારી. ધિરજ. ૩
જેનૂં અરધું ગળુ વપાયું, જરૂર નથી જીવનારૂં;
તરફડીયાં મારે તે કરતાં, તરત મરે તો સારૂં. ધિરજ. ૪
કાળ કસાઈ જગત જંગલમાં, સુખી જીવને સંહારે;
માંસ વિનાના મુજ સરખાં દુઃખિ, તેને તો તે ન વિદારે. ધિરજ. ૫
સુતાર કરવતથી કાપે તે દુનિયાના જન દેખે;
પણ ઘણું ખોતરી ખાય કાઠ તે, પ્રેત્યક્ષ કોઈ ન પેખે. ધિરજ. ૬

આ દુનિયાનો એવો ધારો, પર પીડા ન વિચારે;
સતી બળતી પોકાર કરે જન; જે અંગે અંગે ઉચ્ચારે, ધિરજ. ૭
ચિતામાં બળતાં ચાર ઘડીમાં, આવે દુઃખનો આરો;
મુજ દુઃખના મહાસાગરનો હું, કયાંઇ ન દેખું કિનારો. ધિરજ. ૮
અરે અળશિયાં આ પૃથ્વિમાં મુજથી સુભાગ્યવંત;
ચાતુર માસ પછી તો એની, આવે આવરદાનો અંત. ધિરજ. ૯
વિવેક હીન વિધાતા છે, દુખીઆને બહુ જીવાડે;
કલ્લોલ કરતાં કુમળાં કુલને, સ્વલ્પ સમયમાં નસાડે; ધિરજ. ૧૦
જીવ વિનાની કાયા જેવી, જળ વિણ નદી નઠારી;
પાંજરિયું પોપટ વિણુ, તેવી, નાથ વિનાની નારી. ધિરજ. ૧૧
કયાં જઇને ફરિયાદ કરૂં, કોણ ચડશે મારી વારે;
કોઇ ન મારી બૂમ સાંભળે, કયા કરૂં દુઃખનો પોકારરે. ધિરજ. ૧૨

પદ ૪૧ મું. દેશી ૧ લી.

કંઇકિ દિવસ મેં કષ્ટે કાઢ્યા, ઘડી ન દીઠી સુખની;
પણ વળિ શી કહું વાત વરણવી, આજ દિવસના દુઃખના. ૧
હેલ ઉપાડી પાણી ભરવા, હું ગઇ આજ દહાડે;
વળતાં માર્ગ વચમાં મારો, ખશી પડ્યો પગ ખાડે. ૨
પડી જવાથી મુજને વાગ્યું, હેલ હતી તે ભાગી;
રોતી રોતી ઘેર ગઇ, ત્યાં ભાભી લડવા લાગી. ૩
રીસ કરીને ભાભી બોલી, ગાળો દેતી ગાલે;
આ રીતે નિત્ય જાન કિધે, મારા ઘરમાં નહિ ચાલે. ૪
તારા ઘરનો ભમરો ભુંશી, હોળી વાળી મોટી;
હવે આવીને હમેશ મારા, કપાળમાં તું ચોટી. ૫
પરણી તરત ધણીને ખાધો, સસરાનું સુખ ટાળ્યું;
અરે રાંડ અપશકની, તારે પગલે ઊંધું વાળ્યું. ૬
અભાગણી તું કમ ન મૂઇ, જીવી શું સુખ લે છે;
ઘરનો ધંધો કરતાં તારા, હાથ કેમ દુખે છે. ૭

ખાવાનું ખુબ જોઇએ, અને કામ કર્યાનો સાંસો;
મુજ સાથે તું વાદ વદિશ તો, ભાગીશ તારો વાંસો. ૮
ભાભીએ મુજ ભાઇને જુઠી, વાત કહી વીસ્તારી;
તેથી ભાઈ ભરાયો ક્રોધે, મુજને લાતો મારી. ૯
મારી વાત કશી નહિ માની, વહુની માની વાત;
મુજને મારી તેથી ભાભી, રૂદે થઇ રળિઆત. ૧૦
એ પૈસાનું જાન કર્યું છે, આજ ન ખાવા દેવું;
એમ કહીને ભાઇ ગયો, ફરીને ન કરે એવું. ૧૧
જમી નથી અને જળ નથી પીધું, લાંઘણુ આખો દન;
રાજ કુંવરજી આજ દિવસ મેં, નથીજ ઓટયું અન્ન. ૧૨

પદ ૪૨ મું. દેશી ૭ મી.

ધણીની માનેલી, ધારેલો અર્થ સુધારે;
ઘીના ગાડુ ઘરમાં ફોડે, કોઇ ન પૂછે ક્યારેરે. ધણીની. ટેક.
લોકો સર્વ ધણીઆતીનો, પક્ષ કરીને બોલે;
જેને માથે ધણી નહિ, તે નારી તરણાં તોલેરે. ધણીની ૧
જે નારીને ધણીએ માની, લોકો તેને માને;
એજ ગણાયે ડહાપણવાળી, એજ વડી ગુણવાનેરે. ધણીની. ૨
ઘરમાં બહુ બીગાડ કરે કે, ખત્તરાવી દે ખેત;
તોપણ તેને કોઇ ન કહે જો, હોય ધણીનું હેતરે. ધણીની. ૩
પીયરિયાંને પધરાવે કે, છત દઈ દે તે છાની;
તોપણ તેને કોઈ ન પૂછે, મરદે માનીરે. ધણીની. ૪
આળસ આવે તો ધન આપી, કરાવે ઘરનું કાજ;
ધણી તણી ધણિયાણીને તો, સ્વતંત્ર રૂડું રાજરે. ધણિની. ૫
પૈસાને ઠેકાણે જો તે, ખરો રૂપૈયો ખરચે;
તોપણ વળિ તે તકમાં તેની, ચરચા કોઇ ન ચરચેરે. ધણિની. ૬
પ્રથમ પતિનાં વચનો પાળી, વિનય કરી વશ કીધો;
પછી તો જાણે તેણે પતિને, વેચાતો કરિ લીધોરે. ધણિની ૭

ધણીની માલ મતાની પોતે, માલેક થઇને બેસે;
ધણિ વશ તેને ઘરનું બીજું, કોણ ટુંકારો કહેશેરે; ધણિની. ૮
રૂપ નહીં કે રંગ નહીં વળિ, વિશેષ નહિ ગુણ વાળી;
પણ જે પામી માન પતિનું, એજ રૂડી રૂપાળીરે ધણિની. ૯
ધણિ જેનો ધિક્કાર કરે તો, સઉ લોકો ધિક્કારે;
વાટે ઘાટે જાતાં એના, અવગુણ સઉ ઉચ્ચારેરે ધણિની. ૧૦
નિર્ધન હોય પણ પતિની પ્રિતે, દિસે સુહાગણ દેવી;
પતિની પ્રીત વિના રાણી પણ, ભમે ભિખારણ જેવીરે. ધણિ. ૧૧
ધન્ય જનમ તો ધરણી ઉપર, પતિવાળિજ પ્રિયાનો;
પતી થકી જે જૂદી પડી, ધિક જન્મ એવી અબળાનોરે. ધણિની. ૧૨

પદ ૪૩ મું. દેશી ૧ લી.

એને ધણિનું ઉપરાણું અને, હું તો છેક અનાથ;
પસ્તાવો પૂરો કરીને મેં, પછી ઘશા બહુ હાથ. ૧
વળિ મનમાં વિચાર કર્યો જે, હવે કરૂં હું શુંય;
શી રીતે સુખ મળવાની હવે, હિંમત રાખું હુય. ૨
હાય દૈવ હું ઘડપણમાં તો, ખૂબ થઇશ ખુવાર;
આ રીતે આ કેમ નિકળશે, ઓશિયાળો અવતાર. ૩
જો આંખોનું નૂર જશે તો, નક્કી મને બહુ નડશે;
આ ભુંડી ભોજાઇના મારે, ઠુંબા ખાવા પડશે. ૪
ઘરનો ધંધો ઘણો કરૂં જેમ, લિધી વેચાતી લુંડી;
છૈયાં છાતી પર રાખું તોય, ભાભી કહેશે ભુંડી. ૫
પારકી જણી તેતો મૂજ સાથે, શેની ગણે સગાઈ;
પણ પસ્તાવો પૂરો જે, ભોજાઇને વશ છે ભાઇ. ૬
કુતરાને જેમ કડકો નાંખે, તેમજ દે છે ખાવા;
કષ્ટ સહી સહીને ક્યાં સુધી, કાઢું દહાડા આવા. ૭
દાસીની પેઠે નિશ દહાડો, કામ ભાભીનું કરવું;
અરે બળ્યું આ જીવતર મારૂં, બળ્યું પેટ આ ભરવું. ૮

પલ્લું પણ મારૂં ખોઇ બેઠી, જવાબ નવ દે ભાઇ;
વિખ ખાવાને પૈસો ન મળે, મનમાં મહું મુંઝાઇ. ૯
જો પલ્લું માગું તો બંધવ, રૂદયે આણે રોષ;
ઉન્હું ખાવાથી મુખ દાઝયું, દઇએ કેને દોષ. ૧૦
માબાપે મને બાળપણામાં, બહુ લડાવ્યાં લાડ;
આજ મહા દુઃખનાં મુજ માથે, ઝાઝાં ઉગ્યાં ઝાડ. ૧૧
એકે વાત મને નવ ઉકલે, વિધવિધ કરૂં વિચાર;
કમળા કહે શુણો કુંવરજી, મુજ દુઃખનો પોકાર. ૧૨

પદ ૪૪ મું. દેશી ૧૦ મી.

અરેરે અંતર બળી જાય છે, જીભે કરતાં ઉચ્ચાર. કમળા. ૧
વળતી પછી મેં વિચારિયું, આતો દુખડું અનંત;
મુઆ વિના કદી નહિ મળે, આવા દુઃખનો અંત. કમળા. ૨
નિશ્ચે કરી હું તો નિકળી, વિચરી વન તણી વાટ;
તિર્થ કાંઠે તન ત્યાગવા, આવી મરવાને માટ. કમળા. ૩
કાષ્ટ વિણીને ચિતા કરી, મનમાં સમર્યા મોરાર;
આકાશમાંથી એવે સમે, એવો નિકળ્યો ઉચ્ચાર. કમળા. ૪
મરિશ નહિ અરે માનવા, હોશે આત્મ હત્યાય;
આ દુઃખથી પણ અતિઘણી, વળતિ વેદના થાય. કમળા. ૫
કોપ થશે કિરતારનો, શિક્ષા કરશે સમર્થ;
માટે તારે મરવા થકી, એકે નહિ સરે અર્થ. કમળા. ૬
સાંભળતાં એવા શબ્દને, અટકિ પ્રકટતાં આગ;
ત્યારે હવે હું તે શું કરૂં, એમ પૂછ્યું અથાગ. કમળા. ૭
ઉત્તર એવો મળ્યો નહીં, ત્યારે મેં જાણ્યું એમ;
ભ્રમણાથિ ભણકારા સાંભળ્યો, જીવ જખ મારે જેમ. કમળા. ૮
ઘડિમાં હું જાણું જે ઘર તજું, વળિ ઉપજે વિચાર;
આત્મ હત્યા આદર્યા થકી, પાપ લાગે અપાર. કમળા. ૯
હઇયું ઠાલવવાને હું પછી, રોઇ કરિને વિલાપ;

એવામાં તો મુજ આગળે, આવિ પહોંચિયા આપ. કમળા. ૧૦
કષ્ટે કરી મારૂં કાળજુ, બળિને થયું ખાખ;
કાયાના છે આ તો કોયલા, રહી અંદર રાખ. કમળા. ૧૧
છાતી ઠલવવાનુ છે નહીં, ભવમાં ઠેકાણું ભ્રાત;
કેનિ આગળ જઇને કહું, મારા કર્મની વાત કમળા. ૧૨

પદ ૪૫ મું દેશી ૧૬ મી.

કરમની કહાણી હું કયાં કહું, અરેરે સાંભળો આપજી;
સાસરે સસરો સાસુ નહીં, મુઆં મા અને બાપજી. કર. ૧
કાંતો કાપ્યા હશે પીંપળા, બાળ્યાં તુળસીનાં વનજી;
કાંતો કાળા તલ ચોરીયાં, દુભ્યાં તપસીનાં મનજી. કર. ૨
ધાવતાં બાળ વછોડીયાં, લીધા ગરીબના શાપજી;
કાંતો ગળાં કોઇનાં કાપીયાં, એનું નડીયું આ પાપજી કર. ૩
પર્વે ફોડી હશે પુણ્યની, તેથી મહિતળ માંયજી;
વિપ્ર વરણમાં હું અવતરી, પામી રંડાપો રાયજી. કર. ૪
નથીરે બીજું સગું સાગવું, ભુંડા ભાઇને ભોજાઇજી;
અન્ય નથી મારે આશરા, મરવું મનમાં મુંઝાઇજી. કર. ૫
વિખ ખાઉ કે જઈ કુવે પડું, ઉપજે એવા વિચારજી;
અરે મને મોત ન આવીયું, બળ્યો આ અવતારજી. કર. ૬
બળોરે આ સુખડાં સંસારનાં, બળ્યું જીવતર જનજી;
હાય હાય હું હવે શું કરૂં, દીઠા દુખડાના દનજી. કર. ૭
ખાતી પિતી ખાંતે ખેલતી, કશી સમજુ ન વાતજી;
ઓચિંતો આભ તુટી પડ્યો, અતિ થયો ઉતપાતજી. કર. ૮
ભલારે આ પંખી સુભાગીયાં, શોભે બેઠાં સજોડજી;
ભુંડી તો હુંજ અભાગણી, જેવો જંગલનો છોડજી. કર. ૯
અરેરે ઓ નિર્દય દૈવડા, મને આપ મરણજી;
છેક આ દુઃખનો છેડો નથી, જાઉં કેને શરણજી. કર. ૧૦

મૂર્છા ખાઇને રામા પડી, આંખે આંસુની ધારજી;
કરૂણા આવેરે કસાઇને, કરતી એવા પોકારજી. ક્રૂર. ૧૧
ભાન આવે ત્યારે ભામની, બોલે બળિ બળિ થાઉંજી;
અરેરે મને નથી સૂજતું, હું તે ક્યાં હવે જાઉંજી. ક્રૂર. ૧૨

પદ ૪૬ મું. દેશા ૨૬ મી.

ક્યાં હવે જાઊં, ક્યાં હવે જાઊં, ક્યાં હવે જાઊં,
અરેરેરે ક્યાં હવે જાઉં, ખરેખરૂં લઇ વિખ ખાઊંરે, અરેરેરે ક્યાં. ટેક.
અરેરે શું થઇ ગયું આતે, જનમની હું દુખણી જાતે;
મનોરથ મનમાં કરી કરિને હું મુંઝાઊં. અરેરેરે ક્યાં. ૧
દિશા નથિ સૂજતિ એકે, વિઘન ચઢિ આવ્યું વશેકે;
આવી મહા આગની બળતિ હું કેમ ઓલાઊં. અરેરેરે ક્યાં. ૨
નથી સુખ મળવાની આશા, નાંખુ નિત્ય નિત્ય નિસાસા;
ક્યાં સુધી આ કષ્ટના કર્વતે રોજ કપાઉં. અરેરેરે ક્યાં. ૩
કેવી આપદા છે આ ટાણે, તેતો મારો જીવજ જાણે;
*મહી મને માગ આપે તો તે માંહિ સમાઊં. અરેરેરે ક્યાં. ૪
અને આ ડુંગર ગડગડતા, કેમ નથિ મુજ પર પડતા;
ખુશીથિ ખરખરિ દુઃખનિ મારી ડટાઊં. અરેરેરે ક્યાં. ૫
કાં તો શિર શસ્ત્રથિ કાપું, કાંતો કાયા વાઘને આપું;
કાં તો કોઇ હાથી તણા પગ હેઠ પિલાઊં. અરેરેરે ક્યાં. ૬
સંકટ મેં તો નથિ સંખાતું, જીભેથી કહ્યું નથિ જાતું;
કરૂં પ્રાણ હત્યા તો હત્યારી હું કહેવાઉં. અરેરેરે ક્યાં. ૭
મુઆં મારાં મા બાપ જયારે, ન મુઇ કેમ હું પણ ત્યારે;
હવે કેનું હેત દેખીને હઇએ હરખાઉં. અરેરેરે ક્યાં. ૮
અરે વહાલી માતા મારી, તેડાવી લે આગળ તારી;
તારા વિના કેની છાતીમાં હું જઇને છુપાઊં. અરેરેરે ક્યાં. ૯

---

* પૃથ્વી.

અરે મારા બુઝેરગ બાવા, આવો મને લાડ લડાવા;
તમો વિના કષ્ટ મારૂં કેની આગળ ગાઉં. અરેરેરે ક્યાં. ૧૦
સોર મારો કોણ સાંભળશે, દુખે દહાડા કેમ નિકળશે;
શોકાતુર થઈને શરીરે સદૈવ સુકાઉં. અરેરેરે ક્યાં. ૧૧
અરે આ સુભાગણી વેલી, તરૂ કંઠે રહિ વળગેલી;
અભાગ્યથી હુંજ અભાગણી એક ગણાઉં. અરેરેરે ક્યાં. ૧૨

પદ ૪૭ મું. દેશી ૧૮ મી,

અરેરેરે એ દુઃખ એવુંરે, જોયું નથી બીજું એ જેવું. ટેક.
ધરણી ઉપર પડી થર થર ધ્રૂજે, ગઈ સુધબુધને સાન;
બહુ દુઃખની મારી બળી બળી, બોલે ત્રાહી ત્રાહી ભગવાન અરે. ૧
વનમાં પશુ પણ રોવાને લાગ્યાં, ડોલવા લાગ્યા પહાડ;
પંખીની આંખોથી આંસુ પડ્યાં અને, ઝૂરવા લાગ્યાં ઝાડ. અરે. ૨
આકાશમાં રવીનો રથ અટક્યો, નદીઓનાં થંભ્યાં નીર;
એવું કઠણ કાળજું કેનું જે, ધારી શકે ત્યાં ધીર. અરે. ૩
ચાલતો પળમાં પવન પણ અટક્યો, તપસીને ઉપજ્યો ત્રાસ;
ચરતી ગાયો તેણે ચારો તજ્યો અને, મુખમાં લીધું રહ્યું ઘાસ. અરે. ૪
માણસનું લોહી પીનારા રાક્ષસ, જાતિતિ તેની જમાત;
એ દુઃખ દેખીને રોવા લાગ્યા તો, બીજાની શી કહું વાત. અરે. ૫
પૃથ્વી પ્રલય જાણે પળમાં થશે, કાંતો તૂટીને પડશે આભ;
અબળા બીચારીના આવા નિસાસાથી, કોપશે કમળ* નાભ. અરે. ૬
રાણીની આંખમાં પાણી આવ્યાં, અને વાણી બોલી સુત સંગ;
વેદના આની તું કરજે નિવારણ જે ઉપજ્યો મુજ અંગ. અરે. ૭
રાજકુંવર પણ રોવાને લાગ્યો, આંસુએ ભીંજાયાં વસ્ત્ર;
હીંમત છૂટી અને હાથમાંથી, સઘળાં પડી ગયાં શસ્ત્ર. અરે. ૮
કહે તો બાઈ તને કોઠાર આપું, કહેતો આપું બધું રાજ;

---

* પ્રભુ.

કોટી ઉપાયે કષ્ટ મટાડું, પાળું પ્રતિજ્ઞા આજ. અરે. ૯
શું કરૂં રાજાજી રાજ તમારૂં, શું કરૂં ધન ભંડાર;
સ્વામી વિના એતો સળગતી હોળી ઓખાની વાત વિચાર. અરે. ૧૦
કુંવર કહે જગમાંહીથી જે કશિ, વસ્તુનો થયો વિનાશ;
તેને સંભારીને શોક શો કરવો, એ મળવાની ન આશ. અરે. ૧૧
નાવમાં બેશી જતાં *જળધીમાં હાથથી પડયું રત્ન;
રોયા પોકાર્યાથી પાછું મળે નહિ, કોટી કરે જો પ્રયત્ન. અરે. ૧૨
કમળા કહે મેં પ્રથમથી કહ્યું હતું, મુજ દુઃખ નહિ મટે વીર;
સમજ્યા વિના શિદ તે સમ ખાધા, જા તું તારે મંદીર. અરે. ૧૩
કુંવર કહે હું પ્રતિજ્ઞા તો પાળીશ, મરીશ બળી તુજ સાથ;
એવું નક્કી કરી માની સ્તુતિ કરી, હેતે જોડીને હાથ. અરે. ૧૪

પદ ૪૮ મું. દેશી ૧૯ મી.

કુંવરજી કહેછેરે સુનિથા માતા સાંભળોરે,
મનમાં તમે કશો ન કરશો કલેશ;
પુર વિષે પધારોરે રાજ રૂડું સાચવોરે,
હું અહીં કરીશ પાવક માંહી પ્રવેશ. કુંવરજી. ૧
પ્રેમે મુજ પિતાનીરે સેવા કરજો સર્વદારે,
કરવા દેશો નહીં કદી કલપાંત;
મુજ વિજોગે મરશેરે મારો પિતા ઝૂરીનેરે,
એ વાતમાં ભાસતી નથી કશી ભ્રાંત કુંવરજી. ૨
મનમાંની મારાથીરે સેવા ન થઈ તાતનીરે,
મુજ પીતા ન પામ્યા સુતનું સૂખ;
ઘડપણમાં ગભરાશેરે મન સંભારી મૂજનેરે,
દિલગીર થઈને દીલડામાં પામશે દુઃખ. કુંવરજી. ૩
જઈ મારા પિતાને કહેજો કથન એટલુંરે,
મારી કસુર હોય તે કરજો માફ;

* સમુદ્રમાં.

હું અભાગી એવોરે સેવા થઇ તાતનીરે,
ઇશ્વર આગળ કેવો થશે ઇનસાફ. કુંવરજી. ૪
માતાજી તમારોરે ગુણ મેં ન માનીઓરે,
સેવા મેં ન કીધી સારી પેર:
નીમકહરામીરે હું તો થયો આપનોરે,
બાળપણામાં અજ્ઞાનનું અંધેર. કુંવરજી. ૫
માજી મેં કદાપીરે આજ્ઞા તોડી આપનીરે,
એનો મને પસ્તાવો થાય છે આજ;
માણસના ભવમાંહીરે મેં કશું કીધું નહીરે.
મારા ઉપર રીઝશે કેમ મહારાજ. કુંવરજી. ૬
મા બાપે ઉછેરીરે કીધી મારી ચાકરીરે,
હઇયા ઉપર લઈને લડાવ્યો હંમેશ;
જેણે મને જાણ્યોરે પ્યારો અતી પ્રાણથીરે,
તેનો બદલો વાળી શક્યો નહિ લેશ.. કુંવરજી. ૭
ઘડપણના સુખ માટેરે ઇચ્છે પુત્ર પામવારે,
વળખાં મારે પુત્ર સારૂ નર નાર;
માનગતો કરેરે બહુ દેવી દેવનીરે,
પુત્ર વિના જાણે જનમ ધિક્કાર. કુંવરજી. ૮
એવા માબાપોનેરે મેં રઝળતા મેલિયાંરે,
અદૃષ્ટમાં મારે લખેલું આમ;
મારી વતી જઇનેરે માજી મારા બાપનેરે,
કહેજો મારો છે આ છેલોજ પ્રણામ, કુંવરજી. ૯
પ્રજા ઉપર પ્રીતીરે રૂડી રીતે રાખજોરે,
સમદૃષ્ટીથી પાળજો ન્યાય સહીત;
દુઃખી પ્રજા દેખીરે દિલમાં દયા આણજોરે,
રાજાની છે એજ સનાતન રીત, કુંવરજી. ૧૦
પરણીને મુજ પ્યારીરે કશું સુખ પામી નહીરે,

રંડાપાના દહાડા આવ્યા દુ:ખદાન;
મનવાળીને બેસતરે એ બીચારી આ સમેરે,
છ મહિનાનું એક જો હોત સંતાન. કુંવરજી. ૧૧
મારી વહાલી સાથેરે ન થઈ છેલ્લી વાર્તારે,
અંત આવ્યો દેહનો અંતરિયાળ;
રૂદયાની વાતો તેરે રૂદયામાં રહી ગઈરે,
કાયાનો તો આવી પહોંચ્યો હવે કાળ. કુંવરજી. ૧૨

સાખી.

શુણિ સુનિથા દિલગિર થઇ, કહે કથન તે કાળ;
એ શું મુખથી ઉચર્યાં, લાડકવાયા લાલ. ૧

પદ ૪૯ મું. દેશી ૧૪ મી.

મારા લાડકવાયા લાલ, કુંવરજી કેમ હું જીવું;
તારા ગોરા ગમે મને ગાલ, કુંવરજી કેમ હું જીવું;
તને દહન થતો દેખી હાલ, કુંવરજી કેમ હું જીવું ટેક
અતિ કષ્ટે ઉછેરીઓ, લાડ લડાવ્યાં લાખ;
દહન થાય મુજ દેખતાં, મારૂં રૂદય બળી રાખ. કુંવરજી. ૧
પશુ પંખી પણ પુત્ર પર, હઇએ રાખે હેત;
તો હું જાતે માનવી, રહું સુત વિના કેમ સચેત. કુંવરજી. ૨
પારધી દેખી પાંશરી, મૃગલી દૂર પળાય;
બચ્ચું પકડી ચાલિયો, ત્યારે મૃગલી કેડે ચાલી જાય. કુંવરજી. ૩
બચ્ચા બળતાં શ્વાનનાં કરે લોક પોકાર;
કુતરી આવી કારમી, પડી બળતી ઝાળ મોઝાર. કુંવરજી. ૪
વનચર જાતે વાનરી, ગર્ધવ ઘોડી ગાય;
બચ્ચાં માટે બાપડી, મહા સંકટ સાંખે માય કુંવરજી. ૫
પ્રાણ તજે પોતા તણો, પણ બચ્ચું ન તજાય;
ર કે.ઇ આવે પકડવા, માતા મરવાને સામી થાય. કુંવરજી. ૬

મિત્ર પુત્ર પ્રેમદા તણી, પ્રીતી સ્વાર્થ સમેત;
વણ સ્વારથ સંસારમાં, હોય માના હઇયાનું હેત. કુંવરજી. ૭
જો જમ માગે જીવડો, થઇ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ;
તો માતા પહેલી મરે, પણ પુત્રના રાખે પ્રાણ. કુંવરજી. ૮
જો ક્યારે દુષ્કાળમાં, હોય અહાર*લગાર;
તો માતા ભૂખી મરે, અને પુત્રને આપે આહાર. કુંવરજી. ૯
દિલના ડાહ્યા દીકરા, એ શી બોલ્યો વાત;
પુત્ર મુએ સુખમાં જીવે, એવી કોણ ગોઝારી* માત. કુંવરજી. ૧૦
કુપુત્ર કદિ માતા તણો તરત કરે તિરસ્કાર;
તોપણ માના મન વિષે, પુત્ર ઉપર ઉપજે પ્યાર. કુંવરજી. ૧૧
રાજપાટ રીદ્ધી બધી, કરૂં તુજપર કુરબાન;
તારા તનડા ઉપરે, મારા સો વાર વારૂ પ્રાણ. કુંવરજી. ૧૨
વજ્જર જેવી છાતડી, ફટ દઈ ફાટી જાય;
રાજકુંવરજી જીવતો બળે, સગી માએ તે કેમ સંખાય. કુંવરજી. ૧૩
સાથેજ મરવું જીવવું, સઉથી સારૂ એહ;
એમ વિચારી ત્રણ જણે, ધાર્યો બળવા ચિતામાં દેહ. કુંવરજી. ૧૪

સાખી.

શુક કહે રાજા સાંભળો, રાખીને અનુરાગ;
વરણન વેન ચરિત્રનો, ભાખ્યો ચોથો ભાગ.

---

* ગોહત્યારી.

ભાગ ૫ મો.

પદ ૫૦ મું. દેશી બીજી.

હરિની જુઓ અકળમાયા, હરિની જુઓ અકળમાયા;
કળિ ન શકે કોઇ ડાહ્યા, હરિની જુઓ અકળમાયા. ટેક.
ત્રણે જણાએ ત્યાં નદિ તટમાં, દેહ ચિતામાં ધાર્યા;
તીરથ ફરતા ત્યાં તત્કાળ, પરાશર રૂષી પધાર્યા. હરિની. ૧
અરે ન મરશો માનવિયો, એમ કહિને રાખ્યા વારી;
પછિ મરવાનું કારણ પૂછ્યું, ત્યાં બધિ વાત ઉચ્ચારી. હરિની. ૨
કુંવર કહે મુજ તુટે પ્રતિજ્ઞા, કહો હું જીવું કેમ;
હું કહું એમ કરો હીંમતથી, ઉચર્યા રૂષિજી એમ. હરિની. ૩
પારાશરી સ્મૃતીનો કાઢ્યો, ત્યાં ચોથો અધ્યાય;
વળિ ત્રિશમો *શ્લોક બતાવી, અર્થ કહે રૂષિરાય. હરિની. ૪
જતો રહે કે જાય મરી પતિ, કે બાવો બનિ જાય;
હોય નપુશક કે વટલે તો, સ્ત્રિયે બિજો પતિ થાય, હરિની. ૫
કહે કુંવરજી એ સ્મૃતિ તો, કીધી છે કળિજુગ માટે;
સતજુગની તો મનુસ્મૃતી છે, કેમ બને એ ઘાટે. હરિની. ૬
આત્મઘાત કરિ આવી રીતે, ત્રણના જીવ તજી દેવા;
અરે કુંવરજી એ કરતાં પછિ, કહિએ કળિજુગ કેવા. હરિની. ૭
પાંચે ભૂત પરસ્પરમાં, પ્રતિભૂત વિષે ભાસે છે;
તેમજ જુગ ચારે મધ્યે, પ્રતિ જુગ વાસે છે. હરિની. ૮
જ્યાં શાંતી ત્યાં સતજુગ જાણો, કલેશ તહાં કળિકાળ;
એજ ખરો મારા અક્ષરનો, ભાવારથ ભૂપાળ. હરિની. ૯
પુત્ર પૌત્ર પરિપૂરણ લક્ષ્મી, વળિ વય વૃદ્ધ ગણાય;

---

*नष्टेमृतेप्रव्रजितेक्लीबेचपतिते पतौ;
पंचस्वापत्सुनारीणांपतिरन्योविधीयते. ॥ ३० ॥

કળિમાં પણ એવી વિધવાને, સતજુગ જાણુ સદાય. હરિની. ૧૦
વેદ વચન સમ વિધવાનું વ્રત, કળિ જુગમાં કરનારી;
વાસ વસે વૈકુંઠ વિષે વળી, બહુ તેની બલિહારી. હરિની. ૧૧
વિધવા ધર્મ પળી ન શકે તો, સમજી થાવું સધવા;
પુનર્લગ્નમાં પાપ નથી, વળી વિષય ન પામે વધવા. હરિની. ૧૨

પદ ૫૧ મું. દેશી ૧ લી.

કથન સુણીને કમળા કહે છે, સુણો રૂડા રૂષિરાય;
એમ કિયે આ જુગમાં મારી, નિશ્ચે નિંદા થાય. ૧
ઊંચી નાતોમાં કદી એવું, કેમ બને મહારાજ;
કરીએ તો અઘટિત કહેવાયે, ઘટે લોકમાં લાજ. ૨
કહે રૂષી મનમાં તેં માન્યું, ખચીત એતો ખોટું;
મરજી આવે તેમ માની લે, મનનું કારણ મોટું. ૩
ઈંદ્રિથકી ઊંચી જ્ઞાતીનો, નર કે સુર નથી કોઇ;
તેતો વિધવાને પરણે છે, જરૂર તે લે જોઇ. ૪
નળ તજી જાતાં દમયંતીનો, ફરી વીવા આદરશે;
વરવાને રૂતુપર્ણ જશે પણ, કોઇ નીંદા નહિ કરશે. ૫
કોશળ દેશતણો તે રાજા, પવિત્ર કુળ રૂતુપર્ણ;
અયોગ્ય છે એવું નહીં ધારે, એનું અંતઃકરણ ૬
ભીમક નૃપ વૈદર્ભ દેશનો, દમયંતીનો તાત;
પુનર્લગ્ન પુત્રીનાં લખતાં નહીં ગણે નીચી વાત. ૭
દશરથના સુત રામચંદ્રજી, ધર્મ ધુરંધર થાશે;
મંદોદરી વિભીષણને, ફરિ વરાવશે રહિ પાસ. ૮
નાગતણી વિધવા કન્યાને, અર્જુન આપે વરશે;
એવાં લગ્ન અનેક થશે પણ, કોઇ સંશય નહીં કરશે ૯
સંસારિક સુખ સ્વપનામાં પણ, દીઠું નહીં જે દારા;
તેને ફરિ વરતાં નિંદે, તે નિર્દય લોક નઠારા. ૧૦

તુજ સરખી બાળક રાંડેલી, જે ફરિ ચોરીએ ચડશે,
તેની નિંદા કરનારા જન, રૈરવ નરકે પડશે. ૧૧
રે કમળા તું ફરિ પતિ કરજે, પામિશ સુખ સંતાન;
અતિ પ્રસન્ન થઇને આપું છું, વળિ તુજને વરદાન. ૧૨
પતિવ્રતા વ્રત પાળી થાજે, પાંચ પુત્રની માતા;
એક પુત્રી અવતરશે ને, સંપૂરણ પામીશ શાતા. ૧૩

પદ ૫૨ મું. દેશી ૩ જી.

જશ તારો જગમાં વિસ્તરશે, ગુણિજન હરખે ગાશેજી;
તારિ કથા સાંભળશે તેનાં, પાપ પ્રલય થઈ જાશેજી. ૧
માઘ માસમાં મહિમા મોટો, તારિ કથા શુણવાનોજી;
પ્રતિવર્ષે નહિ શુણશે તેનો, વ્યર્થ જનમ જવાનોજી. ૨
કદિ વિધવા સજ્જાપર સૂતી, કે જમિ બીજી વારજી;
તારિ કથા શુણેવાથી તેનું, પાપ જરૂર જનારજી. ૩
આશિષ દઇ રૂષિરાય ગયા, બદ્રીકાશ્રમને રસ્તેજી;
કુંવરે કોલ દિધો કરથી હશિને કન્યાને હસ્તેજી. ૪
પતિ રૂડો તુજને પરણાવિશ, ભાગિશ તારી ભૂખજી;
ભલિ ભાતે ભોગવજે ભામા, તું સંસારિક સુખજી. ૫
મુનિથાએ સમજાવિ કહ્યું જે; નથી એ કામ નઠારૂંજી;
પાળજે પુત્રિ તું પતિવ્રત વ્રત, તેથી ભલું થશે તારૂંજી. ૬
પાવન રૂષીએ પ્રમાણ કર્યું માટે, તે નથી વેદ વિરૂદ્ધજી;
શ્રૌત પ્રમાણે તું સધવાનો, સાચવજે ધર્મ શુદ્ધજી. ૭
તારા જેવાં થશે બહુ ત્રિવરણમાં, નવું થતાં નીંદાશેજી;
જુનું થયા પછિ કોઇ નહિ જાણે, કુળની રીતી કહેવાશેજી. ૮
અણગળ પાણી કે દૂધ પીવાનું, ધર્મ ગુરૂ ધિક્કારેજી;
પણ કુળ રીત જો પુનરવિવાહનિ, તે કરતાં નહિ વારેજી. ૯
વૈધવ્ય ધર્મ પળી ન શકે તો, સધવા ધરમ સાચવવોજી;

ઉભય ભ્રષ્ટ એજ અધરમ મોટો, એ અનુભવ અનુભવવોજી. ૧૦
ધર્મ તો તન મનથી નવ ધારે ને, વેષ રાખે વિધવાનોજી;
અકલહીણા જન એને વખાણે, છળ ન તપાસે છાનોજી. ૧૧
લોકનિ બીક ન રાખીશ બાઇ, દેવ થકી દિલ ડરજેજી;
પુનરવિવાહ પ્રસિદ્ધ ભલે કર, છાનુ કુકર્મ ન કરજેજી. ૧૨
એમ શિખામણ દઈ સુનિથાએ, શોક ટાળી કરિ શાંતજી;
વેન કહે કશિએ નવ રાખિશ, ભીતરમાં હવે ભ્રાંતજી.

પદ ૫૩ મું. દેશી ૨૦ મી.

કમળા કહેછે સુણો કુંવરજી હું, નહિ વરૂં જેને કેનેરે;
મારીજ નાત તણો વર મેળવ, તોજ વરીશ હું તેનેરે; ટેક.
વિદ્યા ભણેલો ને સદગુણ વાળો, કાંઇક હશે જો કમાતોરે;
એવા નાતીલાને હું નહિ નિંદુ, કદિ કુળે કનિષ્ટ ગણાતોરે. કમ. ૧
કુંવર કહે હું એવો વર મેળવીશ, નિશ્ચે તારીજ નાતેરે;
રે બાઈ કાંઇ ફંદે નવ રાખિશ, ઉચાટ તું એ વાતેરે. કમ. ૨
અરે કુંવરજી મુજ દુખ ભાગે, એવી નથી મને આશારે;
વિપ્ર ન પરણે વિધવાને કદિ દેઇશ ન ખોટા દિલાસારે. કમ. ૩
સમજ્યા વિના તું સપથ નવ ખાઇશ, જાશે પ્રતિજ્ઞા તારીરે;
જો કયાંઇ મારૂં નામ લઇશ તો, થાશે ફજેતી મારીરે. કમ. ૪
કાં તો બ્રાહ્મણો ભેળા થઇને, ફેરવશે તારી વાતરે;
કાં તો તુજને ક્રોધ કરીને, ઠપકો દેશે તુજ તાતરે. કમ. ૫
અનેક હરકતો છે એ માંહી, નથી બાળકના ખેલરે;
તે માટે તું તારે મારગ જા, મિથ્યા લવરી મેલરે. કમ. ૬
જો મુજ ભાઇને જાણ થશે તો, મુજને દેશે ઝેરરે;
કાં તો ઘરમાં કેદ કરીને, વાળશે પાકું વેરરે. કમ. ૭
જેમ સહસ્ત્રાર્જુન સાથે દ્વિજ, લડી મુઆ કઇ ઠામરે;
અરે કુંવરજી ફરિ ફરિ કહું છું, આ છે એવુંજ કામરે. કમ. ૮

કુંવર કહે જો હું તારૂં સગપણ, ન કરૂં નાત મોઝારરે;
સ્ત્રીહત્યા મને બાળહત્યા વળી, હત્યા વિપ્ર હજારરે. કમ. ૯
મારે કે મરવાને ઉઠે, બાઈ કદી મુજ બાપરે;
તોપણ વીવા ન કરૂં તો શત, પૂર્વજ માર્યાનું પાપરે. કમ. ૧૦
વરતી બધી વિપરીત થાય કે, થાય ઉજડ એ દેશરે;
તોય પ્રતિજ્ઞા તજું નહિ હું, છું મનુવંશી નરેશરે. કમ ૧૧
મેરૂ ચળે રવિ પશ્ચિમ ઉગે, સમુદ્ર સૂકાઇ જાયરે;
પણ નહિ જાય પ્રતિજ્ઞા મારી, પૃથ્વિ પ્રલય જો થાયરે. કમ. ૧૨
આઠ માસની અવધી આપી, કરમાં આપ્યો કોલરે;
સુનિથા રાણીનો સુત નહિ જો, વ્યર્થ કરૂં આ બોલરે. કમ. ૧૩
સુનિથાએ પણ સર્વ પ્રકારે, પક્કી પ્રતિજ્ઞા કીધીરે;
કન્યાનું મન શાંત કરીને, વાટ શેહેરની લીધીરે કમ. ૧૪

સાખી.

શ્રોતા આગળ શાસ્ત્રિએ, કહી કથા ધરિ હેત;
કરૂણા રસથી કાળજાં, સઉનાં થયાં અચેત ૧

પદ ૫૪ મું દેશી ૧ લી.

કરૂણારસમય કથા થકી, મન સઉનાં મૂર્છિત લાગ્યાં;
છાતિજ જાણે છેદી નાખી, બાણ વિરહનાં વાગ્યાં. ૧
સભા બધી શુન્યકાર થઇ, સઉ ભુલ્યાં શરિરનૂં ભાન;
શાસ્ત્રીજી હવે શું કહે છે, તે કોઇ શુણે નહિ કાન. ૨
આંખોમાંથી આંસૂ કેરા, પ્રવાહ લાગ્યા પડવા;
અરર અરર ઉચ્ચાર કરી, કઇ રામા લાગી રડવા. ૩
કઇક મુખે ડસકાં ભરિ ભરિને, નાંખે ઉંડા નિસાસા;
કઈ તો નિજ કપડાને છેડે, લુએ આંખ ને નાસા. ૪.
કઇ તો નાતતણા ધારાનો, કરે અધિક ધિક્કાર;
કઇ શુણી કમળા ગૌરીનૂં, ઉપજી કૃપા અપાર. ૬

ઉભા હતા તે બેશિ ગયા, કઇ સુતાં લાંબા થઇને:
કઇક કપોળે કર ધરિને, બેઠા ઓઠીગણ દઇને. ૬
કઇક કરે પ્રભુની પ્રારથના, જાતે ઉંચુ જોઇને;
અરે પ્રભૂ આવું સંકટ તો, કદી ન પડશો કોઇને. ૭
મોરોબા મુર્છા પામીને, રહ રહ રોવા લાગ્યા;
કથા બંધ કરી શાસ્ત્રીજીએ, જગાડતાં નહિ જાગ્યા. ૮
બે ઘડી તો બેભાન રહ્યા, પછી ઝબકી જાગ્યા જ્યારે;
કથા પ્રસંગ વળી શાસ્ત્રીને, પુછવા લાગ્યા ત્યારે. ૯
ત્રણે જણાએ નદી તટમાં, બળવા કીધો ઉપાય:
ત્યાર પછી તેનું શું થયું તે શાસ્ત્રી કહો કથાય. ૧૦
કરૂણારસ અનહદ ઉપજ્યો, શાસ્ત્રી સમજ્યા સાક્ષાત;
પછી શાસ્ત્રીએ પરાશર રૂપીએ, વરણવી ફરીને વાત. ૧૧
વળી વિચાર કર્યો જે અતી, કરૂણારસે કથા અટકશે;
સભા બધી શુન્યકાર થશે તો, વરણન અધર વટકશે. ૧૨
ખટાશ કરૂણારસ રૂપીથી, દાંત અંબાવા લાગ્યા;
પછી શાસ્ત્રી રસહાસ્ય કથામાં, ઉમેરવા અનુરાગ્યા. ૧૩
હાસ્ય રીપૂ કરૂણારસનો છે, ખટાશનો જેમ પાણી;
શ્રોતાનાં આંસુ સૂકવવા, એવી જુક્તિ આણી. ૧૪

સાખી.

શ્રોતાને શાસ્ત્રી કહે, શુણો કથા સાક્ષાત,
એતો વાત અહીં રહી, વરણવું પુરની વાત.

પદ ૫૫ મું. દેશી ૩ જી.

એતો વાત અહીં રહીને હવે, વરણવું પુરની વાતજી;
વિધવા વરવા નહિ દે રાજા, વાત થઇ વિખ્યાતજી. ૧
કણબણ આદિક વિધવા કહે છે, કહો કરીશું કયમજી;
મહિપતિએ તો કરવા માંડયો, જુઓ આ મોટો જુલમજી. ૨

વિપ્ર વણિકની વિધવાઓનાં, દેખી ન શકીએ દુઃખજી,
આપણને પણ આજ થકી હવે, સંભવશે નહિ સુખજી. ૩
કંથતણી તો કાચી કાયા, રાંડો કંઇક રખડશેજી;
રંડાપો આખો ભવ રાખી, લોહી બાળવું પડશેજી. ૪
પુનર્લગ્નમાં પાપ હોત તો, વાત આ એક વિચારોજી;
દઇ ઉપદેશ ને કેમ ન કાઢત, ધર્મ ગુરૂ એ ધારોજી. ૫
ડુંગળિમાં જો દોષ કહ્યો છે, ખરા વૈષ્ણવ નથી ખાતાજી;
મદ્યાદિક મહા પાપ કહ્યું તો, ચિતમાં તે નથી ચહાતાજી. ૬
અરે અધર્મી રાજા તારો, વનમાં થાજો વિનાશજી;
લેવા બેઠો લાખો અબળા, નારિયોના નિશ્વાસજી. ૭
તારી રાંડ મરે ને તું પછી, વાંઢો રહી જો વારૂંજી;
કેવું દાઝે કાળજડું તે, તપાશ દુઃખડું તારૂંજી. ૮
જેણે તુજને આપી ઉંધી, સલાહ મહા દુઃખદાઇજી:
તેનાં છૈયાં ઘેર ઘેર જઇ, ભીખ માગજો ભાઇજી. ૯
એમ અનેક વિલાપ કરેને, આંખે આંસૂ પાડેજી.
એવામાં આપેજ પધાર્યા, નૃપગુરૂ કણબી વાડેજી. ૧૦
ગુરૂને દેખી કણબણ સઉને, રીસ રૂદેમાં વ્યાપીજી;
કહે ગોર તે જરાકુંવરને, ઊંધી મત્ય કેમ આપીજી. ૧૧
ચોટલાવાળી ચતુરાને માથે, કરવા બેઠો મુંડાજી;
આ શું સુજ્યું ને તેં આ શો, ગજબ કર્યો ગોર ભુંડાજી. ૧૨

પદ ૫૬ મું દેશી ૨૧ મી.

આ શો ગજબ કર્યો ગોર ભુંડા, કર્યા અંતરના ઘા ઊંડા. આશો. ટેક.
ઘેર અમે ઘરધણીને કહેતાં, એને દક્ષણા આપો:
આજ તું અમને દેવા બેઠો, બળબળતો રંડાપો. આશો. ૧
જમડા ચૂડો ભાગે તો અમે, નવો પહેરતાં ચૂડો;
તેતો આખા ભવનો ભાગ્યો, ભાઇ તું જમથી ભુંડો. આશો. ૨

કેમ અદેખાઇ તુજને આવી, શાથી ઉપજ્યું ઝેર;
અરે અમારે ને તારે આ, કિયા જનમનાં વેર. આશો. ૩
બ્રાહ્મણીઓ તો ભવ કાઢે તે, ભીખ માગિને ખાય;
અમે ગૃહસ્થ ઉંચી ગણુતીમાં, ભીખ અમે ન મગાય. આશો. ૪
સાત દિવસ ભૂખ્યો રહે પણ, કણબી મુખથી નવ માગે;
અન્ન મળે નહિ તો તે અંતે, પ્રાણ પોતાના ત્યાગે. આશો. ૫
જા તું હવે અમારી નજરથી, કર તારૂં મોં કાળું;
આવિશ નહીં અમારે ફળિયે, તારો છેડો વાળું. આશો. ૬
દેશ પતીનો દેશ છોડશું, પછી શું અમને કરશે;
કણ પકવી નૃપના કોઠારો, બ્રામણિયા જઈ ભરશે. આશો. ૭
શું ઘરડા લોકો ઘેલા જે, કોઇએ ન કર્યું આવું;
છો બ્રાહ્મણિયો સ્વર્ગે જાતી, નથી અમારે જાવું. આશો. ૮
ઘરડે ગોરે ઘણી પરણાવી, છેક નથી તે છાનું;
તેં તો આજ નવાઇનૂં કાઢ્યું, કયાં પોથીનું પાનું. આશો. ૯
ગોર પધારે ધન્ય જાણતાં, કરતાં કંસાર કલવા;
અપશકના તું હવે આવજે, મડદાં મોક્ષ મોકલવા. આશો. ૧૦
રાજકુંવરને જઇ તું કહેજે, લેજે નામ અમારૂં;
અબળાના અંતર બાળિશ તો, ઉજડ વળશે તારૂં. આશો. ૧૧
ગુરૂજી તો ગભરાઇ ગયા ને, ઉઠી ચાલ્યા ઘેર;
મનમાંહી પસ્તાયા, આતો થાશે કાળો કેર. આશો. ૧૨
કણબી સઉને કોપ થશેતો જમાડશે નહિ લાડું;
વહુ દીકરી પરગામ જતાં, નહિ આપે માગ્યું ગાડુ. આશો. ૧૩
પાછળથી સઉ કણબણ કહે છે, એજ આપણો શત્રૂ;
પીટયો ક્યાંથી હવે પામશે, કંકોતરીનૂં પત્રૂ. આશો. ૧૪
કઇક પાછળ કકડા મોલ્યા, કઇક દીધી ગાળો;
કઇક કહે જે ભલું થયું, તે આંગણે આવતો ટાળ્યો. આશો. ૧૫

પદ ૫૭ મું. દેશી ૭ મી.

વસ્તીના લોકે, વિપ્રસાથે પાડયો વાંધો;
કહે કોઈ દ્વિજનૂં કામ ન કરવું, બંધી એવી બાંધીરે. વસ્તી. ટેક.
ઘર ઘરથી ભેળા થઈને સહુ, મુખથી બોલ્યા માળી;
પુષ્પ પત્ર દ્વિજને નહિ દઈએ, અમે ગાંઠ એ વાળીરે. વસ્તી. ૧
કહે સુતાર અમે કોપ્યા તો, *મોગ ભટોના મળશે;
ઘંટીનો ખિલડો ભાગે તો, દાણા શેણે દળશેરે. વસ્તી. ૨
ઘાંચી કહે અમે નહિ દઈએ, દિવેલ દીવા સારૂં;
દિવા વિના ઘર દેખાશે જેમ, અપાશરે અંધારૂંરે. વસ્તી. ૩
દરજી કહે કોઈ દ્વિજને માટે, થિગડાં એક ન માંડો;
કાંચળિ વિના ઉકાંચળિ ફરશે, રૂષિ સઘળાની રાંડોરે. વસ્તી. ૪
વણકર કહેછે વસ્ત્ર ન દેવાં, એટલે અડચણ મોટી;
ચકલે ચકલે ચિંથરાં વિણી, છો વાળે લંગોટીરે. વસ્તી. ૫
કડીઆ કહેછે ઘર પડશે તો, કોણ હવે ચણિ દેશે;
હાથે રોડાં ગોઠવશે, એનિ રંડ તગારાં વહેશેરે. વસ્તી. ૬
મોચી કહે અમે કોપ્યા તો, ઉડશે એના આટા;
ખરે બપોરે જવું પડે તો, પગે બાંધશે પાટારે. વસ્તી. ૭
કહે હજામ હવે બ્રાહ્મણના, કદિયે વાળ ન લેવા;
ડાઢાં વધવાથી દેખાશે, બધાય બકરા જેવારે. વસ્તી. ૮
કહે લુવાર કરો એવું કે, તરતજ તેઓ થાકે;
લોઢી કે કડછી નહિ દેવી, છો પછિ આટો ફાકેરે. વસ્તી. ૯
કહે ભરવાડ હવે બ્રાહ્મણનાં, નહિ ચારિએ ઢોર;
ભણવું ગણવું ભૂલી ગાયો, ચરાવશે જઈ ગોરરે. વસ્તી. ૧૦
કહે કુંભાર ન દેવાં વાસણ, તેથી તરત અકળાશે;
હાથે હાંલ્લાં ઘડશે તો, બ્રાહ્મણ ઓઝા કહેવાશેરે. વસ્તી. ૧૧

---

* હાસ્યરસમાં મશ્કરીના શબ્દો આવે છે. જેમ કે નાળાખ્યાનમાં કવિએ લખ્યું કે ઇંદ્રાદિક દેવોએ કહ્યું કે વિરસેન અમારો બાપ.

ઘર ચણવા માટીના ગુણા, દિધાનિ વાત હવેશી;
માટી ખાણે માટી લેવા, જશે ગધાડે બેશીરે. વસ્તી. ૧૨
ધોબી કહે છે વસ્ત્ર ન ધોવાં, પછી કકળશે કેવા;
ગોર બધા મેલા ગંધાશે, જતી હુંઢિયા જેવારે. વસ્તી. ૧૩
કોળી કહે અમે બ્રાહ્મણને, ખૂણે ખાતર દેશું;
ગૌમૂખીને આસનિયાં સુદ્ધાં, જઈ ચોરી લેશુંરે. વસ્તી. ૧૪
ભાંડ ભવાયા ચારણ ગાંધ્રવ, એ વળિ બોલ્યા એવું;
અમે ફજેત ફજેત કરીને, કરશું જોવા જેવુંરે. વસ્તી. ૧૫

પદ ૫૮ મું. દેશી ૮ મી.

ગુરૂજી ગામમાં જ્યાં જ્યાં જાય, લોકો લડવાને સામા થાય;
ઘણા એવું કહે વાટે ઘાટે, બાંધો પાપ કિયા ભવ માટે. ૧
બાળરંડાના લેશો નિસાસા, એમાં શી છે તમારે આશા;
એવા વચન અંતરમાં ખુંચે, તેથી બહાર જવું નવ રૂચે. ૨
બેશિ ઘરમાંજ કાળ ગુજારે, વળિ મનમાંહિ એમ વિચારે;
વેન આવે મોશાળથી વેહેલો, તો હું પાસે જાઉં સઉ પેહેલો. ૩
આ વિચારતણો બંધ વાળું, મારે માથેથિ અપજશ ટાળું;
એમ રાત વીતિ ઘડિ ચાર, પેઠો પુરમાંહિ વેનકુમાર. ૪
શુણ્યા શ્રવણે વાજીંત્રના સોર, થયા આકુળ વ્યાકુળ ગોર;
પેઠા ધોતિયું પેહેરવા ઘરમાં, સાડિ સુંદરીની આવિ કરમાં. ૫
અંગે પહેરિ લિધી એજ ટાણે, બીજાં વસ્ત્ર તો ભૂલ્યા અજાણે;
કુંવર આગળ જઈ ભેટ કરવા, શોધ્યું શ્રીફળ આગળ ધરવા. ૬
ઠાલો ઉલખો આવ્યો હાથમાંહી, તોય ખબર પડી નહિ કાંહી;
ગયા અસ્વારીમાં અથડાતા, ઘોડા બળદો તણી લાતો ખાતા. ૭
કુંવર જઇને કચેરિમાં બેઠા, ગોર રાજસભા મધ્ય પેઠા;
દૂર દૂર કહે છડિદાર, કઇકે હશિને કર્યો ધિક્કાર. ૮
ઉતરિ કેડે પડેલિ જનોઇ, ઓળખી ન શકયા જન કોઈ;

અરે વેન હું છું રાજગોર, ઉંચે ઘાંટે પાડયો એમ સોર. ૯
વેને સાદથિ ઓળખ્યા જ્યારે, તેને આવવા દો કહ્યું ત્યારે;
અશ્વે લાતથિ લૂલા બનાવ્યા, એથિ ખોડાંગતા ગોર આવ્યા. ૧૦
ઉલખો મૂકી બોલ્યા ગડબડજી, કહ્યું આછડવાદ કુંવરજી;
ગભરાતા બોલ્યા એવું ગદ્ય, હાસ્ય રસની તો ત્યાં વળિ હદ્ય. ૧૧
વરવો વેષ વિલોકિ તે વાર, હશા સર્વ સભા સરદાર;
વેને પાધરો કીધો પ્રણામ, આસન આપિને ઉચર્યો આમ. ૧૨

પદ ૫૯ મું. દેશી ૨ લી.

અહો રૂષીજી ભલે પધાર્યા, કરૂં તમારી સેવા;
પાપ નિવારણ ભજવગ તારણ, નથી બીજા તમ જેવા. ૧
બ્રાહ્મણને ભગવાન ગણું છું, હું બ્રાહ્મણનો દાસ;
દ્વિજ મારૂં કલ્યાણ કરે, મને વિપ્રતણો વિશ્વાસ. ૨
અર્ઘ્ય પાદ્ય પંચામૃત લાવી, રૂષિનૂં પૂજન કીધું;
અગર ધૂપ આરતી ઉતારી, પાદોદક લઇ પીધું. ૩
વિબુધ બધા મંત્રોને વશ છે, તે મંત્રો તમપાસ;
માટેં દેવોથી દ્વિજ મોટા, વદેછે વેદવ્યાસ, ૪
પછિ પૂછ્યું જે કેમ પધાર્યા, કહો કાજ સ્વામી
હું બ્રાહ્મણની આજ્ઞા પાળું, પૂજ્ય ગણીને પ્રીતે. ૫
રૂષિજી બોલ્યા રાજકુંવર શુણ, વિધવા લગ્ન વિચાર:
કુણબી આદિક કુળનો એતો, અશલતણો આચાર. ૬
બંધ પાડતાં બહુ શ્રમ પડશે, પ્રજા પામશે ત્રાસ;
આપણતે વળિ લાગે અગણિત, અબળાના નિશ્વાસ. ૭
એ લોકોને પાપ નહીં, એનો છે અસલી ચાલ:
માટે તે લોકોનો મારગ હઠાવવો નહિ હાલ. ૮
રાય કહે રૂષિ એશું બોલ્યા, એ વાતે તો શર્મ:
પાપી મારગ બંધ પાડવો, એ રાજાનો ધર્મ. ૯

જૂના ચાલ મટાડી દેવા, પ્રસિદ્ધ જેમાં પાપ;
પુર્નલગ્નમાં પાપ ન હોય તો, એમ આદરો આપ. ૧૦
પુત્રીના નીસાસા લેશો, તેમાં શો છે માલ;
પ્રથમ તમે તમારે ઘેરથી, નવો ચલાવો ચાલ. ૧૧
ભણે રૂષિઓ ભોળા ભૂપતિ, એ શી વાત ઉચારી;
જો આવું ફરિથી બોલ્યા તો, થશે અકીર્તિ તમારી. ૧૨
પારાશરી સ્મૃતિમાં લખિયું છે, વિધવાને વરવાનું;
પણ તે શાસ્ત્ર પ્રમાણે સઘળું, કળિજુગમાં કરવાનું. ૧૩
મનનો મમત તજી જોતાં તે, સરસ દિસે છે ધારો;
પણ શું કરિએ ચાલ અમારી, નાતે પડયો નઠારો. ૧૪
કહે કુંવરજી કળિજુગમાં વળિ, એવા વિપ્રો થાશે;
સ્મૃતિયો નહિ સંભાળે, જૂને ચાલે ચાલ્યા જાશે. ૧૫

પદ ૬૦ મું દેશી ૮ મી.

જાશે ચાલ્યા જુનેજ કુચાલે, એવા વિપ્રો થશે કળિ કાળે;
જમતાં દેખે શ્વપચ કે શ્વાન, નહિ જમતું એવે મેદાન. ૧
જમે તો લાગે પાપ જરૂર, એવાં વચન તો નહિ ધરે ઉર;
ભુંડી ભૂમિમાં બેશીને જમશે, ભીક્ષા લેવા સરવમાં ભમશે. ૨
વિપ્ર મ્લેચ્છનિ નોકરિ કરશે, પુત્રિ વેચીને પૈસા સંઘરશે;
તેનું શાસ્ત્રમાં કેમ લખ્યું છે, તે તો કોઈ કોઇને નહિ પૂછે. ૩
કંઇક વિધ વિધ કરશે વ્યસન, ત્યારે નહિ પૂછે વેદ વચન;
મનનિ મરજીને મળતું રહેશે, ત્યાં તે વેદ વચન આડુ દેશે. ૪
જમશે બેશિને મદ્યપ જોડે, એવા ચાલતો ચાલ ન તોડે;
બાળ વિધવાને પરણાવા કાજ, કહેશે કેમ તુટે જુના ચાલ. ૫
નેષ્ટ હોય જો નાતનો રાહ, કહેશે નાત ગંગાનો પ્રવાહ;
કરશે લગ્ન જો વિધવા નાર, તેને નાતથિ કાઢશે બહાર. ૬
નહિ પૂછે કોઇ ભેદ આનો, કેમ બગડે પ્રવાહ ગંગાનો;
મ્લેચ્છ સાથે રમી જાશે જાર, તેનો નહિ તુટે નાત આચાર. ૭

સતિ વિધવા જો સધવા થાશે, તેથિ નાતનો આચાર જાશે;
વિપ્ર કનક ચોરે કોઈ વારે, તેનિ જોડે ન જમવું કયારે. ૮
જમે તો લાગે પાપ અથાહ, નથિ તે તુલ્ય વિધવા વિવાહ;
ચોરી કરનારા નાતમાં જમશે, ભુંડા *ભ્રષ્ટ પંગતમાં ભમશે. ૯
એવા નાતોના બંધાશે ધારા, વેદ ધર્મથી વિરૂધ નઠારા;
શાસ્ત્ર ધર્મ તો સંતાઇ જાશે, ધારા નાતના ધર્મ ગણાશે. ૧૦
એક કહેશે કણિક અભડાય, બીજો કહેશે તેતો ન છોવાય;
અગ્નિ અડકયો નહીં જેહ ઠામ, તો તે કેળવે કણિક હજામ, ૧૧
મહાપાપને માનશે છોટાં, મન કલ્પિત માનશે મોટાં;
વિપ્રો લડશે નાતો જુદિ થાશે, તેનું પાણિ પિતા વટલાશે. ૧૨

પદ ૬૧ મું. દેશ ૧૩ મી.

[1]ગાજર લસણુ ને ડુંગળી ખાતારે, કહેશે કાંઇ નથી વટલાતારે;
વટલે કઇ નાતની કઇ નાતરે, તેનિ વેદને નહિ પુછે વાતરે. ૧
[2]સોનિ સૂતારથી વટલાશેરે, અગ્રાહ્યન્નતો એમ ગણાશેરે;
[3]અગ્રાહ્યાન્ન જેને શ્રુતિ ગણુશેરે, તેને તો ભલો ગ્રાહ્યાન્ન ભણુશેરે. ૨
સંધ્યા વંદન ન કરે ખચીતરે, તેની જોડે જમે નાતરીતરે;
જન્મ્યો નાતમાં તે નાતભાઇરે, બીજા યવન કે કર્મ કસાઇરે, ૩

---

* मनुः ॥ चंडालश्चवराहश्चकुकुटःश्वातथैवच ॥
रजस्वलाचषढंश्चानेक्षेरन्नश्नतोद्विजान् ॥ १ ॥

\+ याज्ञयवल्क्य ॥ ब्रह्महामद्यपस्तेनोतथैवगुरुतल्पः ॥
एतेमहापातकिनोयश्चतैःसहसंवसेत् ॥

१ मनुः । लशुनंगृंजनंचैवपलांडफवकानिच
अभक्ष्याणिद्विजातीनाममेध्यप्रभवानिच १

૨ સોનુ ચોરે તે પતિત કહ્યો છે, માટે તે સર્વે જાતિના કરતાં નીચ છે.

३ निराचारस्यविप्रस्यनिषिद्धाचरणस्यच
अन्नभुक्त्वाद्विजःकुर्यादिनमेकमभोजनम् ॥१॥ मिताक्षरा.

કશે નાતમાં ગરિબ એકાદરે, એને શિર મુકશે અપવાદરે;
કહેશે તેં નીચુ કામ કર્યું છે રે, પક્ષવાળાને કોઈ નહિ પુછેરે. ૪

વેદ ભણશે તે નીચ ગણાશેરે, મ્લેચ્છકિંકર શ્રેષ્ટ મનાશેરે;
શુકલ કહેતાં કોપે એજ ઠામેરે, ખુશિ મુનસી ને બખશી નામેરે. ૫

ફકિર દૌલત હિમત મિરાતરે, નામે વિપ્ર થશે સાક્ષાતરે;
તમે કહોછો આખર આવે તનનીરે, તોય ભણવી ન [1]ભાષા યવનીરે. ૬

સ્વાર્થ માટે તે સઘળું એ કરશેરે, પરદુઃખે દયા નહિ ધરશેરે;
ખરો ધર્મ તો બેસશે ખોઈરે, જણાશે વિપ્ર દીઠે જનોઈરે ૭

[2]મૃગચર્મ ગણોછો પવિત્રરે, તેને કહેછે એ તો અપવિત્રરે;
શાસ્ત્રે રેશમ બહુ નીંદાયરે, પહેરી શ્રૌત કરમ ન કરાયરે. ૮

તેને તો કહેશે સઉથી એ શુદ્ધરે, એમ વરતશે વેદ વિરૂદ્ધરે;
મામાની પુત્રીને પરણનારોરે, કહેશે દેશનો ચાલ અમારોરે. ૯

રાખે ઉપરથી વિધવાનો વેષરે, પાળે વૈધવ્ય ધર્મ ન લેશરે;
એવી વિધવા ઉત્તમ કહેવાશેરે, ફરી પરણે તે પતિત ગણાશેરે. ૧૦

એવો ઊંધો ચલાવશે ધારોરે, માટે આજથી વાત વિચારોરે;
કિધી છે મેં પ્રતિજ્ઞા એવીરે, વિપ્ર વિધવાને પરણાવી દેવિરે. ૧૧

શેષ નાગથકી ભૂમ છૂટેરે, તોય મારી પ્રતિજ્ઞા ન તૂટેરે;
પછી ગુરૂજી ગયા ત્યાંહથકીરે, એકે વાત ઠરી નહીં નકીરે. ૧૨

---

૧ नोवदेत्यावनीभाषांप्राणैःकंठगतैरपि ॥

૨ બ્રહ્મચારીને મૃગચર્મ પહેરવાનું, અને બીજાને મૃગચર્મ ઉપર બેશીને વની ષોડશોપચાર પૂજા, વૈશ્વદેવાદિ કર્મ કરવાનું લખ્યું છે. પણ આજ તો મૃગચર્મથી રસોઈ અભડાય છે.

भाग ६ ठो.

પદ ૬૨ મું. દેશી ૮ મી.

કમળા ગૌરીના કષ્ટની કહાણી, ભૂપ કુંવરના મનમાં ભરાણી;
સુતાં નેણુમાં નીંદ્રા ન આવી, બેઠા દિલમાંહિ દીલગિરી લાવી. ૧
અતિ અંતરમાં અકળાય, ઉઠે બેસે અને સુઈ જાય;
કરે ચિતમાં અનેક વિચાર, ઘડે ઘાટ હજાર પ્રકાર. ૨
અરે નર નિરદય થયા કયમ, અબળા ઉપર આ શો જુલમ;
વડું દુખ હશે સઉ વિધવાને પીડા અદભુત મારી પ્રજાને- ૩
ધિક રાજકુંવર ધિક રાય, પ્રજા જેની અંતરમાં પીડાય;
તન મનધન કુરબાન કરવાં, સઉ વીધવાનાં સંકટ હરવાં. ૪
રણ ભૂમી ભયાનક ભાળું, ત્યાં હું તલભર હિમત ન ટાળું;
માથાં મરદનાં દેખું રખડતાં, કંઇક શરિર દેખું તરફડતાં. ૫
દયા તદપિ ન દિલ ઉપજાવે, વિધવાને દુઃખે દયા આવે;
નથિ ધીરજ ધારી શકાતી, છેક નરમ થઈ મુજ છાતી. ૬
દેખી શકતા હશે દુઃખ એવાં, તેનાં હઇડાં કઠણ હશે કેવાં;
હશે પથ્થરનાં કે વજરનાં, જનનાં હશે કે જનાવરનાં. ૭
વરૂ વાઘ જનાવર રાની, પિડા પેખી શકે ન બચ્ચાંની;
પુત્રી વિધવાપણાથિ પીડાય, કેમ સંસારી જનથી સંખાય. ૮
પછી જૈને કહ્યું સુનિથાને, ગમતું શું હશે સઉ વિધવાને;
કોઇને વૈધવ્ય વ્રત હશે વહાલું, કોઇ તો દુઃખ ગણતી હશે ઠાલું. ૯
સઉને શરમ સગાં સહોદરની, વાત ઉચ્ચારે કેમ અંતરની;
સાચી મરજી જેની હોય જેવી, તેને તેમજ ચાલવા દેવી. ૧૦
ધ્વંશ કરિયે જો કોઇનો ધર્મ, તો તે કહેવાય મોટું કુકર્મ;
નર કોઈ થવા ચહાય સન્યાસી, તેને કરવો નહીં ગૃહવાસી. ૧૧
ગમે કોઇને સંસાર આદરવો, તેને પકડી સન્યાસી ન કરવો;
પણ સાચું તે શી રીતે બોલે, ખરો મરમ કેમ મનનો ખોલે. ૧૨

પદ ૬૩ મું. દેશી ૧૩ મી.

એવો શો કરીએ જે ઉપાયરે, જેથી સઉની રૂચી સમજાયરે;
લક્ષ વિધવા વસે છે આ પુરમાંરે સઉને ઇચ્છિા જુદી હશે ઉમરરે ૧
પુછતાં શત વત્સર વીતેરે, સાચી વાત સમજીએ શી રીતેરે;
મને અતી અકળામણ આવેરે, આનો કોણ ઉપાય બતાવેરે, ૨
સુણી સુનિથા કહે શુણ સૂતરે, એતો કામ નથી અદભૂતરે;
અલ્પ કામે મુંઝાયો તું આજરે, ત્યારે કેમ ચલાવીશ રાજરે, ૩
સર્વે વિધવાના મનની ઇછાયરે, એતો એક દિવસમાં જણાયરે;
આજથી ત્રીજે દિવસેજ ભાઇરે, તને સમજાવું તેની સફાઇરે, ૪
શુણી વેન કહે શુણો માતરે, વડી અચરજની એતો વાતરે;
જુવતી જાતનું મન હોય મેલુંરે, સદ્ય કળવું નથી કાંઇ સહેલુંરે. ૫
એક પ્રેમદાનો લેતાંજ પારરે, ન પમાય વિતે વર્ષ બારરે;
એક દિવસમાં લક્ષ કળાયરે, માજી એ વાત કેમ મનાયરે. ૬
હાલ મુજને ધીરજ દીલ દેવારે, આપ ધોછો દીલાસાજ એવારે.
પણ જો કશો દાખલો દેખુંરે, તો હું વાત ખરેખરી લેખુંરે. ૭
નરની વાત કે નારીની વાતરે, કેની તરત કળાય કહો માતરે;
સુનિથા કહે સંશય છાંડીરે, જો આ કાચના તકતો હાંડીરે. ૮
એક જાતનાં જાણ વિચારીરે, એક નરછે અને એક નારીરે;
નરના અંતરમાં જે સમાયરે, તે તો કોઇથી કળી ન શકાયરે. ૯
પણ પ્રમદા તણા પેટમાંનુંરે, રજ ભાર રહે નહિ છાનુંરે;
દેખી દાખલો દષ્ટિ કરીનેરે, પછી રહેજે તું ધિરજ ધરીનેરે. ૧૦
વળતી વેનને વિશ્વાસ આવ્યોરે, માતાએ ખેલ બતાવ્યોરે;
કાંઇક કરશે ઉપાયરે, જેથી સઉની ઇચ્છા સમજાયરે. ૧૧
હું છું બાળક મુજ મતિ છોટીરે, એતો વૃદ્ધ એની મતિ મોટીરે;
એવું સમજીને કારણ સર્વેરે, ગળ્યો વેનના મનનો ગર્વેરે. ૧૨

પદ ૬૪ મું. દેશી ૧ લી.

રાણીએ પછિ રાજગુરૂને, બોલાવ્યા બહુ પ્રીતે;
કરજોડી પરણામ કરી, ઉચ્ચાર કર્યો આ રીતે. ૧
અરે ગુરૂ હું પિયર ભણી, ગઇતી સુતને લઇ સાથે;
રસ્તામાં એક ઘાત ગઇ, મોટી કુંવરને માથે. ૨
મહા ભયંકર વનમાં ભેટી, એક જોગણી એવી;
ભસ્મ કરત પરજાળીને તે વેનને વનની દેવી. ૩
વિનતિ કરી મેં મિષ્ટ વચનથી ત્યારે બોલી તેહ;
ત્રણ દિન જો ઊજાણી કરો તો, રહે કુંવરનો દેહ. ૪
પ્રથમ દિવસ સઉ કુમારિકાને, એક ઉજાણી અપાવા;
બિજે દિવસ સધવા સગળીને, ભોજન ભલાં કરાવો. ૫
ત્રિજે દિવસ વિધવા ત્રિવરણની, બાગ વિષે બોલાવી;
જો પરિપૂર્ણ પ્રસંન કરોતો, કદી નડું નહિ આવી. ૬
અમે કબુલ કર્યાં તે કથનો, દિલ રીઝી વનદેવી;
તે માટે ત્રણ દિવસ લગી, કરવી ઉજાણી એવી. ૭
શહેર બધામાં સાદ પડાવ્યો, ઉચરી એજ પ્રમાણે;
બાગ વિષે સઉ બાળકિયો, બોલાવી વડેલી વહાણે. ૮
બાગ સમિપ સરિતા તટ, શિવ મંદિરમાં લાગી રમવા;
ત્યાં ગુરૂ મુખથી કથા સુણીને, બાગ વિષે ગઇ જમવા. ૯
સરિતામાં સઉ સ્નાન કરીને, કથા શુણે ગુરૂ મુખથી;
રમી જમી આખો દિન રહિ, પછી શહેર વિષે ગઈ સુખથી. ૧૦
બિજો દિવસ સધવા સધળીને, જુગતી કરી જમાડી;
પટ ભૂષણ બખશીશ દઇને, પુરમધ્યે પહોંચાડી. ૧૧
ત્રિજે દિવસ વિધવા ત્રિવરણની, બહુ હેતે બોલાવી;
પ્રભાતમાં ત્યાં ગુરૂની પાસે, ધર્મ કથા વંચાવી. ૧૨

પદ ૬૫ મું. દેશી ૩ જી.

વેદ વિહિત વૈધવ્ય ધર્મ, વંચાવ્યા ગુરૂની પાસેજી;
સઉ વિધવા સાંભળવા બેઠી, ઉત્તમ ભોજન આશેજી. ૧
વેન કુંવર ને સુનિથા રાણી, ત્યાં બેઠેલાં દીસેજી;
ગુરૂ જાણે વિધવા સઘળીને દઉ ઉપદેશ અતીશેજી. ૨
સાંભળતાં સઉના મનની, સ્થિરતા સ્વધરમમાં થાશેજી;
વેનતણા વિપરીત વિચારો, વ્યર્થ બધા વહિ જાશેજી. ૩
જે વિધવા વૈધવ્ય ધરમથી, આપે થશે જો અજાણીજી;
તે પણ આજ જથારથ જાણશે, સાંભળીને મુજ વાણીજી. ૪
સાંભળીને કદિ ભૂલી ગઇ હશે, સાંભરિ આવશે એનેજી;
જો કદિ વારતા જૂનિ થઇ હશે, તાજી થશે વાત તેનેજી. ૫
વૈધવ્ય ધર્મનું વર્ણન કરતાં, કશી ન રાખું કચાશજી;
મોટા મોટા મુનિના મત લઇને, વાત કરીશ પ્રકાશજી. ૬
એવું ધારિને ઊંચા સ્વરથી ગુરૂ, બોલીઆ તાળી પાડીજી;
સાંભળજો સઉ એકજ ચિત્તથી, વાત ન કરશો આડીજી. ૭
વેદ પ્રમાણે ધરમ વિધવાનો, સ્નેહ સહિત સંભળાવુંજી;
સ્વર્ગ વિષે સુખ ભોગ ભોગવશો, આદરશો વ્રત આવુંજી. ૮
જો કદી કીંચિત ચૂક કરીતેં, પડશો નરકની ખાણેજી;
જમના દુત જોરાવર તમને, મારશે મોટાં બાણેજી. ૯
લાલચ લોભ હજાર દેખાડે, પણ ન કદી લલચાવુંજી;
પ્રાણ જતાં પણ ધર્મ પોતાનો, તે તજીને નહિ જાવુંજી. ૧૦
ધર્મ ધરા તમે ધન્ય ગણશો, દેવ લોકે થશો દેવીજી;
રાણીથકી પણ રિધસિધ ઝાઝી, અલખત પામશો એવીજી. ૧૧
તે માટે હવે તમને કહું તે, પૂરાં વચન શુણિ પરખોજી;
વિધવા સ્ત્રિયોનો વેદે કહ્યો છે, ધર્મ સન્યાસિના સરખોજી. ૧૨

પદ ૬૬ મું દેશી ૭ મી.

વિધવા વામાનો, ધર્મ સન્યાસીના સરખો;
પ્રીત સહિત જે પાળે નહિ તે, પરવશ પશુ સમ પરખોરે. વિધવા. ટેક
વિધવા કે સન્યાસી જો કદિ, બળદની* ગાડિએ બેસે;
ધર્મ સિંધુનો ધારો જોતાં પ્રૌઢ નરકમાં પેસેરે. વિધવા. ૧
કાંસાના વાસણુમાં કોઈ દિન, જો વિધવા સ્ત્રી જમશે;
પતિ સુદ્ધાં નરકે જઇ પડશે, ખૂબ પિડા ત્યાં ખમશેરે. વિધવા. ૨
બાગ બગીચા કે નૃત્ય નાટક, જો કદિ નજરે જોશે;
તો તે વિધવાનૂં વ્રત તતક્ષણુ, ખરેખરૂં ત્યાં ખોશેરે. વિધવા. ૩
વિવાહનાં કદિ વિધવા નારી, ગીતો લાગે ગાવા;
તો તે પાપથકી ત્રિભુવનમાં, સમર્થ નથિ છોડાવારે. વિધવા. ૪
રેશમનું કે રંગેલું, કદિ અંચળ ધારે અંગે;
તો તેના *પરિયા જમપુરિમાં, સંચરશે તે સંગેરે. વિધવા. ૫
કનક કદી તલભાર ધરે જો, વિધવા કે સંન્યાસી;
પાપ ખસે નહિ વસે કદી જો, ક્રોડ વરસ જઈ કાશીરે. વિધવા. ૬
વિધવા હાસ્ય વિનોદ કરે નહિ, રહે ઉદાસી આપે;
વાત કરે વૈરાગ્ય તણી, નહિતો પડશે મહા પાપેરે. વિધવા. ૭
સંસારિક ઉત્સવમાં કે કદિ, ઉજાણિએ નવ જાય;
એકજ વાર દિવસ આખામાં, ખાણું સાદુ ખાયરે. વિધવા. ૮
પૃથ્વી ઉપર કરે પથારી, જેમ જંગલનાં જોગી;
ઈશ્વર ઇશ્વર મુખે ઉચારે, સ્મશાનના જેમ શોગીરે. વિધવા. ૯

---

* ત્રીજા ભાગમાં શ્લોક લખ્યા.

* એક ભોળા સ્વારે ઘોડાની દયાથી ઘોડા ઉપર બેશીને મોટો ઘાસનો ભારો હતો તે પોતાના માથા ઉપર લીધો. તેમજ કેટલાએક ધારે છે કે બળદ ઉપર ન બેસતું પણ ગાડી ઉપર બેસતું.

* तद्वैगुण्याद्पिस्वर्गात्पतिःपततिसर्वथा
तस्याः पिताचमाताचभ्रातृवर्गस्तथैवच ॥

જોણું કશું જોવા નહિ જાવું, વાજે જ્યાં કાંઇ વાજું;
દેખે નહિ મુખ દર્પણમાં, તો રહે વિધવા વ્રત તાજુંરે. વિધવા. ૧૦
તે જો કદિ તાંબુળ* ખાયતો, મૂળ પાપનું મોટું;
વિશેષ લોભ થકી વિધવાવ્રત, ખચીત થાશે ખોટુંરે. વિધવા. ૧૧
શ્રદ્ધાથી વૈધવ્ય ધર્મ, નવ પાળે તે તો કેવી;
એકાદશી ઉપવાસ કરે, બાંધેલી બકરી જેવીરે. વિધવા. ૧૨

પદ ૬૭ મું. દેશી ૧ લી.

કથા શુણીને ભોજન કરવા, ઉઠી સઉ હરખાઈ;
પીળા રાતા મુગટા પેહેરી, બેઠી સરવે બાઈ. ૧
પતરાળી થાળી પીતળની, દઇ કાંસાના થાળ;
જમ્યા પછી પાછા નહિ લઇએ, કહ્યું એમ તે કાળ. ૨
લાલચને લીધે કાંસાનાં, વાસણ સઉને ગમીયાં;
પહોર દિવસ પૂરો ચડતાં સઊ, ખટરસ ભોજન જમીયાં. ૩
પાનબિડાં આપ્યાં તે ચાવી, હોઠ કર્યા બહુ રાતા;
દર્પણ આપ્યાં તેમાં *અધરો દિઠા ભલા દેખાતા. ૪
આભૂષણ અંચળ લાવીને, એક કર્યો અંબાર;
સદા શરીર ઉપર રાખો તે, સજો તમે શણગાર. ૫
એવું શુણતાં અબળા સર્વે, ભૂષણ સજવા લાગી;
કનકતણી ગૂજરિયો કોઇએ, મુખથી લીધી માગી. ૬
કોઇએ ધરી કનકની કંઠી, વળિ વીંટી આંગળિએ;
સાડી કશબી છેડાની, શરીરે સઈ સજી સગળિએ. ૭
કોઇએ કાને ધર્યા વેડલા, કાંચળિ રેશમ કેરી;
બાંહે લઇ માદળિયાં બાંધ્યા, શોભીતાં સોનેરી. ૮

---

* तांबुलाभ्यंजनंचैवकांस्यपात्रेचभोजनम्
यतिश्चविधवाचैववर्ज्जं येच्चंदनादिकम् ॥

* હોઠ.

નર્તક ગાયક ત્યાં બોલાવ્યા, નાટક રૂડાં રચાવ્યા;
તે દેખી દિલ ખુશી થયાં, સઉ ભામનિયોને ભાવ્યાં ૯
બાગ વિષે એક હતો બંગલો, પલંગ ત્યાં પાથરિયા;
બંરે બપોરે સઉ ત્યાં સૂતી, ધર્મ ન મનમાં ધરિયા. ૧૦
ચાર ઘડી જ્યાં દિવસ રહ્યો, સઉ જમીઓ બીજીવાર;
ઘૂઘરિયાળા રથ જોડીને, ત્યાં કીધા તૈયાર. ૧૧
બળદ બહૂ બળવંતા જોડયા, બાઇઓ રથમાં બેઠી;
ગીત વિવાનાં ગાતી ગાતી, પુર મધ્યે સઉ પેઠી. ૧૨

પદ ૬૮ મું દેશી ૩ જી.

ગુમો પાડીને ત્યાં ગુરૂજી બોલે, શઉછો શુદ્રો સરખીજી;
વ્રત વિધવાનુ વિસરી મુકયું, પાપણિયો મેં પરખીજી. ૧
કથન ગુરૂનાં કાન ધરે નહિ, મન માને તેમ મહાલેજી;
રથમાં બેઠી ગીત ગાય અને, રથ ધમધમતા ચાલેજી. ૨
કઇકિ જણીતો એમ કહેજે, છો ગુરૂ કહેતા જાયજી;
વૈધવ્ય ધર્મ કહ્યા પ્રમાણે, આપણથી ન પળાયજી. ૩
મરણ પછી તો ગમે તેમ બાઈ, હશે થવાનું તે થાશેજી;
પણ ખાન પાનને ખાટલો તેતો, જીવતાં કેમ તજાશેજી. ૪
સઉ કરતાં હોય તેમજ કરિયે, નિંદા કરે નહિ કોઇજી;
જો કશું આપણે એકલાં કરિયે, જગત કહે ભુંડું જોઇજી. ૫
રથમાંહિ બેશીને ગાઇએ ગીતો, એમાં તે અડચણ શી છેજી;
કઈ વિધવા નથી બેસતી ગાડીએ એમાં શી વાત નવીછેજી. ૬
કનકનાં કંકણુ તે નવ પેહેરે, જેને મળે નહિ ખાવાજી,
પુત્ર કે ભ્રાત પરણતાં વિધવા, કઇ નથિ બેસતી ગાવાજી ૭
આપણે બાઈ સંસારમાં રહેવું ને, એવું તે કેમ પળાયજી;
વહાલાં સગાં તજી થાય વેરાણુ, તેનાથિ તેમ કરાયજી ૮

એકજ વાર જમી દિન આખો, ભૂખ્યાં તે કેમ કઢાયજી;
મુઓ ધણી આપણે નથિ માર્યો મુઆ પાછળ ન મરાયજી. ૯
હોંશેથી રાણીએ ઉજાણી આપી, તો શિદ રાખીએ શોકજી;
મન આપણું ખુશિ કરવાને માટે, રૂપૈયા ખરચ્યા રોકજી. ૧૦
આજ દિવસ મહારાજ કુંવર શિર, ઘણિ વિતી છે ઘાતજી;
ઉત્તમ દહાડો આજનો ગણિએ, વિવાહ જેવી વાતજી. ૧૧
તે માટે આજ ભલાં ગીત ગાઇએ, હઇયામાંહી હરખાઇજી;
જેમ પોતાના પુત્રની પામીએ, વિવાહ કેરી વધાઇજી. ૧૨

પદ ૬૯ મું. દેશી ૪ થી.

કોડે કામની કહે શુણો કંથજી, અતિ હરખે પામી હું તો આજ;
વિવાની વધામણી.
માટે મોટો મંડાવો ને માંડવો, તેડો સઘળો કુટંબી સમાજ; વિ. ૧
કંકુ છાંટી લખજો કંકોતરી, પામે પ્રેમથી સઘળા સ્વજન. વિ.
છજે છાજતા રંગ છંટાવીએ, દિલે ધારિને દિન ધન્ય ધન્ય; વિ. ૨
શણગાર સજાવિએ શોભતા, હેતે લાવો રૂડાં હીર ચીર; વિ.
મોંઘાં મોતી માણેક મૂલવો, વેગે જાઓ મારી નણદીના વીર; વિ. ૩
હેમ સાંકળો કાચની હાંડીએ ઝાઝા ઝૂમર ઝાકઝમાળ; વિ.
કાજુ કાચના તખતા કરાવજો, વડા ઉંચા ને વિમળ વિશાળ; વિ. ૪
ખૂબ ખીલે તેવી ઘણી ખૂરશી, મેલો મંડપમાં મોટા મેજ; વિ.
રૂડાં કાચ ને દાંતનાં રમકડાં, આણો ઓપે એવાં ઘણાં એજ; વિ. ૫
વાજાંગાજાં વિવિધ વજડાવીએ, ગાશે ગોરિયો મંગળ ગિત; વિ.
આવી ખેલાડી આપણે આંગણે ખાંતે માંડશે ખેલ ખચિત; વિ. ૬
મીઠા મેવા મંગાવોને મૂલથી કેળાં કેરી અંજીર અનાર; વિ.
આજ સાજન મહાજન આવશે, ખુબ ખાસો તમાસો થનાર; વિં. ૭
મને સાંભળતાં સુખ સાંપડયું, મારા મનમાં આનંદ ન માય; . વિ.
રૂડો દિવસ દીવાળીથી દશગણો ગણું એથિ અધિક તો ગણાય. વિ. ૮

ભાવે હું મારાં ભાઈ ભોજાઇને, લેખ લાયકી સહિત લખીશ; વિ.
મારી બેહનપણીને બોલાવવા, મારાં માણસને મોકલીશ; વિ. ૯
મારી સાસુજીને કહું સ્નેહથી, રાજી રાજી થશે સુણી સર્વ; વિ.
આજ ગેઅર ગોરાણીને નોતરૂં આજ પરમ પવિત્ર છે પર્વ; ૧૦
પાકાં પાનને સારી સોપારીઓ, લાવો એલાઇચી લીલાં લવિંગ; વિ.
કાથો ચુનો કપૂર પૂરી કરી, રચો બીડાં રહે જેમ રંગ; વિ. ૧૧
હું તો હરખે દેખું દશે દીશમાં, આજ અદકો દિસે છે ઉજેશ; વિ.
કહું દિલ થકી હું જગદીશને હરિ આપજો અમને હમેશ; વિ. ૧૨

પદ ૭૦ મું. દેશી ૧ લી.

ગીત સુણી કમળાગૌરીનું હઇયું બહુ હરખાયું;
જાણ્યું જે મુજ વિવાહનું આ, ગીત જરૂર ગવાયું. ૧
રાજ કુંવરને રાણીજી પછિ, બાગ બહાર નિસરિયાં,
સંધ્યા ટાણે શિવનાં દર્શન કરવાને સાંચરિયાં. ૨
ત્યાં વિધવાઓ પાંચ હતી, ભાસે મુખડાં ભૂખાળાં;
કોઇએ ધોળાં વસ્ત્ર ધર્યાં, કોઈ કશબ વિનાનાં કાળાં. ૩
સુનિથાએ તે સઘળીઓને, પૂછી લીધું પોતે;
કેમ તમે ભોજન નથિ કીધું, કારણ મને કહો તે, ૪
બાઇઓ સુનિથા પ્રત્યે બોલી. અમે શુણી ગુરૂ ગાથા;
એજ રિતે વિધવાનો ધર્મ ધરિશું અમે અનાથા, ૫
પ્રાણ જતાં પણ નહીં પેશિએ, બાગ વિષે કદિ બાઇ;
જોણું જોવા નહિ જઇએ, હઇયામાંહી હરખાઇ. ૬
સ્વર્ગથકી કોઈ સુર આવીને, લાગે જો લલચાવા;
તો પણ અમે ધરમ નહિ તજીએ, લાગે દૈત્ય ડરાવા. ૭
માથા સાટે અમે રાખશું, ધર્મ અમારો આપ;
આપદકાળ પડે મહા આવી, તો પણ શા સંતાપ. ૮
કાપીને કોઇ કાયા કેરા, કરશે ચૂરે ચૂરા;

તોપણ કાંઇ નુકસાન નથી, એમ ધર્મ પાળશું પૂરા. ૯
પછિ વેને તેઓને પૂછ્યું, જો દિન આખો જાગ્યાં;
કહો આજ આ બીજા બાગ વિષે, વાજીંત્રો શાં શાં વાગ્યાં ૧૦
બાઇઓ કહે અમે એના સ્વર, સુણ્યા નથી શું કહીએ·
એવે સમે ઉપદેશ તણાં પદ, અમે ઉચરતાં રહિએ. ૧૧
વેન કહે તમે પદ ગાયાં તે, બોલો અહિંયાં બેશી;
પછિ વિધવાઓ ગાવા લાગી, ઉત્તમ પદ ઉપદેશી. ૧૨

પદ ૭૧ મું. દેશી ૨૨ મી.

જાયછે જગત ચાલ્યુંરે, ઓ જીવ જોને. ટેક.
જોને તું પાટણ* જેવાં, સારાં હતાં શેહેર દેવાં;
આજ તો ઉજડ એવાંરે, ઓ જીવ જોને. ૧
વળી સિદ્ધપુર વાળો, મોટો જોને×રૂદ્રમાળો;
રહ્યો નહિ તે રૂપાળોરે, ઓ જીવ જોને. ૨
રૂડા રૂડા રાણી રાયા, મેળવી અથાગ માયા;
કાળે તેની પાડી કાયારે, ઓ જીવ જોને. ૩
છત્રે જેને છાયા થતી, રૂડી જેની હતી રતી;
ક્યાં ગયા કરોડો પતીરે, ઓ જીવ જોને. ૪
જરી જો આજારી થતા, હાજર હકીમ હતા;
તેના તો ન લાગે પત્તારે. ઓ જીવ જોને. ૫
કોઇતો કહેવાતા કેવા, આભના આધાર જેવા;
ઉઠી ગયા એવા એવારે, ઓ જીવ જોને ૬
જુવાનીમાં જાતા જોઇ, રાખી નહી શકયા કોઇ;
રહ્યા સર્વે સગા રોઈરે, ઓ જીવ જોને ૬
હાજર હજારો રહેતા, ખમા ખમા ખમા કહેતા;
વિશ્વમાંથી ગયા વહેતારે. ઓ જીવ જોને ૭

---

* ગતકલ્પનાં. × ગયા કલ્પનો રૂદ્રમાળો.

મુઆ જન જેની સાથે, હેતથી પોતાને હાથે;
મરણ ન મટ્યું માથેરે. ઓ જીવ જોને. ૯
જશ લીધો શત્રુ જીતી નવીન ચલાવી નીતી;
વેળા તેની ગઇ વીતીરે, ઓ જીવ જોને. ૧૦
જગતમાં ખૂબ જામ્યા, વેર વાળીને વિરામ્યા;
પણ તે મરણ પામ્યારે, ઓ જીવ જોને. ૧૧
નેક નામદાર નામે, ઠર્યા જઈ સ્મશાન ઠામે;
દીઠા દલપતરામે રે. ઓ જીવ જોને. ૧૨

પદ ૭૨ મું. દેશી ચાલતી.

ચેતે તો ચેતાવું તનેરે, પામર પ્રાણી. ટેક.
સજી ઘરબાર સારૂં, મીથ્યા કહે છે મારૂં મારૂં;
તેમાં નથી કશું તારૂંરે. પામર પ્રાણી. ૧
તારે હાથે વવરાશે, તેટલુંજ તારૂંજ થાશે;
બીજુંતો બીજાને જાશેરે, પામર પ્રાણી. ૨
માખિયોએ મધ કીધું, ન ખાધું ન દાન દીધું;
લુટનારે લુટી લીધુંરે, પામર પ્રાણી. ૩
ખંખેરીને હાથ ખાલી, ઓચિંતાનું જવું ચાલી;
કરે માથાકુટ ઠાલીરે, પામર પ્રાણી. ૪
સાહુકારીમાં સવાયો, લખોપતિ તું લખાયો;
કહે સાચું શું કમાયોરે, પામર પ્રાણી. ૫
આવે તારે સાથે એવો, કમાયો તું માલ કેવો;
અવેજ તપાશ તેવોરે, પામર પ્રાણી. ૬
દેવે નરતનું દીધી, તેં તો ન કિમ્મત કીધી;
મણી સાટે મેશ લીધીરે, પામર પ્રાણી. ૭
ખોળીમાંથી ધન ખોયું, ધુળથી કપાળ ધોયું;
જાણપણું તારૂં જોયુંરે, પામર પ્રાણી. ૮

હજી હાથમાં છે બાજી, કરતું પ્રભુને રાજી;
તારી મુડી કર તાજીરે, પામર પ્રાણી. ૯
હાથમાંથી બાજી જાશે, પછિથી પસ્તાવો થાશે;
કશું ન કરી શકશેરે, પામર પ્રાણી. ૧૦
મનનો વિચાર તારો, મનમાં રહી જનારો;
વળતી ન આવે વારોરે, પામર પ્રાણી. ૧૧
નીસર્યો જ્યાં શરીરથી, પછી તું માલેક નથી;
દલપતે દીધું કથીરે, પામર પ્રાણી. ૧૨

પદ ૭૩ મું. દેશી ૧ લી.

અધિપતિ સુત ઉપદેશ સુણીને, વિર મન થંભિત થાય;
પ્રદક્ષણા પાંચેની કરિને, પ્રેમે લાગ્યો પાય. ૧
એ કરજોડી એવું બોલ્યો ધન્ય તમારો ધર્મ;
પાંચ તમે છો પવિત્ર બાઇ હું, મનમાં સમજો મર્મ. ૨
તમે નિરંતર ધર્મ તમારો, પરમ ખુશીથી પાળો;
તમને હરકત કોઇ કરે નહિ, ચિતની ચિંતા ટાળો. ૩
નૃપકુંવરે* નાપિક સર્વેને, આજ્ઞા દીધી આવી;
જે વિધવાઓ જમી રમીને, શેહેર વિષે સીધાવી. ૪
એમાંની વિધવાના આજથી, કોઇના કેશ ન લેવા;
સુવરણના શણગાર થકી કાંઇ, કેશ અધિક નથિ એવા. ૫
એ રીતે વેને વિધવાને, શીશ રખાવ્યા કેશ;
કપિક તણા કુળમાં તે દિનથી, ચાલ્યો ચાલ હમેશ. ૬
એ અવસરમાં ગુરૂજી આગળ, વેન વદે છે વાણી;
અબળાના અંતરની ઇચ્છા, જુગતે લીધી જાણી. ૭

---

* હજામ.

જેની મરજી નથી જણાતી વિધવા ધર્મ ધર્યાની;
એને શિદને અડચણ કરિયે, પુનરપિ લગ્ન કર્યાની. ૮
એવી વાતો મૂખ ઉચ્ચરતા, પેદા સર્વે પુરમાં;
ખરે ખરો તે ખટકો પેઠો, અધિપતિસુતના ઉરમાં. ૯
ફિઆણિમાં કઇ વિધવા દીઠી, આઠ વરસની વયમાં;
કઇક દિઠી મા બાપ વિનાની, બળતી હતી રૂદયમાં. ૧૦
કઇક જર્ણીને કશો ન દીઠો, એકે ગમ આધાર;
માંસ રૂધિર તનમાંહિ મળે નહિ પિંજર હાડ પ્રકાર. ૧૧
દયા અધિક ઉપજી દિલમાંહી, જુવતી એવી જોઇને;
વેને અતિ ચિંતાથી આખી, રાત ગમાવી રોઇને. ૧૨

દોહરો.

શુકજી કહે પરિક્ષિત સુણો, રાખીને અનુરાગ;
વરણન વેનચરિત્રનો, ભાખ્યો છઠ્ઠો ભાગ. ૧

ભાગ ૭ મો.

પદ ૭૪ મું દેશી ૧ લી.

વેનકુંવરની વાત શુણી, રૂષિ ઘેર ગયા તે વાર;
નિશિ આખી નીદ્રા નવ આવી, વિધ વિધ કર્યા વિચાર. ૧
અંતે અંતર એમ ઠર્યું જે, એ તો કામ ન કરવું;
સ્ત્રી શુદ્રો તો તાબામાં રહે, એજ રિતે આચરવું. ૨
સેવાનો અધિકારજ તેને, સ્વતંત્રતા નહિ દેવી;
અધિક ગુણો એને ન શિખવવા, રાખવિ શુદ્રજ જેવી. ૩
પણ નૃપ કુંવરે લિધિ પ્રતિજ્ઞા, તે શી રીતે તુટે;
રાજા અંગ ઉપાય કરે તો, છેક કુંવર મત છુટે. ૪
બિજે દિવસ ગુરૂદેવ ગયા, જ્યાં અધિપતિ બેઠા અંગ;
આસન આપ્યું ત્યાં તે બેઠા, પછી તે કહ્યો પ્રસંગ. ૫
વેન વિવા વિધવાના કરશે, મહાજન મન દુખાશે;
જરૂર કશું તોફાન જાગશે, સઉ જન સામા થાશે. ૬
રાજા કહે ફિકર નવ રાખો, વારિશ વેનકુંવરને;
ચાલ નવો નહિ દેઉ ચાલવા, નહિ દુઃખ દેઉ કોઇ નરને. ૭
કહે ગુરૂ સમ ખાઇ કહો તો, અધિક ભરૂંસો આવે;
પુત્ર ઉપરની પ્રીત પિતાની, તે તો સત્ય તજાવે. ૮
પુત્રતાણું પોષણ કરવા, કંઇ પિતા કરે છે પાપ;
સુતનો ગુનો છુપાવા માટે, ઉચરે જૂઠું આપ. ૯
નરપતિ કહે નક્કી હું વારીશ, વચન ન લોપે વેન;
વેનતણો વિશ્વાસ મને છે, જાઓ કરો સુખચેન. ૧૦
જો લોપે તો પુત્રતણું પછિ, જીવતાં મુખ નવ જોઉં;
જો જોઉં તો બ્રહ્મહત્યાથી, હત્યારો હું હોઉં. ૧૧
ક્ષિતિપતિએ એવા સમ ખાધા, વિપ્ર થયાજ વિદાય;
પછી કુંવરને કહ્યું બોલાવી, એમ કદી ન કરાય. ૧૨

સોરઠો.

જો તું તારે, ચિત્ત, ઇચ્છે રૂડું આપનું;
તો કહું તારે હીત, રાજનીતિ શુણુ રાજવી. ૧

પદ ૭૫ મું. દેશી ૧૦ મી.

રાજનીતી શુણુ રાજવી, ઉચરે રાય અંગ;
રઇયત રૂદયે રાજી રહે, એવા ધારિએ ઢંગ. રાજનીતી. ટેક.
જે નૃપતી થકિ જન ઘણા, દિલ થાય ઉદાસ;
રાજ્યનો કે તેના પંડનો, નકિ થાય વિનાશ. રાજ. ૧
પુત્રને જેમ પાળે પિતા, એમ રઇયત રાય;
પાળે સદા પૂરા પ્રેમથી, તોજ કલ્યાણ થાય. રાજ. ૨
કેવળ સ્વારથ કારણે, રાજા રાખે જે રાજ;
રઇયતનુ ન રૂડું કરે, એજે થયા અકાજ. રાજ, ૩
પાંચ પ્રધાનને પૂછિને કામ કરવું હમેશ;
એકલિ આપ અકલથકી, નવ કરિયે વિશેષ; રાજ. ૪
જો પ્રજા મુખ્યને પૂછિને, રાજનીતિ રખાય;
તો વળિ સઉથી સરસ દિસે, કદિ કલેશે ન થાય. રાજ. ૫
ચરચા સાંભળિયે ચૌટાતણી, જસ અપજશ વાત;
અપજશથી ડરિયે અતિ, તેમાં છે સુખ સાત. રાજ. ૬
શિક્ષક જન જેમ શિષ્યને, શિખવે ગુણ સાર;
સર્વને એમ સુધારિયે, પૂરો રાખીને પ્યાર. રાજ. ૭
સરસ રિતી પણ સર્વને, આવે નહિ અનુકૂળ;
તો તે તરત ન ચલાવિયે, એજ સંપનું મૂળ. રાજ. ૮
એવું કશું કરિયે નહિ. જેથી જુલમ જણાય;
ધીમે ધીમે સમજાવિયે, શુભ રીતે સદાય. રાજ. ૯
જેને પ્રજા ધન્ય ધન્ય કહે, એજ ઉત્તમ રાય;
નહિતો પ્રજા કે રાજા તણા, દહાડા સુખમાં ન જાય. રાજ. ૧૦

કોઇએ ધારેલા ધર્મનો, નહિ કરિયે વિધ્વંશ;
ધર્મ વિધ્વંશ કિધા થકી, દિલમાં લાગે છે ડંશ. રાજ. ૧૧
અલ્પ કહ્યું પણ આટલું, શિખિ રાખે જે રાય;
એક રાજા તણા રાજ્યના, પાયા ઊંડા રોપાય. રાજ. ૧૨

પદ ૮૬ મું. દેશી ૧૪ મી.

વળી એમ બોલ્યો અંગરાય, સુણો જન રાજ સભાના.
સઘ સારો સુધારો ન થાય, સુણો જન રાજ સભાના.
એક ઘાએ કુવો ન ખોદાય, સુણો જન રાજ સભાના. ટેક.
જૂનો ચાલ જરૂર જે દુઃખદાયક દેખાય;
રઇતને સમજાવીને, કરે રૂડો સુધારો રાય. સુણો. ૧
સમજાવ્યે સમજે સહી, તો ન કરે તતકાળ;
કળે કળે જુગતી કરી, કામ પાર પાડે ભૂપાળ. સુણો. ૨
કંઇક કામ શરૂવાતથી, સો વર્ષે સિદ્ધ થાય;
રાયણ × રોપણહાર નર, તે તો તેહનાં નવ ખાય. સુણો ૩
ધિરે ધિરે જો સાધિયે, કારજ ભલુ સધાય;
આગ અધિક લગાડતાં, જુઓ પાક બધો બળિ જાય. સુણો. ૪
અવસર આવ્યે થાય છે, સઘળાં કારજ સિદ્ધ;
ફળ પાકે ન રૂતુ વિના, વડી વાતો કર્યે વિધ વિધ. સુણો. ૫
પ્રથમ ઘણી રઇયત તણે, અંતર ઉતરે વાત;
ત્યાર પછી તે કામની, ભલે કરજો ભલામણ ભ્રાત. સુણો. ૬
જ્યાં લગિ મન માને નહીં, કરશે ત્યાં લગિ કેમ;
વસ્તુ ન ગમતી નાકને, જુઓ જીભ જમે નહિ જેમ. સુણો. ૭
અભાવતું આરોગતાં, ગળા થકી ન ગળાય;
આગ્રહ કરી ગળાવતાં, એથી અંતે તો ઉલટી થાય. સુણો. ૮

× કહે છે કે સો વરસની થાય ત્યારે રાયણને ફળ થાય છે.

રોજ રોજ ઉપજાવતાં, ઉપજે રૂચી અપાર;
થોડે થોડે અરિણુ પણુ, અંતે થાય છે પ્રાણુ આધાર. શુણો. ૯
બાળક શીખે બોલતાં, આગળથી ઉચ્ચાર;
પછિ લખતાં ને સમજતાં, અને વળતિ બધો વ્યવહાર શુણો. ૧૦
પાદ સુધારાનો પ્રથમ, સઉને શિખવો એમ.
પછિ અમલમાં આણવા, તતખીરથી શીખવો તેમ. શુણો. ૧૧
સઉનું સારૂં ચાહોતો, ચિતમાં કરી વિચાર;
સ્નેહ સહિત સંભળાવજો, ધીરે ધીરે સુધારાનો સાર. શુણો. ૧૨

પદ ૭૭ મું. દેશી ૨૩ મી.

સજ્જન સંભળાવજોરે, ધીરે ધીરે સુધારાનો સાર;
સજ્જન સ્નેહ સહીત સંભાળજો. ટેક.
છોટી અકલ વાળા આગળે, મુખે વદિએ ન મોટી વાત.
પાશેર કેરાં પાત્રમાં, કેમ શેર સમાશે સાત. સજ્જન ૧
લાખો કીડીપર લાડવો, આખો મેલિયે તો મરિ જાય.
ભૂકો કરિ ભભરાવિયે, તો તે ખાસી રીતેથી ખાય. સજ્જ. ૨
માંકડાં લઇને માનવી, બેઠો નાવમાં દઇને નૂર;
ભડકાવે તો તે અભાગિયાં, પડે કૂદી પાણીને પૂર. સજ્જ. ૩
જે સમજે જેવી રીતથી, તેને પણ સમજાવિએ તેમ;
બેરો તો સમજે સાનમાં, ત્યારે કરિયે લવારો કેમ. સજ્જ. ૪
બાળક આગળ બોલિયે, ત્યારે બનિયે બાળક રૂપ;
ભૂ બાકિ તાલા ભાખિયે, ભલે હોઇએ ભણેલા ભૂપ. સજ્જ. ૫
પલક ટકે નહિ પેટમાં, જો ખાય બિલાડી ખીર;
ખાંમુખાં શિદ ખવરાવિએ, તે વિચારો ને મારા વીર. સજ્જ. ૬
જંગલ કેરાં જનાવરો, આપે પાળવા કરિએ જો આશ;
એવું આદરિએ કે આપણી, પાસે વશે કરી વિશ્વાસ. સજ્જ. ૭

ધીરે ધીરે નિત્ય ધારવી, એને અક્કલ શિખવીએ અનેક;
હળિ મળિ હેત વધારિએ, પણ છૂટા ન પડિએ છેક. સજ્જ. ૮
નિશાળિયાને ગમે નહીં, આપે શિક્ષક જો એવું જ્ઞાન;
નાશિને જાય નિશાળિયા, મળે શિક્ષકને કેવું માન. સજ્જ. ૯
છણુછણુતે તેલે છાંટિએ, લઇને નિર્મલ ઠંડું જો નીર;
સળગી ઉઠે એતો સામટૂં, વળી સામાનું બાળે શરીર. સજ્જ. ૧૦
સજ્જનને મન શુદ્ધ છે, પણ વિશ્વ વિરૂદ્ધ વિચાર;
બહુ જનમાં નહિ બોલિએ, જેથી ઉપજે ઉપાધિ અપાર. સજ્જ. ૧૧
સંસારી જનને સુધારશો, રૂડી રાખીને જો રીત;
દલપતરામના દેવની, તમે પામશો પૂરી પ્રીત. સજ્જ. ૧૨

दोहरो.

सुंदर जेमां शांतरस, करिये नहीं कचाश;
अधिपतिये एवां कह्यां, कथन कुंवरनी पास. ॥ १ ॥

પદ ૭૮ મું. દેશી ૧ લી.

પુત્ર સહિત સૌ સભાસદોને, નૃપે કહ્યાં એમ વેણ;
વેન કુંવર વળતી ત્યાં બોલ્યો, નીચાં ઢાળી નેણ. ૧
વેનનિ આંખે આંસુ વહ્યાં, અને ગદગદ વાણી બોલે;
ચિતમાં ચિંતા અધિક વધી જે, રખે પિતા રિસ ખોલે. ૨
વનની કથા બધી કહિ દીધી, વરણવિને વિસ્તાર;
અહો પિતા મેં આવી પ્રતિજ્ઞા, કરિ સમ ખાઇ હજાર. ૩
અબળાના દુખનો અનુભવ મેં કીધો મારી જાતે;
અરે પિતા અત્યંત દયા, ઉપજે મુજને એ વાતે. ૪
તજું પ્રતિજ્ઞા તો પુરવજની, લાજે પેઢી સાત;
પછી પ્રતિજ્ઞા કોઇ નહિ પાળે, મનુવંશી સાક્ષાત. ૫
તોપણ તાત તમે ફરમાવો, તેમજ હું તૈયાર;
સુણિ રાજાએ જાણ્યું બનિયો, ભાવિ ભાવ બનનાર. ૬

કથન કશું મુખથી કેહેવાનું, એકે ન સુજ્યું એને;
કશી પ્રતિજ્ઞા કરી પિતાએ, વાત ન જાણી વેને. ૭
રાજા રાતે એકાંતે જઇ, સુતો ઉદાસી લાવી;
અરધી રાતે જતો રહ્યો, ખરે ખબર ફરી નવ આવી. ૮
વિગત સહિત તે વાત બધી, વહાણામાં વેને જાણી;
પિતા ઉપર બહુ પ્યાર થકી, આંખ્યોમાં આવ્યાં પાણી. ૯
કુટિ કુટિને કલ્પાંત કર્યો, રોયો નીસાસા નાંખી;
રૂષિ ઉપર બહુ રીસ ચડી પણ, મનની મનમાં રાખી. ૧૦
કંઇક દિવસ ગાદી રહી સૂની, બેઠો વેન વિવેકે;
વિપ્રોએ વિધિવત રાજાને, શિર કીધો અભિષેકે.§ ૧૧
હોમ કર્યો દ્વિજ જાતી જમાડયા, કસર ન રાખી કાંઇ;
ઉપર પૂજ્યા અરચ્યા પણ, દ્વેષિયા અંતર માંઈ. ૧૨
એક દિવસ નૃપ એમ વિચારે, અરે દૈવ શું કરવું;
મારિ પ્રતિજ્ઞા નહીં પળેતો, મારે પણ છે મરવું. ૧૩

પદ ૭૮ મું. દેશી ૩ જી.

પુરપતિ તે પુર ચરચા જોવા, વિચર્યો અરધી રાતેજી;
પુરમાં ફરીને પછી પુર બાહાર, જઇ ચડીઓ નિજ જાતેજી. ૧

---

*શ્લોકઃ ॥ एवं स निर्विण्णमना नृपो गृहा
न्निशीथ उत्थाय महोदयोदयात्
अलब्धनिद्रोऽनुपलक्षितो नृभि
र्हित्वा गतो वेनसवं प्रसुप्तां
§ वीरमातरमाहूय सुनीथां ब्रह्मवादिनः
प्रकृत्यसंमतं वेनमभ्यषिंचत्पतिं भुवः ॥ २ ॥
श्रुत्वा नृपासनगतं वेनमत्युग्रशासनं
निलिल्युर्दस्यवः सद्यः सर्पत्रस्ता इवाखवः ३

ત્યાં શિવનું મંદિર શોભીતું, અધિપતી પેઠો એમાંજી;
કૌતક એક માહાભયકારી, તતક્ષણ દીઠું તેમાંજી. ૨

એક પુરૂષ કર ખડગ લઇ, મરતો હતો દુ:ખનો માર્યોજી;
હાં હાં કહિ રાયે હોંકારો, કરિને તેને વાર્યોજી. ૩

આતમઘાત કરીને અરે તું, પાડિશ નહિ નિજ પ્રાણજી;
જો તું મરે તો હવે તુજને છે, આ શિવજીની આણજી. ૪

આતે શું એમ અચરજથી, ઉપજ્યો અદ્દભુત રસ એવોજી;
આખે શરીરે રોમાંચ થયો, પુરપતિને વળ્યો પરશેવોજી. ૫

ભૂત હશે કે હશે કોઇ ભૈરવ, દુખિ નર કે દેવજી;
હિંમતે જઇને તેના હાથમાંથી, ખડગ લિધું તતખેવજી. ૬

ત્યાં તે બોલ્યો અરે ભાઈ આ અવસર, મુજને ન વારિશ મરતાંજી;
દુ:ખ થકી દરરોજ રિબાવું, મોત ભલું તે કરતાંજી. ૭

રાય કહે તુજ નામ ઠામ વળિ, વિસ્તારિને કહે વાતજી;
કોડ ઉપાય કરી દુખ તારૂં, ભાગિશ સરવે ભ્રાતજી. ૮

ભાખે પુરૂષ હું છું ભાર્ગવ બ્રાહ્મણ, નવરંગી મુજ નામજી;
કર્મસંજોગ કારણ થકી કન્યા, મળી નહીં કોઈ ઠામજી. ૯

રે મુજ માથે રહ્યું પિતરીરૂણ, પુત્ર વિનાનો હું પાપીજી;
પિંડદાન કરિ કોણ સારશે, કુળમાં શ્રાદ્ધ કદાપીજી. ૧૦

મુજ પછિ કદિએ પૂર્વજ મારા, તલ પાણી નહિ પામેજી;
પુત્રવિનાનો સ્વર્ગ* ન પહોચે, લખિયુંછે ઠામે ઠામેજી. ૧૧

બહુ બહુ મેં બાધાઓ રાખી, ઘણા જપાવ્યા જાપજી;
પણ મારૂં ન થયું પરણેતર, પૂરણ એવાં પાપજી. ૧૨

પદ ૮૦ મું. દેશી ૧ લી.

જન્મકુંડળી લઈ જોશીને, પ્રશ્ન પૂછવા જાઉં;
જોશી જૂઠી અવધો કહે પણ, હું હઇએ હરખાઉં. ૧

---

* अपुत्रस्यगतिर्नास्तिस्वर्गनैवच ॥ इति गारुड ॥

મશકરીમાં પણ જો કોઈ મારી, કરે વિવાની વાત;
હું તો સાચે સાચી માનું, થાઉં રૂદે રળિયાત. ૨
અરે પ્રભુ તેં અગણિત નારી, અવનીપર ઉપજાવી;
પણ મુજ અરથે એકજ ઘડતાં, આળસ તુજને આવી. ૩
ઢેડ ચમાર ગમાર ઘણા પણ, પરણેલા ઘરબારી;
એ કરતાં પણ અભાગિયો હું, નહિ મારે ઘેર નારી. ૪
રોજ રસોઈ કરીને પિરસે, મુખે બોલતી મીઠું;
મેં તો જન્મ ધરી એવું સુખ સ્વપનામાં નથિ દીઠું. ૫
મુખનાં મરકલડાં કરિ કરિને, જુએ પતિના સામું;
દેખી મારૂં દિલ દાઝે, ને પસ્તાવો બહુ પામું. ૬
વરકન્યા ચોરીમાં બેઠાં, એક બીજાને જમાડે;
અરે પ્રભૂ એવું સુખ ઉત્તમ, દેખીશ હું કે દહાડે. ૭
ચૌટેથી ચિતમાં હરખાતો, ચાલ્યો ચાલ્યો આવે;
બાળક કાલું કાલું બોલી, બાપા કહિ બોલાવે. ૮
પુત્ર પુત્રીને પરણાવે કે, વ્રત ઉઘાપન વેળા;
હોમ કરે જોડે બેશીને, ભાળે જન થઇ ભેળા. ૯
અરે એવા પુરૂષો એ મોટાં પુણ્ય કર્યાં હશે કેવાં;
મેં શાં મોટાં પાપ કર્યાં હશે, મળ્યાં નહીં સુખ એવાં. ૧૦
મૂર્ખ જેવાના મંદિરમાં, નિરખી બે બે નારી;
અરે વિધાત્રી અભાગણી, આતે શી બુદ્ધી તારી. ૧૧
અહો મિત્ર મારા સંકટની, શી કહું વાતો ઝાઝી;
વિશ્વ વિષે પુરૂષોના વૈભવ દેખિ મરૂં હું દાઝી. ૧૨

પદ ૮૧ મું. દેશી ચાલતી.

પનઘટ ઉપર પ્રભાતમાં જાઇ, બગની પેરે બેશું;
વિધ વિધના વિચાર કરૂં પણ એથી અર્થ સરેશું. ૧
રસ્તે જાતાં રામાઓનાં, ટોળે ટોળાં દેખું;
નિરખીને નીસાસા નાખું, અભાગ્ય મારાં લેખું. ૨

પછિ ઘેર જઇ પોતાને હાથે, નીર ઉકાળી ન્હાવું;
બળ્યાં જળ્યા ભાખરા બનાવી, ખાંત વિનાનું ખાવું. ૩
શ્મશાન સરખું ઘર ભાસે નેં ચિતા સળગતી સજ્યા;
અધિક અંતરની વાત ઉચ્ચરતાં લાગે છે મને લજ્યા. ૪
વાસણની ઉતરેવડને એક, રાતું વસ્ત્ર ઓઢાડું;
ઉભાં છો વહુ એમ કહી, મારા મનને હુ રમાડું. ૫
એની જોડે ઉભો રહિને, એમ વિચારૂં આપ;
આ જેવડી કન્યા આવે તો, વળતી શા સંતાપ. ૬
એક દોરડું લઇ તેની, વરમાળા બેશ બનાવી;
મારા ને ઉતરેવડના, મેં કંઠ વિષે પહેરાવી. ૭
કહ્યું ચાલો વહુ ચોરીમાં, તમને આપીશ સુખ માગ્યું;
એંચ્યાથી ખશી પડી, વાંસામાં મુજને વાગ્યું. ૮
હસતાં મારે લાતો જો ભાઇ, હોય પ્રિયાની પ્રીત્યો;
મેં મારે મન એમ ગણ્યું મને, આજ ઓરિયો વીત્યો. ૯
નારિ વિના દુખનો નહિ છેડો, મરૂંશું એ દુખ માટે;
પુરપતિ કહે તુજને પરણાવિશ, ન મરિશ એ ઉચાટે. ૧૦
નારી તારી નાત તણી છે, વિધવા પણ ગુણવાન;
સોળ વરસની સુંદરિ છે, તન રંગે રતી સમાન. ૧૧
હમણાં તો દુખની દાઝી, દીસે છે જેવી ડોશી
પણ રંભા જેવી બનશે, જો રાખિશ પાળી પોપી. ૧૨
પણ તારા નાતીલા તુજને, કરશે પંગત બહાર;
માટે હીંમત હોય તને તો, પરણાવું તે નાર, ૧૩

પદ ૮૨ મું. દેશી ૮ મી.

શુણી અંતરે અધિક ઉમંગી, નરનાથને કહે નવરંગી;
પારાસર શુભ ગોત્ર છે મારૂં, માટે તેમાં વચન ન વિસારૂં ૧
એની સ્મૃતિને ન માનું હું ઓણ, તો તે કથનને માનશે કોણ;
મારા હઇઆમાં છે ઘણી હામ, નથી નાતતણું મારે કામ. ૨

આશા છે મારે અંતરે એવી, દુઃખ ભાગશે ગાયત્રિ દેવી;
જે કોઇ નર પરણ્યો નહિ નારી, નહિ યજ્ઞનો તે અધિકારી. ૩
અગ્નિહોત્ર એણે ન હોમાય, એતો બ્રાહ્મણ ભ્રષ્ટ ગણાય;
રામ રૂષિ આશ્રમે જ્યારે પેઠા, રૂષિ અવળું મોઢું કરી બેઠા. ૪
કહ્યું કે જેને નવ હોય નારી, તેનું મુખ જોતાં પાતક ભારી;
એવો વેદનો ધર્મ વિચારી, શિદ સાચવું નાત નઠારી. ૫
વિના ધર્મ નરકનિ મોઝાર, નહિ નાતથી થાય ઉદ્ધાર;
એક નાતમાં જમવાને લોભે, મુકું વેદ ધરમ શીદ મોભે. ૬
નહિ પરણું સ્વગોત્રની કન્યા, વેદ મત તજી નહિ કરૂં અન્યા;
સાત પેઢી તજીશ પિતાની, પાંચ પેઢી તજું પ્રસુતાની.* ૭
જુદી જાતનીને નહિ પરણું, નાતિલી સાથે કરિશ ઘઘરણું;
નકી જાણું જો દુર્ગુણિ નારી, તો હું કદિ ન વરૂં અવિચારી. ૮
મનમાં જડ હશે ધર્મના મુળની, તો હું કહિશ તે ઉત્તમ કુળની;
નહિતો જો શુભ કુળ જનમેલી, તેને કહિશ હું કુળ ઉતરેલી. ૯
થોડા બોલીકે કાયાએ કાળી, તોપણ જાણિશ રૂડી રૂપાળી;
શીળો સ્વભાવ રહી હશે સાહી, તેને કહિશ હું દશગણી ડાહી. ૧૦
લક્ષ્મિ રત્ન કે કેસર નામે, પણ જોઇશ હું ગુણ પરિણામે;
ભલે નામ હશે કદી ભોળી, તોય જોઇશ તેના ગુણ તોળી. ૧૧
સદાચરણ તપાશિશ સાચું, રૂપ રંગથિ હું નહિ રાચુ;
પણ જાણે ન કરૂં વિશવાસ, ભલો ભાળી ઉપરનો આભાસ. ૧૨

પદ ૮૩ મું. દેશી ૨૪ મી.

ભલો ભાળી ઉપરનો આભાસ, રૂપે નહિ રાચીએ;
તેના ગુણ તણો કરિએ તપાસ, સદા બુદ્ધિ સાચીએ.
થાળે ભર્યું દુધ થોરનું રે, ઉજળું અધિક પ્રમાણ;
બેંશના દૂધથી દીસે ભલુંરે, પિતા પીનારાના જાય પ્રાણ. રૂપે. ૧

* માતાની.

ઇંદ્રવરણુનાં ફળ અતિ ભલા રે, દેખતાં દૃષ્ટિ લોભાય;
રૂડાં દીસે રળિઆમણાંરે, પણ ખાતાં તો ખેદ પમાય. રૂપે. ૨
નીર નિહાળી રૂડું નિર્મળુંરે, મોતીની સેર સમાન;
ખારૂં લાગ્યું ને ખેદ ઉપજ્યોરે, પાસ જઇને કિધું જ્યારે પાન. રૂપે. ૩
કડકા કાચ બિલોરનારે, સાકર સરખા શોભાય;
ભુલથી ભોજનમાં ભેળવેરે, તો તે જમનારનો જીવ જાય. રૂપે. ૪
ખુરદા વટાવી ભિખારિયેરે, લીધો રૂપૈયો રોક;
તાંબાનો જાણ્યો જ્યારે તે વળીરે, પામ્યો ત્રાસ પછી મેલી પોક. રૂપે. ૫
આકડાના ફળ ઓપતાંરે, આંબાના ફળનો આભાસ;
રસ લેવાને રસના ધરીરે, કાપી જોતાં તો નીકળે કપાસ. રૂપે. ૬
સોનાથી સરસ સોહામણીરે, સાંકળી શેઠ સમક્ષ;
તાપે તપાવી તપાસતાંરે, પૂરૂં પીતળ પેખ્યું પ્રતક્ષ. રૂપે. ૭
ધ્યાનમાં ઉભો બગ બાપડોરે, પૂરો તપસ્વી પ્રમાણ;
માંછલિયે મુનિવર ગણ્યોરે, પાસે જઇને ખોયા તેણે પ્રાણ. રૂપે. ૮
ઘુંઘટાં તાણે ઘણી લાજથીરે, અબળા એવી એક ઠામ;
નામ પુછ્યું ત્યારે નીસરી, નારી ગુણકા ચંદા એવું એનું નામ. રૂપે. ૯
વચન ઉચ્ચારે વિવેકનાંરે, નર એક ઉજળે અંગ;
પાસ વશીને પરીક્ષા કરીરે, ત્યારે જાણ્યા ધુતારાના ઢંગ. રૂપે ૧૦
ગાય ગાથા ગુરૂજ્ઞાનનીરે, આપે અધિક ઉપદેશ;
કપટ ભર્યું એને કાળજેરે, વળી વિષઇ તે તે હોય વિશેષ. રૂપે ૧૧
ખોળ કરો ખૂબ ખાંતથીરે, ઠગાશો નહિ કોઇ ઠામ;
રૂદયમાં નહિ રીઝવુંરે, ડોળ દેખી કે સાંભળી નામ રૂપે. ૧૨

દોહરે.

સદગુણ વાળીને વરૂં, દિલ નહિ રાખું ડરજ;
નથી ગરજ કંઇ નાતની, ગાવું ઇશ્વરની ગરજ. ૧

પદ ૮૪ મું. દેશી ૧૩ મી.

એક ઇશ્વરની રાખું ગરજરે, નથી નાતનું કાઢયું મેં કરજરે;
માથે ભૂપનો ભય નવ હોયરે, તો કાંઇ નાતથી નવ ડરે કોયરે. ૧

નાતે ઘર નહિ લૂટી લેવાયરે, નાતે દેશ બહાર ન કઢાયરે;
નાત શુળિયે ચડાવી ન શકેરે, છોને બળતી ગમે તેમ બકેરે. ૨
નાત કન્યા મને નથી દેતીરે, માટે નાતને મેલીશ વહેતીરે;
વિના પુત્ર નરક જાઉં જ્યારેરે, એવી નાતને શું કરૂં ત્યારેરે. ૩
મને નોતરૂં નહિ દે નાતરે, તેમાં શી છે મહા મોટી વાતરે;
મારી રસિલી જે કરશે રસોઇરે, જુગતે જમીશ એનું સુખ જોઇરે. ૪
શંભુ વિષ્ણુ ને સૂરજ શેષેરે, લક્ષ્મી ગૌરી ગંગાને ગણેશરે;
મારી નાત હું એજ ગણીશરે, નિત્ય નૈવેધ કરીને જમીશરે. ૫
નથી કરતો હું કૂડું કાજરે, વિધવા લગ્ન કર્યાનિ શિ લાજરે;
પ્રભુ જો મને સંતાન દેશેરે મળતે મળતો વિવા મળી રહેશેરે. ૬
પુત્ર પુત્રીને પરણાવા માટરે, શીદ આજથી રાખું ઉચાટરે;
કંઇક જઇ રહે છે પરગામરે, નિજ નાતનું જ્યાં નહિ નામરે. ૭
તેનું કામ નભે છે જેમરે, નાત વિના નભાવિશ એમરે;
વેદ ધર્મ હું પાળીશ હરપેરે, એથી ઇશ્વર કલ્યાણ કરશેરે. ૮
સંધ્યા વંદન કરીશ ત્રિકાળરે, ગળે રાખીશ રૂદ્રાક્ષ માળરે;
પિતૃ તરપણ કરિશ હું પ્રીતેરે, વૈશ્વદેવ વળી રૂડી રીતેરે. ૯
સ્વહા સ્વધા ને વષટ્કારરે, એજ કરશે મારો ઉદ્ધારરે;
એક જાતમાં નાતો અનેકરે, એમાં અધિક ગણીશ વળિ એકરે. ૧૦
અગ્નિ હોત્ર હું હોમીશ હાથે રે, મારી સુંદરી બેસસે સાથેરે;
શુદ્ધ ધર્મ હું સાચવીશ ટીકરે, કશી નાતની નહિ રાખું બીકરે. ૧૧
એટલે વેને વચન કહ્યું આવુંરે, થોડા દીનમાં તને પરણાવુંરે;
કમળાગૌરી નામે એક કન્યારે, તારી નાતની છે નથી અન્યારે. ૧૨
વિપ્ર કહે એના ગુણ જાણું હુંયરે, તે જો વરશે તો વરનાર હુંયરે,
રાજા કહે વાત પેટમાં ધરજેરે, કોઇ જડમતિ જનને ન કરજેરે. ૧૩

પદ ૮૫ મું. દેશા ૨૫ મી.

પેટમાં રાખવી વાત પડદા તણી, કડણ છે કામ જડ બુદ્ધિ જનમાં;
જીરવે જગતમાં વાત તો જેટલા, અવરને આફરો થાય તનમાં. પે. ૧
પેટની વારતા પ્રગટ કરવા થકી, મર્મનો ભર્મ તે ભાગિ જાશે;

અકળ બળ બુદ્ધિ જન સકળ જેને કહે, કલ્પના તરત તેની કળાશે. પે. ૨
જેમ આહાર જેનો કર્યો જે જને ઓળખી લીજીએ ઓડકારે;
તેમ વાણી થકી જાણીએ જનતણા, મનતણો મર્મ સર્વે સુમારે. પે. ૩
જે ન દેખાય જગમાંહિ જ્વાળામુખી, જમિનનું પેટ કળિ કોણ જાણે;
પાણી પાષાણ કે ખાણ જરની હશે, એમ અંદેશો ઉરમાંહિ આણે. પે. ૪
પેટની વાત તખતો ન પરગટ કરે, દૃષ્ટે ગુણ દોષ પરના દેખાડે;
હાંડી હઇઆ તણી ભોળી જે ભામની, પેટની વાત ખુલ્લીજ પાડે. પે. ૫
પેટની વાત ખુલ્લીજ જે પાડશે, ઉપજશે નિત્ય પરિતાપ તેમાં;
તેહને કાળજે તેલ રેડી અને, આગ સળગાવશે લોક એના પેટમાં. પે. ૬
જેમ લક્ષમી વિના આદમી, અવરના, પેટમાં રહે નહીં કાચો પારો;
તેમ આ જગતમાં વાત જે જીરવ, એજ લક્ષમી ખરો એવું ધારો. પે. ૭
જેમ કુંભારે કંસારે વાસણ ઘડયું, વિશ્વજન લે ટકોરો વગાડી;
ખોખરો સ્વર કદી ખાંમુખાં નીકળે, એબ એથીજ થાશે ઉઘાડી. પે. ૮
પરણવા બેસતાં તરત પરિક્ષા થઇ, બોબડો બોલ *મુળચંદ બોલ્યો;
વૃદ્ધ જન વારિને થાકિયા તોય તે, મૂરખે મન તણો મર્મ ખોલ્યો. પે. ૯
મૂકવા નાણું ઠેકાણું છાનૂ મળે, જ્યાં થકી કોઇ તેને ન કળશે;
વાત કરવાનું ઠેકાણું તો વિશ્વમાં, મિત્ર મુશકેલિથી કોઇક મળશે. પે. ૧૦
નારીની જાતને જાત નાપિક તણી, તેહને પેટ નહિ વાત ટકશે,
તેમ વાચળ ત્રીજો ગણો તેહમાં, બોલતાં છાની એ વાત બકશે. પે. ૧૧
પારકી વાત કે વાત પોતાતણી, સારી કે બુરી સજ્જનેજ સોંપે;
ટેવ એવી પડે ટાળિ તે કેમ ટળે, જીવ જો જાય બંધાય તોપે. પે. ૧૨
સોંપતાં માલ વિશ્વાસ હોય સો ગણો, વાત કરતાં ન વિશ્વાસ આણો;
દીલતણી વાતને યોગ્ય દુનિયાં વિષે, જરૂર જન લાખમાં એક જાણો. પે. ૧૩

દોહરો.

તે માટે તું કોઇને, કહિશ નહી આ કામ;
એમ કહી એતો ગયા, પોત પોતાને ઠામ. ૧

---

*દીવાની ઝાળ માંડવાને લાગતી જોઇને તે બોલ્યો કે, આ માંયરો બઇ જશે તો વચ, ને વલ એચ બઈ જશે, વઈ કહેશો કે મુચંદ બોયો.

ભાગ ૮ મો.

પદ ૮૬ મું. દેશી ૧ લી.

શિવ મંદિરથી શહેર વિષે તે, ચંચળ રાજા ચાલ્યો;
દૂરથકી દરબારતણો, મહીપતિએ મારગ ઝાલ્યો. ૧
એકાએક અસુરી વખતે, સિપાઇ પણ નહિ સાથે;
પૂનમની અજવાળી રાત્રી, ચંદ્ર ચઢ્યો છે માથે. ૨
સઘળા શહેર ઉપર સુંદર છે, ચંદ્ર પ્રકાશ છવાયો;
જાણે પુર ઉપર ચંદન, વરસાદ રૂડો વરસાયો. ૩
નભ મંડળ ચળકે નક્ષત્રો, પુરપર કળશો ચળકે;
બંનેની શોભા નિરખતો, હીંડ્યો હલકે હલકે. ૪
કોઇ ઠેકાણે નાટક નીરખ્યાં, કયાંઈ કરે કોઇ ગાન;
સુંદર ઘરથી નગરી શોભે, ઇંદ્રપુરી અનુમાન. ૫
નજર આગળે ઘરઘર આગળ, કયાંઇ વાજે ઘડીયાળાં;
કયાંઇ દીપકના જાળીમાંથી, આવિ પડે અજવાળાં. ૬
કયાંઇ હીંડોળાખાટે હીંચે, નવલવત્ર વર સાથે;
કયાંઇ દંપ+તિ પાસા ખેલે છે, હરખે લઇને હાથે. ૭
શબ્દો તેના શુણતો શુણતો, પુરપતિ ચાલ્યો જાય;
પ્રજા સરવેને સુખમાં દેખી, છાતી શીતળ થાય. ૮
દુખથી કોઇને રોતું દેખી, અતિ અકળામણ આવે;
દુખનું કારણ પૂછી તેને, દુખમાંથી છોડાવે. ૯
કયાંઈ પ્રિયાપ્રિય મળી પરસ્પર, પિયે પ્રેમરસ પ્યાલા;
કયાંઈ રીસાએલીને સ્વામી, કરે કાલાવાલા. ૧૦
કોઇ હરિ કીર્તન કરે ભક્તજન, તાળ મૃદંગ બજાવી;
વેદાભ્યાસી વિપ્ર વેદની, રહ્યા છે ધુન્ય મચાવી. ૧૧

+ સ્ત્રી પુરૂષ.

ક્યાંઇ નાણાવટિ નામું લખે છે, નાણા મેળ તપાસે;
વારે વારે ગણે રૂપૈયા, ભૂલ પડેલી ભાસે. ૧૨

પદ ૭૭ મું. દેશી ૮ મી.

એવે સમય દીઠા એક માળ, નર નારી હુલાવે છે બાળ;
ઘણા હરખથી ઘુઘરો બજાવે, લઈ પુત્રને લાડ લડાવે. ૧
સ્વામી બોલિયો સુંદરિ સાથ, આજ સુખીયો છે નગરીનો નાથ;
એના સુખમાંહિ ખામીછે એક, નથી સંતાન સાંપડયું છેક. ૨
રાજ્યપાટનું સુખ શા લેખામાં, પુત્ર પામ્યો નહીં સ્વપનામાં;
ધરે મનુષ્ય જનમ નર નારી, પછી સંતતિ પામે ન સારી. ૩
એનો અવતાર જાણવો વ્યર્થ, ભલે શ્રીમંત હોય સમર્થ;
વેને સાંભળ્યાં સર્વે તે વેણ, લાગ્યાં દિલમાં મહાદુઃખ દેણ. ૪
પણ સમજ્યો જે વાત છે સાચી, મારા કર્મની રેખા છે કાચી;
સુખ સંતાનનું નવ મળિયું, વડુ રાજ્ય મળ્યાથિ શું વળિયું. ૫
પામું પુત્ર જેવું જો રતન, કરૂં જીવથિ વિશેષ જતન;
એમ ચિંતવતો ચાલ્યો જાય, એવામાં એક કૌતક થાય. ૬
પુત્ર આકાશમાંહિથી પડિયો, નરનાથનિ નજરે તે ચાડયો;
રાયે જાણ્યું ત્રૂઠયા મહારાજ, માટે પુત્ર આપ્યો મને આજ. ૭
મારા સફળ મનોરથ થાશે, વિશ્વમાં મારૂં સુખ વખણાશે,
આજ મારૂ નસીબ બહુ બળિયું, મનમાં ધારતાં સંતાન મળિયું. ૮
મારી ગાદીનો વારસ થાશે, મેણું વાંઝિયાનું મટી જાશે,
ખોળે લઇને બેશીશ સભામાં, હેતે હાબિશ લઇને હઇયામાં. ૯
થાશે પાંચ વરસનો જે કાળે, ત્યારે ભણવા મુકીશ નિશાળે;
ભણિ ગણિને થશે હુંશીઆર, કહેવાશે તે રાજકુમાર. ૧૦
ઉંચા કુળમાં એને પરણાવું, જોવા જેવી તો જાન જોડાવું;
નાણું ખરચતાં નહીંજ વિચારૂં, પુત્ર પરણાવીને મન ઠારૂં. ૧૧

વળી વેનને ઉપજ્યો વિચાર, કેઈ રાણીને આપું કુમાર;
પછી કીધું નકી કાળજામાં, વડી રાણીતો છે આજ વામા. ૧૨

પદ ૯૮ મું. દેશી ૧૩ મી.

માટે સોંપવો તેને આ સૂતરે, એને હરખ થશે અદ્‌ભૂત રે;
જન્મ ઉત્સવ કરિશ સવારેરે, સહુને સાકર વેહેંચીશ ત્યારે રે. ૧
જ્યારે તેની વધામણી જાશે રે, સગા વહાલાને સંતોષ થાશે રે;
શણુગારીશ નગરી સવારેરે, લીલાં તોરણ બંધાવું દ્વારે રે. ૨
સરદારોને સિરપાવ આપુંરે, બંધીવાનનાં બંધન કાપું રે;
વગડાવું વધાઇનાં વાજાંરે, જમાડું સહુને ભોજન તાજાં રે. ૩
દઇશ જાચક લોકને દાનરે, અન્ય હરખ નહીં આ સમાન રે;
દેવાલયમાં રચું દીપમાળારે, ગાશે ધોળ મંગળ બહુ બાળા રે. ૪
વડા હરખના વાવટા ચડશેરે, મોટા ત્રંબાળુ નાદ ગગડશે રે;
નૃત્ય કરશે અપસરાઓ આવીરે, ગાશે ગાયક વાજાં વજાવી રે. ૫
પુત્ર પ્રાપ્તી થઇ કહેવાશેરે, આખી નગરીને આનંદ થાશે રે;
આજ હરિએ કરી લીલા લેહેરરે, ઘણા હરખશે જન ઘેરઘેર રે. ૬
મારે કશિએ રહી નહિ ખામીરે, મને ત્રુઠયા ત્રિલોકના સ્વામી રે;
નવ કરવા પડયા જપ જાપરે, નવ કરવા પડયા તપ તાપ રે. ૭
કરી માનતા મેં નવ કીધીરે, મનમાં ધારતાં મહા સિદ્ધિ દીધી રે;
મારી નગરી છે પુણ્ય નિધાનરે, સાચિ છે કલ્પવૃક્ષ સમાન રે. ૮
પુત્ર પૃથ્વિ ઉપર આવી પડીયો રે, પણ પડતાં લગાર ન રડીઓ રે;
નાખ્યો ઇશ્વરે તે મુજ આગેરે, વાસ્તે તેને કશુ કેમ વાગે રે. ૯
એમ અચરજ પામિ અંતરમાંરે, નીચે નમિને લિધો સુત કરમાં રે;
કરમાં લઇને ચુંબન ગાલે કરિયું રે, ત્યાં તો ભાળ્યું મોઢું *ભસ્મ ભરિયું રે. ૧૦
જોયું બાળ તરત જનમેલુંરે, ગળે નખ દઇ મારિ નાખેલું રે;
મુખે ઠાંશીને ભસ્મ ભરેલીરે, કોઇએ પ્રાણની ઘાત કરેલી રે. ૧૧
દેખી રાજા થતો દિલગીરરે, એના નેણમાં આવિયાં નીર રે;
સ્નેહે બોલીયો બાળક સાથેરે, તારી હત્યા થઇ કેને હાથે રે. ૧૨

---

* રાખ.

પદ ૮૯ મું. દેશી ૯ મી.

કેણે માર્યો તને ક્રૂર થઈ, બોલ બાળારે; તારો કોણ મળ્યો વેરવાઈ,
વિના વાંક વાળારે.
રૂડા અમારા રાજ્યમાં બોલ, એવો કોણ વસે છે કસાઈ. વિના. ૧
કેનુ તેં કાંઇ બગાડીયું, બોલ, કેનુ ચોરિ લિધું ધન માલ; વિના.
કાયા તારી રૂડી કોમળી, બોલ, ગોરા રૂડા ગુલાબ શા ગાલ. વિના. ૨
તારૂં મનોહર મુખ છે, બોલ, હેત ઉપજે તારા જોઇ હાથ; વિના.
હોઠ તારા ગળિયામણા, બોલ, કયાંથી આવિયો કેની સાથ. વિના. ૩
નમણું રૂડું તારૂં નાક છે, બોલ, તારા કોમળ રૂડા કાન; વિના.
જો તું થતો હોય જીવતો, બોલ, આપુ મારી આવરદાનું દાન. વિના. ૪
મન કેમ માન્યું મારતાં, બોલ, તજ્યો ઇશ્વરનો પણ ત્રાસ; વિના.
રાજાની બીક રાખી નહીં બોલ, તારો નિર્દયે કીધો નાશ. વિના. ૫
નાણું ખરચતાં નવ મળે, બોલ, રૂડું પુત્ર સરીખું રતંન; વિના.
કેમ ધર્યો તને ધુળમાં, બોલ, તારૂં કેમ ન કીધું જતંન. વિના. ૬
શો અપરાધ એવો કર્યો, બોલ, તારો, પાપીએ લીધો પ્રાણ; વિના.
મોત તારૂં આવું દેખીને, બોલ, મારે કાળજે વાગ્યું છે બાણ. વિના. ૭
ગાય થકી તું ગરીબ છે, બોલ, વળિ સાધુથી શીળો વિશેષ; વિના.
ક્રોધ ચડાવે કોઇને બોલ, એવું લક્ષણ દીસે ન લેશ. વિના. ૮
હત્યા કરી પરમહંસની, બોલ, કેણે કીધો આવો કાળો કેર; વિના.
શોધિશ હું તારા શત્રુને, બોલ, તારૂં જરૂર હું વાળિશ વેર. વિના. ૯
ઇશ્વરની આજ્ઞા થકી, બોલ, આવ્યો આ દુનિયામાં તું એમ; વિના.
તને માર્યો તેહનો ગુનો, બોલ, કદી ઇશ્વર સાંખશે કેમ. વિના. ૧૦
ક્રૂર કરમ જે આવું કર્યું, બોલ, અહિં છાનું નહી રહે છેક; વિના.
પાપ પ્રસિદ્ધ બધું થશે, બોલ, કદિ કરશે ઉપાય અનેક. વિના. ૧૧
ધિક ધિક હું પ્રજાનો ધણી, બોલ, તારિ કરિ ન શકયો રક્ષાય; વિના.
આ વેળ નહિ મને વીસરે, બોલ, મારૂં બહુ કાળજુ બળિ જાય. વિના. ૧૨

પદ ૯૦ મું. દેશી ૧ લી.

પછિ તે બાળક કયાંથી પડિયો, તેને કર્યો તપાસ;
પડયો નજરમાં ગોખ પછી તે, જ્યાં જોયું આકાસ. ૧
આ ગોખેથી બાળક પડીઓ, એવો સંશય આવ્યો;
કોણ રહે છે ત્યાં તે જોવું, એમ ઠરાવ ઠરાવ્યો. ૨
મરદું ત્યા એકાંતે મેલી, ફરી વળ્યો ઘર ફરતો;
પૂર્વાભીમુખ મુખ્ય બારણે આવ્યો ચિંતા કરતો. ૩
ચોર ચોર કહી બૂમો પાડી ત્યાં જન આવ્યા ધાઇ;
મહિપતિએ કહ્યું આ મંદિરમાં ચોર ભરાયા ભાઇ. ૪
કહો જે આમાં કોણ રહે છે, કહીએ મંદિર કોનું;
પછી લોકોએ પુરપતિ આગળ, નામ બતાવ્યું તેનું. ૫
વણીક વિધવા વીસ વરસની, એક રહેછે એમાં;
તેની માતા માસ થયો, તે સાથે રહિ છે તેમાં. ૬
ત્રીજું કોઇ તેમાં નથી રહેતું, છે ઘર આબરૂદાર;
જરૂર જરને લોભે પેઠા, હશે ચોરી કરનાર. ૭
બૂમો પાડી ઘર ઉઘડાવ્યું, તે પછી બધે તપાશું,
સુવાવડી સજ્યામાં સૂતી, ભૂપતિને મન ભાસ્યું. ૮
નામ ઠામ નોંધી લઇને, ગત રાજા રાજદ્વારે;
લોકો સઉ સઉના ઘરમાં જઇ, સુખથી સૂતા ત્યારે. ૯
બિજે દિવસ પુરપતીએ પેલી, બાઇઓને બોલાવી;
સત્ય ન બોલો તો શિક્ષા કરૂં, ધમકી દઈ ધમકાવી. ૧૦
બાનાં તો બહુ બહુ કાઢયાં પણ, અંતે સત્ય ઉચાર્યું;
પુત્રીએ બાળક પ્રસવ્યું તે, માએ તરતજ માર્યું. ૧૧
લાજ ઘટે લોકોમાં માટે, કીધું એવું કામ;
સર્વે વાતનો સાર એટલો, એથી નિકળ્યો આમ. ૧૨

પદ ૯૨ મું. દેશી ૮ મી.

પછી રાજાએ એમ ઉચાર્યું, જેણે બાળક જીવથિ માર્યું;
એના એજ રીતે પ્રાણ લેવા, સર્વ હાલ કરૂં તેના જેવા. ૧
કહે ઘાતકને નરનાથ, એને લઈ જાઓ પકડીને હાથ;
ઘાલો જબરી ગળામાંહી ફાંશી, ભરો રાખ મોઢા માંહિ ઠાંસી. ૨
નાંખો કોટ ઉપર થકી પાડી, અમે રસ્તામાં રહિએ અગાડી;
મારી નજર આગળ એમ મરશે, મારૂં અંતર ત્યારેજ ઠરશે. ૩
પછી ઘાતક પકડીને ચાલ્યા, ગળામાં ફાંસીના બંધ ઘાલ્યા;
કોટ ઉપર એને ચડાવી, રાજા આગળ ઉભો છે આવી. ૪
અધિપતિએ એવું સંભળાવ્યું, અરે મોત હવે તારૂં આવ્યું;
બાલ છેલું જે હોય ઉચરવું, કર હરિનું સ્મરણ હોય કરવું. ૫
ફળ ભોગવ તારા કરમનાં, ઝાડ ઉપજ્યાં અધિક અધરમનાં;
કોઈ કરશે તારા જેવું કામ, અતી કષ્ટ ભોગવશે તે ઠામ. ૬
તારા મનથી કરી લે પસ્તાવો, શીદ અધરમ કીધો તે આવો;
માર્યું વણ વાંકે જીવતું બાળ, ક્રૂર કર્મ કર્યું વિકરાળ. ૭
ત્યારે બોલી વચન મુખ બાઇ, ભલે માર મને આજ ભાઈ;
પછિ પસ્તાવું તુજનેજ પડશે, દોશ કરનાર દ્રષ્ટિએ ચડશે. ૮
આજ જેટલું બોલિશ હુંય, કશું સાચું ન માનશે તુંય;
જુઠું નિમિત મારે શીર આવ્યું, મારૂં મરણ તેં આજ ઠરાવ્યું. ૯
મોટો જુલમ માંડ્યો છે તેં જેહ, તને ઇશ્વિર પૂછશે એહ;
હું તો અબળા મારૂં નથી જોર, પણ નિરખે છે નંદકિશોર. ૧૦
શાથી બાળકનો થયો નાશ, પૂરો તેં નથી કીધો તપાસ;
મારનારો તો મોજ કરે છે, સુખે ફીકર તજીને ફરે છે. ૧૧
મને મારે છે તું વણ વાંકે, નથી વાંક મારો નવટાંકે;
છાડી વાત તો તેં ન વિચારી, નથી હત્યાની હું કરનારી. ૧૨

પદ ૯૨ મું દેશી ૧૦ મી.

હત્યાની કરનારી હું નથી, જડો નહિ મુજ વાંક;
વગર ગુને મારી જાઉછું, હુંતો અબળા છું રાંક. હત્યાની. ૧
બાળક સાથે મારે કશું, વડું નવ હતું વેર;
મારૂં તેણે ન બગાડીયું, જેથી ઉપજે ઝેર. હત્યાની. ૨
માયા પુંજી રોકડ કશી, નહોતી બાળક પાસ;
જે માટે જીવ તેનો લઉં, એવી નવ હતી આશ. હત્યાની. ૩
એને ગળે નખ [illegible]રતાં, મારા ધ્રુજીઆ હાથ;
આંસુ પડયાં મારી આંખથી, જાણે જગતનો નાથ. હત્યાની. ૪
પણ પછી એમ વિચારિયું, મને નહિ આનું પાપ;
પાપ તો ભોગવશે બીજા, મારે શા છે સંતાપ. હત્યાની. ૫
વાંક વિના મને મારશો, જોશે જગ કરતાર;
પંડે આનું ફળ પામશો, નથી ભૂલ લગાર. હત્યાની. ૬
હાકમ કેરા હુકમથી, લડે શુરવીર જેહ;
નોકરી છોડી નરેશના* થાય નોકર તેહ. હત્યાની. ૭
નોકર ઉપર નરપતી, જુનુ રાખે ન ઝેર;
સામા શત્રુનાજ ઉપરે, ચહાય વાળવા વેર. હત્યાની. ૮
એક હું પુછુછું એટલું, શુણો ઘાતક આપ;
જો મને વણ વાંકે મારશો, કેને શિર તેનું પાપ. હત્યાની. ૯
ઘાતક તે ઘડીએ કહે, કર્યો રાજાએ ન્યાય;
અન્યાય હોય તો એહને, પુછશે જગરાય. હત્યાની. ૧૦
રામા કહે રાય સાંભળો, આમાં ઊંડો છે મર્મ;
ઘાતક તુલ્ય તો હું ખરી, મારે શિર નહિ કર્મ. હત્યાની. ૧૧
જો મને જીવતદાન દો, લઊં તેહનું નામ;
સાચું તે ભાસે જો સર્વને, તો હું જીવું આ ઠામ. હત્યાની. ૧૨

---

* સામા રાજાના.

પદ ૯૩ મું. દેશી ૧ લી.

ચળતી રાજા વેન કહે તું, બતાવ્ય નામ નિશાન;
જો તે વાત ખરી ઠરશે તો, તુજને જીવતદાન. ૨
બાઈ કહે છે બળવંતા નૃપ, સાંભળ મારી વાત;
પુનર્લગ્નને અટકાવે, ઘણી કીધી આવી ઘાત. ૨
કળિજુગમાં વળિ અતિશે કરશે, બાળકની હત્યાઓ,
ગર્ભપાત તો ગણતિ વિનાના, વળિ કરશે, વિધવાઓ. ૩
દર વર્ષે મોટા શેહેરોમાં એક બે બાળક મરશે;
સઘળાં શેહેરોનાં ગણિયે તો, પાંચ સાતસેં ઠરશે, ૪
દશ વર્ષોનાં ગણિ દેખો તો, પાપ તણો નહિ પાર;
પુનર્લગ્ન અટકાવ એટલી, હત્યાઓ કરનાર. ૫
શું કરિએ રસ્તો નથી બીજો, માટે બાળક માર્યું;
આથી અધિક ફિટકાર મળત, જો બાળક હોત ઉગાર્યું. ૬
મુજને ફાંસી દેવાથી, બાળકનાં મોત ન મટશે;
જો તે ચાલ મટાડી દેશો, ઘણી હત્યાઓ ઘટશે. ૭
નહિ તો ક્રોડ ઉપાય કરો પણ, બાળક હત્યા થાશે;
તેનું પાપ બધું એવા, મતવાળાને શિર જાશે. ૮
પ્રજા તણું પ્રતીપાલન કરવા, તમે જો મનમાં ધારો;
તો એવા બહુ નિર્દોષી, બાળકના જીવ ઉગારો. ૯
એક દિકું બાળક મરતાં તો, તમને ઉપજ્યો ત્રાસ;
પણ એવાં તો પૃથ્વી ઉપર, વિશેષ થાય વિનાશ. ૧૦
અનુભવિ તો અનુભવથી જાણે, મુરખ જોઇને માણે;
પણ દીઠેલી વાત કદી તે, અનુભવમાં નવ આણે. ૧૧
પુનર્લગ્ન અટકાવ કર્યાથી, અનેક અધરમ થાય;
જેમ નદી જળબંધ કર્યાથી જે તે રસ્તે જાય. ૧૨

પદ ૯૮ મું. દેશી ૮ મી.

વળતી વેને કર્યો ત્યાં વિચાર, સાચું બોલી તે નિર્બળ નાર;
પુનર્લગ્નનો જ્યાં અટકાવ, આવા બનતા હશેજ બનાવ. ૧
માટે આને જો નાખીએ મારી, નથી હત્યાઓ બંધ થનારી;
પુનર્લગ્નનો રસ્તો પકડશે, ત્યારે બાળહત્યા બંધ પડશે. ૨
પુનર્લગ્ન નિષેધ છે જેહ, સાચો શત્રુ બાળકનોજ તેહ;
માટે તેનિ સાથે વેર રાખું, નહિ અબળાને હું મારી નાંખું. ૩
ભાખ્યો વેને પછી એવો ભેદ, સાત વર્ષની ભોગવ કેદ;
તને દીધું મેં જીવતદાન, શીક્ષા અપરાધને અનુમાન. ૪
પછી કેદમાં લઇ ગયા તેને, વેર લીધું નહી એમ વેને;
પુનર્લગ્ન નિષેધની સાથે, નક્કી વેર ધર્યું નરનાથે. ૫
જાણે છો જતું હોય જો રાજ, ધારો તોડું નિષેધનો આજ:
સામું લસ્કર લડવાને આવે; ડર ઝાઝો દેખાડી ડરાવે. ૬
કદી ખાલી થાય જો ખજાનો, પડે ઉલટો વિચાર પ્રજાનો:
તોય મારો વિચાર ન મેલું, ખરો ક્ષત્રિ થઈ રણુ ખેલું, ૭
મારા મતથી વિરૂદ્ધ થનારા, તેને માનિશ શત્રુઓ મારા:
સામ દામ અને ભેદ દંડ કરૂં ચારે ઉપાય અખંડ. ૮
છેલી વારનાં શસ્ત્ર ચલાવું, પણ પાપનો પંથ મેલાવું;
વણુ વાંકે બાળક માર્યાં જાય, ત્યારે મેં શી કીધી રક્ષાય. ૯
હવે હિંમત રાખવી હઇએ, કાયાનો ખપ કરવો ન કંઇએ;
પરમારથનું કરિ કર્મ, તન તજવું તે ક્ષત્રિનો ધર્મ. ૧૦
મોટી લોહીની ચાલશે નીક, તોય જાણિશ જે થયું ઠીક;
અધી પૃથ્વી પ્રલય થઇ જાય, ભલે થાઓ તથાપિ શું થાય. ૧૧
ભલે સારૂં કહે કે નઠારૂં, ધારિ ધારણા પાર ઉતારૂં;
એવો નિશ્ચે કર્યો નરનાથે, ગયો રાજભવન જન સાથે. ૧૨

પદ ૮૫ મું. દેશી ૧ લી.

પાંચ પ્રધાનોને બોલાવી, વેને કહિ તે વાત
પુનર્લગ્ન અટકાવ દિસે છે, મહા ભયંકર ભ્રાત. ૧
બહુ બહુ તેથી બાળહત્યા, થતી હશે ને થાશે;
માટે તે રસ્તો તોડયાથી, સઉનું સંકટ જાશે. ૨
વિધવા સ્ત્રીને વાંઢા નરનાં, લોહિ ઉકળતાં ઠરશે;
પ્રજા તણી વૃદ્ધિ પૃથ્વી, પર કુળ સઘળામાં કરશે. ૩
સમજાવ્યાથી જો સમજે તો, જઇ સઉને સમજાવો;
જરૂર નહિતો જોર જુલમથી, પુનર્વિવાહ કરાવો. ૪
અરે હવે મેં એક ઘડી પણ, ધીરજ નથી ધરાતી;
પુનર્વિવાહ નિષેધે મારી, છેદી નાંખી છાતી. ૫
નાણું ખરચ્યાથી નિપજે તો, ખરો ખજાનો ખોલો;
કશું હવે એમાં કહેવાનું, બાકી હોય તો બોલો. ૬
પછી પ્રધાનો પુરપતિ પાસે, બોલ્યા મુખથી બોલ;
કથન સુણીને કઇક તણાં તો, પેટ થશે ઢમઢોલ. ૭
જુનો ચાલ તજે નહિ જલદી, લોક અધિક છે એવા
કંઇક મનુષના મનમાં રહે છે, હઠ પકડયાનો હેવા. ૮
સાર અસાર વિચાર કરે નહિ, મમત કરી મત તાણે;
પોતાને પીડા ન પડે તો, પર પીડા ન જાણે. ૯
કંઇક પુરા પીડાય ખરા પણ, રહે અહોનિશ રોઈ;
ઉલટા અંતરમાં ચીડે, જો કહે જઇને કોઈ. ૧૦
અમને તો ઉત્તમ દીસે છે, તમે વિચાર્યું તેમાં;
પુનર્લગ્નમાં ગુણ છે પૂરા અવગુણ પણ છે એમાં. ૧૧
વેન કહે સઘળી વસ્તુમાં, ગુણ અવગુણ છે ભેળા;
પણ ગુણકારી કારજ કરવું, જોઇએ જેવી વેળા. ૧૨

પદ ૯૬ મું. દેશી ૨૫ મી.

ગુણ અને અવગુણો એકઠા ઉપજે, તે તમે તોલ કરીને તપાસો;
દેખી અવગુણ કદી ગુણ ન વિસારિએ, ધારિએ ખોળિને માર્ગ ખાસો. ટેક.
ઘોડે ચડનાર નર દેખિ લૂલા ઘણા, કોણ ઘોડું નહી ઘાલે ઘરમાં;
જર થકી જીવનનાં કઇક જોખમ થયાં, તેથિ નહિ માલ કહે કોણ જરમાં. ગુ. ૧
પાણીને કારણે કોઇ કીધો કુવો, માનવી કોઇ પડી માંહિ મરશે;
તો તે પાણીનો કુવો નથી કામનો, કલ્પના એવિ કદી કોણ કરશે. ગુ. ૨
ઝેર સાથે બધા વિશ્વને વેર પણ, રોગનો ફેર તો ઝેર પાડે;
મૂલ ખરચીને લે છે સઉ માનવી, કોણ કહે નહિ લઉં કોઇ દહાડે. ગુ. ૩
કંઇકિ વેપારિયો ડૂલતા દેખિને, કોણ નહિ જાય વેપાર કરવા;
કંઇક તરવા શિખ્યાતેજ બૂડી મુઆ, તે થકી કોણ નહિ શીખે તરવા. ગુ. ૪
આગની આંચથી પાંચસેં ઘર બળ્યાં, ભાળિને કોઇ સાચુંજ ભાખે.
આગના અવગુણો અધિક એવા ગુણી, કોણ નહિ આગનો ભાગ રાખે. ગુ. ૫
કોઇ સંતાન જો ચાલવા શીખશે, ચાલિ ચોરિ કરવા વિચરશે;
માટે તેને નહિ ચાલવા શીખવું, ધારણા એવી મન કોણ ધરશે. ગુ. ૬
નાવ બૂડયાથી નર કઇક બૂડી મુઆ, માટે નહિ નાવમાં કોણ બેસે;
પાણીમાં પેસતાં મગર તાણી ગયા, તેથિ નહિ પાણીમાં કોણ પેસે. ગુ. ૭
ભણી ગણી કઈક ભુંડેજ રસ્તે ચડયા, તેથિ ભણતર નહિ કેમ ભણવું;
કંઇક પરણ્યા પછી બહુજ પસ્તાય છે, માટે શું કોઇને નહિ પરણવું. ગુ. ૮
વાવિયાં બીજ પણ વૃષ્ટિ વરસ્યા વિના, ઉગીયો એક નહિ છોડ એમાં;
વાસ્તે શું કોઇ વરષે નહીં વાવવું, તેવું વિચારિને બીજ તેમાં. ગુ. ૯
પડિ જતાં ઘર જનો કઇકિ પીલાય છે, માટે શું ઘર વિષે નહિજ રહેવું;
સત્ય કહેવા થકી ક્રોધ કઇને ચઢે, માટે શું સત્ય કદિ નહિજ કહેવું. ગુ. ૧૦
કંઇક મુસાફરો માર્ગમાં મરિ ગયા, માટે પરગામ શું નહિજ જાવું;
અન્ન ખાતાં મુવા કંઇક અંત્રસ ગયે, માટે અન્ન કદિ નહિજ ખાવું. ગુ. ૧૧
ગુણ વિશે અવગુણો અવગુણે ગુણ સદા, છેજ સંસારમાં સર્વ ઠામ;
માટે હઇઆ થકી હિમત નવ હારિયે, દીધું દ્રષ્ટાંત દલપત્તરામે. ગુ. ૧૨

પદ ૯૭ મું. દેશી ૧ લી.

ગુણ ઝાઝા કે અવગુણ છે, તે તોળી કરો તપાસ;
કણબી વગેરેને જઇ પૂછો, જ્યાં તેઓનો વાસ. ૧
જો અવગુણ અધિકા દીસે તો કોઇએ પણ નવ કરવું;
ઉત્તમ રીતી લાગે તેમજ, સહુ લોકે આચરવું. ૨
ત્રિવરણ તણી તરૂણ વિધવાઓ, દશ હજાર મેં દીઠી;
એ દુઃખથી એના અંતરમાં, સળગે છે અંગીઠી. ૩
વિધવા વ્રત પૂરૂં ન પળિ શકે, સધવા પણ ન થવાય;
પુત્રવિના નહિ સદગતિ પ્રાપ્તી, વ્યર્થ જનમ વહિ જાય. ૪
ઘેર ઘેર જઈ જુઓ દુઃખની દીસે સળગતી હોળી;
દુઃખથી દરરોજે રામાઓ, રૂએ છે ચક્ષુ ચોળી. ૫
પુનર્લગ્ન કરનારી નાતો, પછી તપાસો પેખી;
કેટલા છે અવગુણ ઉપજતાં, લેખું માંડો લેખી. ૬
પુનર્લગ્નથી પ્રજા વધે છે, સુખમાં છે સુંદરિયો;
મહા વિકટ વૈધવ્યપણાનો દુઃખનો દરિયો તરિયો. ૭
કદિ અવગુણ એકાદ દિસે તે, એક ત્રાજવે કરવો;
બાળરંડા બહુ તણો બળાપો, બિજે ત્રાજવે ધરવો. ૮
હું જાણું છું દુઃખનું ત્રાજવું, પડશે જઇ પાતાળે;
અવગુણનું ઊંચું ચડીને, આકાશ જશે આ કાળે. ૯
ઝાઝા અવગુણ છે કે ગુણ છે, તેથી તરત જણાશે;
મમત તજી મન ધાલી જોતાં, એનો અનુભવ થાશે. ૧૦
પરમેશ્વર માથે રાખીને, સાચે સાચું કહેજો;
મિથ્યા મમત કરીને મનમાં, હઠ પકડી નવ રહેજો. ૧૧

પદ ૯૮ મું. દેશી ૮ મી.

પછિ મંત્રિએ કરવા તપાસ, કણબિ આદિક મેળવ્યા વાસ;
સહુને સમજાવીને કહિ વાત, પુનર્લગ્ન તજો તમે ભ્રાત. ૧

એમાં અવગુણ છે રે અધિક, એમ ઉચરે છે વિપ્ર વણીક;
ત્યારે બોલ્યા તેઓ તેજ ટાણે, વિપ્ર વણિક તે એમાં શું જાણે. ૨
જે કંઇ ચીજ જેણે નથી ચાખી, તે શું કહેશે તેનો સ્વાદ ભાખી;
કવિતા રચતાં ન આવડે જેને, કશું કવિતાનું પારખું તેને. ૩
આવડે નહિ સો સુધી ગણતાં, તે શું સમજે જે ભૂલે છે ભણતાં;
ખેતી કીધી નહિ કોઇ વાર, તે શું જાણે ખેતીનો વિચાર. ૪
લખી જાણે ન અક્ષર એક, તે શું જાણે અક્ષરનો વિવેક;
પરદેશ ભમ્યો નહિ ભ્રાત, તે શું જાણે વિદેશની વાત. ૫
દિઠું ચાખ્યું તે તો કાંઇ સાચું, કાને સાંભળ્યું તે બધું કાચું;
જ્યાં સુધી કારેલું ન ચખાય, લિંબડા જેવું શુણિ સમજાય. ૬
જેનો માવરો જેને ન થાય, તે શું આપે એમાં અભિપ્રાય;
જુનો ચાલ અમારો છે જોય, એના અનુભવ એમનેજ હોય. ૭
પુનર્લગ્નથિ વંશ વધેછે, બાળ વિધવાઓ સુખમાં રહે છે;
એથી અમને તો નિશ્ચે થયો છે, પુનર્લગ્નમાં ગૂણ રહ્યો છે. ૮
ખુશિથી દેશ તજશું ખચીત, નહિ તજીએ પુનર્લગ્ન રીત;
રાજા ચહાય તો શુળિયે ચડાવે, ઘરબાર બધાંય લુંટાવે. ૯
અમે એ વાતથી નહિ ડરશું, પુનર્લગ્ન તો કરશુંજ કરશું;
પછી વિપ્ર વણિકનો જ્યાં વાસ, કીધો ત્યાં જઇ તેનો તપાસ. ૧૦
બોલી વિપ્ર તણી એક નાર, બળો વિપ્ર વણિક અવતાર;
સાત વર્ષની છોકરી રાંડે, છતી દોલતે સુખ સર્વ છાંડે. ૧૧
એવાં વચન એનાં શુણિ લઇને, કહ્યાં અધિપતિ આગળ જઇને;
અમે તો પુરો અનુભવ આણ્યો, પુનર્લગ્ન વિષે ગુણ જાણ્યો. ૧૨
પણ વિપ્ર વણિક નહિ માને, થશે એમાંથિ મોટું તોફાને;
માટે રાજનીતી તણે ન્યાય, તમે સમજાવો તેહને રાય. ૧૩

દોહરો.

પરિક્ષિતને શુકજી કહે, શુણ રાખી અનુરાગ;
વરણુન વેનચરીત્રનો, ભણ્યો આઠમો ભાગ. ૧

ભાગ ૧ મો.

પદ ૯૮ મું. દેશી ૩ જી.

બાપના બોલ સંભારિ રાજાએ, રાજનીતીની રીતેજી;
સઉ દ્વિજને સમજાવાને ધાર્યું, પ્રથમથી પ્રેમ સહીતેજી. ૧
ભૃગુરૂષિ આદિક બ્રાહ્મણોને પછિ, બીજે દિવસ બોલાવ્યાજી;
ચંદનથી આરચા કરીને પછિ, પુષ્પના હાર પહેરાવ્યાજી. ૨
કરિ પ્રણામ પ્રદક્ષણા કીધી, ને ઉચ્ચાર કીધો આવોજી;
કરજોડીને કરગરિને હું કહું છું વિધવાઓને પરણાવોજી. ૩
કહોતો હું તમને દક્ષણા દઇને, જરૂર જમાડું લાડુજી;
અસલ થકીજ અમારા ઘરના પૂજ્ય છો નથી સપાડુજી. ૪
વિપ્રો કહે વિધવા વરવાથી. અનેક અડચણો થાયજી;
વરણાવરણનો વિવેક રહે નહિ, જાતો તૂટી જાયજી. ૫
બીજા પતીને પરણવા માટે, વિખ દેઇ વરને મારેજી;
કામનિયો કબજામાંહિ ન રહે, ફિતુર થાય અત્યારેજી. ૬
રાય કહે રૂષિ શું ઉચરોછો, વેહેમ ભરેલી વાતોજી;
પાટીદારોની પ્રેમદાઓમાં જુઓ, અધર્મ નથી જણાતોજી. ૭
વિપ્ર વણિકની વનીતાઓ, વિખ દેઇ વરને મારેછેજી;
કુલટા નારી કે નર દુષ્ટો, સુતને સંહારેછેજી. ૮
એવાં એવાં ઓઠાં નવ લેવાં, સઉ લોકો નથી એવાજી;
વિધવાઓની દેખિ વિપત્તિ, વેહેમ બધા તજી દેવાજી. ૯
નારિઓ કરતાં નર ઝાઝા છે, ક્રૂર કરમ કરનારાજી;
કેદીખાનું નજર કરીને, મિત્રો તપાસો મારાજી. ૧૦
પુનર્લગ્ન કરનારી નાતો, જુઓ જતી નથી તુટીજી;
પ્રજા વધારો પામે છે જો, છે વિધવાની છુટીજી. ૧૧
કરગરીને કહું છું તે માનો, નહિ તો રોઇ રહેશોજી;
જોજો રાજા જુલમ કરે છે, કથન એવાં પછિ કહેશોજી. ૧૨

વિપ્ર કહે સાંભળ વસુધાપતિ, કોપ અમે જો કરશુંજી;
દેશું શાપ તને તો તારૂં, નિશ્ચે થાશે નરસુંજી. ૧૩

પદ ૧૦૦ મું. દેશી ૧ લી.

જો કદિ જોગણિયો ફરશે, અને મરકી બહુ ફેલાશે;
હોમ હવન અમે નહિ કરિયે તો, મનુષ બધાં મરિ જાશે. ૧
મંત્ર ભણી પિંપળે પાણી કોણ, નમાવશે રહિ પાસે;
સ્વર્ગ વિષે પછિ તો સહુના, પૂર્વજ તરશા પીડાશે. ૨
શ્રાદ્ધ અમે નહિ સરાવિયે, કોઇ જીવ મોક્ષે નહિ જાય;
ભુત થઇને ભમતા ભાળી, ભોળાને ભ્રમ થાય. ૩
લગ્ન દિવસ નહિ લખિ દઇએ તો, લગ્નજ કેમ કરાશે;
વણ લગ્ને વીવા કરશે તો, રાંડો સહુ રંડાશે. ૪
કોઇના કરની રેખા જોઇને, કર્મ અમે નહિ કહિએ;
જન્મોતરી વરષફળ જોઇને, આયુષ નહિ કહિ દઇએ. ૫
વરસતણા નહિ ભાવ ભાખિએ, વાંચિ વરસનો સારો;
વાયદાના વેપારીને, કોણ કહેશે ભાવ થનારો. ૬
કોઇના ઘર ઉપર બેશીને, ઘૂડ કે ચીબડી બોલે;
શાંતિ અમે નહિ કરાવિએ તો, ઉજડ થશે વન તોલે. ૭
ઉંટ મહિષ કે ગર્ધવ ઉપર, બેસે સ્વપના માંય;
તો તેનું ફળ નહિ કહિએ અમે, શોધી સ્વપનામાંય. ૮
સર્પ, વાઘ, વીંછી હત્યાએ શેનું કરવું દાન;
અમે નહીં એ બતાવિએ તો, ન મટે પાપ નિદાન. ૯
મરણ પથારી સમે મનુષનું, જો નહિ લઇએ દાન;
જમપુરીને રસ્તે જાતાં તે, હશે ભુખ્યો હેરાન. ૧૦
દક્ષિણમાં અહિથી નેઉ હજાર, જોજન જમપુરી થાય;
સડક નથી કે ગાડિ નથી, નગ જંગલ ઝાડી જણાય. ૧૧
વચમાં વૈતરણી નદી તરવી, ગાયનુ પુંછડું ઝાલી;
જો ગૌદાન અમે નહિ લઇએ, ક્યાંથી જશે ગાય ચાલી. ૧૨

લોઢાના કાંટા બહુ વાગે, અસીપત્રના વનમાં;
જો જોડાનું દાન ન લઇએ, તો તે પીડાય તનમાં. ૧૩
ગ્રહ પીડા કે દશા પનોતી, કદિ નહિ કહિએ કોઇને;
સોંધારત મોંધારત પણ, નહિ કહિએ જોતિષ જોઇને. ૧૪
જગ્ન* નહીં કરિયે તો જગમાં જળ વૃષ્ટી કોણ કરશે;
હાથી ઘોડા બળદો તારા, બધાય તરશે મરશે. ૧૫
વિપ્રોની વચમાં રહિ બોલ્યો, નવરંગી સ્વર તાણી;
હાસ્ય કરીને લોક હસાવા વિદુષક જેવી વાણી. ૧૬
લચપચતા બહુ લાડુ જમીને, જાપ કોણ પછી જપશે;
મોદીનાં ઘી ગોળ ને આટો, કહો કેમ ખપશે. ૧૭

પદ ૧૮૧ મું. ૮ મી.

સુણી રાજાને બહુ ચડિ રિસ, જેમ ફુફાટો મારે ફણીશ;
હોઠ કરડે ને હાથ પછાડે, મૂછ મરડે ડોળા દેખાડે. ૧
રીસે લોચન થઈ ગયા રાતા, દીસે અંગારા સરખાં દેખીતાં;
મહા સિંધુ તજે જેમ માજા, રૌદ્ર રસમય થઈ ગયો રાજા. ૨
જાણે મરૂં કે આ સર્વને મારૂં, તેના મન તણો ગર્વ ઉતારૂં;
હાક મારીને કીધો હોંકારો, કેમ હુકમ તોડો તમે મારો. ૩
રોમ ઉપડયા કાયા સગળિએ, જેવી બહુ શુળો હોય બાવળિએ;
ક્રોધે થર થર કંપે છે કાયા, ખૂબ ફરકતા હોઠ દેખાયા. ૪
દાંત પીશિ મુખે ગાળો ભાંખે, શસ્ત્ર સામિ નજર પણ નાંખે;
જાણે પૃથ્વીનુ પડ ઉંધું પાડું, કાંતો આભના તારા ઉખાડું. ૫
ક્રોધે શરિરનું ભાન ભુલાય, ક્રોધે ન કર્યાનુ કામ કરાય;
ક્રોધે અઘટિત ઉચરી જવાય, ક્રોધે દેખતાં અંધ થવાય. ૬

---

*यज्ञेनयुष्मद्द्विजातिभि र्वितायमानेनसुराःकलाहरेः ॥
स्विष्टाः सुतुष्टाःप्रदशंतिवांछितं अद्यलनमार्हसित्तीरचोष्टिमतम् २२

ક્રોધે પાપ કે પુણ્ય ન જણાય, ક્રોધે ગુણ અવગુણ ન ગણાય;
ક્રોધે પરનું પોતાનું ન જાણે, ક્રોધવંત વિવેક ન આણે. ૭
મહા પ્રલય સમયમાં જેવો, રૂદ્રદેવ કરે ક્રોધ કેવો;
રામ ઉપર રાવણ કોપ્યો, એવો ક્રોધ તે વેનને ઓપ્યો. ૮
સુતા સિંહને જેમ છંછેડયો, કાળા નાગને તરજીને તેડયો;
એવી આંખોની ભમરો ચઢાવે, અંગે સ્વેદ અધિક વળિ આવે. ૯
દશે દીશ ડોળ તાણી ડોલે, બરડા બહુ પાડીને બોલે;
કોઇ હાજર છે સીપાઇ, મારો બાંધો ને પકડોરે ભાઇ. ૧૦
વસુધા કરૂં વિપ્ર વિનાની, ત્યારે ઉતરે દાઝ હઇયાની,
મારા તાતને ભોળવી ભમાવ્યો, પિતાથી મને જૂદો પડાવ્યો. ૧૧
જીવું ત્યાં સુધિ જાણજો તે તો, નહિ વિસારૂં વેર હું એતો;
નથી રાખતા લાજ કે શરમ, નથિ માનતા હુકમનો મર્મ. ૧૨
તમે કપટ કરમ કરનારા, તમે ધુર્તપણે ધુતનારા;
એક વાતે નથીરે અધુરા, વિપ્રો છો તમે પાખંડી પૂરા. ૧૩

પદ ૧૦૨ જું. દેશી ૨૧ મી.

વિપ્રો પુરા તમે પાખંડી, શિદ પૂજો પથરા પિંડી. વિપ્રો ટેક.
રાજાએ બહુ રીસ ચઢેલી, દ્વિજને ગાળો દીધી.
વેગ ચઢયાથી વેદ ધરમની, કાંઇ પણ નિંદા કીધી. વિપ્રો. ૧
યજ્ઞ કર્યાથી જળ વરસે છે, એ તો હું નવ માનું;
અરે દ્વિજો અભિમાન તમારૂં, છેકજ રાખો છાનું, વિપ્રો. ૨
પાવક પૂજો પૃથ્વી પૂજો, પુજો પવન ને પાણી;
મહીપતિનો તો હુકમ ન માનો, એમ અકલ વેચાણી વિપ્રો. ૩
* પૃથ્વી આદિક પાંચે દેવો, વસે છે નૃપને અંગે;
માટે નૃપને માન આપવું, અંતર અધિક ઉમંગે. વિપ્રો. ૪

---

* एतेचान्येचविबुधाः प्रभवो वर शापयोः
देहे भवंति नृपतेः सर्वं देवमयो नृपः ૨૭

નદી પૂજો વરસાદને પૂજો, પૂજો સૂરજ ચંદ;
સ્નેહે શિવનું લિંગ પુજો છો, કરોછો ફોગટ ફંદ. વિપ્રો. ૫
વિધ વિધના બહુ વહેમ વધારી, પાપે પેટ ભરો છે;
અરે તમે ઠગના પણ ઠગ છો, સ્વારથ સિદ્ધ કરો છે. વિપ્રો. ૬
ક્યાં છે બ્રહ્મા, ક્યાં છે વિષ્ણુ, ક્યાં ક્યાં છે ઈંદ્ર કૂબેર;
કલ્પિત એવા દેવ કરીને, ધૂત્યું સઘળું શહેર. વિપ્રો. ૭
હું બ્રહ્મા ને હું વિષ્ણુ છું, હુંજ ખરો મહાદેવ;
ધણિને તજિ વ્યભિચારિણિ*સમ, શિદ કરો બિજાની સેવ. વિપ્રો. ૮
રાજા જો રક્ષણ ન કરે તો, એ દેવો શું કરશે;
ચોર ઠગારા લૂટી લેતાં, કોણ આડો કર ધરશે. વિપ્રો. ૯
રાજા મારે ને ઉગારે, સુખ દુઃખ દાતા એ છે;
તે માટે રાજા તે ઇશ્વર, લાયક કવી લખે છે. વિપ્રો. ૧૦
અબળાનાં અંતર બાળો છે, એવા તમે અધર્મિ;
મનમાં મિથ્યા માન ધરો જે, અમેજ શુદ્ધ સ્વધર્મી. વિપ્રો. ૧૧
સુધર્મની સમજણ નથી લેતા, દયા ધરમનું મૂળ;
બાળરંડાનાં લોહિ બાળ્યાથી, પ્રભૂ થશે પ્રતિકૂળ. વિપ્રો. ૧૨
જાઓ ઉઠી નહિ તો સઉના જીવ, છંડાવું કે છાંડું;
એમ કહી ઉભો થઇને ખુલ્લુ કીધું ખાંડુ. વિપ્રો. ૧૩

પદ ૧૦૩ જું દેશી ૮ મી.

નાઠા વિપ્રો ત્યાં મુઠીઓ વાળી, કો પાછું જુવે ન સંભાળી;
કંઇક દોડતા જાય લથડતા, કંઇક ઉઠિ ઉઠિ અને પડતા. ૧

× बालिशा बत यूयंवा अधर्मे धर्म मानिनः
ये वृत्तिदं पतिं हीत्वा जारंपति मुपासते ॥ ६४ ॥
अवजानं त्यथर्मा मूढा भूप रूपीण मीश्वरे ॥
नानु विंदति तमेऽ मिहलोके परत्रच ॥ ६५ ॥

આ શ્લોકથી જણાય છે કે વેન, બ્રાહ્મણોથી ઉલટો થયો, પણ પરલોક એટલે સ્વર્ગ અને નરક છે, એવું જાણતો હતો માટે નાસ્તિક ન કહેવાય.

કંઇનાં ખાસડાં જાય છે ખશી, કંઇની પાઘડીઓ પડી ધશી;
કંઇકની ઉતરી પડી છે જનોઇ, નગ્ન થઇ ગયા નાસતાં કોઇ. ૨
કંઇક ફરિ ફરિ કાછડી વાળે, કંઇક પાટલી સાઝી સંભાળે;
કંઇ ન દોડી શકે એવા જાડા, કંઇના પહેરણામાં થયા ઝાડા. ૩
કંઇકિ થરથર ધ્રુજતા અંગે, કંઇક સોર પાટે સ્વર ભંગે;
કંઇક રસ્તામાં પડિયા રખડતા, કંઇકિ ઉપરા ઉપર જઈ પડતા. ૪
જેમ સાંભળી સિંહનો નાદ, મૃગ નાસે મેલી મરજાદ;
એમ નાઠા સરવ જીવ લઇને, અતિ આકુળ વ્યાકુળ થઇને. ૫
રસ ભાશો ભયાનક ભારી, કળાહળ થયો બહુ ભયંકારી;
અરે આવો અરે કોઇ આવો, આજ મોતથી અમને મુકાવો. ૬
ક્ષમા કરો રાજાજી આ કાળ, તમે ગૌબ્રાહ્મણ પ્રતિપાળ;
એવા શબ્દ ઉચ્ચારે અધિક, બહુ બળવંતની લાગિ બીક. ૭
કંઇકિની આંખોમાં આવિયાં પાણી, કંઇક વિનયની બોલીયા વાણી;
અરે નૃપતિ ન મારશો અમને, ચકલાં ચૂંથ્યાથિ જશ નથિ તમને ૮
કંઇને ભયથી લાગે ભણકારા, કંઇકે જાણ્યું જરૂરજ માર્યા;
પિતા પુત્રનો કરે તપાસ, સઉએ મેલી ઉગરવાની આશ. ૯
એમ વિપ્રોનું દેખીને ખસવું, આવ્યું વેનને વળતી ત્યાં હસવું;
નાશી પાઠશાળા માંહિ પેઠા, બારણા બંધ કરિ સઉ બેઠા; ૧૦
કરવા વિધ વિધ લાગ્યા વિચાર, હવે વેનને કોણ વારનાર;
પછી અરજી ઉચરવાની આશે, ગયા પાંશરા સુનીથાની પાસે. ૧૧
રાણીએ નમીને દીધું માન, બોલ્યા વિપ્રો થઇ સાવધાન;
રાજા બેઠો જુલમ બહુ કરવા, અમે આવિયા અરજ ઉચરવા. ૧૨
રાણી કહે શુણીએ મહારાજ, તમને કરગરીને કહું આજ. ૧૩
તમે હઠ ને મમત હવે મૂકો, મહા ચતુર થઇ શિદ ચૂકો;
દિલમાં લાવોને વાત દયાની, વળી વિપત શુણો વિધવાની. ૧૪

પદ ૧૦૪ મું. દેશી ૧૦ મી.

વિપત શુણો વિધવા તણી, તજી વાદ વિવાદ,
સજ્જનો જ્ઞાન સ્મશાનનું, ઉરમાં આણોને યાદ. વિપત. ટેક.
છોકરી છેક છ વર્ષની, ફરતી ઉઘાડે અંગ;
પરણ્યાની વાત ન પ્રીછતી, ભોગે થઈ ચુડી ભંગ. વિપત. ૧
માત પિતા ને સગાં મળી, કરે અતિ કલ્પાંત;
રૂદય ફાટે એવાં રૂએ, શોકે થાય ન શાંત. વિપત. ૨
ત્રાહ ત્રાહની તાળી પડે, કહે થયો કાળો કેર;
સાંભળતાં જન સર્વને, મનમાં ઉપજે મેહેર. વિપત. ૩
કેનુ કઠણ હોય કાળજું નિરખી નરમ ન થાય;
પથ્થર પણ ફાટી પડે, જોતાં જોયું ન જાય. વિપત. ૪
સાચો દયાળું જે દીલનો, દેખે જો તે દેખાવ;
વય આખીમાં કેમ વિસરે, બહુ માઠો બનાવ. વિપત. ૫
શબ લઇ જાય સ્મશાનમાં, એને મૂકતાં આગ;
છાતી કુટે સસરો પિતા, રૂએ તાણીને રાગ. વિપત. ૬
ત્રણે ભુવનમાં તેવે સમે, ભાસે છે ભયંકાર;
એ અવસર એમ ઉચરે, બળ્યો આ અવતાર. વિપત. ૭
ભુંડી બ્રાહ્મણ વાણીઆ તણી, નઠારી છે આ નાત;
છોકરી છેક છ વર્ષની, કશી સમજે ન વાત. વિપત. ૮
જો દીકરી મરી જાત તો, આથી તે અનુકૂળ;
દિન દિન દેખવું દાઝવું, આખા ભવનું આ શૂળ. વિપત. ૯
છત હોય જો ઘરમાં છતી, પુત્રને પરિવાર;
પણ દુખ દેખીને પુત્રિનુ, સુનો લાગે સંસાર. વિપત ૧૦
અગિયાર દિન પછી એ બધું, ભોળા જન ભુલી જાય;
રોઇ કુટીને બેશી રહે, બીજું કશું ન કરાય. વિપત. ૧૧
સંકટ શિદ એવું સાંખીએ, છે જો છતો ઉપાય;
દિલગીરી દીલની એવી મટે, ફરી લગન જો થાય. વિપત. ૧૨

પદ ૧૦૫ મું. દેશી ૧૫ મી.

વયમાં આવી વિધવા ત્યારે, રૂએ છે ચક્ષુ ચોળી;
સૈયર સાથ સજોડે દેખી, હઇએ બળે નિત્ય હોળી.
સંકટ એવું શીદ સાંખો, અરેરેરે એ ચાલ નાશ કરી નાંખો;
મારા વહાલા હીમત હૈયે રાખો. ૧
લાખેણાં તો લાડ લડાવ્યાં, દિઠા ન છાંયા તડકા;
બાળ રંડાપે બળિ બળિ થાતી, ભીતરમાં લાગે ભડકા. સંકટ. ૨
પર્વતથી પડવું તે સારૂ, કાયા ખાઈ જાય કીડા;
આતો આખો ભવ રીબાવું, પાર ન આવે તે પીડા. સંકટ. ૩
શૂળીનું દુઃખ સોગણું સારૂં, તરતજ પ્રાણ તજાવે;
આ દુખ લખતાં અંત ન આવે, લાખ પુસ્તક જો લખાવે. સં. ૪
સારે દિન શણગાર સજીને, દર્પણમાં છબી દીઠી;
રંડાપો રૂદયે સાંભરતાં, અંગમાં લાગી અંગીઠી. સંકટ. ૫
સારાં વસ્ત્ર શરીર સજ્યાં પણ, માથે જોતાં મુંડો;
આંખે ખરખર આંસુ ખરિયાં, નાખ્યો નિસાસો ઊંડો. સંકટ. ૬
યમરાજાને વિધવા દેતી શત્રૂ કહિ ને શાપ;
પ્રગટ થઇ જમ પોતે બોલ્યા, બાઇ તારો શત્રૂ તારો બાપ. સંકટ ૭
ઇંદ્ર મરે તો ઇંદ્રાણી પણ, પતિ બીજાને પામે;
રાવણની રાણી પણ સોંપી, વિભિષણને રાજા રામે. સંકટ ૮
પુરૂષતણું મન પથ્થર જેવું, અરે ન ઉપજે એને;
પણ ગોઝારી માતાઓ છે, તિલભર દયા નથિ તેને. સંકટ ૯
ફોગટ રડીને ફંદ કરે છે, ખેરવે આંસૂ ખાલી;
નાત જાતની રીત નઠારી, પુત્રી થકી એને વહાલી. સંકટ. ૧૦
નાત બળો ને જાત બળો, ને બળો લોકની લાજે;
કાલ જતી હોય કુળની શોભા, છો ઉછળી જતી આજે સંકટ. ૧૧
બળ્યા હેતના બોલ તમારા, બળી તમારી માયા;
લાડકડીનું લોહી પીયો છો, લોકની લાજે લજાયા. સંકટ ૧૨

પદ ૧૮૬ મું. દેશી ૩ જી.

બાણાસુર મહારાજની બેટી, જેને પારશમણીની તો પેટી;
હતી રહેવા હવેલી અમૂલી, તે તો જાણિ તેણે જેવી શૂળી. ૧
હતા શણગાર સમજવાને સારા, એ તો ગણતિ તે ધિકતા અંગારા;
સુવા સેજ સુવર્ણની સારી, તે તો માનની મરણ પથારી. ૨
રત્નવાળો દિસે પાસે દરિયો, તે તો ભાસતો રૂધિરનો ભરિયો;
બાણાસુર રાજા જેવો તો તાત, શત્રૂ તુલ્ય ગણ્યો સાક્ષાત. ૩
એને સુખમાંહિ શી હતી ખામી, પણ કંથવિના કષ્ટ પામી;
ભુંડી હઠ તજીને તમે ભ્રાત, વાંચો ઓખાહરણતણી વાત. ૪
હતું શોણિતપૂર સોહાતું, એ તો ઓખાને ખાવાજ ધાતું;
હતા અનુચર બળ અદભૂત, તે તો જાણતી જમના છે દૂત. ૫
હતાં બહુ રૂડા બાગ ને વાડી, તે તો ભાસી ભયંકર ઝાડી;
પામી ભોજન વિધ વિધ પેર, તે તો જાણ્યું હળાહળ ઝેર. ૬
છજાં ગોખ જરૂખાં ને જાળી, તે તો ભાસતું સમશાન ભાળી;
ચુવા ચંદન અંગે અથાગ; એ તો જાણતી બળતી છે આગ. ૭
ગાતી ગાંધર્વી ગીત સુવાણી, તે તો જાણે મહોકાણ મંડાણી;
સ્વામિ વિના ન ગમતાંએ સુખ, મોત માગી લેતી હતી મુખ. ૮
હતી શાસ્ત્રની વાતે સુજાણ, તોય પતિ માટે બાળતી પ્રાણ;
માગ માગ માયે કહ્યું જ્યારે, વર માગ્યો તેણે વારે વારે. ૯
લોક લાજથી બોલ ન બોલે, પણ દિલ તો સ્વામીમાંહિ ડોલે;
સમજો વિધવાની એવીજ વાત, એ બીચારીઓ અબળા જાત. ૧૦
જાય વિવાએ સાંભળે ગાણાં, ફાટે ડાચે જ્યાં ગાય ફટાણાં;
મર્મ સમજીને મનમાંહિ ધરવો, ઠાલો મિથ્યા મમત નવ કરવો. ૧૧
નથી વિધવાના દુઃખતણી સીમા, ધારો વાત તમે રહી ધીમા;
અરે દિલમાં દયા કાંઇ લાવો, બાળ વિધવાનાં લગ્ન કરાવો. ૧૨

પદ ૧૦૭ મું. દેશી ૨૭ મી.

કરો કરોરે કન્યાનું કલ્યાણ, હોરે હઠીલા હિંદુ;
તમે કેમ થયા પથર પ્રમાણ, હોરે. ૧
દયા દિલમાં નથી લવલેશ; હોરે. નથી લાગતો આ ઉપદેશ. હોરે. ૨
કરો સુખિયાં પોતાના સંતાન; હોરે. છોને જાય બીજા સમશાન હો. ૩
જ્યારે ધસમસતી આવે ધાડ; હો. શસ્ત્ર લઇ કરિએ લડવાડ. હો. ૪
એક આપણી સંતતિ કાજ; હો. કાપી નાંખીએ કોટી સમાજ. હો. ૫
તેનુ પાપ નહીં પળમાત્ર; હો. એમ સમજે છે સર્વ સુપાત્ર. હોરે. ૬
પડે સંતતિને સંતાપ; હોરે. તે ન ટાળે તેનાં પ્રૌઢ પાપ. હોરે. ૭
રાજા રઇયતનો રખવાળ; હોરે. પિતા પુત્રીનણો પ્રતિપાળ. હોરે. ૮
તેના શત્રુ ઉપર કરિ રોપ; હોરે. દળિ નાંખે તેનો નહીં દોપ હોરે. ૯
શત્રુ ઉપર જણાવતાં જોર; હોરે. દયા રાખે તે દૈવનો ચોર. હોરે. ૧૦
લોભ માટે કે લાજને હીત; હોરે. પ્રજા પીડવા દે તે પતીત. હોરે. ૧૧
ભલે જાય પોતાનાય પ્રાણ; હોરે. પ્રજા પાલણ કરવું પ્રમાણ. હોરે. ૧૨
મોટા પ્રાણથી શેમાં છે માલ; હોરે. શા હિસાબમાં નાતનો ચાલ. હોરે. ૧૩
તોડી નાંખો હઇએ ધરિ હામ; હોરે. રાજી થાશે તેથી શ્રીરામ. હોરે. ૧૪
બાળપુત્રી બીચારી અનાથ; હોરે. એનું દુખ સુખ બાપને હાથ. હોરે. ૧૫
નીચી અવની ઉંચો આકાશ; હોરે. નિરાધાર બિચારી નિરાશ, હોરે. ૧૬
આપણે જો ન દઇએ આધાર; હોરે. કોણ એનાં આંસૂ લોનાર. હોરે. ૧૭
નાંખે પુત્રી નિસાસા રોજ; હોરે. અને માબાપ માણે મોજ, હોરે. ૧૮
એ તો ધિક પડયો અવતાર; હોરે. મારા વહાલા કરોને વિચાર. હોરે. ૧૯
હદ વળી હવે તો પડો બહાર; હોરે. બાંધો હિંમતનાં હથિયાર. હોરે. ૨૦
વાંસે કોઇની ન જોશો વાટ; હોરે. પડી રણ પરમારથ માટ, હોરે. ૨૧
કૃષ્ણ કરશે તમારી જીત; હોરે. ખરી માનજો વાત ખચિત; હોરે. ૨૨
સુતા થઇ હોય સૌભાગ્ય ભ્રષ્ટ; હોરે. કુદી પડીને મટાડો કષ્ટ, હોરે. ૨૩
સતિ જેમ બળે પતિ જોડ; હોરે. જીભે બોલતી જે રણછોડ, હોરે. ૨૪

પદ ૧૦૮ મું. દેશી ૨૮ મી.

કરતાં કાંઇ રૂડું કામ, હિંમત નવ હારો;
તો પામો શુભ પરિણામ, જો ધીરજ ધારો. ટેક.
મોટાં કારજ માથે લેતાં, અડચણ પડે અપારરે;
એમ વિચાર કરો આગળથી, પાડો મતલબ પાર. હિંમત. ૧
સંસારી જન સામા ઉઠે, નિંદે લાખો લોકરે;
અંતે એના એજ વખાણે; કરી ફજેતી ફોક. હિંમત. ૨
આપદકાળ પડે અણુજાણ્યો, વળી વધે બહુ વેરરે;
બોલે દુર્જન બોલ નઠારા, ઝાઝૂં રાખી ઝેર. હિંમત. ૩
જે કારજમાં સંકટ જુલમી, જશ તેમાંહિ જરૂરરે;
તે માટે તે કારજ તજિને, દોડી ન જવું દૂર. હિંમત. ૪
જુલમ કરે જે જન તેનૂં પણ, ઇચ્છો રૂડું આપરે;
તો અંતે શુભ થશે તમારૂં, ટળશે તનના તાપ. હિંમત. ૫
બાળક કે અજ્ઞાની બોલે તેનો તે શો તોલરે;
હસવા લાયક હોય હમેશાં, બાળક કેરા બોલ. હિંમત. ૬
કારજ મોટાં કરનારાએ, પોતે ખોયા પ્રાણરે;
પણ તે કારજ પાર પડયું તો, વળતી થયાં વખાણ. હિમંત. ૭
માથા કરતાં જશ છે મોંઘો, જે જન લેવા જાયરે;
જશને માટે જુદ્ધ વિષે જઈ, મરદો કઇક મરાય. હિંમત. ૮
જેનો જશ આ જગમાં જામે, પરાક્રમી પરમાણરે;
બિજા બિચારા બહુ જીવીને, લઇ ન શકયા કાંઈ લ્હાણ હિંમત. ૯
જર ખરચે છે જશને માટે, મળવું જે મુશકેલ રે;
જશને માટે જીવતર તજતાં, સર્વ ગણે છે સહેલ. હિંમત. ૧૦
માનવિને એક દિન મરવું છે, મરણ નથી મટનારરે;
તો તેનો કાંઇ ત્રાસ ન ધરશો, શુભ કારજ કરનાર. હિંમત. ૧૧
પર ઉપકારે પ્રાણ સમરપે, ખડો રહી તતખેવરે;
તો રૂદયમાં તેને રીઝે, આ દુનિયાનો દેવ. હિંમત. ૧૨

પદ ૧૦૯ મું. દેશી ૧ લી.

વિપ્રો બોલ્યા વાણી. શુણજો રાણી આણી પ્રીત;
પૂર્વ જનમનાં કર્મ પ્રમાણે રાંડે એવી રીત. ૧
જે નારીનાં નબળાં કર્મો, તે દુખિયારી થાય.
કર્મતણી આગળ રાણીજી, કોઇનો નહિ ઉપાય. ૨
રાણી કહે શૂણો માહારાજો, ઘાટ ન ઘડશો ઘેલો;
વિવેક રાખી વાત વિચારો, મિથ્યા હઠ આ મેલો. ૩
બાર વરસની બાળા કેરાં, કર્મ રહ્યાં છે બેશી,
કણબી આદીકની કન્યાનાં, કર્મ ગયાં કયાં પેશી. ૪
તે કન્યા ફરિ લગ્ન કરીને, પાંચ જણે છે પુત્ર;
મંગળ ગીત ગવાતૂં તેનું શોભે છે ઘર સુત્ર. ૫
પુત્ર ન પામો તો તમે ફરિ ફરિ, ચાર વાર પરણો છો;
વિધવા વિવાહ માટે કરમની, વાત જુઠી વરણો છો. ૬
ઘર પડી જાય કદિ તો શું તમે, નથી ચણાવા દેતા;
કરતાં બીજું નવું કરમનું, નામ કેમ નથી લેતાં. ૭
બકવા તજીને બાળરંડાને, ફરી પરણાવી દેજો;
§એના કરમમાં એમ લખેલું, વળતી એમ કહેજો. ૮
ગાય બિચારી ગમાણે બાંધી, નવ માગે ખડ પાણી;
એના ઉપર દયા ન આણે, એતો પાપી પ્રાણી. ૯
રાજા તો સમદ્રષ્ટી રાખી, પ્રજા બધીને પાળે;
ગાંડાં ઘેલાં સબળાં નબળાં, સઉને તે સંભાળે. ૧૦
કોઇ પિતા સંતાનનિ ઉપર જુલમ કરે બહુ. જ્યારે;
પરમેશ્વર પ્રીતે રાજાએ, રક્ષણ કરવું ત્યારે. ૧૧

---

§ ऊद्योगिनं पुरूपसिंह मुपैति लक्ष्मी,
दैवेन देय मिति कापुरूषा वदंति ॥
दैवं विहाय कुरू पौरूष मात्मशक्त्या,
यत्ने कृते यदि नसिध्यति कोत्र दोष. ॥१॥

બાળ બિચારી બળી મરે પણ, શરમ રાખિ નવ બોલે;
તેનાં આંતરડાં બાળો છો, ક્રિયો જુલમ તે તોલે. ૧૨

પદ ૧૧૦ મું. દેશી ૩ જી.

નિજ તનયાનું કદિ જો તમે તો, મસ્તક છેદન કરશોજી,
કહો નૃપતિ કરવા કેમ દેશે, શિક્ષાને લાયક ઠરશોજી; ૧
વિધવાઓ પણ છે વસ્તી અમારી, અમેજ રક્ષણ કરશુંજી;
તન મન ધનથી તે વિધાવાઓનાં, સંકટ સઘળાં હરશુંજી, ૨
રે રૂષિયો વિખવાદ થશે, આમાંથી તમ સાથ અમારેજી;
તે માટે કાંઇક અમારે નમવું, ને નમવું, કાંઇક તમારેજી. ૩
જે રાંડે વય સોળ વરસમાં, તે કરવી માંડેલીજી.
એ ઉપરાંત ઉપરની રાંડે, રાખજો તે રાંડેલીજી. ૪
છેલ્લું અમારૂં એટલુંજ માનો, ખાલી શિદ થાઓ ખોટીજી;
નહિ તો હું વિધવા બધિએ વરાવિશ, નહીં ગણું ન્હાની મોટીજી. ૫
રાજ્ય જશે તો જાવા દેઇશું, પ્રાણ આપીશું પેહેલાજી;
પણ વિધવાનાં વિધન નિવારશું. શબ્દ કહ્યા આ છેલ્લાજી. ૬
જે કહું છું તે સત્ય કહું છું, એમ કહ્યું સમ ખાઇજી;
રાણીની વાણિ શુણિને પછી, રૂષિ ચાલ્યા રીસાઇજી. ૭
સર્વ મળીને વિચાર કર્યો હવે, શો કરવો ઉપાયજી;
કળિજુગમાં કરવાનિ ક્રિયા તે, કૃતયુગમાં ન કરાયજી; ૮
કઇક કહે મુનિથાએ કહ્યું તે, વિચારો તો સારો વિવેકજી;
બહુરૂષિમત ત્યાંથી* જૂદા પડયા, અને ઉપજી શાખાઓ અનેકજી. ૯

---

*स्मृत्यर्थसारे ॥ मृतेऽन्यस्मैप्रदातव्या, मृतेसप्तपदात्पुरा ॥
पुरापुरूषसंयोगात्मृतेदेयेतिकेचन ॥ २ ॥
रुतावदृष्टेकन्यैव, पुनर्देयेतिकेचन ॥
आगर्भधारणात्कन्या, पुनर्देयेतिचापरे ॥ २ ॥

કંઇક વિચાર કરી વળિ બોલ્યા, આવડા કાં અકળાઓજી;
ઇશ્વર કરશે તો સારૂં થશે સઉ, થિર મન સાંસતા થાઓજી. ૧૦
ધમકિ ગમે તેમ દે ધરણીપતિ, છેક દયા નહિ છોડેજી;
રાજા કદી રિસ નહિજો તજે તોય, સુનિથા શરમ નહિ તોડેજી. ૧૧
બોલે ગમે તેમ બોલ ભલે પણ રક્ષણ કરશે રાણીજી;
વિપ્ર વિશેષ વિચાર કરી વળી, બોલ્યા પરસ્પર વાણીજી ૧૨

પદ ૧૧૧ મું. દેશી ૮ મી.

વિપ્ર બોલ્યા પરસ્પર વાણી, નિશ્ચે મોતની પુત્રી છે રાણી;
અંતે આપણું આણશે મોત, કાંતો લૂટશે ઘરબાર સોત. ૧
એ તો કરવા બેઠી અતિ અન્યા, રાણી અસુરના કુળની છે કન્યા;
નહિં આપણું બોલ્યું પ્રમાણે, એનું પિયર છે અધમ ઠેકાણે. ૨
એના પેટમાં પુત્ર આળોટયો, માટે ઉપજ્યો* અધર્મી એ મોટો:
હતો બાળપણાથી એવો, દિશે ઉપર થકી સાધુ જેવો. ૩
એના દુઃખથી ગયો રાય અંગ, પુત્રે પિતૃ વચન કર્યું ભંગ;
ત્યારે શુન્ય પડી રાજગાદી, પ્રજા પીડવા લાગ્યા ચોરાદી. ૪
આપણે જાણ્યું જે વેન સુધરશે, કહીશું આપણે એમ કરશે;
વળી રાખશે કાંઇક વિવેક, એમ જાણિ કર્યો અભિષેક. ૫
+દુધ પાઇને ઉછેરિયો સાપ, તેમ કરવા લાગ્યો સંતાપ;
એતો આપણને નકિ નડશે, કાંઇક રસ્તો તો કાઢવો પડશે. ૬
પછિ પૂરપતિને કહેવરાવ્યું, ભૂપે ભાખ્યું તે અમને તો ભાવ્યું;
પણ ખુશિથિ એ રીતે જે પરણે, તેને પરણાવો એવે આચરણે. ૭

---

* स बाल एव पुरुषो, मातामह मनुवृतः
अधर्माशोद्भवं मृत्युं, तेना भव दधार्मिकः ३९

\+ अहे स्विपयः पानं पोष कस्याप्यनर्थ भृत्
वेन प्रकृत्यैव खलः सुनिथा गर्भ संभवः ॥ १० ॥

જેને અંતર નવ ગમે એવું, તેને જુલમ કરી નહિ કહેવું;
એવું સાંભળીને રાય હરખ્યો, ઊંડો મર્મ તો મનમાંહિ પરખ્યો. ૮
તોય કમળાનું સાધવા કામ, બ્રાહ્મણોને બોલાવ્યા તે ઠામ;
વેને સક્તિનું વચન લીધું આવું, એવાં પરણે તો પરણાવા જાવું. ૯
વૃશ્ચિક મિથુન રાશી વર કન્યા, એનું લગ્ન આપો તજી અન્યા;
કહે મહાશુદિ પંચમી જ્યારે, ગોધુળીક લગન થાય ત્યારે. ૧૦
વેને વચન તે શીશ ચડાવ્યાં, વાજાં વિવાનાં ત્યાં વજડાવ્યાં;
પછી કમળાગૌરીને કહાવી રાણી વાસમાં લીધિ તેડાવી. ૧૧
નવરંગિને પણ કહિ, વાત, બંને રૂદયે થયાં રળિયાત;
ખર્ચિ લાખો રૂપૈયા ખચીત, વેને વીવા કર્યો રૂડી રીત. ૧૨

સોરઠો

શુણ રાજા ધરિ રાગ, શુકજી કહેછે સ્નેહથી;
વેન કથાનો ભાગ, નિઃસંશય નવમો થયો. ૧

ભાગ ૧૦ મો.

પદ ૧૧૨ મું. દેશી ૧૩ મી.

પ્રથમ ગણપતિને લાગું પાયરે, કહું કમળાગૌરીનો વિવાયરે;
રૂડો લગ્ન દિવસ નિરધારી રે, રાયે નગરી સરસ શણગારીરે. ૧
મોટો મંડપ રચિયો રૂપાળો રે, બારી બારણા જાળિયાં વાળોરે;
શોભે સોનાના થાંભલા સારારે, ચિતરે છે ચિત્ર ચિતારારે. ૨
ચોખાં ચીર બાંધ્યા ચંદરવારે, હાંડી ટાંગીઓ મન હરવારે
ઝાઝાં ઝમરૂખ લઇ લટકાવ્યાંરે, રંગે છાંટણાં શુભ છંટકાવ્યાંરે. ૩
મેના પોપટ પાંજરે પઢતા રે, એક એકથિ કિંમતે ચઢતા રે;
માંહિ તખતા માંડયા મન ગમતારે; શોભે સ્ફાટક મણિતણી સમતારે. ૪
બહુ ઉમદા ગલીચા બિછાવ્યા રે, મણિ જડિત્ર બાજોઠ મુકાવ્યા રે;
ઉપર સોનાના થાળ ધરાવ્યા રે, મોંઘાં મોતીના ચોક પુરાવ્યા રે. ૫
ભીંતે કુમકુમનાના છડા દીધા રે, કયાંઇક શોભિતા સાથિયા કીધા રે;
કઇંક છબિયો મંડપમાં મુકાવી રે, જાણે ઇંદ્રપુરી થકી આવીરે. ૬
સોના રૂપાનાં ઝાડ શોભીતાં રે અતિ અદભુત દીસે ઓપીતા રે;
પશુ પક્ષી ને જાજાં રમકડાં રે, મુકયાં મોટાં ને કઇક ન્હાનકડાં રે. ૭
તરિયા તોરણ બારણે બાંધ્યાં, મંગળ સૂત્ર ત્યાં સર્વત્ર સાધ્યાં રે;
આગળ કેળોનાથંભ રોપાવ્યાં રે. ચોક ચોખે જળે છંટકાવ્યાં રે. ૮
મંડપ મોંઘે મોતીડે છાયો રે, શોભે સ્વર્ગપુરીથિ સવાયો રે;
ઉપર કનકના કળશ ચડાવ્યાં રે, તેના હેમમાં હીરા જડાવ્યા રે. ૯
ફરકે ફરતી ધજા ને પતાકા રે, તેની શેડોના બોલે સડાકા રે;
ત્યાં તો ગાંધર્વ ગાન કરે છે રે, ત્યાં અપસરા નૃત્ય આદરેછેરે. ૧૦
સારા સાજન માંડવે મળિયા રે, એવા મહારથી બાહુના બળિય રે;
ચુવા ચંદન ચરચેછે અંગે રે, તોરા ગજરા આપે ઉછરંગે રે. ૧૧
હઇએ હાર ગુલાબના ધારી રે, પછી વેહેચેછે પાન સોપારી રે;
મળી માનની મંગળ ગાવારે, ગોરી ચાલિયો ગણેશ વધાવારે. ૧૨

પદ ૧૧૩ મું. દેશી ૨૯ મી.

સરખી સમાણી સાહેલીયો રે, જાય ગોરી ગણેશ વધાવા,
વાજંતર વાજે છે રે;
જાણા જોશીને તેડાવીયા રે, લાયક લગ્ન લખાવા, વાજંતર. ૧
વામા ને દક્ષિણા રાણીયો રે, સોળે સજ્યા શણગાર, વાજંતર.
મસ્તકે મોડ મોતી તણા રે, હઈએ છે નવસરા હાર. વાજંતર. ૨
રાજા ને રાણી સજોડલે રે, તતપર થયાં તત ખેવ; વાજંતર;
ગુણનિધિ ગણપતિ પૂજીને રે, પૂજ્યા ગોત્રજ દેવ. વાજંતર; ૩
હવન કર્યો ઘણા હેતથી રે, શુભ રીતે કરી ગ્રહશાંતિ. વાજતર.
વેદ ભણે વિપ્ર વેદીયા રે, ભાગી છે સર્વેની ભ્રાંતિ. વાજંતર. ૪
મંડપમાં મળિ માનનીરે, કન્યાને પીઠી ચોળીયા. વાજંતર;
તેલ સંચારી ન્હાવણ કર્યું રે, હઇડામાં હરખ ન માય. વાજંતર. ૫
પીળું પાનેતર પહેરીયું રે, કાંચળી જાદર કેરિ; વાજંતર;
ચળકતો ચૂડો પહેરાવીયો રે, ઘાઘરે ઘુઘરી ઘણેરી. વાજંતર. ૬
સોવરાવ્યાં કલ્લાં ને સાંકળાં રે, ઝાંઝરનો ઝમકાર; વાજંતર;
છલ્લા છવિટિયાં ને વીંછીયા રે, હઇયે એકાવળ હાર. વાજંતર; ૭
બાંહે બાજુબંધ બેરખારે, કાનમાં ઝળકતિ ઝાલ; વાજંતર;
નેણમાં કાજળ સારીયાં રે, કંકુ આડ કપાળ. વાજંતર. ૮
નાકમાં નાથડી હિરે જડી રે, નિરખતાં વાધિયું નૂર. વાજંતર;
ચાકને ગોફણો ચોટલો રે, સેંથે શોભાવ્યું સિંદૂર વાજંતર. ૯
કસ્તૂરીનું મરદન કર્યુંરે અતર લગાવીયું અંગ; વાજંતર;
પાનબિડી ચાવે પ્રેમદારે, હોઠ થયા નવરંગ. વાજંતર. ૧૦
મસ્તકે મોડીયો ચુનડીરે, પોથાએ રંગિયા પાય, વાજંતર;
પછિ વરને ન્હરાવવારે, જુવતી ટોળે મળિ જાય. વાજંતર ૧૧
ન્હાવરાવી વર શણગારીઓરે, પોશમાં શ્રીફળ પાન, વાજંતર.
મિત્રાતણી મળિ મંડળીરે, જુગતેથી જોડી છે જાન. વાજંતર. ૧૨

પદ ૧૧૪ મું. દેશી ૪ થી.

પછી જાન જોડી ભલી જુગતીએ, મળ્યા સઉ વર રાજાના મિત્ર;
જીયા વરની જાનમાં.
વરને શણગારી અશ્વે બેસારીયા, વસ્ત્ર ભૂષણ વેષ વિચિત્ર. જીયા. ૧
સાથે પુત્ર શાણા નગરશેઠના, રાજ કાજના કઇ કરનાર; જીયા.
શોભા સાજનની શી હું વરણવું, બન્યા સાબેલા કઇ સરદાર. જીયા. ૨
કઇક રાજકુંવર જેવા ફુટડા, પહેરી આવીઆ ઉમદા પોશાગ; જીયા.
જામા પહેરી મારગ ચાલે મલપતા, માટે કસબી કસુંબલ પાગ જી. ૩
ફુલના તોરા દીસે શિર લટકતા, હઇયા ઉપર ગુલાબના હાર; જીયા.
વાજાં વાજે છે વિધવિધ રાગમાં, રથ પાલખીનો નહિ પાર; જીયા; ૪
રાતા હોઠ દીસે રળીઆમણા, મુખે ચાવે તમામ તંબોળ; જીયા;
કંકુ ચાંદલા કીધા કપાળમાં સરખેસરખા ચાલે સજી ઓળ. જીયા. ૫
બની જાનરડી મિત્રોની અંગના ગીતગાયને થાય આનંદ, જીયા;
જાણે કોયલડી ટહુકા કરે, મુખ ચલકે પુનમતણો ચંદ જીયા. ૬
ચૂડા ચળકતા ચતુરાના હાથમાં, જાણે વિજળીના ચમકાર,
વાળ્યા કેશના વાંકા અંબોડલા, સર્વે છેલ છબીલા છે નાર જીયા. ૭
સામી આવી કન્યાની સાહેલીયો, નિરખે નવરંગી વર તણું રૂપ, જીયા
કહે લાખેણો વર પામી લાડડી, એનું ભાગ્ય અથાગ અનૂપ જીયા. ૮
ધામધુમથી નગરી ગાજી રહી, થયું જન સઘળાને તે જાણ જીયા;
રસ્તે લોકના થોક મળ્યા, વરના વિધવિધ થાય વખાણ. જીયા ૯
વરના માથે મનોહર મોળીયું, સજ્યા શોભીતા શુભ શણગાર. જીય;
હાથે હેમ કડામાં હીરા જડયા, કંઠે મોતીને હેમના હાર જીયા. ૧૦
લીધું પાણીચું શ્રીફળ પોશમાં, માથે મોતીનું છોગુ અમૂલ્ય, જીયા;
વર વાંકડોને વરણાગીયો, નહી ત્રીભુવનમાં તેહ તુલ્ય. જીયા. ૧૧
વાટ છાંટીને ફુલડાં વેરીયાં, રાયનું આંગણુ અધિક વિશાળ; જીય;
મેહેલ રંગી રિઝેલી શોભા ઘણી, જરૂખાં દીસે ઝાક ઝમાળ. જીયા ૧૨

ગયા તોરણે ગાજતે વાજતે, રાણી દક્ષિણાનો હરખ ન માય જીયા;
સામી જઇને સામૈયું કિધું ભલું, પછી પોંખણે વરને પોંખાય. જીયા. ૧૩

પદ ૧૧૬ મું. દેશી ૨૪ મી.

પોંખણે પોંખે રાણી દક્ષિણારે, કરતી આનંદ કલોલ;
અંતરપટ આડું ધર્યુંરે, ત્યાં તો છબીલીએ છાંટયો તંબોળ,
બાળોવર, તોરણ ચડયા. ૧

ધુંશળ મુંશળ રવયોરે, ત્રાક તથા વળી તીર;
છંડી પીંડી ઉતારીરીયારે, મુકયું સંપટીયું ધારી ધીર. બાળોવર. ૨
નાક તાણીને નિચી નમીરે, ગયા મંડપમાં મોઝાર;
પૂજા કરી મધુપર્કથીરે, વરનો સારો કીધો સતકાર. બાળોવર ૩
ગોત્ર પ્રવર ગુરૂએ ગણ્યાંરે, વેદનું કરીને વિધાન;
મંડપમાં કિધું માયરૂંરે, દીધું નરપતિયે કન્યાદાન. બાળોવર. ૪
અરધો સૂરજ જ્યારે આથમ્યોરે, અર્ધ બાકી રહ્યો બહાર;
હસ્ત મેળાપન હરખથીરે, વર કન્યાનું કીધું તે વાર. બાળોવર. ૫
બાંહે મદનફળ બાંધીઆંરે, મૂકી ગળે વરમાળ;
વરકન્યાના વડા પ્રેમથીરે, થયાં રોમાંચ તન તેજ કાળ બાળોવર. ૬
એ અવસરના આનંદનુંરે વરણુન કરી ન શકાય;
શૃંગારરસની સીમા વળી રે, એવાં હઇયામાં તે હરખાય. બાળોવર. ૭
ચોરી રચી રૂડી ચોકમાંરે, હેતે કર્યો લાજાહોમ;
ચારે મંગળ ત્યાંતો વરતિયાંરે, કીધું ધ્રુવ દરશન વળી વ્યોમ. બા. ૮
સપ્તપદી કરી સર્વથારે, પ્રિય જનને રાખી પાસ;
સર્વ ક્રિયા એમ સાંચવીરે, તેમાં કશિયે ન રાખી કચાશ. બાળોવર. ૯
સામસામાં પૂરા સ્નેહથીરે, જમે જમાડે કંસાર;
મંગળ ગિત ગાય માનનીરે, ઉભાં નિરખે ઘણાં નરનાર બાળો૦ ૧૦
દેશપતિએ કન્યાદાનમાંરે, દીધું વતન ઘરબાર;
મિત્રોએ મળી કીધા ચાંદલાંરે, સુનિથાએ દીધા શણગાર. બાળો. ૧૧

વનિતાઓ લે છે વારણાંરે, આપે સરવ આશિષ;
સંતાનનાં સુખ પામજોરે, ઝાઝો જશ આપજો જગદીશ આજો. ૧૨
ત્રિભુવનનો પતિ તમતણારે, કરજો પૂરા કોડ;
વરસ ઘણાં સુધિ વરવહૂરે, તમે જીવજો જગમાં સજોડ. આજો ૧૩
કન્યા તરફની કામનિયોરે, પૂરણ પામી પ્રમોદ,
હાસ્યનાં ગીત હવે ગાય છે રે, કરિ હશિ હશિ હાસ્ય વિનોદ, આજો. ૧૪

પદ ૧૧૬ મું. દેશી ૩૦ મી.

છૈયા ડુંગર ડુંગર આથડયો, છૈયા છાણાની પેઠે તું રડવડયો,
તારે જુગતે જુગતી વહુ જોઇએ, તેને કન્યા ન દીધી કોઇએ. ૧
આજ સુધી રહ્યો તુંતો ટેકમાં, તેથી પીડાયો પીડ અનેકમાં;
જ્યારે આંખ વિવેકની ઉઘડી, હવે હિમત તારે હઇએ ચડી ૨
રાજા વેને તને સમજાવીયો, તેથી સમજણ મનમાં તું લાવિયો;
નહિ તો મમતામાં માર્યો જાત તું, વાઢો રૂંઢો વિપતમાં પિડાત તું. ૪
નામ રહેશે હવે તારા બાપનું, મેણું કુંવારાની છાપનું;
તુંતો હાથે શેકીખાતો ખાખરા, વેહેલો વહાણામાં દળતો દાણાખરા. ૯.
એઠાં પાણીનાં તું ભરી લાવતો ઓશિયાળ તું સઉની ધરાવતો;
રાજા વેન તારે કરમે મળ્યો, તેથી તરતજ તારો દહાડો વાંચ્યો. ૫
હવે આવ્યો માણસની ઓળમાં, છૈયા કાઢજે કાળ કલ્લોલમાં;
તું તો ઘેર ઘેર કન્યા માગતો, વેવીશાળિયાને પગે લાગતો. ૬
તું તો જણ જણને જઇ જાચતો, તું તો પરણવા કારણ નાચતો
તને સઉથી સરસ મળ્યું સાસરૂં, ભાગ્ય તારૂં ઉદે તો થયું ખરૂં. ૭
તને કન્યા કોઇ નવ પરણતી, તને વાંઢા વાંઢા કહી વરણતી;
મારી લાડકડીને તેંતો ભોળવી, એતો અમારી થાપણ ઓળવી. ૮
તું તો ચાખડીએ ચઢી ચાલતો, તું તો મિથ્યા મુછે વળ ઘાલતો;
તું તો ફરતો બની છેલ વાંકડો, પણ પરણ્યાને થતો રાંકડો. ૯

* મીઠલ

તારી વ્યર્થ ઉમર ઘણી વહી ગઇ, હવે સમજ્યો ત્યારેજ સફળ થઇ
તું તો દુર્મદમાં ઠાલો ડોલતો, તું તો બોલ મોટા મોટા બોલતો. ૧૦
માથે પાઘડી વાંકી તું મૂકતો, તુંતો પાનબિડાં ચાવી થુંકતો;
બેશી ચોકમાં ચોટલી ઓળતો, તુંતો અંગમાં અત્તર ચોળતો. ૧૧
તું તો રાખતો રેશમી વાટવો, ઘરમાં કડછિ નહીં હતો ચાટવો;
એમ ગાય કન્યા તઈ જે હતી, હવે ગાયછે જાનની જુવતી. ૧૨

પદ ૧૧૭ મું. દેશી ૩૧ મી.

લાડી તુંતો ભોજાઇની હતી હુંડીજી,
લાડી તુંતો દળતી દાણા ભરી કુંડીજી;
લાડી તારે તોય ખાવાની હતી ખામીજી,
લાડી તું તો પૂરણ સંકટ પામીજી. ૧
લાડી તું તો છાણા વિણવા વન જાતીજી,
લાડી તું તો વનવગડામાં અથડાતીજી;
લાડી તું તો ભાઇની ગુલામી કરતીજી,
લાડી તું તો ફાટયાં લુગડાં પેહેરી ફરતીજી. ૨
લાડી તેં તો બાળોતીયાં ન સુધાર્યાંજી,
લાડી તને ભોજાઇએ મેણાં માર્યાંજી;
લાડી તેં તો બેડું માથેથી કેમ છોડયુંજી;
લાડી તારૂં ભાભીએ કામ વખોડયુંજી. ૩
લાડી તારા બાપે તને ન પરણાવીજી.
લાડી તારી માને દયા નવ આવીજી;
લાડી તારૂં ભાગ્ય ઉદે થયું જ્યારેજી,
લાડી તને સુનિથા માતા મળી ત્યારેજી. ૪
લાડી તારા કર્મની રેખા થઈ સામીજી,
લાડી તું તો નવરંગી વર પામીજી;
લાડી તેં તો ચુડો ચળકતો પેહેર્યોંજી,

લાડી તારા તનનો ફરી ગયો ચેરોજી. ૫
લાડી તું તો કોડે જમી કંસારજી,
લાડી તારો સફળ થયો સંસારજી;
લાડી તને ભલો મળ્યો ભરથારજી,
લાડી તારા પુણ્યતણો નહિ પારજી. ૬

લાડી તું તો ડહાપણદાર ગણાઇજી,
લાડી તારી હિંમત હવે વખણાઇજી;
લાડી તેં તો નવરંગી વર વશ કીધોજી,
લાડી તેં તો તેને વેચાતો કરી લીધોજી. ૭

લાડી તું તો થઇ બેઠી ઘરબારવાળીજી,
લાડી તું તો સાહેબી પામી રૂપાળીજી;
લાડી તારે હાથે પગે હતો મેલજી,
લાડી તેં તો છેતરીઓ વર છેલજી. ૮

લાડી તેં તો ઉમર અમસ્તી ગુમાવીજી,
હવે તું તો માણુસની ઓળમાં આવીજી:
લાડી તને ટાઢા ટુકડા ખાવા મળતાજી,
લાડી તને વેન રાજા મળ્યા વળતાજી. ૯

લાડી તું તો પરવશ પડી હતી કેવીજી,
લાડી તું તો હતી બંધીવાન જેવીજી;
લાડી તને સુનિથા માતાએ છોડાવીજી,
તેણે તારા પગની બેડી તોડાવિજી. ૧૦
લાડી તું તો ગણુતિ કશીમાં ન ગણાતીજી;
લાડી તું તો લહાણુમાં આવી લેખાતીજી;
લાડી તને નવરંગી લડાવશે લાડજી,
પૂરો રાજા વેનનો માનજે પાડજી. ૧૧
એવી રીતે જાનરડીઓ ગાય ગીતજી,

વર કન્યા પરણી ઉઠયાં રૂડી રીતેજી;
શામા સઘળી બોલે છે વચન શોભીતાંજી,
આજ અમે ધકડીઓ ધડ જીત્યાંજી. ૧૨

પદ ૧૧૮ મું. દેશી ૩૨ માં.

અમે ધકડીઓ ધડ જીત્યાંરે; આનંદ ભલા;
વિતનાર વિતક તે વિત્યાંરે, આનંદ ભલા. ૧
ફતે ફતેની વાણી ફેલાઇરે, આનંદ ભલા:
કષ્ટ ત્રુટયા-કમળાગૌરી આઇરે, આનંદ ભલા: ૨
અમે લંકાનો કિલ્લો લીધો રે, આનંદ ભલા;
અમે દેશમાં ડંકો દીધો રે: આનંદ ભલા. ૩
અમે સાગરનાં નિર કળિયાં રે, આનંદ ભલા.
સામા શત્રુનાં કાળજાં બળિયાં રે, આનંદ ભલા. ૪
અમે મેરૂ ડુંગરને માપ્યો રે; આનંદ ભલા.
અમે જશનો પાયો થિર થાપ્યો રે, આનંદ ભલા. ૫
ભારે લશકરમાં ભેળ પાડી રે, આનંદ ભલા.
શેષ નાગની ડાઢ ઉખાડી રે, આનંદ ભલા. ૬
અમે દુર્જનનાં મુખ ડાટ્યાં રે; આનંદ ભલા.
હવે વેરીનાં હાડકાં કાટ્યાં રે, આનંદ ભલા. ૭
આજ મનના મનોરથ ફળિયા રે: આનંદ ભલા.
આજ ઇશ્વર અઢળક ઢળિયાં રે. આનંદ ભલા. ૮
આજ મોતીડે મેહુલા વુઠયા રે: આનંદ ભલા.
આજ ત્રિભુવનનો ધણી તુઠયા રે, આનંદ ભલા. ૯
આજ જય જયકાર જણાયો રે, આનંદ ભલા.
આજ ઉત્તમ દહાડો ગણાયો રે. આનંદ ભલા. ૧૦
હવે સર્વેના સંશય ટળિયા રે, આનંદ ભલા.
વ્હેમી લોકના ટાંટિયા ગળિયાં રે, આનંદ ભલા; ૧૧

અમે જાણ્યું વેન રાગ્ન જુદા રે, આનંદ ભલા.
એતો અષ્ટ મંગળ કરિ ફિદયા રે, આનંદ ભલા. ૧૨

પદ ૧૧૯ મું. દેશી ૩૩ મી.

પરણિ ફિદયા પછી વરવહુ, ગોત્રજ પૂજે છે પ્રીતે રે:
એકી બેકી રમ્યાં બે જણા, લાડડી છતી છે રીતે રે. ૧
વૃધ જનોને ને વિપ્રોને, પરણામ નમિ નમી કીધા રે:
આશિરવાદ એઓ તણા, લાયક ધારી લીધા રે. ૨
સુનિથા માતાને સ્નેહે નમ્યાં, આશિશ દીધી છે એણે રે:
અખંડ સુહાગણ તું થજે, વળિ બહુ જશ લેજે વેણે રે. ૩
વિપ્રોને આપીયાં વિધવિધે, દિલ ધરિ દક્ષિણા દાન રે;
ગાનારિયોને તો ઘરચોળાં, બીજાંને ફોફળ પાનરે. ૪
પછિ વર પોતાના મિત્રોને, ભાવથિ ભેટી ને મળિયારે,
જયજયકારના શબ્દ ત્યાં, વિશ્વ વિષે વ્યાપી વળિયા રે. ૫
હરખની વાત હું શી કહું, આનદ ઉભરાયો જાય રે:
રૂડી ઘડી રળિયામણી, લાયક લેખે લેખાય રે. ૬
જાણે મહા નવેનિધ મળિ, વરવહુ હરખીયાં એવાં રે:
પુન્ય પુરવનાં ઉદે થયાં, કોઈ સમે કીધેલાં કેવાંરે, ૭
એક બીજાનાં અંતર મળ્યાં, જેમ મળે નીરમાં નીર રે:
બંને પરસ્પર એમ કહે, તું મારા હઇઆનું હીર રે. ૮
પંચની સાક્ષિએ પરણીને, બંધાણાં બોલીને બોલ રે:
વિશ્વપતિ વચે આણીને, કર ઝાલી કીધો છે કોલ રે. ૯
વેદ વચન વિધિએ કરી, અગ્નિની દીધી છે આણ રે:
તલભર નહિ તરછોડીએ, બાંધ્યા પ્રાણથી પ્રાણ રે. ૧૦
સુખ દુખ ને ઘર સંપત્તિ, આપણી જાણીશું એક રે;
ઇશ્વર એમાં જમાન છે, છોડીએ જો ક્યારે છેક રે. ૧૧
આવરદાની અવધ સુધી, આપણે જાણવું આમ રે;

જો પ્રતિજ્ઞા નહિ પાળિયે, નરકમાં નહિ મળે ઠામ રે. ૧૨
એમ નારી નરને નમી રહી, નર રહ્યો નારીને નમતો રે;
રાગે પછી રૂડી રીતથી, ગોરવ નોતર્યો ગમતો રે. ૧૩

પદ ૧૨૦ મું દેશી ૩૪ મી.

રાગે પછી રૂડી રીતથી; ગોરવ નોતર્યો રે;
મળ્યા જમવાને વરના મિત્ર, ઠરાવ એવો ઠર્યો રે. ૧
ટીપીએ હારાદોર, દીવાં અજવાળીયા રે;
થિર થાપવા કંચન થાળ, ત્યાં બાજોઠ ઢાળિયા રે. ૨
ઢીંચણિયાં ઢગ મૂકીયાં, પંગતે પાટલા રે;
જણુ જમનારનાં ગણી નામ, જે આવિયા આટલા રે. ૩
પહેર્યાં પિતાંબર અંગ, દુસાલા ઓઢિયા રે;
બેશિ પંગતમાં પકવાન, જમે સઉ જોડીયા રે, ૪
લાડુ જલેબિ મેસૂબ, ખાજાં અને ખૂરમા રે;
પેંડા બરફી અને દુધપાક, ચોળેલાં ચૂરમાં રે. ૫
સૂતરફેણી ને સેવ, ગગન ને ગાંઠિયા રે.
કરે જમતાં હાસ્ય કલ્લોલ, લગારેક લાંઠિયાં રે. ૬
આળવિ રતાળુનાં ભજીયાં, ભલાં ભાત ભાતનાં રે;
કર્યાં સ્વાદ ભરેલાં શાક, જુદી જુદી જાતનાં રે. ૭
કોળાં કારેલાં કંકોડાં, વંતાક વઘારિયાં રે;
રચ્યાં રાઇતાં રૂડી રીત તે, સરસ સુધારિયાં રે. ૮
ચટણિ અથાણાં અનેક, કર્યાં જુગતે કરીરે;
જાણે પાપડ પૂનમચંદ, કીધી ભલી કાચરીરે, ૯
મુખમાં રહેજ મિઠાશ, બિરંજ એવો બન્યોરે;
રૂડાં ગૌરવ ગાવાં જોગ્ય કે, નૌતમ નીપન્યોરે. ૧૦
લવિંગ સોપારિ ઇલાઇચી, ને પડા પાનનારે;
એવો વળતી કરે મુખવાસ, જાણાં સઉ જાનનારે. ૧૧

ઉઠયાં જમીને એમ, બહુ તૃપતા બણિરે;
કરી રાજાએ રૂડી રીત, પછી પહેરામણીરે. ૧૨

પદ ૧૨૧ મું. દેશી ૩૫ મી.

પછી જાનને પહેરામણી કીધીજીરે,
રાયે ક્રોડગણી કીરતી લીધી, દિઠો દિલ દરિયોજીરે. ૧
વરને હેમ કડાં દીધાં હાથેજીરે,
મોટું મંદિલ બંધાવિયું માથે. દિઠો. ૨
મોંઘા મણિયોની માળા ધરાવીજીરે,
દીધાં કનકનાં સાંકળાં કરાવી. દિઠો. ૩
જામો જરકશીનો પહેરાવ્યોજીરે,
ઉપર શાલનો જોડો શોભાવ્યો. દિઠો. ૪
દીધાં કન્યાને કનકના ભંડારજીરે,
હાથી ઘોડા ગાય ભેંશો અપાર. દિઠો. ૫
ઘણા રથ આપ્યા ઘૂઘરિયાળાજીરે,
આપી પેટિયો પટાળા રૂપાળા. દિઠો. ૬
દાસ દાસિયો દિધી દસ બારજીરે,
આપ્યા શોભિતા સરસ શણગાર. દિઠો. ૭
સર્વે જાનૈયાને કીધા સિરપાવજીરે,
બન્યો જોવા જેવો વેશ બનાવ. દિઠો. ૮
જાનરડીઓને જરિયાનની સાડીજીરે,
આપી આપીને આનંદ પમાડી. દિઠો. ૯
વળતિ રહ્યાં કુળ ગોર ગોરાણીજીરે,
એને આપ્યાં આભૂષણ આણી. દિઠો. ૧૦
સઉને કંકુના હાથા દીધાજીરે,
રંગ કેસરના છંટકાવ કીધા. દિઠો. ૧૧
રંગ છાંટિને રૂદે રીઝયો રાયજીરે,
વળતિ જાનને કીધિ વિદાય. દિઠો. ૧૨

પદ ૧૨૨ મું. દેશી ૩૬ મી.

કન્યા કમળાગૌરી ચોપે ચાલી સાસરેરે,
કહે સુનિથા માતા પુરો જણાવી પ્યાર; મારી દિલની ડાહી દિકરીરે
દિકરી લાડે કોડે મેં તને લડાવી નહિરે,
દિકરી ચાલી તું તો રહિને દહાડા ચાર. મારી. ૧
દિકરી સ્વામીની સેવા તું કરજે સર્વદારે;
દિકરી પતિને તું ગણજે તારો પ્રાણ, મારી.
દિકરી પોતાનો તું ધર્મ પ્રીતે પાળજેરે,
દિકરી તેથિ તારૂં કરશે હરિ કલ્યાણ, મારી. ૨
દિકરી જે જોઇએ તે જરૂર મગાવજેરે,
દિકરી હવે કદી તું થઇશ નહીં હેરાન, મારી;
દિકરી તારાં આંસૂ તેતો મારૂં લોહી છેરે,
દિકરી તન મન ધન મેં કર્યા તને કુરબાન, મારી ૩
દિકરી સ્વામીની આજ્ઞા લઇ મળવા આવજેરે,
દિકરી ઘડીએ નહિ તો જઇશ નહી પરઘેર, મારી,
દિકરી સર્વેનું બોલ્યું તું સાંખી રાખજેરે,
દિકરી કોઇના ઉપર કદી ન રાખીશ ઝેર. મારી. ૪
દિકરી કપટી લોકો બોસે ત્યાં નવ બેસીએરે,
દિકરી સુણતાં ઉપજે મનમાં મોટું શૂળ મારી;
દિકરી સ્વામીનો તું સ્નેહ સદા વધારજેરે,
દિકરી તે છે તારા સર્વે સુખનું મૂળ, મારી. ૫
દિકરી સદ્‌ગુણ લેવા શાસ્ત્ર સારાં શીખજેરે,
દિકરી આળસ છાંડી, કરજે તું અભ્યાસ, મારી;
દિકરી દુષ્ટ જનોથી દૂરજ રહિએ દેખીનેરે,
દિકરી વિષધરનો જેમ જેમ કરિયે નહિ વિશ્વાસ, મારી. ૬
દિકરી મંત્ર તંત્ર જંત્ર જૂઠા જાણજેરે,
દિકરી એ તો સર્વે ધૂતારાના ઢંગ, મારી;

દિકરી ઇશ્વરનું ધારેલું એકજ નીપજેરે,
દિકરી ભ્રમણાથી તો થાય ધરમનો ભંગ. મારી. ૭
દિકરી દિલમાં દયા સૌની ઉપર આણીએરે,
દિકરી પરઉપકારી કરિએ રૂડા કામ, મારી;
દિકરી વૃદ્ધ મનુષ્યની મરજાદા નવ મેલીએરે,
દિકરી લાજ તજીને લડીએ નહિ કોઈ ઠામ, મારી. ૮
દિકરી ગંભિરતાના ગુણ રૂદેમાં રાખીએરે,
દિકરી વહાલામાંહિ કરિયે નહિ વિરોધ, મારી;
દિકરી સર્વેનું બોલ્યું સાચું નવ માનીએરે,
દિકરી અસત્ય સત્યનો સદાય કરીએ શોધ, મારી. ૯
દિકરી સંસારના સુખ છે સર્વે સંપમાંરે,
દિકરી કુસંપ તેતો કષ્ટતણા કોઠાર, મારી;
દિકરી તુંકારો તો કદી ન કરિએ કોઇનેરે,
દિકરી અદબ તજીને કરીએ નહિ ઉચ્ચાર. મારી. ૧૦
દિકરી વસ્ત્ર ને વાસણ સ્વચ્છ રાખીએરે;
દિકરી સર્વે ચીજો જોઇને કરિએ સોજ, મારી;
દિકરી આનંદમાં અવસર સઘળો ગાળીએરે,
દિકરી રીસ કરી નવ રહીએ કોઇ રોજ, મારી. ૧૧
એવી શીખામણ દઇને કમળાને સુનિથાએરે,
ચુંબન લઇને ચાંપી સ્નેહે છાતી સાથ, મારી;
પડયાં પાપણેથી આંસુ પૂરા પ્રેમનાંરે,
માયે દીકરીને માથે મૂક્યો હાથ. મારી. ૧૨

પદ ૧૨૩ મું. દેશી ૩૭ મી.

વેને પછી મિઠાં વચનથી, પરિપૂર્ણ જણાવ્યો પ્યાર;
બેહેન મેં સેવા બની નહી, તારા લાયક કાંઇ લગાર. ૧

આશિષ દીધી દીલ ઉલટથી, ભાઇ ભોગવજે ભલું રાજ,
મુજ સરીખી મહા દુખણીઓનાં, કરજે આવાં શુભ કાજ. ૨
વેને વચન વળી આપીયું, મનમાંહિ સમજીને મર્મ;
સંકટ ટાળિશ સર્વનાં, જાણી ધરણિપતીનો ધર્મ. ૩
દક્ષિણા ને વામા રાણીઓ, હેતે મળ્યાં ગ્રહીને હાથ;
સર્વ સાહેલીઓને મળી, બેઠી શુભ રથમાં વર સાથ. ૪
નરપતિયે નવરંગીને, કહ્યાં ભાવ ભરેલાં કહેણ;
એ અવસરે અન્યો અન્યનાં, દીધાં નેહે ભીંજેલાં નેણ. ૫
પછી સીંચ્યાં રૂડી પેરથી, સાથે સેના સજી ચતુરંગ;
ગાજતે વાજતે પહોંચાડીયાં, દેખી લોક થયા દિલ દંગ. ૬
પ્રિયજનની સ્ત્રીયે પોંખિયાં, પૂજ્યાં ગણપતિ ગોત્રજ દેવ:
કાંકણ દોરા છોડીયા, તાજાં ભોજન જમ્યાં તતખેવ. ૭
આનંદમાં અહોનિશ રહે, ધર્મ કર્મ કરે ધરિ નેમ;
સંસારનાં સુખ ભોગવે, જાણે ઇંદ્ર ઇંદ્રાણી જેમ. ૮
દિવસે દિવસે વધતો દિસે, નર નારીનો સંપ સનેહ;
કોટ ગણી કાંતી વધી, દીસે દિવ્ય બંનેના દેહ. ૯
કષ્ટના કુંડથી કાઢિને, મેલ્યાં સુખ સાગર મોઝાર;
કહો પછી એથી કિયો, મોટો પુન્યનો કહિયે પ્રકાર. ૧૦
દયાળુનાં દેખી દીલ ક્યાં, કરે નિંદા તો નિરદય લોક;
અણસમજૂ અઘટિત કહે, તેનો કશો હરખ કે શોક. ૧૧
કવિતામાં કમળાગૌરીનો, વિવા વરણવિ કીધો પ્રકાશ.
ગાય શિખે નેં સાંભળે, તેનો વૈકુંઠમાંહિ નિવાસ. ૧૨
શુકજી કહે નૃપ સાંભળો, સ્નેહ અંતરે આણિ અથાગ;
વરણન વેનચરિત્રનું, ભાખ્યો તેનો આ દશમો ભાગ. ૧૩

ભાગ ૧૧મો.

પદ ૧૨૪ મું દેશી ૮ મી.

કમળા ગૌરિનો વિવાહ કીધો, સુનિથાએ સારો જસ લીધો;
વળતિ મનમાંહિ વાત વિચારી, બીજી બાળરંડાઓ બિચારી. ૧
દાઝતી થશે એવેજ દુઃખે, માટે સર્વેને નાંખવા સૂખે;
પણ અણુસમજુ આડા થાય, એનો શો કરવો ઉપાય. ૨
એવા ઉંડા વિચારમાં પેઠી, કપોળે કરધારીને બેઠી;
એટલામાં ઉરમાંહિ ઉમંગી, રાણી પાસ આવ્યો નવરંગી. ૩
દિલગિરિનું કારણ દિલ જાણી, વિપુ બોલ્યો વિચારીને વાણી;
માનો જો મારી સલાહ, સર્વે વિધવાઓ કરશે વિવાહ. ૪
પ્રજા હજી એમ જાણે છે પંડે, વિધવા વરનારને રાય દંડે;
આતો રાયે વિવાહ આદરિયો, માટે માફ ગુનો એનો કરિયો. ૫
બીજી કોઇ કરે એવું કામ, ધરી ગર્ધવે ફેરવે ગામ:
તેથિ વિધવા કોઇ નથિ વરતી, રહે છે રાજાના દંડથી ડરતી. ૬
માટે આપની મરજી પ્રમાણ, કરો જગત બધામાંહી જાણ:
વિધવા વરવાનિ છે હવે છૂટી, નહિ કેદમાં ઘાલિયે કૂટી. ૭
લખી પત્ર ચોડો ઠામો ઠામ, સદ્ય સિદ્ધ થશે ધાર્યું કામ;
સગાં વહાલાની નવ રહે બીક, એવો ઠાઠ ઠરાવવો ઠીક. ૮
વિધવાઓ પાડ માનિ લેશે, કંઇક કુંવારા આશિષ દેશે;
એ તો છે પરમાર્થ મોટો, ખોદી નાંખો જુનો ચાલ ખોટો. ૯
બહુ સુખિ થશે અબળા નાર, તેથી રાજી જગત કરતાર;
રાણી કહે ઠીક રસ્તો બતાવ્યો, પછિ વેનને પાસે બોલાવ્યો. ૧૦
અતિ કરૂણા અંતર ઉપજાવી, સર્વે વાત કહી સમજાવી;
વિધવાને સ્વતંત્રતા દેવી, કદી શિક્ષા ન કરવીજ એવી. ૧૧

કરો જગતમાં જાહેરનામું, ત્યારે પૂરો હું સંતોષ પામું;
વેને માતાનો માન્યો વિચાર, જાહેરનામાં ચોડયાં ઠારોઠાર. ૧૨

પદ ૧૨૫ મું દેશી ૨ જી.

વેને કર્યો નવો ધારો, વેને કર્યો નવો ધારો,
વિધવા દુઃખ હરનારો, વેને કર્યો નવો ધારો. ટેક.
આજ સુધી ઉત્તમ જાતીની, વિધવા નહીં વરાતી;
દ્વિજાતિ વિધવા લગ્ન કરે તો, તેને શિક્ષા થાતિ. વેને. ૧
ખરવાહન કરી શહેર ફેરવી, દેશપાર કરી દેતા;
કાન નાક કાપીને કાંતો, મિલકત લૂંટી લેતા. વેને. ૨
વિધવાના વરને પણ પકડી, બંધીખાને ધરતા;
તેથી પુરૂષો વિધવા સાથે, સ્નેહ કર્યાથી ડરતા. વેને. ૩
સગાં મળી એવી વિધવાને શસ્ત્રવડે સંહારે;
પુરપતિ તેને કશું ન પૂછે, એ છે રિત અત્યારે. વેને. ૪
આજ થકી એ ધારો તોડી, નવો કર્યો છે ધારો;
વિધવા લગ્ન કરે તેને, હવે કોઇ નહીં કહેનારો. વેને. ૫
મરજી આવે તેને પરણી, ચૂડો પહેરી લેશે;
બાપ તણા કે સસરાના, ઘર સામું ઘર લઇ રહેશે† વેને. ૬
પણ તેને જો કોઇ ટુંકારો, કરશે રાખી ખાર ;
તો તેવી અબળાને, કરશે સહાયતા સરકાર. વેને. ૭
સોળ વરસની વયની અંદર, સ્ત્રી કાચી અકલ કહેવાય;
પીયરિયાંની સલાહ વિના, પરણે તો પતિ દંડાય. વેને. ૮
એ ઉપરાંત ઉપરની વિધવા, સ્વતંત્ર સઉ કહેવાશે;
પણ પરજાતિ વિષે પરણે તો, પિયરમાં તણા હક જાશે. વેને. ૯

† હાલમાં એક ટોળકિયા ઔદીચની રાંડેલી દીકરી, પુનર્લગ્ન કરીને બાપના ઘર સામું ઘર લઇને રહી છે, અને સરકારે તેના બાપના જમાન લીધા છે કે અદેખાઈ કરવી નહીં.

નાત વિષે જમવા જાવાનાની, મેલી દેશે મરજી;
દરકત બીજી કરે કશી તો, આવી કરશે અરજી. વેને. ૧૦
લગ્નક્રિયા કરિને પરણે તો, ધણી ધણિયાણી દાવો;
નહિ તો વારસનામું લખાવી, દફતરમાં નોંધાશો. વેને. ૧૧
પણ પરણેલીને ધણી સાથે, થયો કદી વિખવાદ;
અન્ન વસ્ત્રની એ ધણિ ઉપર, નહિ ચાલે ફરિયાદ. વેને. ૧૨
વળિ એવા ધણિની મિલકતનો, જો કોઇ વારસ જાગે;
તો રાખેલીનો તે ઉપર, લાગ કશો નહિ લાગે. વેને. ૧૩
માટે લગ્ન ક્રિયાથી કરજો, નહિ તો લેખ લખાવી,
વિધવા સર્વે આજથકી, આ રીત સમજજો આવી. વેને. ૧૪

પદ ૧૨૬ મું. દેશી ૨૧ મી.

શુણજો કાયદો આ સરકારી, છે સ્વતંત્ર વિધવા નારી શુણજો. ટેક.
પતિ પાસેથી પલ્લું લઇને મુકજો, રાજ ખજાને;
ખત લખી આપી વ્યાજ આપશું, અમે એવી અગાને. શુ. ૧
સધવા શીયળ તજશે તો, સ્વામીની શુણશું અરજી;
વિધવા પાળે* નવ પાળે તે, તેના મનની મરજી. શુણજો. ૨
સગાં સંબંધી જો કરિ શીક્ષા, વિધવા સ્ત્રીને કરશે;
તો સરકાર તરત તે જમને, બંધીખાને ધરશે. શુણજો. ૩
સાંજ સુધી ભૂખી પણ રાખે, જો કોઇ એવે વાંકે;
જન શીક્ષા લાયક તે તેમાં, ભૂલ નહીં નવટાંકે. શુણજો. ૪
ગર્ભપાત કરવા નહિ દઇએ, અમે એટલું કરશું;
ગર્ભ રહ્યાનો ગુનો ન ગણિયે, નહિ કહિએ તે નરસું. શુણજો ૫
જે કુળની લજ્જાનું રક્ષણ, કરવા ઉરમાં આણે;
તે વિધવાનો વિવાહ ફરિથી, તરત કરે આ ટાણે. શુણજો. ૬

શિયળ*

કલેશરૂપી કળિજુગ જેના, ભીતરમાં ઝાઝા ભાસે;
તે વિધવાએ ફરી પરણવું, વચન લખ્યાં છે વ્યાસે. શુણજો. ૭
જુવાનિમાં જોઇતો વર જડશે, પરણીને સુખી થાશો;
નહિ તો ઘડપણમાં પસ્તાશો, સંકટથી સોસાશો. શુણજો. ૮
એ રીતે સુનિથાને પુત્રે, પ્રસિદ્ધ સઘળે કીધું;
વિપ્રોને વસમું બહુ લાગ્યું, દિલમાં દુખડું લીધું. શુણજો. ૯
શાપ દીધા સુનિથાને જે, તું કળિજુગમાં અવતરજે;
એ અવસરમાં તું પછિ આવો, નવો કાયદો કરજે. શુણજો. ૧૦
ચકલે ચકલે જાહેરનામું, જ્યારે ચોડી દીધું.
ભામનિયોને ભણાવવી નહીં, કંઇકે એવું કીધું. શુણજો. ૧૧

પદ ૧૨૭ મું. દેશી ૧ લી.

પ્રસિદ્ધ વાત થઇ પુરમાં, શુણિ કંઇ વિધવા હરખાણી;
પણ અબળા નારી શું કરે, બહુ બંધનમાં બંધાણી. ૧
અંતરમાં ઇચ્છા ઉપજે પણ, કહે જઇને કેને;
સગાં સંબંધી જો જાણે તો, પ્રાણ તજાવે તેને, ૨
હિંમત નહિ વળિ ધન નહિ હાથે, અલ્પ અકલ ઓશિયાળી;
કસાઇના કબજાની ગાયે, રહે કસાઇને ભાળી. ૩
એથી કોઇ ઉઘાડી ન પડી, વર વરવાને કાજ;
ત્યારે રાજાએ તતબિરથી, અવર કર્યો ઇલાજ. ૪
હજામડી માળણ ને દરજણ, ધોબણ ચુડગર નારી;
કુંભારણ સયાણી આદિક સ્ત્રિયો વિષે ફરનારી. ૫
ગુપ્ત રિતે એવી સાથે, અંતરગત ખબર રખાવી;
જેને વરવાની ઇચ્છા થઇ, તરત સમિપ તેડાવી. ૬
ચકલે ચકલે ચોકી મૂકી, કરે ન હરકત કોઇ;
ગુપ્ત રિતે વાંઢા વરની, પણ મરજી લીધી જોઇ. ૭

જેના મન મળતાં આવ્યાં, તે જોડાં જોડી દીધાં.
કંઇક તણાં: ભાગેલા ઘર તે, સઉ સાજાં કરિ દીધાં. ૮
ન ગણી બાળી નગણી બુઢી, નગણી બાળકવાળી;
નાત× જાતનો નિયમ ન રાખ્યો, દિધો રંડાપો ટાળી. ૯
બ્રાહ્મણની રજપુતને આપી, રજપુતની બ્રાહ્મણને;
વૈસ્યતણી વિધવા પરણાવી, ક્ષત્રી વિપ્ર વરણને. ૧૦
પરણાવાને વિપ્રો ન ગયા, તો નવિ રીત ચલાવી;
શ્રી ગણપતિને પગે લગાડી, વર સાથે વોળાવી. ૧૧
રાજગુરૂની બાળરંડા લઇ, પરણાવી પર નાતે;
તેના કુળના રાજગોર દ્વિજ, થયા તે જૂદી જાતે. ૧૨
આજ સુધી એ નાત વિષે, તે ચાલ રહ્યો છે ચોખો;
વિધવાના વીવાહ કરે છે, ધરે ન તેનો ધોખો. ૧૩

રાજગુરૂની પદવી આપી, તેને પરંપરાની;
અશલ ગુરૂને અળગા કીધા, રીસ થઇ રાજાની.

પદ ૧૨૮ મું. દેશી ૨ જી.

મનનો મમત જુઓ મોટો, મનનો મમત જુઓ મોટો;
ખરે ખરો ખુબ ખોટો, મનનો. ટેક
પછિ વિપ્રો પસ્તાયા પોતે, નાત તૂટવા લાગી;
લેખ જુના ફેરવવા લાગ્યા, આળસમાંથી જાગી. મનનો. ૧
પુત્ર વિનાની ફરી પરણાવો, પુરપતિએ હઠ લીધો;
નિયોગ નામે ચાલ નઠારો, કમુલ વિપ્રે કીધો. મનનો. ૨
જાર કરમ દીયર સાથે કરિ, વિધવા રાખે વંશ;
એમ કિધે નહિ થાય અમારા, સ્માર્ત ધરમનો ધ્વંશ. મનનો. ૩
હઠિલા માણુસ હઠ નવ મૂકે, સંકટ શિરપર લાવે,
જેમ જગાત પડે દેવી તો, માલ બધો સળગાવે. મનનો. ૪

× वर्णानां संकर चक्रे ॥ मनुः

કઇક ધારો એમ લખ્યો જે, આ અવસરમાં થાય;
પણ ફરિથી વિધવાનાં લગનો, કળિજુગમાં ન કરાય. મનનો. ૫
જેમ જેમ હુકમ ન માન્યો વિપ્રે, રાજાને થયો રોષ;
વેદ ધરમપર વિવિધ પ્રકારે, દેવા લાગ્યો દોષ. મનનો. ૬
દ્વિજ ઉપરથી આસ્તા ઉઠી, નાસ્તિક નિપજ્યો રાય;
અંતરમાં અભિમાન થયું જે, હુંજ કરૂં તેમ થાય મનનો ૭
હોમ* હવનને બ્રાહ્મણ ભોજન, બંધ કર્યાં બળવંતે;
મહિપતિને પછિ માઠું ઉપજ્યું, એમાંથિ ફળ અંતે મનનો. ૮
વિપ્રોને બહુ વસમું લાગ્યું, ઝાઝું ઉપજ્યું ઝેર;
વસુધાપતિને વિપ્રો સાથે, વહુ વસાયું વેર. મનનો. ૯
સઉ વિપ્રોએ સંપ કરીને, વળતી મંત્ર વિચાર્યો.
અતિ ક્રોધે હુંકાર કરીને, વેન નૃપતિને માર્યો. મનનો. ૧૦
સુનિથા શોકાતુર થઇને, રજની દિન રોવા લાગી;
દક્ષિણા વામા દિલગિર થઇને છાતી નાંખે ભાગી. મનનો. ૧૧

આજના લોકો, હોય તો પ્રતીપક્ષી ઉપર અનેક જુઠાં તોહમત મૂકે; પણ ભાગવતમાં વેન ઉપર ચોરીનું, વ્યભિચારનું, લાંચનું, ખુનનું, કે ગેરઇનસાફ કર્યાનું તહોમત મુક્યું નથી, યજ્ઞ ધર્મ બંધ કર્યો માટે અધર્મી લખ્યો અને એટલું લખ્યું કે, જ્યારે વેન બાળ અવસ્થામાં હતો ત્યારે **શ્લોકઃ आक्रीडे क्रीडतो बालान् वयस्या नति दारुणः ॥ः प्रसह्य निरनुक्रोशः पशु मार ममारयत् ॥ ४१ ॥** રમતમાં રમતાં બરાબરીના છોકરાને જોરથી તે નિર્દય, જેમ પશુને માર મારે તેમ મારતો હતો. તેના

*** नयष्टव्यनदातव्यं नहोतव्यद्विजाःक्वचित्
इतिन्यवारयद्धर्मं भेरीघोषणसर्वशः ॥ ६ ॥**

१ इत्थ व्यासतहिंत, मृप्रयो रूढमत्यव: ॥ निजधनुर्हु कर्तवेंनं हत मच्युत निंदया ॥ ३४ ॥ એ શ્લોકમાં એવું કહ્યું કે, તે વિષ્ણુની નિંદા કરતો તેથીજ માર્યો ગયો.

રાજ્યમાં ચોરી થઇ શકતી નહોતી. અને તેના મુઆ પછી પ્રજાને ચોર લોકોએ હેરાન કરી, એવી રીતે તેના રાજ્યના બંદોબસ્ત વિષે તો તારીફ લખી છે.

બહુ દિન સૂધી શોક તજે નહિ, કુટે કરે કલ્પાંત;
નવરંગીએ સુનિથાને પછિ, કહ્યું જઇ એકાંત. મનનો. ૧૨

પદ ૧૨૮ મું. દેશી ૯ મી.

માનવિયો મરનારને નવ રોશો રે;
રોયે લાભ નથી લવલેશ, ખાલી આંખ ખોશો રે;
ધીરજ મનમાંહી ધારજો, નવ; હઇયું કુટિને રોતાં હમેશ ખાલી. ૧
નરનું ધાર્યું તો નથી થતું, નવ; એક ધાર્યું ધણીનું થાય; ખાલી.
સગળું બને તે તો સાંખજો, નવ; એનો એ કે નથીરે ઉપાય; ખાલી. ૨
જન મળીઆં જથે જેટલાં, નવ; નથી સાથે સઉ સોંડનાર; ખાલી;
એકે આવ્યાને એકે જેવું, નવ; નહાનાં મોટાંનો નહિ નિરધાર ખાલી. ૩
જન્મ્યાં તે સઉ મરી જાયછે, નવ; નથી એમાં કસીરે નવાઇ; ખાલી;
કાળજું બાળી ન કુટશો, નવ; ભેળાં થઇને ન કરશો ભવાઈ. ખાલી. ૪
જ્યાંજ્યાં ગમે ત્યાં તમે જુઓ. નવ; બહુ એવા બનાવ બનેલ, ખાલી;
પુત્ર મુઆ કઇકિ પરણીને, નવ; ગુણવંતા ભણેલ ગણેલ. ખાલી. ૫
મેલી બાળક એક માસનું, નવ; કઇક માતાઓ પામી છે મરણ. ખાલી;
તે જોઈ દુઃખ તમે તજો, નવ; સ્મરો ઇશ્વર અશરણ શરણ, ખાલી. ૬
રામ જેવા ગયા રાજવી, નવ; ગઇ સીતા સમી સતિ નાર; ખાલી;
કુંવર ગયા શ્રીકૃષ્ણના, નવ; સ્થિર કોઈ ન ઠર્યું આ ઠાર; ખાલી. ૭
ઇંદ્રપુરીઓ ઉજડ થઈ, નવ; પાકી પૃથ્વીઓ પામી વિનાશ, ખાલી.
અગણિત પેઢિ ગઇ આપણી, નવ; નથી આપણે રેહેવાનિ આશ. ખાલી. ૮
કેને સંભારીએ કાળજે, નવ; વળી કેની વિસારીએ વાત, ખાલી;
જન્મ મરણ નદી જળ સદા, નવ; રહે ચાલતું દિવસને રાત, ખાલી. ૯
હિમત ધારો હૈયા વિષે, નવ; આપો બીજાને ધીરજ એમ, ખાલી;

રડતાં દેખિને બીજા રૂએ, નવ; માટે કરિયે એવું કદિ કેમ. ખાલી. ૧૦
વીતી તે વાત વિસારજો, નવ; નહિ તો પામશો પીડા પંડ, ખાલી;
રાખે હરી તેમ તો રહો, નવ; એમાં આનંદ પામો અખંડ; ખાલી. ૧૧
અજ્ઞાનીની પેઠે આરડી, નવ; તજો રોવા તણી તુછ ટેવ, ખાલી;
રામ કરે તે રૂડું ગણો, નવ; ભજો દલપતરામનો દેવ; ખાલી. ૧૨

દોહરો.

મુનિથાને સમજાવિને, ગયો રાણિયો પાસ;
ત્યાં જઇને ઉપદેશનાં, કથનો કર્યાં પ્રકાશ. ૧

પદ ૧૩૦ મું. દેશી ૩૮ મી.

કુટી કુટીને કાયા દુખશેરે, થશે અંગમાંહી રોગ;
દયા ન ઉપજે દૈવને, હાંરે શીદ રાખો છો શોગ;
સેજે થનારૂં તે થશે,
સગાં સંબંધી સર્વે મળીરે, શાને કરો છો સોર;
કાળની આગળ કોઇનું, હાંરે જરી ચાલે ન જોર. સેજે. ૨
જનમ્યો તે દિવસથી જાણવીરે, માથે મરવાની લાય;
ઘડિએ વધે કે ઘટે નહિ, હાંરે કરે કોટી ઉપાય. સેજે. ૩
મોટા મોટા એ મરી ગયારે, ભીમ અર્જુન આદિ;
કોઇએ હમેશાં રહ્યા નહિ હાંરે એવી રીતી અનાદિ. સેજે. ૪
નહાનાં મોટાંનું નકી નહીરે, મરે માસે છ માસ;
ગર્ભ ગળે છે ગોરી તણા, હાંરે કોઇ વર્ષે વિનાશ. સેજે. ૫
નથી એ વાત નવાઇનીરે, રોજની છે એ રીત;
તેથી શોકાતુર શું થવું, હાંરે નેણે નિર્ખો નિત્ય, સેજે. ૬
જુઓ કોઇ જાતના જીવડારે, જીવે એકજ જામ;×
એવાજ છીએ આપણે, હાંરે તુલ્ય પ્રાણી તમામ. સેજે. ૭

× પહોર.

વિચાર આપ્યો વિશેષછે રે, જેણે માણુસ જાત;
રહેવું તેની રૂચિ ઉપરે, હાંરે વધતી કરવી ન વાત. સેજે. ૮
કર્ત્તારને ગમે તે કરેરે, તેમાં રાખે જે રીસ;
શત્રુ તે સર્જનહારનો, હાંરે એને કોપે છે ઇશ. સેજે. ૯
પડે ખરીને જેમ પાનડાંરે, નવાં આવે નિદાન;
તેમ આ લોકો તમામ છે, હાંરે એનું કશું અભિમાન. સેજે. ૧૦
લાખો કરોડો વર્ષ વહિ ગયારે, ચાલ્યો આવે છે ચાલ;
બહુ ઉપજ્યાને બહુ ખપ્યા, હાંરે એવો ખોટો છે ખ્યાલ. સેજે. ૧૧
ખોટામાંથી ખરૂં ખોળજોરે, જનો કરિને જતન;
દલપતરામના દેવનું, હાંરે ભાવે કરજો ભજન. સેજે. ૧૨

દોહિરા.

એમ શિખામણ દઇ ગયો, નવરંગી નિજ ઘેર;
વેન તણા દરબારની, પછીથી શી થઇ પેર. ૧
જે વિપ્રો એ વેનને, દીધું મૃત્યૂ દાન;
વેન અંગનાને વળી, ઉપજાવ્યાં સંતાન.

પદ ૧૩૧ મું. દેશી ૮ મી.

વામા* અંગનો સુત ઉપજાવ્યો, તેનું નામ નિષાદ ઠરાવ્યો;
*વળી અર્ચિ એ નામે સુતાજ, દક્ષિણાંગનો સુત પૃથુરાજ. ૧
ગાદી વારસ કુંવર નિષાદ, મોટી વયનો થયો ત્યાર બાદ;
તેણે જાણ્યું વેન વૃત્તાંત, રાખ્યો વેનનો મનમાં મતાંત. ૨
ધાર્યું બાપનું વાળવા વેર, ઝાઝૂ વિપ્રો ઉપર ધર્યું ઝેર;
વેદ ધર્મમાં વૃત્તિ ન રાખે, ભાષા મુખથી ભયંકર ભાખે. ૩

---

* विनिश्चित्यैवमृषयो, विपन्नस्यमहीपतेः ॥
ममंथुरूरुंतरसातत्रासीद्‌ह्रस्वकोनरः ॥ ४२ ॥
निषिदेत्यब्रूवन्ताम, सनिषादस्ततोऽभवत् ॥

કહે ટિલવું જો મારિએ એક, જમે પાછળ ટિલવા અનેક;
મળે આપણને પુણ્ય એમાં, શેનું પાપ કહો ભાઇ તેમાં. ૪
અભિષેક થયાથકિ પહેલો, વિપ્રે જાણ્યું જે મનનો છે મેલો;
પૃથુરાજ મળ્યો વિપ્ર સંગે, અવનીશ થવાને ઉમંગે. ૫
સમજાવ્યા બધા સરદારો, મોટી મેળવી ફોજ હજારો;
તાકયા એકદમ કરવા તગાદો, જાણી વાત નાઠો રાયજાદો. ૬
પહાડી લોક વિષે જઈ પેઠો, બહુ ફોજ જમાવીને બેઠો;
પૃથુરાજ સાથે જુદ્ધ કરવા, આવ્યો ધરણીપતીપણું ધરવા. ૭
સજી સેના પછી પૃથુરાજે, નીકળ્યો જુદ્ધ કરવાને કાજે;
બંને તરફથી થઇ ત્યાં ચઢાઇ, લખવા જેવિ કીધી લડાઈ. ૮
જુદ્ધમાંહિ મહારથી મળિયા, કોઇથી નવ જાય તે કળિયા:
સજ્યાં બખતર પાખર ટોપ, કરે એક બીજા પર કોપ. ૯
અસ્ત્ર શસ્ત્ર અનેક પ્રકાર, હાથી ઘોડાતણી ઘણી હાર;
વીર રસનાં વાગે રણતુર, સુણી શૂરાને ઉપજે શૂર. ૧૦
મહા નોબતના પડે ડંકા, મુછો મરડે વડા વીર વંકા;
હરખે અંતરમાં આણિ ગર્વ, જાણે પામ્યા ઉજાણિનું પર્વ. ૧૧
કંઇક અસ્વાર ને કંઇક પાળા, ધરે પગ ત્યાં તો ધમકે રસાળા;
પૃથુરાજે ધર્યું શિર છત્ર, ફોજ ફેલાઇ ગઇ સરવત્ર. ૧૨

પદ ૧૩૨ મું. દેશી ૨૫ મી.

યુદ્ધનાં પડી આયૂદ્ધ યોદ્ધા મળ્યા, ક્ષત્રિ રણક્ષેત્રમાં રાણિ જાયા;
પુત્ર પ્રમદાતણો પ્યાર મૂકી પડયો, કીધિ લડવાને કુરબાન કાયા. ટેક.

---

* यमंगशेपुः कुपिता, वाग्वज्रामुनयकिल ॥
गतासोस्तस्यभूयस्ते नमंथुर्दक्षिणंकरं ॥ १९ ॥
अयंतुप्रथमोराज्ञां पुमान्प्रथयितायशः
पृथुर्नाममहाराजोभविष्यतिपृथुश्रवः ॥ ४ ॥
इयंचसुदतीदेवी गुणभूषणभूषणा ॥
अर्चिनामवरारोहा, पृथुमवोवरूंधाति ॥ ५ ॥

કંઇક તો પરણીને તરત ઉઠયા હતા, મીંઢળો હાથથી પણ ન છોડયાં;
કેસરી રંગ રંગીત વાઘા કરી, જુદ્ધમાં પ્રીતથી ચિત્ત જોડ્યાં. યુ. ૧
પાછું વાળીને કોઈ પુંઠ પેખે નહિ મારરે માર મુખ બોલ બોલે;
મરણનો ભય તજી ચરણ સામા ધરે, જીવવું તે ગણે તરણ તોલે. યુ. ૨
બાણનો બહુજ વરસાદ વરસે તહાં, શરિર શુરવીરને તીર વાગે;
ભાન તનનૂ નથી ધ્યાન છે યુદ્ધનૂં, લોહિયાળાય લડવાજ લાગે. યુ. ૩
એક જો હાથ ભેદાઇ હેઠો પડે, એક હાથેજ આયૂધ ધારે;
ધન્ય છે ધન્ય છે ધર્મ ક્ષત્રી તણો અમર આકાશે એવું ઉચારે યુ. ૪
કંઇક હેઠા પડયા તરફડે પૃથ્વી પર, કંઇક ધડ શીષ જૂદાં પડેલાં;
કંઇકનાં અંગ લેઈ ગીધ ગગને ચડે, કંઇકનાં ચક્ષુ ઊંચાં ચડેલાં યુ. ૫
દેખી દારૂણ રણ કાયરો ડરિ મરે, ઉપજે શૂરને હરખ અંગે;
સાચને જૂઠનૂ થાય છે પારખુ, એમ મનમાં ગણિને ઉમંગે. યુ. ૬
પાછું પગલૂ ભરી પ્રાણ જે પરહરે, નરકમાં જાય થઇને નિરાશી;
શત્રુ સન્મુખ રહિ શરિરને જે તજે, તરત તે થાય વૈમાન વાસી. યુ. ૭
હાથી ઘોડા ઘણા ત્યાં પડયા તરફડે, ભડકીને કંઇક તો જાય ભાગ્યા;
રથ ઘણા રખડતા ભાગિ ભૂકા થયા, લોહીના ખાડા ભરપૂર લાગ્યા. યુ. ૮
છત્રના ખંડ થઈ દંડ જૂદા પડયા, છત્ર પતિ કંઇકિ પડિયાજ રૂઠા;
ચામરો કંઇકિ ચુંથાઇ ચુંથા થયા, કનક છડિના થયા કંઇકિ કૂટા. યુ. ૯
અસ્ત્રને શસ્ત્રના કંઇક કડકા પડયા, કંઇકિ આખાંજ રણમાં રખડતા;
સિંધુડા રાગ ત્યાં ગાય છે ગાયકો. સાંભળી શૂરને શૌર્ય ચડતાં. યુ. ૧૦
બંદિજન વંશની બોલે બિરદાવળી, શૂર સાબાશ સાબાશ કહીને;
ક્ષત્રિના પુત્રને ખેલ આ ખેલવો, રણ વિષે અચળ ઉભાજ રહીને. યુ. ૧૧
લાખ લશકર વિષે એકલા જઇ અડે, તોય હઇયાથિ નહિ હામ છૂટે;
અવતર્યો તેહને મરવું તો અવશ્ય છે, એમ ગણિ લાખગણિ કીર્તિ લૂટે. ૧૨

પદ ૧૩૩ મું. દેશી ૧ લી.

એમ અનેક મુઆ શુરવીરો, નિષાદ અંતે નાઠો;
રાજ્ય મળ્યું નહિ તેથી તેને અવસર આવ્યો માઠો. ૧
[1]પર્વતમાં જઇ વશિયો પોતે, બારવટાં બહુ કરતો;

લૂંટે ચોરે ખાતર પાડે, રાત દિવસ રહે ફરતો. ૨

પૃથુ રાજાને પછિ વિપ્રોએ, કીધો પટાભિષેક;
સઉ રઇયતની મરજી રાખી, પૃથુએ કરી વિવેક. ૩

અતિ આગ્રહથી એકે કારજ, કદી ન એણે કીધું;
સ્વેચ્છાથી સંસાર વિષે, થા તું તે થાવા દીધું. ૪

જંગલમાં જન જ્યાં ત્યાં રહેતાં, ભમતાં મનમાં ભાવ્યાં;
નિષાદના ડરથી પૃથુરાજે, પુર ને ગામ વસાવ્યાં. ૫

પૃથુ રાજાને લાયક પત્ની, કુળવાળી રૂપાળી;
શોધી પણ સંસાર વિષે ક્યાંઇ, ભૂમિમાં નવ ભાળી. ૬

અર્ચી લાયક વર અવનીમાં, એ પણ ન મળ્યો એવો;
વિપ્રોએ મળિ એમ વિચાર્યું, કરવો ઉપાય કેવો. ૭

અર્ચીને પૃથુ રાજા સાથે, વિપ્રોએ [૨]પરણાવી;
તું લક્ષ્મી ને તે વિષ્ણુ છે, એમ કહી સમજાવી. ૮

કળિયુગ કરતાં કૃતજુગ કેરાં, કહો ધરમ એ કેવા;
જીભ ન ઉપડે જે કેહેતાં, સંતાડી મૂકય જેવા. ૯

ક્ષિતિપતિએ ખેતર વાવેતર, સર્વ વિધે સુધરાવ્યાં;
ધેનુ કરિ ધરણીને દોહી, અન્ન અધિક ઉપજાવ્યાં. ૧૦

રાજગોર ને સારસ્વત, મરૂદેશિ તપોધન, વ્યાસ;
ઇત્યાદિક વિપ્રોમાં રહિયો, પુનર્વિવાહ પ્રકાશ. ૧૧

કઇક નિયોગનો મત રાખ્યો, પુનર્લગ્ન નવ કીધું,
સઉ સઉની સ્વેચ્છા અનુસારે, પૃથુએ થાવા દીધું. ૧૨

---

१. तस्यवशास्तुनिषादा गिरिकाननगोचराः
येनाहरज्जायमानो, वेनकल्मषमुल्वणं ॥ ४६ ॥

२ सोभिषिक्तोमहाराजः सुवासासाध्वलंकृत ॥
पत्नयाऽर्चिषापलंकृतया, विरेजेऽग्निरिवापरः ॥ १३ ॥

३ एषाविष्णोर्भगवतः कलाभुवन पालिनी ॥
इयंचलक्ष्म्याः संभूतिः पुरूषस्यानपायिनी ॥ १ ॥

भाग १२ मो.

પદ ૧૩૪ મું. દેશી ૩ જી.

નૃપતિ પડયા પછી નવરંગીએ સાધારણ સ્થિતિ રાખીજી:
લોક અદેખા દેખી ખમે નહિ, વિભૂત વેચી નાખીજી- ૧
દાસિયો દાસ વિદાય કર્યા, અને દંપતિ ઘરમાં દીસેજી;
મન માન્યાં ખાનપાન કરે પણ છત ન જણાવે અતિશેજી. ૨
અગ્નિહોત્ર હોમે અહોનિશ વળિ, શિવ પૂજા કરે સ્નેહજી;
શ્રાદ્ધ કરી પૂર્વજ સંતોખે રૂદ્રાક્ષ રાખે દેહેજી. ૩
સજ્જનની નિત્ય સોબત રાખે, વેદ ભણે ને ભણાવેજી;
અંતરમાં અતિ લોભ ન રાખે, જરિએ ન ગર્વ જણાવેજી. ૪
કમળા પણ નિત્ય અભ્યાગતને આપે અન્નનું દાનજી;
પતિવ્રતા વ્રત કોણ પાળશે, સંસારમાં તે સમાનજી. ૫
દિવસ દિવસ પ્રતિ વધતો પરસ્પર દંપતી સ્નેહ દેખાડેજી;
કોઈ કોઇને કડવાં કથનો કહિ, દૂભ્યાં નહીં કોઇ દહાડેજી. ૬
એક બિજાં પર મોહિત થઇને અમૃત દૃષ્ટિએ દેખેજી;
ચાર આંખો એકઠી કરિ બેસે ત્યાં, લખો મળ્યાં ધન લેખેજી. ૭
હાસ્ય વિનોદ કરે હર ઘડિએ, કૌતકમાં દિન કાઢેજી;
પત્ની પતિ પરિપૂરણ પામ્યાં, આનંદ અંતર ટાઢેજી. ૮
હે પ્રિયા હે પ્રિયા કહિને બોલાવે ને, આલિંગન કરે અંગેજી;
કોક કળામાંહિ કસર ન રાખે, રાચે પરસ્પર રંગેજી. ૯
વેન છતાં જ્યારે સીમંત આવ્યું, ઉત્તમ ઉત્સવ કીધોજી;
મહીપતિએ ભલું કીધું મોસાળું, માલ અમૂલિક દીધોજી. ૧૦
બબ્બે વરસ પ્રતિ બાળક જનમ્યું, વંશ થયો વિસ્તારજી;
ભાગ્ય ભલાં કમળાનાં વખાણે, નગરી તણાં નર નારજી. ૧૧

કમળાએ પુત્ર પાંચ પ્રસવિયા ને, પુત્રી પ્રસવી એકજી;
અતિ આનંદે ઉછેરિયાં અને, લાડ લડાવ્યા અનેકજી. ૧૨

દોહરો.

આળસ ઉંઘ ઉદાસમાં, મૂરખની ઘડી જાય:
ઉદ્યમમાં આનંદમાં, રહે સુજાણુ સદાય. ૧

પદ ૧૩૫ મું. દેશી ૨૪ મી.

જે જે ઘડીયો સુજાણુની જાય, રૂડી રળીઆમણી;
દિન દિન દિલમાં દેખાય સદાય, વિવાની વધામણી. ટેક.
હઇડું હરખ ભર્યું ભાળિયેરે, હસતુંજ મોઢું હમેશ;
પરગટ આંખ રૂપાળિયેરે, વરસે અમૃત વૃષ્ટિ વિશેષ. રૂડી. ૧
કડવું કથન કોઇ જો કહેરે, રેશ ન રાખે રીસ;
હશી ટાળીને ખુશી રહેરે, દેખે હરખ ભરી દશે દીશ. રૂડી. ૨
ભણે ભણાવે ભાવથીરે, ગમતથી ગાય ગાન;
ચિત્ર રચે રૂડા રચાવથીરે, કાંતો કવિતા કહે શુણે કાન. રૂડી. ૩
કોટિક જન સુખ કારણેરે, આણીને ઉરમાં ઉમંગ;
ધંધો ધરે રહી ધારણેરે, એને અંગ ચપળતા અભંગ. રૂડી. ૪
સદગુણના શણગારથીરે, બણી ઠણી રહે બેશ;
વસ્ત્ર ધરે સુવિચારથી રે હઇએ હોય દીવાળી હમેશ. રૂડી. ૫
ઝળમળ ઘર સ્વચ્છ ઝળમળેરે ફોરે સુગંધી ફૂલ;
તરિયાતોરણુ દીસે ટોડલેરે, આગળ આંગણે શોભા અમુલ્ય. રૂડી. ૬
લેખે લાખેણા દિન લગ્નનારે, વાજીંત્ર વાય વિચિત્ર;
શબ્દ ન શુણે અપશુકનનારે, પઢે પ્રભુ ગુણ પોથી પવિત્ર. રૂડી ૭
ગણપતિ ઇછાએ જે જડેરે, પોતે ગણે પકવાન;
સજ્જન સ્નેહ સરસ વડેરે, જમે જુગતી થકી જેમ જાન. રૂડી. ૮
આપે ઓપે સુખ ઉજળેરે, સ્વપ્ને ગમે નહિ શોક;

સાજન જેમ સજન મળેરે, રચે લાયક મંડળી લોક. રૂડી. ૯
સંપની શોભે સંપતીરે, જુગતી જોવા જન જાય;
સાકર સરખી સરસ્વતીરે, જણુ એ કે વિવેકે વેહેચાય. રૂડી. ૧૦
કંજુસપણુ કદી નવ કરેરે, ફોકટ રાખે ન ફુલ;
વિચારીને ધન વાવરે રે, તે તો પોતાની આવક તુલ્ય. રૂડી. ૧૧
સાહેબી સંતોષની લહે રે, દિલ દરિયાવ દેખાય;
કવિ દલપત કવિતા કહે રે, શિરપાવમાં પ્રીતિ પમાય. રૂડી. ૧૨

હાહરો.

પાંચે પ્યારા પુત્રને, ભણાવિયા ભલિભાત;
કન્યાશાળાના ગુરૂ, વળતી બોલ્યા વાત. ૧

પદ ૧૩૬ મું. દેશી ૩૯ મી.

નાંનકડીને મોકલો ને નિશાળે, વિદ્યાથી થશે બુદ્ધી વિશાળે. નાંન. ટેક.
બાળપણથી નિશાળે જો બેસે, પૂરા પંડમાં સદ્‌ગુણ પેસે. નાંન. ૧
ભોળી મા મેલે છોકરાં ભમતા, લડે ને રડે રસ્તામાં રમતાં. નાંન. ૨
કાંતો કંઇકની જઇ કરે આળો, કાંતો ગાવા શિખે ભુંડી ગાળો. નાંન. ૩
જાય ફેલથી લૂગડાં ફાટી, મેલાં ઘેલાં ફરે ચુંથે માટી. નાંન. ૪
કંઇકિ ઘરમાં રમે તો કદાપી, તાત માતને મેલે સંતાપી. નાંન. ૫
મળે નહિ તે ચિજો મોઢે માગે, લઇને રઢ પછી રડવાને લાગે. નાંન. ૬
ખોટા હઠ નથી દેખી ખમાતા, તેથી માર મારિ તેની માતા. નાંન. ૭
ભણશે ભણતર જો ભલિ ભાતે, શાણી સારી સાહેલી સંઘાતે. નાંન. ૮
શિખે શુદ્ધ શિખામણ સારી, ચોપે ચિતમાં જુઓને વિચારી. નાંન. ૯
દિસે ભણી ગણી ડહાપણ વાળી, સદાચરણથી ચાલે સંભારી. નાંન. ૧૦
ચિતે ચેતી લેશે ચતુરાઇ, ઠગી નહિ શકે ઠગની ઠગાઇ. નાંન. ૧૧
ગણી લક્ષ લેશે સારી ગમના, ભૂત પ્રેતની ભાગશે ભ્રમના. નાંન. ૧૨
ધર્મ કર્મ કરે મન ધારી, સારાં શાસ્ત્ર શિખે સુખાકારી. નાંન. ૧૩
સાચું સ્વર્ગનું સાધન શોધે, બીજી બેહેનપણીને પ્રબોધે. નાંન. ૧૪

જેથી જગતમાં શુભ જશ જામે, પૂરા પ્રેમથી પ્રભુપદ પામે. નાંન. ૧૫
માત તાતને મન થાય ગમતી, ભુંડી ભાતે ભમે નહિ ભમતી. નાંન. ૧૬
આચરણુ એવાં ઉત્તમ આવે શાણી થઇને સાસરિયું શોભાવે. નાંન. ૧૭
હેતે હળી મળીને રહે હરખી, શોભે સતી સીતા સુંદરી સરખી. નાંન. ૧૮
તાત માતની કીરતીને તાજી, સારા સંસારમાં રાખે સાજી. નાંન. ૧૯
એતો આદરો વચન અમારૂં, તે તો અંતે છે હેતુ તમારૂં. નાંન. ૨૦
સારા શીક્ષક સઉને સુધારે, વારે વા વિવેક વધારે. નાંન. ૨૧
અને આજથી આગના આપો, સ્થિરતાથી નિશાળમાં સ્થાપો. નાંન. ૨૨
પુત્રી હોય પોતાને જો પ્યારી, સારૂં શીખવીને કરો સારી. નાંન. ૨૩
કથ્યાં કથન સ્વદેશીને કામે, રૂડી રીતથી દલપતરામે. નાંન. ૨૪

દોહરો.

પુત્રી ભણુવા પાઠવી, પછિ કમળા સખિ સાથ;
નિશાળ નિરખી આવિને, કહે કંથને ગાથ. ૧

પદ ૧૩૭ મું. દેશી ૪૦ મી.

અમે આજ ગયાંતાંરે નિરખવા નિશાળે;
તે જુગતી જોતાંરે, તરત ચિંતા ટાળે. ૧
બાળકીયો બેઠીરે, ભલી વિધ ભણુતી છે;
કોઇ બીજગણિતનાં રે, ગણિત તો ગણુતી છે. ૨
કોઇ નિર્મળ નીતીરે, વિવેકે વાંચે છે;
પ્રકરણુ તો જેમાંરે પૂરાં પાંચે છે. ૩
કોઇ લેખણુ લઇનેરે, લખવા બેઠી છે;
કોઇ ઊંડે વિચારેરે, પૂરી પેઠી છે. ૪
કોઇ ગરબી ગીતોરે, હરીગુણુ ગાતી છે;
કોઇ શિક્ષક પાસેરે, સમજવા જાતી છે. ૫
કોઇ ચતુરપણાથીરે, ચિતર ચિતરતી છે;

કોઇ તો ભલિ ભાતેરે, ભરત શુભ ભરતી છે. ૬
કોઇ પ્રશ્નો પૂછેરે, પરસ્પર પ્રીતેથી;
કોઇ કવિતા કરતીરે, રૂડી રસ રીતેથી. ૭
કોઇ ખગોળ ગોળારે, નજરે નરખે છે;
સઘળી વિધ સમજીરે, હઇડે હરખે છે. ૮
કોઇ ખગોળ શિખેરે, ખરેખરી ખાંતેથી,
કોઈ નકશો નિરખેરે, નચિંત નિરાંતેથી. ૯
કોઈ વાતો વાંચેરે જુગતિ બહુ જેમાં છે;
કોઇ પાઠ પઢેછેરે, તવારિખ તેમાં છે. ૧૦
કોઇ કળા કુશળતારે, શિખે છે સજ થઇને;
કોઈ પ્રયોગ બનતારે, જુએ છે ત્યાં જઇને. ૧૧
કોઇ તો ગ્રામાંતરરે કે મનથી માપે છે.
કોઇ પુરૂં ભણીનેરે, પરીક્ષા આપે છે. ૧૨
કોઇ ભણી ગણીનેરે, બિજીને ભણાવે છે;
કોઇ વાદ કરીનેરે, વિચાર જણાવે છે. ૧૩
કોઇ ચંચળ ચતુરારે કે, નાજુક નહાની છે;
કોઇ તો વિદ્યાનીરે, અધિક અભિમાની છે. ૧૪
કોઇ સદગુણ વાળીરે કે, સમજુ સારી છે ;
કોઇ પુત્ર બરાબરરે, પિતાને પ્યારી છે. ૧૫
કોઇ લાયક ગુણનીરે કે લક્ષણવંતી છે;
કોઇના તન ઉપરરે, કે વસ્ત્ર વસંતી છે. ૧૬
કોઇ સારા ઘરનીરે કે, રંગે રૂડી છે;
કોઇના કરમાંહીરે, ચળકતી ચૂડી છે. ૧૭
કોઇ દિલની ડાહીરે, ભલીજ ભણેલી છે;
કોઇ લાડકવાઈરે કે, કોઇ અલબેલી છે. ૧૮
કોઇ મીઠા બોલીરે, ઉમરમાં મોટી છે;
કોઇને વળિ કાનેરે, અમુલ્ય અકોટી છે. ૧૯

કોઇ કેળ સરખીરે કે, કોમળ વચની છે;
કોઇ મૃગ સરખીરે કે, નિર્મળ નયની છે. ૨૦
કોઇ કેશ સમારીરે કે, વેણી ગુંથી છે;
કોઈ તો સમજેછેરે કે, શોભા હુંથી છે. ૨૧
દીકરીઓ જાણેરે કે, છે સઉ દેવતણી;
ઉપમા શી આપુંરે, ઘટિત એથીજ ઘણી ૨૨
જગદેવ દયાથીરે કે એવી દીકરિયો;
ધન્ય છે જનનીનેરે કે, ઉદરે અવતરિયો. ૨૩
જેના જશ જગમાંરે, વિવિધ વખણાયા છે;
ગુણ દલપતરામેરે, ગણી ગણી ગાયા છે. ૨૪

દોહરા.

વળતી તે નવરંગીએ, વિચારીને ઉર વાત;
પોતા સરખાં શોધીને, નોંખી બાંધી નાત.

પદ ૧૩૮ મું. દેશી ૧ લી.

પોતાના સરખાની સાથે, નોંખી બાંધી નાત;
મન માન્યું પૂરૂં સુખ પામી, કસર નહિ કોઇ વાત. ૧
ઇશ્વર કોઇનું અડયું ન રાખે, સઉના પૂરે કોડ;
કમળાના સુતને કન્યા મળિ, જડતે જડતી જોડ. ૨
પાદર વણઝારાનું ઘી, સોંઘું લેવાને માટે;
એક એક ગાડવો ઉપાડી, વળિયાં પાછાં વાટે. ૩
કમળાનો પગ ખાડામાં, ખસતાં આવ્યું અડબડીયું,
ફુટયો ગાડવો ને ઘૃત સઘળું, પૃથવી ઉપર પડીયું. ૪
ખમા ખમા કહિને ખંખેર્યું રજે ભરાયાં ચીર;
કહે વાલી તુજને કાંઇ વાગ્યું, પુછે નણંદનો વીર. ૫
ઘી ઢળિયું તો બલા ગઇ, તુજ અંગતણો એ મેલ;

તુજને વાગ્યું નહીં હોય તો, નથી નુકસાન થયેલ. ૬
કહે તો ભાડે ગાડી લાવું, જો ન શકે તું ચાલી;
તુજ કરતાં પૈસા નથિ વહાલા, તું પૈસાથી વહાલી. ૭
અરે પ્રિયા જે રળવું ખપવું, વિચરી વાટે ઘાટે;
તે પોતાની સ્ત્રીને માટે કે છૈયાંને માટે. ૮
એમ કહી ઉમળકાથી, આલિંગન સ્ત્રીને લીધું;
છાતી સાથ દબાવીને વળિ, કપોળ ચુંબન કીધું. ૯
સ્મરણ થયું બેહુ કુટયું હતું, એના એ આ ખાડા;
અરે પ્રભુ એવા પણ મારે, હતા દુ:ખના દહાડા. ૧૦
ભાઇ મને મ.ગ્યો નવ દેતો, પૈસો ખાવા બોર;
પિયુ પાસે પૈસો માગું ત્યાં, મુજને આપે મહોર. ૧૧
નૃપનો વૈકુંઠ વાસ થજોજો, મુજને ફરિ પરણાવી;
કસાઇવાડામાંથી મુજને, કૃપા કરી છોડાવી. ૧૨

પદ ૧૩૯ મું. દેશી ૩ જી.

પુત્ર પછી પરણાવા માંડયો, કમળાએ બહુ કોડેજી;
સુતને શુભ રીતે શણગારીને, બેસાર્યો વર ઘોડેજી. ૧
સરસ કસુંબલ સાડી ઓઢી, મોડ મસ્તકે ઘાલીજી;
કરમાં રામણદીવો લઇને, મંગળ ગાતી ચાલીજી. ૨
વિપ્ર તણી વિધવાઓ બીજી, બળી મુઇ ઇરિષાએજી;
અળગિ રહી આંગળિયો ચીંધે, કરી નજર કમળાએજી. ૩
કમળા ત્યાં મનમાંહી કહે છે, ઝખ મારો શંખણિયોજી;
દુ:ખ વેઠી દહાડા કાઢો છો, વળી રહી વાંઝણિયોજી. ૪
મારે તો આજ ધન્ય ઘડી, સોનાના સૂરજ ઉગ્યાજી;
પુત્ર હરખથી પરણાવું, પરિપૂર્ણ મનોરથ પૂગ્યાજી. ૫
રાંડો તમે રંડાપો ગાળો, છણ છણ બાળો છાતીજી;

ભલે મને આંગળીયે ચીંધો, લેશ નથી હું લજાતીજી. ૬
સુખ મારૂં દેખી ન શકો તો, ભરો આંખોમાં મીઠુંજી;
આ ઇશ્વરે મુજને સુખ આપ્યું, દુઃખ થોડા દિન દિઠુંજી. ૭
કમળાએ પુત્રો પુત્રીને, પરણાવ્યાં શુભ પેરજી,
વંશ તણો વિસ્તાર વધ્યો અને, થઇ રહિ લીલા લેહેરજી. ૮
સઉથી સરસ સંસાર ભોગવિયો, ધર્મ સાચવીયો શુદ્ધજી;
શિવ શક્તીનું સેવન કીધું, ન કર્યું વેદ વિરૂદ્ધજી. ૯
આયુષની અવધી પહોંચ્યા પછિ, વાસ કર્યો કૈલાસેજી;
શિવ પાસે નવરંગી રહ્યો, કમળા પારવતી પાસેજી. ૧૦
સઉ દેવે સાબાશી આપી, ભલે જનમિયાં ભૂમાંજી;
જન્મ ધર્યાનુ સાર્થક કીધું, પ્રીતી રાખી પ્રભુમાંજી. ૧૧
જે પદવી રૂષિયો નહિ પામે, કે યજ્ઞો કરનારાંજી;
તે પદવી નરનારી પામ્યાં, ભલાં સુભાગ્ય તમારાંજી. ૧૨
કળિજુગમાંહી તમારા જેવો, જે ધરશે શુભ ધર્મજી;
તે પણ આ કૈલાશમાં વસશે, કાપી ભુતિક કર્મજી. ૧૩

દોહરો.

વેનતણી નિંદા ઘણી, કૈંકે કરિ તે કાળ;
પાછળ પછી વખાણીઓ, જુઓ જગતનો ચાલ. ૧

પદ ૧૪૦ મું. દેશી ૨૮ મી.

જુઓ જુઓ જગતનો ચાલ, અવળો એવો છે;
કહે જીવતો જન જે કાળ, કપટી કેવો છે. ટેક.
રામ ગયા રૂષિ આશ્રમમાં ત્યાં, મુનિયે કર્યું અપમાનરે;
પાછળથી બહુ પુસ્તક રચિને, ગુણનૂં કીધું ગાન. અવળો. ૧
રૂષિપત્નીએ રમાપતીને, પૂજ્યા ગણી પવિત્રરે;
રૂષિયે રોપ રૂદયમાં આણ્યો, ચરચ્યું પછી ચરિત્ર. અવળો. ૨

વેન નૃપતિને વિવિધ પ્રકારે ધર્યા અધિક ધિક્કાર રે;
રાજર્ષી ન રહ્યો રાજાને, વિશ્વ વિષે તે વાર. અવળો. ૩
પણ પછિથી મનુએ મનુસ્મૃતિમાં લખ્યું વધારી લાજરે;
પૂર્વે રાજા વેન થઇ ગયો, [૧]રાજર્ષિ મહારાજ. અવળો. ૪
કામનિ વશ કામનીઓ વિધવા, દીઠી દેશ મોઝારરે;
કામે ચિતહત થયો કૃપાળુ, વરાવિ વિધવા નાર. અવળો. ૫
એમ મરમમાં મનુએ લખિયું, સમજે શાણા લોકરે રે;
અણ સમજૂ અજ્ઞાનપણાથી, કરે [૨]ફજેતી ફોક. અવળો. ૬
સારૂં કે નરસુ પણ ઉલટુ, લોક રૂઢીથિ લગારરે;
સાંભળિને ભોળાજન ભડકે, તરત કરે તિરસ્કાર. અવળો. ૭
ઇર્ષા કરીને લડવા ઉઠે, વળિ રાખે બહુ વેરરે;
જુલમ કરે જો બની શકે તો, ઝાઝું રાખે ઝેર. અવળો. ૮
મળતો રહે જગતમાં તેનું, અયોગ્ય કૃત્ય ઢંકાયરે;
જુઓ ન નિંદ્યો, જેહ બેહેનને, પરણ્યો તે પૃથુરાય. અવળો. ૯
પરમાર્થી પુરૂષોના કઇકે, પળમાં લીધા પ્રાણ રે;
આગળ જાતાં વિચાર ઉપજ્યો, વળતી કર્યાં વખાણ. અવળો. ૧૦
સમજૂએ સમજણમાં લેવા, બાળકના પણ બોલરે;
સાર અસાર વિચાર કરીને, તેનો કરવો તોલ. અવળો. ૧૧
પથરા સાથ પડેલો કયાંઇ પણ, હીરો અમુલ્યરે;
સાધારણ સમજણમાં તેમજ, તત્વ વિચાર અતુલ્ય. અવળો. ૧૨
મોરોબાના મુખ આગળ, શાસ્ત્રીએ કહી કથાયરે;
મોરોબા નિજ મનમાં સમજ્યા, પંડીતનો અભિપ્રાય. અવળો. ૧૩

---

૧. राजर्षि प्रवरःपुरा । इतिमनुः રાજર્ષિ એટલે પવિત્રરાજા, રાવણને કે કંસને, કે દુર્જોધન જેવાં દુષ્ટને રાજર્ષિ કહેવાય નહિ.

૨. ગ્યાલીલીઓ વગેરેને પણ એજ રીતે પ્રથમ ધિક્કાર કર્યો હતો, પણ પાછળથી વખાણ્યા.

પદ ૧૪૧ મું. દેશી ૪૧ મી.

સમજી સર્વ કથાનો સાર, મોરાબાયે કર્યો વિચાર;
નિરખી સુતાનું ઝાંખુ મૂખ, દિલમાં ઉપજ્યું એને દુઃખ. ૧
પછિ પોતાના મંદિરમાંય, સૌ શાસ્ત્રી બોલાવ્યા ત્યાંય;
પૂછ્યો શાસ્ત્રતણો સિદ્ધાંત, સૌની ભાગી મનની ભ્રાંત. ૨
સૌ શાસ્ત્રીજન બોલ્યા વાણુ, પરણે [1]વિધવા શાસ્ત્ર પ્રમાણુ,
પણુ એવી રૂઢી નથિ આજ, હિંમત હોય તો કરજો કાજ. ૩
પ્યારી પુત્રીના સુખમાટ, હિંમત રાખી માથા સાટ,
છો કદિ મુજને સંકટ થાય, પણુ પુત્રીની પીડા જાય. ૪
જો હું પંગતબાર રહીશ, તેની ચિંતા નહી કરીશ,
શિવની સેવા કરિશ સદાય, તે છે તરવાનો ઉપાય. ૫
વળતી શાસ્ત્રીને કહિ વાત, વર શોધી લાવો સાક્ષાત;
વર જો મળે રૂડો વિદ્વાન, કોડે આપું [2]કન્યાદાન. ૬
શાસ્ત્રી કરવા ચાલ્યા શોધ, બહુ વિપ્રોને કીધો બોધ,
માતાને કહે બાયાંબાઇ, કરજો સારે ઘેર સગાઇ. ૭
ઉત્તમ વર સ્વજ્ઞાતી ગામ, નારાયણુ ભીડે છે નામ,
મુનસફ આદિકનો અધિકાર, એને મળેલ વારંવાર. ૮
છે તે હાલ સનંદી વકીલ, તેને વરવાનું મુજ દીલ;
એ વર વરશે તો વરીશ, નહિ તો મહા દુખમાંહિ મરીશ. ૯
સ્વામિને કહી સઘળી વાત, તે પણુ દ્દે થયા રળિયાત;
વરને વિનતી કરી વિશેષ, દીધો ઉપકારી ઉપદેશ. ૧૦
કીધી તેણે વાત કબુલ, પછી ત્યાં વેહેચ્યાં ફોફળ ફૂલ;

---

૧. अध्याय १ ले ॥ कृते तु मानवा धर्मा स्त्रेतायां गौतमा स्मृताः ॥ द्वापरे शंख लिखिताः कलौः पाराशराः स्मृताः ॥ २४ ॥ इति पाराशर स्मृतौ.

૨. પુનર્લગ્નમાં શાસ્ત્ર પ્રમાણે કેવી રીતે ક્રિયા કરવી તથા કન્યાદાન કેણે દેવું, ઈત્યાદિ ખુલાસો, " વિધવા વિવાહ " નામનું પુસ્તક અમદાવાદમાં છપાયું છે તેમાં છે.

સંવત ઓગણિસેં બાવીશ, માગશર શુદિ પાંચમ ગુરૂ દીશ. ૧૧
વિધવાલગ્ન કર્યાં ભલિભાત, જુગતે કરી જમાડી નાત;
જમવા [1]આવ્યા થોડા લોક, બીજા રહ્યા ધરીને શોક. ૧૨
ધન્ય ધન્ય મોરોબા પિતાય, ટાળી પુત્રીની પીડાય;
ચાહિને નવો ચલાવ્યો ચાલ, રહેશે કીર્તિ ઝાઝા કાળ. ૧૩
એમ વખાણે ઝાઝા લોક, કઇકે નિંદા કીધી ફોક;
પુનર્વિવાહોત્તેજક નામ, સભા સ્થાયી છે મુંબાઈ ગામ. ૧૪

દોહરો.

સુજ્ઞ સભાસદ તેહના, રાવ રૂડા ગોપાળ;
એઓને અર્પણ કર્યું, રચિ આખ્યાન રસાળ.

પદ ૧૪૨ મું. દેશી ૪ થી.

અર્પણ કીધી મેં આ પોથી, તેનું નામ શુણો મુજ મહોથી. અર્પણ.
પુર મુંબઇમાં પુનર્વિવાહોત્તેજક સભા *સ્થપાઇ;
સભાસદો સદ્‌ગૃહસ્થને, શાસ્ત્રી પણ થયા સહાઇ. અર્પણ. ૧
ગુણિજન દ્વિજ ગોપાળરાવજી, ભળ્યા ભલી બુદ્ધિ લાવી;
જેણે અમદાવાદ વિષે એવીજ સભા ઉપજાવી. અર્પણ. ૨
પૂનાના ચિતપાવન બ્રાહ્મણ, રિગવેદી રાજેશ્રી;
શાખા તો શાકલ્ય અને, શાંડિલ્ય ગોત્ર છાજેશ્રી. અર્પણ. ૩
ચિંતોપંથ જગતમાં ચહાવા, ફરનવીશ કહેવાયા;
બાજીરાવ પેશવા પાસે, કીર્તિ અધિક કમાયા. અર્પણ. ૪
એના અનુજ હતા હરિભાઉ, બાપુ ગોખલે પાસે,
દશ હજારની જાગીર પામ્યા, પોતાનેજ પ્રયાસે. અર્પણ. ૫

---

૧. રા. ગોપાળરાવ હરિ જમવામાં હતા. તથા નારમન સ્કુલના બધા સ્કોલરો પણ હતાં.

* સંવત ૧૮૨૨ માગશર વદ ૧ સંવત ૧૯૨૨ નવરાતરમાં.

સુત તેના ગોપાળરાવજી, જન્મ દિવસ કહુ જેનો,
અઢારસેં ત્રેવિસ ઇસ્વીશન, ફેબ્રુઆરિ તે તેનો. અર્પણ. ૬
અઢારમી તારિખ ને વાસર, મંગળ મંગળ કારી;
કુળદીપક કરૂણા સાગર, ઉપજ્યો જગમાં અવતારી. અર્પણ. ૭
વેદાધ્યયન વિવેકે કીધું, સંસ્કૃતનો લઇ સાર;
ઈંગ્રેજી અભ્યાસ કરીને, મેળવ્યું માન અપાર. અર્પણ. ૮
વીશ વરસની વયથી જેણે, કરી નોકરી સરકારી;
ચઢતી ચઢતી પાયરીએ, પછી પામ્યા પદવી ભારી. અર્પણ. ૯
સ્માલકાજ કોરટમાં આજે, અમદાવાદ મોઝાર;
જે છે સાહિબ જજ્જ જુવો, પ્રતિમાસ સહસ્ત્ર પગાર. અર્પણ. ૧૦
આ પુસ્તકથી એ સાહેબનું, મનરંજન કરી લીધું;
અધિક મદદ એણે આપી, કવિનું મનરંજન કીધું અર્પણ. ૧૧
જ્યાં સુધી આ પુસ્તક જગમાં, રહેશે ઠામોઠામ:
ત્યાં સુધી આ ઉદાર નરનું, અવિચળ રહેશે નામ. અર્પણ. ૧૨

દોહરો.

આ આખ્યાન શુણ્યાંતણું, શ્રુતીફળ કહું સમર્થ;
શ્રોતાજન શુણજો સહુ, વાત ન કરશો વ્યર્થ. ૧

પદ ૧૪૩ મું. દેશી ૧ લી.

પૃથુરાજાના પૂર્વજ રાજા, વેન તણું આખ્યાન:
જે સાંભળશે તો તેને ફળ, સો ગંગાજળ સ્નાન. ૧
પુત્ર વધે પરીવાર વધે વળી, વધે રિદ્ધ ને સિદ્ધ:
આયુષ લાંબું ઇશ્વર આપે, વળી આપે નવનીધ. ૨
આ ઉત્તમ સુખકારિ કથાનો, મહિમા કહ્યો ન જાય:
કોટિક બ્રાહ્મણ ભોજનનું ફળ, આ સાંભળતાં થાય. ૩
નંદ તણો વસુદેવ તણો કે, દશરથનો મહિમાય:
વેન તણો મહિમા એવો જેના સુત વૈકુંઠરાય. ૪

મોટા જન મોટાને કુવચન, કહેવા સમર્થ થાય:
વાઘે વાઘ લડે ને વચમાં, છોટા ઘુંદાઇ જાય. ૫
કળિજુગમાં જો વેન તણી, કરશે નિંદા કોઇ પ્રાણી;
પાપે તેની જીભ ભરાશે, જમડા જાશે તાણી. ૬
વિધવા ધર્મ વરણવ્યા છે માંહિ શ્રુતિ સંમતિ સમાન:
વિધવાએ તો અવશ્ય કરીને. આ શુણવું આખ્યાન. ૭
ઓખાહરણ કુંવારી શુણશે, રાસલીલા પરણેલી;
વિધવાઓ તો વેન તણું. આખ્યાન શુણો મન મેલી. ૮
ચૈત્રે ઓખાહરણ શુણે, ને માઘે વેનચરિત્ર;
માધવટો ન્હાયાસમ પ્રાણી, પળમાં થાય પવિત્ર. ૯
અડસઠ તીરથ ન્હાયાનું ફળ, પરિપૂરણ તે પામે;
કોટી જનમનાં પાપ ટળે, તન તાપ વેદના વામે. ૧૦
રોગ દોષને કલેશ ટળે, નવ આવે તરિયો તાવ:
ડાકણ શાકણ ભૂત નડે નહીં નડે નહિ ગ્રહ ભાવ. ૧૧
સ્નેહ સહિત જન જે સાંભળશે, ઉત્તમ આ ઇતિહાસ,
સુખ લેશે સંસાર વિષે વળિ, વસશે વૈકુંઠવાસ. ૧૨
જો આ પુસ્તક અષ્ટોતર શત, દયાથી દેશે દાન;
તો તેને ફળ દાન કર્યાનું, સુવરણ મેરૂ સમાન. ૧૩
પ્રતિમાસે પૂનમને દિવસે, શુણશે સ્નેહ સહીત,
એના ઉપર અખંડ રહેશે, પરમેશ્વરની પ્રીત. ૧૪
વેદ પુરાણ અને ઉપનિષદ. ખટશાસ્ત્રનો સાર;
વેન તણું આખ્યાન વખાણ્યું, યથામતિ અનુસાર. ૧૫
ગંગા જમના સરસ્વતીને, સાભ્રમતી ને રેવા,
આ શુણશે તેને થઇ ચૂકી, સઉ તીરથની સેવા. ૧૬
કથા પવિત્ર સમાપત કરતાં, કહે કવિજન કરજોડ;
શ્રોતાજન સઉ સ્નેહે બોલો, જય જય શ્રીરણછોડ. ૧૭

પદ ૧૪૪ મું. દેશી ૪૨ મી.

આરતી.

જય જય જગકર્તા, જય જય જગકર્તા,
ભગવત તું ભવભર્તા, હરકત સંહર્તા, જય દેવ જય દેવ; ટેક.
પૂરણ પરમ પરાક્રમિ, પ્રભુ વિભુ પરમાત્મા;
સકળ કળાધર શ્રીમત, ધીમત ધર્માત્મા. જય દેવ જય દેવ. ૧
તું સચરાચર સ્વામિ, બળવંત બહુ નામી;
વિમળ મંડળ વિશ્રામી, ધન્ય અચળ ધામી. જય દેવ. ૨
તત્વ સકળ ગુણ તારા, સર્વથકી સારા;
અંતરજામી અમારા, પ્રાણથકી પ્યારા. જય દેવ. ૩
કરૂણા સુખકારી, નમું બીરદ ધારી;
તેં ભવપાર ઉતારી, અગણિત નરનારી. જય દેવ. ૪
જય જય જનમન રંજન, ભંજન ભવ ભીતી;
પુરણ પુણ્યે પામું, પ્રભુ તુજ પદ પ્રીતી. જય દેવ. ૫
જય કોટિક જગ કારણ, ધારણ તું ધરણી;
તું સંકટ જળ તારણ કહું શી શી કરણી. જય દેવ. ૬
તુજ મહિમા બહુ મોટો, શુભ તારી શક્તી;
સુરનર મુનિવર માગે, ભલિ તારી ભક્તી. જય દેવ. ૭
તું અદ્ભુત રૂપધારી, અકળ કળા તારી;
સકળ ભજે સંસારી, ધ્યાન રૂદે ધારી. જય દેવ. ૮
તુંજ પરમ પિતુ માતા, તું ભગની ભ્રાતા;
વિશ્વેશ્વર વરદાતા, સ્મરણે સુખ શાતા. જય દેવ. ૯
રહું તારા ગુણ રટવા, મહા સંકટ મટવા;
ઘણા કુકર્મો ઘટવા, વિપત બધી વટવા. જય દેવ. ૧૦
હે હરી હરકત હરજે, કરૂણા ઘણિ કરજે;
અભય કરણ આદરજે, ઉર અરજી ધરજે. જય દેવ. ૧૧

તું ચૂરણ ચિત ચિંતા, જૂખર જગસંતા;
સર્વ સ્થળે વિલસંતા, ગંભીર ગુણવંતા. જય દેવ. ૧૨

ઠરવા અવિચળ ઠામે, હરિ કરુણા કામે;
આરતિ ઉત્તમ આજે, રચિ દલપતરામે, જય દેવ. ૧૩

श्लोक.

अच्युंत केशवं राम नारायणं
कृष्ण दामोदरं वासुदेवं हरिम् ॥
श्रीधरं माधवं गोपिकावल्लभं,
जानकी नायकं रामचंद्रं भजे ॥ १ ॥

रामचंद्र देवकी जे.

સહાયતા મળી તે.

આ પુસ્તક પ્રથમ પ્રગટ કરવામાં કેટલા એક સાહેબોએ મદદ કરવા સારૂ ઇનામ દાખલ રકમો આપી, અને કેટલાએક પુસ્તકો રાખ્યાં તેઓનાં નામ, મેહેરબાન ટી. સી. હોપસાહેબે કેટલીએક મદદ કરી માટે તેમનો તથા આ નીચે લખેલા ગૃહસ્થોનો ઉપકાર માનુંછું,

રૂપીઆ.	રકમો આપનારનાં નામ.	ચોપડીઓ રાખનારનાં નામ,	
૩૦૦)	મેહેરબાન પાલીતાણાના ઠાકોર.	ઓનરેબલ શેઠ મંગળદાસ	
૨૦૦	રાવ. ગોપાળરાવ હરી,	નથુભાઈ ચોપડીઓ	૫૦
૧૦૦	વકીલ વાસુદેવ જગન્નાથ,	શેઠ લખમીદાસ ખીમજી.	૨૫
૫૦	પરી. બેચરદાસ અંબાઇદાસ,	શેઠ વીજભૂખણદાસ	
૨૫	રાવ. મહીપતરામ રૂપરામ.	હરીભાઇ	૧૦
૧૫	રાજેશ્રી રણછોડલાલ છોટાલાલ,	મોદી રૂપજી દ્વારકાંદાસ,	૨
૧૫	રાજેશ્રી. બાબારાવ ભોળાનાથ,	શેઠ રામદાસ દામજી,	૫
૧૫	આજમ. કુંવરજી કાવસજી,	રાજેશ્રી નારણજી દુલભજી.	૧૦
૧૦	રાજે. માધરાવ વિષ્ણુ વાણે,	ભાઇ છોટાલાલ મનસુખરામ.	૫
૧૦	રાજે. માધવરાવ વિશ્વનાથ.	રા. રણછોડભાઇ ઉદયરામ.	૨
૭	શેઠ કેવળભાઈ જેચંદ,		

૨૧. કવિ દલપતરામ ડાહ્યાભાઈ કૃત પુસ્તકો.*

૧	અંગ ઉધારનો ઝગડો.	કીંમત ૩ પાઇ.
૨	કચ્છ ગરબાવળી.	કીંમત ૫ આના.
	ઇનામ અને લાઇબ્રેરી માટે મંજૂર.	
૩	કવિતા વિલાસ.	કીંમત ૧૨ આના.
	ઇનામ અને લાઇબ્રેરી માટે મંજૂર.	
૪	ફીમીઆગર ચરિત્ર.	કીંમત ૪ આના.
૫	ગરબાવળી.	કીંમત ૧ આનો.
૬	ગુજરાતી પિંગળ.	કીંમત ૨ આના.
	શાળામાં ટેક્સ્ટ બુક તરીકે મંજૂર થએલું.	
૭	જાદવાસ્થળી.	કીંમત ૦॥ આનો.
૮	દલપત કાવ્ય. ભા. ૧-૨.	કીંમત રૂ. ૨॥ (દરેક ભાગનો).
	ઇનામ અને લાઇબ્રેરી માટે મંજૂર.	
૯	ફાર્બસ વિરહ.	કીંમત ૧ આનો.
૧૦	બાળ વિવાહ નિબંધ.	કીંમત ૪ આના.
૧૧	ભુત નિબંધ.	કીંમત ૬ આના.
	ઇનામ અને લાઇબ્રેરી માટે મંજૂર.	
૧૨	મિથ્યાભિમાન નાટક.	કીંમત ૬ આના.
	ઇનામ અને લાઇબ્રેરી માટે મંજૂર.	
૧૩	રાજવિદ્યાભ્યાસ.	કીંમત ૧ આનો
૧૪	લક્ષ્મી નાટક.	કીંમત ૩ આના.

૧૫ વચનવિવેક બાવની.	કીંમત ૦ાા આનો.
૧૬ વિદ્યાબોધ.	કીંમત ૪ આના.
૧૭ વેનચરિત્ર.	કીંમત ૬ આના.
ઇનામ અને લાઇબ્રેરી માટે મંજૂર.	
૧૮ શામળ શતશાઇ.	કીંમત ૩ આના.
૧૯ જ્ઞાતિ નિબંધ.	કીંમત ૨ાા આના.
૨૦ હુન્નરખાનની ચઢાઇ.	કીંમત ૧ આનો.
ઇનામ અને લાઇબ્રેરી માટે મંજૂર.	
૨૧ સંપલક્ષ્મી સંવાદ.	કીંમત ૧ આનો.
ઇનામ અને લાઇબ્રેરી માટે મંજૂર.	
૨૨ સ્ત્રી સંભાષણ.	કીંમત ૧ાા આનો.
૨૩ રાણીજીના છંદ.	કીંમત ૦ા આનો.
૨૪ જ્ઞાતિ નિબંધ.	કીંમત પાંચ આના.

* [વધુ હકીકત માટે સોસાઇટીએ પ્રસિદ્ધ કરેલાં પુસ્તકોનું મોટું સૂચિપત્ર—આસિ. સેક્રેટરી, ગુ. વ. સોસાઇટી એ સરનામે લખી—મંગાવો.]